

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

KENTSEL MEKANDA İLETİŞİM VE..

Yüksek Lisans Tezi

serkan sinmaz

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
KÜTÜPHANE VE DOKÜMANTASYON
DAİRE BAŞKANLIĞI

Yer No (DDC): R 422/68

Kayıt No 4309
Geldiği Yer Fen Bil. Enst.
Tarih 27/10/08
Fiyat 9,90-
Fatura No
Ayniyat No 42
Ek

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

IX - 10/8

KENTSEL MEKANDA İLETİŞİM ve
İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİNİN GELİŞİMİ
PERSPEKTİFİNDE
KENTSEL KAMUSAL MEKAN TASARIMINA BAKIŞ

Şehir Plancısı Serkan SINMAZ

FBE Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı Kentsel Mekan Organizasyonu ve Tasarım Programında
Hazırlanan

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Zekiye YENEN

Prof. Dr. Zekiye Yenen

Prof. Dr. Semra Aydın

Prof. Dr. Zeki Cengiz

İSTANBUL, 2008

İÇİNDEKİLER

Sayfa

KISALTMA LİSTESİ.....	I
ŞEKİL LİSTESİ.....	II
RESİM LİSTESİ.....	IV
TABLO LİSTESİ.....	V
GRAFİK LİSTESİ.....	VI
ÖNSÖZ.....	VII
ÖZET	VIII
ABSTRACT	IX
1. GİRİŞ	1
1.1 Amaç	2
1.2 Kapsam.....	2
1.3 İçerik	4
1.4 Yöntem.....	5
2. KENTSEL KAMUSAL MEKANDA İLETİŞİM	7
2.1 Kentsel Kamusal Mekan Kavramı.....	7
2.1.1 Kentsel Kamusal Açık Mekanlar.....	11
2.1.1.1 Kentsel Düğüm Noktaları (meydanlar).....	11
2.1.1.2 Geçiş Alanları (sokaklar, yollar)	15
2.1.1.3 Açık Ticari Alanlar (açık çarşı ve pazar alanları).....	16
2.1.1.4 Açık Rekreasyon Alanları (parklar, bahçeler, spor alanları).....	17
2.1.2 Kentsel Kamusal Kapalı Mekanlar	19
2.2 Kentsel Kamusal Mekanda Algı.....	22
2.2.1 Biçimsel Boyut	23
2.2.2 Anlamsal Boyut	29
2.2.3 İşlevsel Boyut	32
2.3 Kentsel Kamusal Mekanda İletişim ve Etkileşim.....	33
2.4 Bölüm Sonucu ve Değerlendirme.....	38
3. İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİ VE GELİŞİM PERSPEKTİFİ	41
3.1 İletişim ve Teknoloji	42
3.2 İletişim Teknolojisi	44
3.3 İletişim Teknolojisinin Gelişim Süreci	45
3.4 İletişim Teknolojilerinin Yapısı	54
3.4.1 Hizmet Biçimleri	54
3.4.1.1 İnternet ve Siberuzay	55
3.4.1.2 Multimedya	58
3.4.1.3 Mobil İletişim	59
3.4.2 İletişim Teknolojilerinin Ekonomik Etkisi ve Gelişim Hızı	60
3.4.3 Talep Gelişim Eğilimi.....	63
3.5 İletişim Teknolojisinin Gelecek Perspektifi.....	69
3.5.1 Dijital Ağda Kablosuz Her Mekanda Hızlı İletişim (Kablosuz Teknolojisi).....	69

3.5.2	Akıllı Cihazlar ve Kablosuz Elektrik.....	71
3.5.3	Donanımın Mekandan Bağımsızlığı.....	72
3.6	Bölüm Sonucu ve Değerlendirme.....	72
4.	İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİNİN SOSYAL YAŞAM VE KENTSEL KAMUSAL MEKAN ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ.....	74
4.1	İletişim Teknolojilerinin Sosyal Yaşam Üzerindeki Etkileri.....	74
4.1.1	Bilgi Toplumu Kavramı.....	75
4.1.2	Bilgi Toplununun Çeşitli Boyutlara Göre yapısı.....	78
4.1.2.1	Teknoloji Boyutu.....	79
4.1.2.2	Ekonomi Boyutu.....	80
4.1.2.3	Mesleki Boyut.....	82
4.1.2.4	Kültürel Boyut.....	83
4.1.2.5	Mekansal Boyut.....	84
4.2	İletişim Teknolojilerinin Kentsel Yaşam Üzerindeki Etkileri.....	88
4.2.1	Güncel Aktiviteler ve Hareketlilik.....	89
4.2.2	Toplumsal İletişim ve Etkileşim.....	96
4.2.3	Toplumsal ve Bireysel Sağlık.....	99
4.2.3.1	Toplumsal Sağlık.....	99
4.2.3.2	Bireysel Sağlık.....	101
4.3	İletişim Teknolojilerinin Kentsel Kamusal Mekanlar Üzerinde Yarattığı Etkiler.....	105
4.3.1	Açık Kamusal Mekanlar Üzerinde Yarattığı Etkiler.....	109
4.3.1.1	Kentsel düğüm noktaları (meydanlar).....	109
4.3.1.2	Geçiş alanları (sokak, yol).....	112
4.3.1.3	Açık Ticari alanlar (açık çarşı ve pazar alanları).....	114
4.3.1.4	Açık Rekreasyon Alanları (parklar, bahçeler, spor Alanları).....	115
4.3.2	Kapalı Kamusal Alanlar Açısından Yarattığı Etkiler.....	116
4.3.2.1	Eğitim Alanları.....	117
4.3.2.2	İdari Alanlar.....	117
4.3.2.3	Sağlık Hizmet Alanları.....	117
4.3.2.4	Finans ve Ticaret Alanları.....	118
4.3.2.5	Kapalı Rekreasyon Alanları.....	118
4.3.3	Ulaşım Sistemleri Üzerindeki Etkileri.....	118
4.4	Bölüm Sonucu ve Değerlendirme.....	120
5.	KENTSEL MEKANDA İLETİŞİM - ETKİLEŞİM AÇISINDAN BÜYÜKDERE CADDESİ VE ÇEVRESİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	124
5.1	Çalışma Alanı ve Temel Nitelikler.....	124
5.2	Büyükdere Caddesi ve Çevresinde Kentsel Mekanda İletişim - Etkileşim Açısından Öncelikli Değişkenler.....	137
5.2.1	İletişim Teknolojileri.....	138
5.2.1.1	Örnekleme 1.....	139
5.2.1.2	Örnekleme 2.....	146
5.2.1.3	Kent ve İletişim Teknolojileri.....	154
5.2.2	Ulaşım Sistemleri.....	158
5.2.3	Mekansal Organizasyon.....	169
5.2.4	Kentsel Doku ve Ölçek.....	174
5.3	Bölüm Sonucu ve Değerlendirme.....	183
6.	SONUÇ.....	185

KAYNAKLAR.....	188
EKLER	195
Ek 1 1. Örnekleme Anket Föyü.....	195
Ek 2 2. Örnekleme Anket Föyü.....	196
ÖZGEÇMİŞ.....	198
DNA	Düoksisiribonükleik Asit
DOS	Disk Operating System
ENIAC	Electrical Numerical Integrator and Calculator
İBB	İstanbul Büyükşehir Belediyesi
IBM	International Business Machines Corporation
İCT	Bilgi ve İletişim Teknolojileri
İETT -	İstanbul Elektrik Tramvay ve Tünel İşletmeleri
LAN	Local Area Network
NSFNET	National Science Foundation Network
PDA	Personal digital assistant
TCP/IP	Transmission Control Protocol/ Internet Protocol
TV	Television
UNIVAC	Universal Automatic Computer
WAN	Wide Area Network
Wi-Fi	Wireless fidelity
Wi-Max	Worldwide Interoperability for Microwave Access
WWW	World Wide Web

KISALTMA LİSTESİ

	Sayfa
ARPANET	Advanced Research Projects Agency Network
BITNET	Because It's Time Network
BT	Bilgi Teknolojileri
CIAM	The Congrès International d'Architecture Moderne
CSNET	The Computer Science Network
DNA	Deoksiribonükleik Asit
DOS	Disk Operating System
ENIAC	Electrical Numerical Integrator and Calculator
İBB	İstanbul Büyükşehir Belediyesi
IBM	International Business Machines Corporation
ICT	Bilgi ve İletişim Teknolojileri
İETT	İstanbul Elektrik Tramvay ve Tünel İşletmeleri
LAN	Local Area Network
NSFNET	National Science Foundation Network
PDA	Personal digital assistant
TCP/IP	Transmission Control Protocol/ Internet Protocol
TV	Television
UNIVAC	Universal Automatic Computer
WAN	Wide Area Network
Wi-Fi	Wireless fidelity
Wi-Max	Worldwide Interoperability for Microwave Access
WWW	World Wide Web
Sekil 4.1 Çeşitli reklamcılık (üçüncü yorum örneği)	93
Sekil 4.2 Çeşitli reklamcılık (üçüncü yorum örneği)	93
Sekil 4.3 Çeşitli reklamcılık (üçüncü yorum örneği)	94
Sekil 4.4 Çeşitli reklamcılık (üçüncü yorum örneği)	94
Sekil 4.5 Çeşitli reklamcılık (üçüncü yorum örneği)	95
Sekil 4.6 Çeşitli reklamcılık (üçüncü yorum örneği)	95
Sekil 4.7 Araç yolu ile ulaşımın meydan planı ve insan hareketliliği	110
Sekil 4.8 Ulaşım odaklı meydan planı ve insan hareketliliği	111
Sekil 4.9 Kentin meydan ve sokak planı ile ulaşımın meydan planı ve insan hareketliliği	111
Sekil 4.10 Ana ulaşım aksı ile ulaşımın kentsel bölge ve ulaşımın insan hareketi	112
Sekil 4.11 Örnek sokak dokusu, araç ve yaya hareketliliği	113
Sekil 4.12 Otopark alanı ve yaya sokak dokusu ve insan hareketliliği	113
Sekil 4.13 Yaya ulaşım kentsel açık çarşı, pazar alan planı ve yaya ulaşım	115
Sekil 4.14 Ana ulaşım aksına bağlı geniş kapasiteli alışveriş merkezi planı ve insan hareketliliği	115
Sekil 4.15 Komu, çalışma aksı ile ulaşımın kentsel bölge ve ulaşımın insan hareketi	116
Sekil 5.1 Boşluk, Kafe, Sığ ve Seyahat için alanlar dahilinde alanlar ve yollar tarafından yönlendirilen alanlar	125
Sekil 5.2 Çalışma alanı ve yakın çevresindeki topografya ve sınırları	126
Sekil 5.3 Çalışma alanı kapsamındaki Büyükdere Caddesi ve ulaşım sistemi	127
Sekil 5.4 Çalışma alanı komu ve sınırları	128
Sekil 5.5 Mahalleler ve Büyükdere aksı ilişkisi	129
Sekil 5.6 İstanbul'un gelişim süreci	131

Şekil 5.7 Büyükdere aksı ve çevresinin yıllara göre gelişimi.....	132
ŞEKİL LİSTESİ ve aksı ve çevresinin yıllara göre gelişimi.....	133
Şekil 5.9 Anket uygulanan ilköğretim okulları.....	139
Şekil 5.10 Anket uygulanan kurumlar.....	Sayfa
Şekil 5.11 Çalışma alanındaki Büyükdere Caddesini etkileyen temel işlevler modeli.....	159
Şekil 2.1 Özel ve kamusal mekan kurgusu.....	9
Şekil 2.2 Kentsel mekanın yapısı.....	10
Şekil 2.3: Agora , Atina.....	14
Şekil 2.4: Forum (Trajan, Augustus, Nerva), Roma.....	14
Şekil 2.5 Külliye (Sokullu).....	14
Şekil 2.6 Barok dönem meydanı (Piazza Navona).....	14
Şekil 2.7 Giovanni- Battista Nolli'nin çizdiği Roma Planı.....	20
Şekil 2.8 Kentsel mekanda yüzeye bağlı farklılıklar.....	25
Şekil 2.9 Görüş açısı ve kapalılık.....	27
Şekil 2.10 Statik mekan ölçüleri.....	28
Şekil 2.11 Agorafobik mekanın sınır ölçüleri.....	28
Şekil 2.12 Klostrafobik mekanın sınır ölçüleri.....	28
Şekil 2.13 Mekan Biçimlenmesinde Çeşitlilik.....	29
Şekil 2.14 Mekan Biçimlenmesinde Tekdüzelik.....	29
Şekil 3.1 Sanal ağın sembolik gösterimi.....	50
Şekil 3.2 Arpanet yerel ağ modeli.....	51
Şekil 3.3 Sanal ağın evrimi.....	52
Şekil 3.4 İletişim sistemlerinin evrimi sembolik gösterim.....	53
Şekil 3.5 Wi-Fi Teknolojisi.....	70
Şekil 3.6 Wi-Max teknolojisi ve etki alanı modeli.....	70
Şekil 4.1 Gelecekte mekan (fütüristik yorum örneği).....	93
Şekil 4.2 Gelecekte reklamcılık (fütüristik yorum örneği).....	93
Şekil 4.3 Gelecekte yapay zeka (fütüristik yorum örneği).....	94
Şekil 4.4 Gelecekte sağlık kontrolü (fütüristik yorum örneği).....	94
Şekil 4.5 Gelecekte alışveriş (fütüristik yorum örneği).....	95
Şekil 4.6 Gelecekte alışveriş (fütüristik yorum örneği).....	95
Şekil 4.7 Araç yolu ile bölünmüş meydan şeması ve insan hareketliliği.....	110
Şekil 4.8 Ulaşım odaklarının bulunduğu meydan şeması ve insan hareketliliği.....	111
Şekil 4.9 Kentsel mekan ve mobil iletişim kurabilen iki insanın karşılaşmak için tercih ettikleri hareket rotası.....	111
Şekil 4.10 Ana ulaşım aksı ile bölünmüş kentsel bölge ve zorlanan insan hareketi yönü.....	112
Şekil 4.11 Örnek sokak dokusu, araç ve yaya hareketliliği.....	113
Şekil 4.12 Otopark işlevi gören sokak dokusu ve insan hareketliliği.....	113
Şekil 4.13 Yaya ölçeğinde kentsel açık çarşı, pazar alanı şeması ve yaya sirkülasyonu.....	115
Şekil 4.14 Ana Ulaşım ağına bağlı geniş kapasiteli alışveriş merkezi şeması ve insan - mekan ilişkisi.....	115
Şekil 4.15 Konut, çalışma aksı ile ilişkili olarak herhangi bir açık rekreasyon alanlarının yanlış konumu nedeniyle değişen kullanım biçimi.....	116
Şekil 5.1 Beşiktaş, Kağıthane, Şişli ve Beyoğlu İlçe sınırları dahilinde araçlar ve yayalar tarafından yoğun kullanılan caddeler.....	125
Şekil 5.2 Çalışma alanı ve yakın çevresindeki topoğrafya ve sırt çizgileri.....	126
Şekil 5.3 Çalışma alanı kapsamındaki Büyükdere Caddesi ve ulaşım sistemi ilişkisi.....	127
Şekil 5.4 Çalışma alanı konumu ve sınırları.....	128
Şekil 5.5 Mahalleler ve Büyükdere aksı ilişkisi.....	129
Şekil 5.6 İstanbul'un gelişim süreci.....	131

Şekil 5.7 Büyükdere aksı ve çevresinin yıllara göre gelişimi.....	132
Şekil 5.8 Büyükdere aksı ve çevresinin yıllara göre gelişimi.....	133
Şekil 5.9 Anket uygulanan ilköğretim okulları.....	139
Şekil 5.10 Anket uygulanan kurumlar.....	147
Şekil 5.11 Çalışma alanındaki Büyükdere Caddesini etkileyen temel işlevler modeli.....	159
Şekil 5.12: Ulaşım kademelenmesi.....	160
Şekil 5.13 Hafta içi yaya sayım sonuçları (sabah, öğle, akşam) ve şeması.....	163
Şekil 5.14: Haftasonu yaya sayım sonuçları (sabah, öğle, akşam) ve şeması.....	164
Şekil 5.15: Yaya sayımı toplam sonuçları şeması ve yayaların en sık kullandığı yollar.....	165
Şekil 5.16 Yayaların yoğunlaştığı bölgeler.....	166
Şekil 5.17 Çalışma alanında farklı nitelikli bölgeler.....	170
Şekil 5.18 Büyükdere aksı ve çevresinde çalışma alanı dahilindeki arazi kullanımı.....	172
Şekil 5.19 Büyükdere aksı ve çevresinde yaya ulaşım kademelenmesi ve sosyal donatı alanları.....	174
Şekil 5.20 Büyükdere aksı ve çevresi çalışma alanı dahilindeki kentsel doku analizi.....	175
Şekil 5.21 Büyükdere Caddesi ve çevresi Nazım İmar Planı.....	179
Şekil 5.22 Büyükdere aksı ve çevresi çalışma alanı dahilinde kat analizi ve kesit örneği.....	180
Resim 3.6: Siberuzay: İletişim ve bilgi arayüzü olarak web servislerinin bütünü.....	57
Resim 3.7: Web servisleri araştırma ile ulaşılabilen sanal kentler.....	57
Resim 3.8 Skyscr ulaşım aracı.....	71
Resim 4.1 Ocağı Osman Paşa Kent meydanı.....	110
Resim 4.2 Billboard örnekleri.....	112
Resim 4.3 Açık ticaret alanı.....	115
Resim 4.4 Kapalı alışveriş merkezi.....	115
Resim 4.5 Kapalı mekanda rekreatif faaliyetler.....	116
Resim 4.6 İstanbul -İstanbul metro istasyonundan görünüm.....	119
Resim 5.1 Büyükdere aksı doğu kesim konut alanları (Levent, Nispetiye mahallelerinden bir görünüm).....	130
Resim 5.2 Büyükdere aksı batı kesim konut alanları (Çeliktepe, Ortahayır, Esentepe mahallelerinden bir görünüm).....	130
Resim 5.3 Büyükdere Caddesi ve yakın çevresi çalışma alanları.....	130
Resim 5.4 Levent mahallesi az katlı konut dokusu.....	134
Resim 5.5.4 Levent, Konuklar mahallesi çok katlı konut dokusu.....	135
Resim 5.6 Etiler, Ortahayır, Çeliktepe mahalleleri, İETT otobüs durağı.....	136
Resim 5.7 Etiler, Ortahayır, Çeliktepe mahalleleri hava fotoğrafı.....	136
Resim 5.8 Seoul Dijital Medya Kenti projesinden perspektif.....	156
Resim 5.9 Seoul Dijital Medya Kenti projesinden perspektif.....	157
Resim 5.10 Büyükdere Caddesi'nde otobüs durağı örnekleri.....	167
Resim 5.11. Büyükdere aksı batı kesiminde yaya ulaşım akışlarından görünümüler.....	168
Resim 5.12 Büyükdere aksı doğu kesiminde yaya ulaşım akışlarından görünümüler.....	168
Resim 5.13 Büyükdere aksı ve çevresinde yapı ve çevre kalitesi.....	173
Resim 5.14 Büyükdere aksı ve çevresinden meydan örnekleri.....	176
Resim 5.15: Büyükdere aksı ve çevresinden sokak dokusu örnekleri.....	177
Resim 5.16 Büyükdere aksında yapı ve yol ölçeği örnekleri (1. Bölge).....	181
Resim 5.17 Ortahayır mahallesinde yapı ve yol ölçeği örnekleri (3. Bölge).....	181
Resim 5.18 Levent mahallesinde yapı ve yol ölçeği örnekleri (2. bölge).....	182

RESİM LİSTESİ

Sayfa

Resim 2.1 Catalunya Meydanı, Barcelona.....	12
Resim 2.2 Trafalgar Meydanı, Londra.....	12
Resim 2.3 : Abbara, Mardin.....	15
Resim 2.4 Eski Bursa'dan sokak perspektifi.....	16
Resim 2.5 Bursa'da sokak perspektifi.....	16
Resim 2.6 Beşiktaş Çarşısı.....	17
Resim 2.7 Osmanlı İmparatorluğu döneminde Küçüksu mesire Yeri.....	18
Resim 3.1: Eniac.....	47
Resim 3.2: Univac.....	47
Resim 3.3 Altair 8800.....	48
Resim 3.4 Dos programı.....	48
Resim 3.5: Bigisayarın evrimi şeması.....	49
Resim 3.6: Siberuzay: İletişim ve bilgi arayüzü olarak web servislerinin bütünü.....	57
Resim 3.7: Web servisleri aracılığı ile ulaşılabilen sanal kentler.....	57
Resim 3.8 Skycar ulaşım aracı.....	71
Resim 4.1 Gazi Osman Paşa kent meydanı.....	110
Resim 4.2 Billboard örnekleri.....	112
Resim 4.3 Açık ticaret alanı.....	115
Resim 4.4 Kapalı alışveriş merkezi.....	115
Resim 4.5 Kapalı mekanda rekreatif faaliyetler.....	116
Resim 4.6 İstanbul -taksim metro istasyonundan görünüm.....	119
Resim 5.1 Büyükdere aksı doğu kesim konut alanları (Levent, Nispetiye mahallelerinden bir görünüş).....	130
Resim 5.2 Büyükdere aksı Batı kesim konut alanları (Çeliktepe, Ortabayır, Esentepe mahallelerinden bir görünüş).....	130
Resim 5.3 Büyükdere Caddesi ve yakın çevresi çalışma alanları.....	130
Resim 5.4 Levent mahallesi az katlı konut dokusu.....	134
Resim 5.5 4 Levent, Konaklar mahallesi çok katlı konut dokusu.....	135
Resim 5.6 Emniyetevler, Ortabayır, Çeliktepe mahalleleri, İETT otobüs durağı.....	136
Resim 5.7 Emniyetevler, Ortabayır, Çeliktepe mahalleleri hava fotoğrafı.....	136
Resim 5.8 Seoul Dijital Medya Kenti projesinden perspektif.....	156
Resim 5.9 Seoul Dijital Medya Kenti projesinden perspektif	157
Resim 5.10 Büyükdere Caddesi'nde otobüs durağı örnekleri.....	167
Resim 5.11 Büyükdere aksı batı kesiminde yaya ulaşım akslarından görünüm.....	168
Resim 5.12 Büyükdere aksı doğu kesiminde yaya ulaşım akslarından görünüm.....	168
Resim 5.13 Büyükdere aksı ve çevresinde yapı ve çevre kalitesi.....	173
Resim 5.14 Büyükdere aksı ve çevresinden meydan örnekleri.....	176
Resim 5.15: Büyükdere aksı ve çevresinden sokak dokusu örnekleri.....	177
Resim 5.16 Büyükdere aksında yapı ve yol ölçeği örnekleri (1. Bölge).....	181
Resim 5.17 Ortabayır mahallesinde yapı ve yol ölçeği örnekleri (3.Bölge).....	181
Resim 5.18 Levent mahallesinde yapı ve yol ölçeği örnekleri (2.bölge).....	182

TABLO LİSTESİ

Sayfa

Tablo 3.1 Küresel rekabet gücü (global competitiveness) endeksi.....	6
Tablo 3.2 Dünyada iletişim teknolojileri kullanımı verileri.....	63
Tablo 3.3 AB ve Türkiye geniş bant kullanım oranları.....	66
Tablo 3.4 Türkiye’de internet kullanım oranları.....	67
Tablo 3.5 Türkiye’de mobil hücresel telefon kullanım oranları.....	67
Tablo 3.6 Türkiye’de diğer iletişim sistemlerinin kullanımı.....	68
Tablo 3.7: Hanelerde bilişim teknolojileri ekipman durumu (%).....	68
Tablo 4.1 İnsanlık tarihinde teknolojiye bağlı olarak gelişen üç çevre.....	76
Tablo 4.2 Sanayi ve bilgi toplumu nitelikleri.....	78
Tablo 4.3 Fiziksel ve sanal mekanın dört niteliğe göre karşılaştırılması.....	90
Tablo 5.1 Mahallelere göre nüfus ve hane büyüklükleri.....	171
Grafik 5.3 Bilgisayarın kullanım mekanı.....	141
Grafik 5.4 Haftalık ortalama bilgisayar kullanımı.....	142
Grafik 5.5 Hafta içi günlük ortalama bilgisayar kullanımı.....	142
Grafik 5.6 Haftasonu günlük ortalama bilgisayar kullanımı.....	142
Grafik 5.7 Bilgisayar kullanım amacı.....	143
Grafik 5.8 İnternet kullanım amacı.....	143
Grafik 5.9 Mobil hücresel telefon kullanım amacı.....	144
Grafik 5.10 Okul dışında genel olarak tercih edilen faaliyetler.....	144
Grafik 5.11 Geleceğe dair varsayımlara dayalı sorular ve cevapları.....	145
Grafik 5.12 Hafta içi günde ortalama bilgisayar kullanımı.....	148
Grafik 5.14 Haftasonu bilgisayar kullanım amacı.....	148
Grafik 5.15 Hafta içi tercih edilen faaliyetler.....	149
Grafik 5.16 Haftasonu tercih edilen faaliyetler.....	149
Grafik 5.17 Geçmiş zamana dair varsayımlara dayalı soru ve cevabı.....	150
Grafik 5.18 Geleceğe dair varsayımlara dayalı sorular ve cevapları.....	151
Grafik 5.19 İnternet ve mobil iletişim sistemlerinin diğer iletişim biçimleri üzerindeki etkisi.....	152
Grafik 5.20 Evde daha fazla zaman geçirme nedenleri.....	152

GRAFİK LİSTESİ

	Sayfa
Grafik 3.1 Zamana göre teknolojik gelişim.....	41
Grafik 3.2 Kişi başına bilgi ve bilgisayar teknolojileri harcamalarında ilk 10 ülke ve Türkiye.....	62
Grafik 3.3 Dünya’da internet kullanıcı sayısı.....	64
Grafik 3.4 Dünya’da mobil telefon kullanıcı sayısı.....	64
Grafik 3.5 Ülke yapısına göre Dünya’da internet kullanımı.....	65
Grafik 3.6 Ülke yapısına göre Dünya’da mobil hücresel telefon kullanımı.....	65
Grafik 3.7 Ülke yapısına göre Dünya’da sabit telefon kullanımı.....	66
Grafik 3.8 Türkiye’de mobil hücresel telefon kullanımı.....	67
Grafik 5.1 İlk defa bilgisayar kullanılan yıl.....	140
Grafik 5.2 İlk defa mobil telefon edinme tarihi.....	141
Grafik 5.3 Bilgisayarın kullanım mekanı.....	141
Grafik 5.4 Haftalık ortalama bilgisayar kullanımı.....	142
Grafik 5.5 Haftaiçi günlük ortalama bilgisayar kullanımı.....	142
Grafik 5.6 Haftasonu günlük ortalama bilgisayar kullanımı.....	142
Grafik 5.7 Bilgisayar kullanım amacı.....	143
Grafik 5.8 İnternet kullanım amacı.....	143
Grafik 5.9 Mobil hücresel telefon kullanım amacı.....	144
Grafik 5.10 Okul dışında genel olarak tercih edilen faaliyetler.....	144
Grafik 5.11 Geleceğe dair varsayımlara dayalı sorular ve cevapları.....	145
Grafik 5.12 Haftaiçi günde ortalama bilgisayar kullanımı.....	148
Grafik 5.14 Haftasonu bilgisayar kullanım amacı.....	148
Grafik 5.15 Haftaiçi tercih edilen faaliyetler.....	149
Grafik 5.16 Haftasonu tercih edilen faaliyetler.....	149
Grafik 5.17 Geçmiş zamana dair varsayıma dayalı sor ve cevabı.....	150
Grafik 5.18 Geleceğe dair varsayımlara dayalı sorular ve cevapları.....	151
Grafik 5.19 İnternet ve mobil iletişim sistemlerinin diğer iletişim biçimleri üzerindeki etkisi.....	152
Grafik 5.20 Evde daha fazla zaman geçirme nedenleri.....	152

ÖNSÖZ

Zamanı kazanmak ve mekana hükmetmek üzere giriştiğimiz bu yolda yarattığımız teknoloji henüz yeterli değildir. Çünkü aynı süreçte zaman hızlanmakta, mekan da görünmez hale gelmektedir. Bilginin hızla artışı ve yayılımı karşısında bugün insan bedeninin faaliyetleri, toplum algısı ve yaşam mekanı değişmektedir. Bu süreçte, toprak, güneş, su ile varolabilen, toplu halde yaşayabilen canlılar olarak doğaya ve gelecek nesillere olan borcumuzu sadece “insan” olduğumuzu unutmamakla ödeyebiliriz.

Bu düşünceler çerçevesinde hazırladığım tez çalışmam esnasında heyecanımı teşvik eden, güvenen ve yol gösteren sayın danışman hocam Prof. Dr. Zekiye Yenen’e, çalışma konusunun oluşumunda yarattığımız tartışma ortamları ile düşüncelerimin belirginleşmesine önemli katkılar sağlayan sayın Gökhan Ercan’a, çalışmanın şekillenmesinde sevgisi, bilgisi ve sabrıyla bana destek veren sayın meslektaşım Ebru Bayram’a, zamana bağlı kalmaksızın her an bana yardım elini uzatan sevgili arkadaşlarım Ali Bursalı, Fatih Tomas ve sevgili kardeşim Gökhan Sınmaz’a, anket ve yaya sayımı çalışmalarımnda bana destek veren tüm arkadaşlarıma

Sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

18 Mayıs 2008

İstanbul

Serkan Sınmaz

ÖZET

Kentsel kamusal mekanlar ilk yerleşmelerden günümüze kadar insanlar arası iletişim ve etkileşim alanı olarak gelişmiştir. Ancak 1990'lı yıllarda teknoloji sayesinde hayatımıza aktarılan yeni iletişim biçimleri ile kentsel kamusal mekanın bu niteliği zayıflamaktadır. İletişim teknolojileri, insanlara sanal mekanda farklı bir hareket alanı kazandırmakla birlikte insanların kent içindeki hareketliliğini de değiştirmektedir. Bu süreçte işlevsel niteliği önem kazanan kentler, özel mekan ve ulaşım fonksiyonları odağında biçimlenmekte, farklı iletişim biçimlerini benimseyerek gelişen yeni nesil ise kent ve toplumdan uzak bir gelecek riski taşımaktadır. Bu noktada, kentsel kamusal mekanların toplumun değişen yüzüne uyum sağlaması gerekmektedir.

Tezin amacı, hızla gelişmekte olan yeni iletişim biçimlerine koşut olarak, kentsel kamusal mekanın anlamını sorgulamak ve tasarımı üzerine bakış açısı geliştirmektir. Çalışmada kentsel mekan kavramı “fiziksel iletişim” odaklı incelenmiş, yeni gelişen iletişim biçimlerinin mevcut ve tasarlanan yapısına bağlı olarak, kentsel yaşam ve mekan üzerindeki değişim ve değişim potansiyelleri ortaya koyulmuştur.

Bu kavramsal çerçeveye dayanarak, Büyükdere caddesi ve yakın çevresi örnek çalışma alanı olarak değerlendirilmiştir. İstanbul'da üç ilçenin kesişim alanında bulunan çalışma alanı bir merkezi iş alanı ve çevresindeki konut alanlarından oluşmaktadır. Çalışma alanı, “iletişim ve etkileşim” kavramları çerçevesinde fiziksel ve sosyal açıdan incelenmiştir. Fiziksel açıdan, arazi kullanım, araç – yaya hareketliliği, kentsel doku ve ölçek gibi çeşitli analizlere bağlı olarak kentsel kamusal mekan kurgusunun “toplumsal iletişime uygunluğu”, sosyal açıdan ise yapılan anket ve gözlem çalışmalarına dayanarak “insanların yeni gelişen iletişim biçimleri ile ilişkisi” incelenmiştir. Ortaya çıkan senteze göre, kentsel kamusal mekanların yetersizliği ve değişen iletişim biçimleri karşısında kentsel tasarımın anahtar rolü belirginleşmiş, bu çerçevede çalışma alanında öne çıkan değişkenlere göre öneriler sunulmuştur.

Bu çalışma hızla bireyselleşen, özelleşen, ayrışan bir dünyada gelecek adına yapılacak planlama ve tasarım çalışmalarında “iletişim” alt başlığının önemine dikkat çekmektedir.

Anahtar kelimeler: İletişim, kentsel mekan, iletişim teknolojileri, kentsel kamusal mekan.

ABSTRACT

Since the first human settlements, urban public spaces have developed as inter-human communication and interaction places. However, in the 1990's, with the transfer of technology to everyday lives, this characteristic of urban public spaces has been weakening. Communication technologies, while creating a distinct sphere of mobility in virtual space, change the codes of human mobility within the urban context. In this process, cities, whose functionary qualities have gained importance, have been molded around the focal functionary points of private space and transport. Yet the new generation, that has grown up adopting the new ways of communication, entertain the risk of having a future far from the city and the society. At this juncture, the urban public space has to harmonize itself with the changing conditions of the society.

The aim of this thesis is to question the meaning of the urban public space and develop a viewpoint for its design, parallel with the rapidly emerging and developing ways of communication. In this study, the concept of urban space is scrutinized on the basis of "physical communication." In addition, changes and potential for changes of urban life and space, due to the existing and recently designed structure of newly developing ways of communication, are revealed.

Upon this conceptual framework, Büyükdere Avenue and its immediate surrounding were surveyed as the sample field of study. This field of study, which stands on the intersection point of three districts of Istanbul, consists of a central business area and surrounding residential areas. The field of study is physically and socially elaborated in the framework of concepts of "communication and interaction." Physically, the compatibility of the phenomenon of urban public space is analyzed with respect to certain analyses such as land use, vehicle-pedestrian mobility, urban structure and scale. Socially, "the relationship of people with newly developing ways of communication" is examined on the basis of interviews and observation studies. According to the nascent synthesis, in the face of the insufficiency of urban public spaces and the changing ways of communication, the key role of urban designing has become more salient, and this outline has provided the ground for presenting suggestions as to highlighted variables in the field of study.

This study draws attention of the future studies of planning and designing towards the subtitle of "communication", in a rapidly individualizing and disintegrating world.

Key Words: communication, urban space, communication technologies, urban public space.

1. GİRİŞ

Bilginin küresel ölçekte hızlı akışına dayalı gelişen bilgi ekonomisi koşullarında bireye özel hizmet-biçimi gelişmekte, bu gelişim ile bilgi toplumu şekillenmektedir. Yüksek kâr ve zaman kazancı hedefi ile dünyanın her noktasını etkisi altına almayı amaçlayan ekonomik yaklaşım iletişim teknolojileriyle etkisini artırmakta ve insanlara yaşamlarında yeni seçenekler sunmaktadır. Temelinde daha az hareket ederek, daha kısa zamanda, daha çok iş yapmaya olanak sağlayan iletişim sistemleri toplumun her kesimini etkisi altına alarak kaçınılmaz bir sosyal dönüşüm sürecini başlatmıştır. Her gün, özel mekanlar arası trafikte yaşamını sürdüren daha çok insan alternatif bir dünyada yeni iletişim biçimlerine uyum sağlamaktadır. Bu yenedünyada, birçok günlük ihtiyaç sınırsız sanal bir kentte hareketsiz gezerek karşılanabilmekte, yeni kimlikler, yeni adresler, yeni sosyal statüler ile mekan değiştirilmeden birden fazla mekanda insan varlığını kabul ettirebilmektedir.

Böylece, sanal gerçek ile, teknoloji sanat ile, yerellik yersizlik ile, duygu mantık ile çarpışmakta, bu kavramların insan beynindeki anlam ve tanımları her gün yeniden biçimlenmekte ve insan - mekan arasındaki bağlantı giderek zedelenmektedir.

Diğer bir ifade ile iletişim teknolojilerinin gelişimi kamusal mekanlara duyulan rasyonel ihtiyaçları azaltarak, insanları fiziksel etkilere dayalı yaşam biçiminden uzaklaştırmaktadır. Günümüz koşullarında bireyler, gündelik ihtiyaçlarını ve ilişkilerini sanal mekanlarda sağlamakla, kamusal mekanın sağladığı zincirleme ve karmaşık etkileşimden uzak kalabilmektedirler. Bu süreçte, kentler de yeniden şekillenmekte, insanların kentsel kamusal mekanlarda izledikleri rotalar ve geçirdikleri süre değişmekte, sosyal ilişkiler hayatımıza aktarılan yeni iletişim ara yüzleri ile yeniden düzenlenmektedir. Yeni iletişim biçimlerinin sağladığı olanaklar çerçevesinde kentlerde yaşam kalitesi ölçütleri, “fiziksel olarak hareket edilmek zorunda olunan yerlere zaman açısından kolay ulaşım” ve “konforlu bir konut” olmak üzere iki ölçüte indirgenmektedir. Her gün daha çok hızlanan bilginin akışıyla, amaçlar, talepler, araçlar, artan seçenekler, korkular ve gün geçtikçe sıkışmakta olan zaman karşısında, insanlar, kamusal mekandan çekinme ve çekilme yönünde ilerlemektedirler. Tarladan fabrikaya geçiş ile yaşanan doğadan kopuş, bugün iletişim teknolojileri ile kentlerden de kopuşa dönüşmekte ve giderek sınırsızlaşan zaman ve mekan hakimiyeti insan bilincini yönlendirmektedir.

Özellikle sanayi toplumundan kalma sağlıklı kentlerde büyüyen bilgi toplumuna yeterli hizmeti veremeyen kentsel kamusal mekanlar, sanal dünyanın çekiciliği karşısında anlamını kaybetmekte, insanları özel mekanlara yönlterek toplumu ayırıştırılmaktadır. Bu durum gelecek kuşaklar için fiziksel ve psikolojik açıdan insan doğasına aykırı gelişmelere yol açmaktadır. Bu bakımdan dijital teknolojilerin gelişim sürecinde hayata gelen bireyler (Ülkemizde 1990 ların ortalarında doğanlar) edindikleri yeni iletişim biçimleriyle sosyal yaşamda önemli bir sınır çizgisini oluşturmaktadır. Dolayısıyla kentsel kamusal mekanların kalitesi ve değişen ihtiyaçlara uygunluğu, belirtilen ayrışma sürecinde önem taşımaktadır.

Bu çalışmada, iletişim teknolojilerinin toplumsal ve kentsel yapı üzerindeki etkilerini araştırılmakta ve yeni iletişim biçimleri ile şekillenmekte olan geleceğin toplumu açısından kentsel kamusal mekan kavramı sorgulanmaktadır.

1.1 Amaç

Çalışmanın amacı; kentsel mekanda iletişim olgusunun önemine değinerek, gelişen iletişim teknolojilerinin kentsel kamusal mekan kullanımı üzerindeki etkilerini araştırmak ve bilgi toplumuna dönüşüm sürecinde doğa, kent ve insanlar arasındaki etkileşim dengesinin korunmasını ve iyileşmesini destekleyecek kentsel kamusal mekan tasarımı üzerine bakış açısı geliştirebilmektir.

Amaçlanan bakış açısı iletişim ve etkileşim kavramları çerçevesinde ele alınmakta ve örnek çalışma alanı kapsamında geliştirilmektedir.

1.2 Kapsam

Çalışma belirlenen hedefler doğrultusunda dört bölümden oluşmuştur. Çalışmanın kuramsal çerçevesi, iletişim teknolojileri ve gelişim perspektifinin ortaya koyulması, kentsel kamusal mekan kavramı ve öneminin açıklanması, gelişen iletişim teknolojilerinin kentsel kamusal mekanlar üzerinde yarattığı işlevsel, fiziksel ve sosyal etkilerin araştırılması biçiminde kurulmuştur. Sonraki aşama ise, ortaya çıkan bu etkiler çerçevesinde örnek bir çalışma alanı ele alınarak, kentsel kamusal mekan tasarımı açısından değişkenlerin belirlenmesi ve öneri geliştirilmesi olarak tasarlanmıştır.

Çalışma kapsamında hedefler;

- Kentsel kamusal mekan kavramının sosyal yaşam ve birey üzerindeki olumlu yansımalarını ortaya koymak,
- İletişim teknolojilerinin gelişim sürecinin kentsel kamusal mekanlar üzerindeki fiziksel ve işlevsel etkilerini ortaya koymak,
- Kentsel kamusal mekanların günümüzdeki kalite ölçütlerini değişen gelecek perspektifinde değerlendirmek,
- Gelişen bilgi çağında, kentsel kamusal mekanların kullanımını teşvik edecek uyum süreci için kentsel tasarım açısından değişkenleri saptamak,
- Bu çerçevede gelişmiş, yoğun bir kent merkezi ve kent parçası örneğinde günümüzde ve ileriye dönük yapılabilecekleri geliştirebilmek

şeklinde belirlenmiştir.

Diğer yandan, bu hedefler sunucunda elde edilecek bilgilerin aşağıdaki hipotezleri aydınlatması amaçlanmıştır. İletişim, teknoloji ve kentsel kamusal mekan anahtar sözcükleri çerçevesinde öne sürülen hipotezler şunlardır;

- Kentin fiziksel ve işlevsel yapısı insan hareketi ve davranışlarını düzenlemektedir.
- Gelecek perspektifinde teknolojinin gelişimi ile dijital iletişim sistemleri insan yaşamında daha fazla önem kazanacaktır
- Dijital iletişim sistemlerinin gelişimi ile insan- insan ve insan-mekan arasındaki iletişim ve etkileşim biçimi değişmektedir.
- Farklı iletişim ve ulaşım biçimlerinin gelişimi ile kamusal mekan yapısı ve anlayışı değişmektedir.
- Dijital iletişim sistemlerinin gelişimi ile birlikte, kentsel kamusal mekanların sosyal yaşamdaki değeri azalmaktadır.
- Değişen iletişim ve ulaşım biçimleri ile ulaşım odakları günümüzde ve gelecekte insanların en fazla toplandığı alanlar olacaktır.

- Dijital iletişim sistemlerinin yayılmaya başladığı dönemde dünyaya gelen bireyler farklı bir kamusal yaşam ve mekan anlayışına sahip olacaktır.
- Dijital iletişim sistemlerinin etkisinde büyüyen yeni neslin gelecekteki mekanı bugün bu teknolojilere uyum sağlama sürecinde olan bireyler tarafından planlanmaktadır.
- Günümüzde kentsel tasarım geleceğin sosyal yapısını etkileyebilecek bir anahtardır.

1.3 İçerik

Bu hedeflere ve hipotezlere bağlı olarak giriş ve sonuç bölümleri dışında dört bölümde kurgulanan tez çalışmasının ilk bölümünde; “kentsel kamusal mekanda iletişim” konu başlığı kapsamında;

- Kamusal mekanın tanımı, özellikleri ve çeşitleri (açık, kapalı kamusal mekanlar)
- İnsan – kentsel mekan ilişkisinde, kentsel kamusal mekanın algılaması, bu doğrultuda kentsel mekanın
 - biçimsel (form, ölçek),
 - anlamsal (kimlik, kültür, imaj),
 - işlevsel (hareketlilik, erişebilirlik) yapısının etkisi,
- Kentsel kamusal mekanda iletişim-etkileşim kavramları ve bu kavramların insan üzerinde yarattığı sosyolojik, psikolojik ve fizyolojik etkiler

maddelerine göre açıklamalar ve değerlendirme yer almaktadır.

İkinci bölümde; “iletişim teknolojilerinin gelişim perspektifi” ana başlığı çerçevesinde,

- İletişim, teknoloji ve iletişim teknolojileri kavramları,
- İletişim teknolojilerinin gelişim süreci,
- Bu teknolojilerin hizmet biçimleri, ekonomik etkisi, gelişim hızı ve talep eğilimine göre günümüzdeki yapısı,
- İletişim teknolojilerinin gelecek perspektifinde tasarı hizmet biçimleri ve kullanıcı kitlesi

alt başlıklarında açıklama ve değerlendirme yapılmaktadır.

Üçüncü bölüm ilk iki bölümün sentezi olarak “iletişim teknolojilerinin sosyal yaşam ve kentsel kamusal mekan üzerindeki etkileri” konu başlığını kapsamaktadır. Buna göre;

- Gelişen iletişim teknolojilerinin hayatımıza aktardığı yeni erişim, ulaşım, iletişim biçimlerinin günümüzde yarattığı ve yaratacağı “toplumsal yapının” ortaya koyulması,
- Değinilen toplumsal yapının harekete geçirdiği “kentsel yaşam” biçiminin
 - günlük aktiviteler,
 - toplumsal iletişim,
 - toplumsal- bireysel sağlık alt başlıklarına göre açıklanması,
- Değişen iletişim-ulaşım biçimlerinin kentsel kamusal mekanların fiziksel, işlevsel ve organizasyonel yapıları üzerindeki etkilerinin belirlenmesi

bu bölümde ele alınan konulardır.

Dördüncü bölümde yukarıdaki kuramsal çerçeveye dayanarak, örnek alan bazında yapılan çalışma sunulmaktadır. Bu bölüm çalışma alanı olarak seçilen Büyükdere aksı ve çevresinde “kentsel mekanda iletişim” başlığı kapsamında, kentsel kamusal mekan tasarımı üzerine belirlenen bazı değişkenler çerçevesinde yapılan değerlendirmeleri içermektedir.

Çalışma genel değerlendirmelerin yapıldığı sonuç bölümüyle bitmektedir.

1.4 Yöntem

Çalışma konusu bakımından temel anlamda teknoloji ve kent terimleri öne çıkmaktadır. Ancak iki terimin açılımları çok boyutlu olduğu için konu, iki kavramın kesiştiği terimlerden biri olan “iletişim” kavramı ile sınırlanmıştır. Dolayısıyla iletişim teknolojisi ve kentsel kamusal mekan kavramları çalışmada teorik olarak öne çıkan konulardır.

Yapılan çalışmada sonuca ışık tutan ana hedef “değişen iletişim ve ulaşım biçimleri ile gelişen süreçte toplum için daha uygun bir kentsel kamusal mekan anlayışı için çeşitli değişkenlerin yorumlanması”dır. Bu hedefe bağlı olarak çalışma dört temel soru ile kurgulanmıştır:

1. Kentsel kamusal mekanın bireysel ve toplumsal iletişim açısından anlamı nedir?
2. Gelişen teknoloji ile değişen iletişim biçimleri nedir?

3. Değişen iletişim biçimleri birinci soruda belirtilen anlamı nasıl ve ne yönde etkilemektedir?

4. Üçüncü soruda belirtilen “etkiler” çerçevesinde ilk soruda belirtilen “anlam” ilişkisi nasıl sağlanmalıdır?

sorularına göre öncelikle ilk iki soru kapsamında literatür araştırması yapılarak, “kentsel kamusal mekan” ve “iletişim teknolojisi” anahtar kelimeleri çerçevesinde bulunan kaynaklar “iletişim ve etkileşim” konusu çerçevesinde süzölmüştür. Üçüncü soru kapsamında yine literatür araştırması dayalı olarak, iletişim teknolojilerinin sağladığı olanakların insanların yaşam biçimine yansımaları odağında veriler aranmış, elde edilen veriler gözlemlerle bütünleştirilerek değişen yaşam biçimlerinin kentsel kamusal mekan oluşumu ve kullanımı üzerindeki etkileri değerlendirilmiştir.

Son soruya bağlı olarak da örnek çalışma alanında geleceğin iletişime açık kentsel kamusal mekanlarını oluşturma düşüncesine göre dört değişken ele alınarak, günümüz sağlıklı kentlerinde olumsuz etkilerle gelişen bilgi toplumu için kentsel tasarımın anahtar rolü vurgulanmıştır. Sözü edilen değişkenler çalışma alanı kapsamında üretilen bir kentsel tasarım projesi doğrultusunda belirlenmiştir. Bu proje* kuramsal çerçevede elde edilen bilgilerin ve fikirlerin çalışma alanı üzerinde test edilerek çalışmanın sonuca ulaşması açısından önem taşımaktadır.

Kuramsal ve pratik bilginin bütünleşmesiyle çalışma alanı kapsamında ortaya koyulan değişkenler ayrı başlıklar şeklinde incelenmiştir. İncelemede “iletişim teknolojileri kullanımı ve kentsel kamusal mekan kullanımı”nı sorgulayan iki adet anket iki farklı hedef kitleye uygulanmıştır. Diğer yandan “yaya hareketliliği”ni ortaya çıkarmak için 19 noktada hafta içi ve hafta sonu 7:30 – 8:30, 12:00 – 13:00, 17:30 – 18:30 saatleri arasında yaya sayımı yapılmıştır. Araç hareketliliği, arazi kullanış, plan verileri ise İETT ve İBB kurumlarından elde edilmiştir.

* Çalışmanın dördüncü bölümünü kurgulamak amaçlı üretilen “Before Spacelessness, Communication and interaction in public spaces of high density city, Istanbul” isimli proje Kopenhag Güzel Sanatlar Akademisi’nin düzenlediği uluslararası “Future of Cities” konulu yarışmada sergilenmiştir.

2. KENTSEL KAMUSAL MEKANDA İLETİŞİM

İnsanoğlu yaşamını doğanın sunduğu fiziksel kaidelere dayalı olarak sürdürmüş, çevre ile kurduğu duyusal ve duygusal etkileşim çerçevesinde, fiziksel, psikolojik ve sosyal yaşam biçimini bu kaidelere göre düzenlemiştir. Bu süreçte, yaşamsal ihtiyaçlara bağlı olarak etkileşimde bulunulan bir çevre tanımlamış ve insanlık mağaradan metropollere kadar varlığını fiziksel çevrede temsil etmiştir. Güvenlik ihtiyacı, fizyolojik ve psikolojik gereksinimler, toplumsal gereksinimler, estetik kaygısı vb. etkiler çerçevesinde kentleri inşa etmiştir. Bireysel ve toplumsal gereksinimler doğrultusunda açığa çıkan “ilişki, iletişim, etkileşim,” olguları da kentlerde kamusal mekan kavramı ile temsil edilmektedir. Dolayısıyla, kentsel kamusal mekanların biçimlenişi toplumsal iletişimi düzenleyici ve yönlendirici etkiye sahiptir. Bu çalışma kapsamında kentsel kamusal mekan kavramı iletişim odaklı ele alınarak, mekan ve iletişim arasındaki ilişki ortaya konulacaktır.

2.1 Kentsel Kamusal Mekan Kavramı

Kentsel mekan genel anlamda “ yapıların oluşturduğu, kentlilerin algıladığı ve tüm kentsel olayların ilişkilendiği bir bütündür”. (Konuk, 1979: 46) Diğer bir tanıma göre, kentsel mekan, özel ve kamusal mekanlardan oluşan, yapılaşmış ve yapılaşmamış alanları kapsayan, bireysel ve toplumsal faaliyetlerin gerçekleştiği çok fonksiyonlu bir eylem alanıdır. Kentler yapı kümeleri olmalarının dışında, aynı zamanda insanları ve aktiviteleri bir araya getiren, ekonomik, politik ve kültürel yaşamın sağlandığı ve kontrol edildiği yerdir.

Kentsel mekan, CIAM’ın 1933’de Atina Kartası’nda belirlediği gibi barınma, çalışma, rekreasyon ve ulaşım gibi dört temel işlev çerçevesinde gelişmektedir. Bu fonksiyonlardan çalışma, rekreasyon, ulaşım işlevlerini üstlenen kentsel kamusal mekanlar ise günümüze kadar iletişim - etkileşim odakları (meydanlar, ticari, idari yapılar.vb) ve bunların arasındaki kanal mekanlar (sokaklar, yollar) olarak tanımlanmıştır.

Kamu sözcüğünün İngilizce’de bilinen ilk kullanımı, “toplumun ortak çıkarı ile bir tutmak” ifadesidir. Genel anlamda kamu sözcüğü, özeli karşıtı olarak açıklanır. (Sennett, 1996: 32) Buna bağlı olarak, kamu alanı herkes tarafından görülebilir ve duyulabilir niteliğe sahiptir. “Kamusal alan” (“public realm”) kavramı insan eseri olan, insanları bir araya getiren, paylaşılan ortak bir “dünyayı” ifade etmektedir. (Arendt, 1994: 92- 96) Kamusal mekan ise toplu yaşamın süregelen tüm etkinliklerinin her yaş ve meslek grubunun yararlanmasına açık olduğu, kent strüktürü içinde yer alan mekanlar olarak tanımlanabilir (Çubuk,1991: 16).

Kentsel kamusal mekanlar, insanların geleneksel veya günlük eylemlerini gerçekleştirdikleri, toplumu birleştiren ortak kullanılan alanlardır (Kostof, 1995: 191-207). Dolayısıyla bu mekanlar, toplumların kültürünü, inançlarını, kamusal değerlerini, toplumsal çeşitlilik ve farklılıklarını yansıtmaya özelliğine sahiptir.

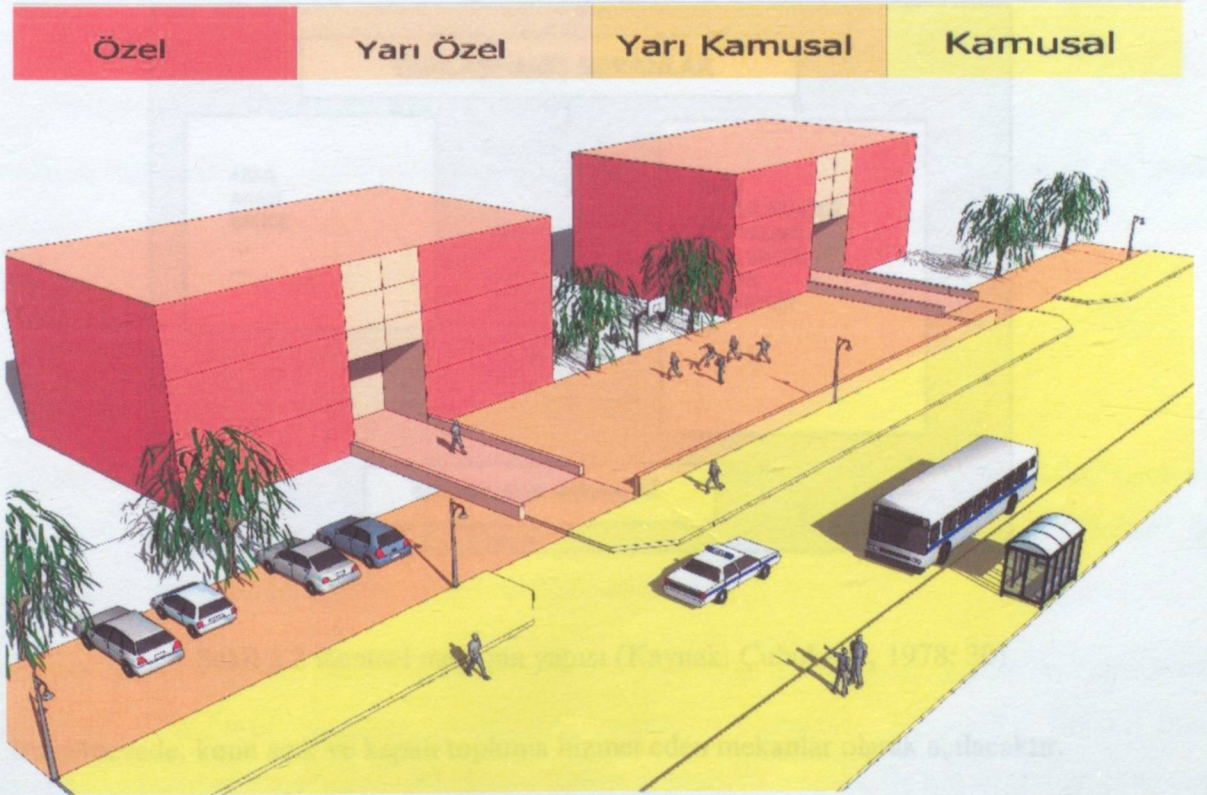
Kentsel kamusal mekanlar insanların mutluluk aradığı, kendilerini ifade etmeye çalıştıkları, çeşitli davranış ve olayların gözlemlendiği, farklı ekonomik ve sosyo-kültürel yapıya sahip insanların bir araya gelme olanağı bulduğu sosyal öğrenim amaçlı bir okul olarak nitelendirilebilir. Sosyalleşme ve kimlik alanı olarak bu mekanlar bazı ortak niteliklere sahiptir. Buna göre kentsel kamusal mekanlar;

- Hareketlilik ve erişimin var olduğu alanları kapsamaktadır. Bu alanlar yayaların hizmetlere ve donatılara erişimini sağlayan, yönlenme, alışveriş, bekleme, toplanma, dağılma gibi eylemlerini gerçekleştirdiği hareket mekanlarıdır. Ayrıca taşıtların da yer aldığı ve insanların bu yolla erişimlerinin sağlandığı ortak mekanları da içermektedir.
- Sosyal faaliyetlerin (defile, açılış törenleri), kültürel faaliyetlerin (sokak tiyatroları, konser, dini törenler), alışveriş, sportif faaliyetler, miting, politik ve sendikal eylemlerin yapıldığı, kamusal kullanımlara açık mekanlardır.
- Sosyalleşme mekanlarıdır. İnsanlarla yan yana olmak, selamlaşmak, danışmak, bakışmak gibi eylemlerin gerçekleştiği karşılıklı iletişim ve etkileşim olanakları sağlamaktadırlar.
- Birer kimlik niteliği taşırlar. Kamusal alanları oluşturan mimari ve kentsel formlar ve bu yapılar ile bütünleşen hareketlilik, kente bir anlam kazandırmaktadır.
- Bilgi, mal, fırsat ve olanakların dolaşım alanı ve aynı zamanda politik ve ticari faaliyetler için kaçınılmaz mekanlardır. (Gökgür, 2006: 64-65)
- İnsanların bilgiye mekansal deneyim yoluyla ulaştığı karmaşık ve zincirleme iletişim ve etkileşim alanlarını kapsamaktadırlar.

Arendt'e göre, bir kamu alanının insanları bir araya toplayan ve birbirleriyle ilişkiye sokan bir mekana dönüşmesi "kalıcılığına" bağlıdır. "Bir kamusal alan bir nesillikine kurulamaz ve sadece yaşayanlar için planlanamaz; ölümlü insanların yaşam sürelerini aşması gerekmektedir." (Arendt, 1994: 99) ifadesine dayanarak; insanlar arası ilişkilerin dağılımını sağlayan kamusal mekanlar, aynı zamanda tarihin katmanlaştığı, kanunun tartışıldığı bir yer

olarak açıklanabilir. İlk defa Yunan ve Roma kentlerinde tasarlanmaya başlayan kentsel kamusal mekanlar, tarih boyunca kentlere toplumsal birer ev niteliği yükleyerek sahiplenilmiş ve önemsenmiştir. Bu alanlar ilk şehirlerden bu zamana, kentlerde gerekli ve istenen faaliyetler doğrultusunda, sokakları ve açık mekanları yönetme (hakim olma-düzenleme), toplumdaki insanlar için daha güzel, sağlıklı mekanlara dönüştürme arzusunun örnekleri olarak görülmektedir (Çubuk vd.,1978: 29).

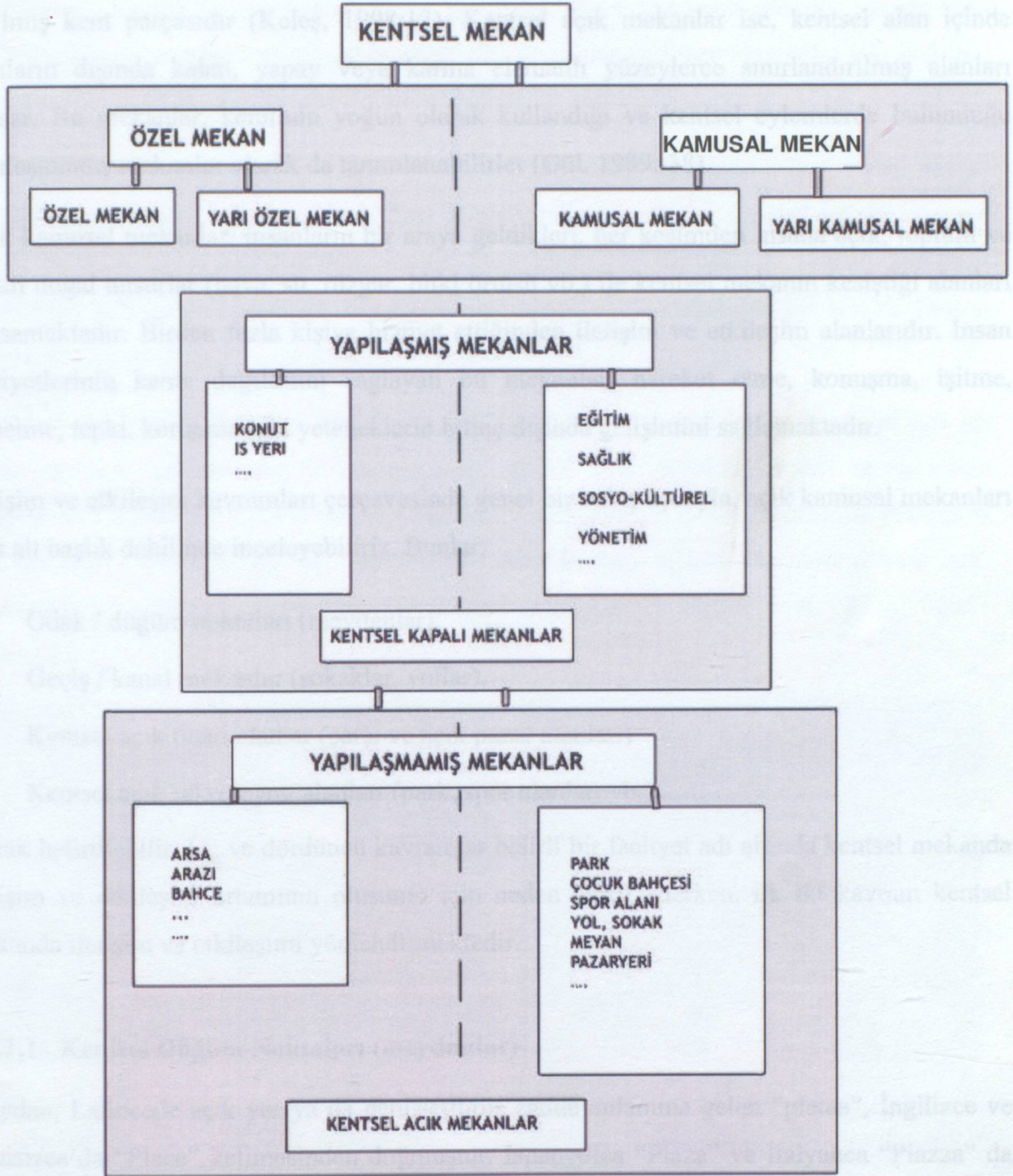
Kentsel mekan, kullanım yapısı bakımından temelde özel ve kamusal olarak ayrılmaktadırlar. Kullanıcıların mülkiyeti ve kontrolü altında bulunan alanlar özel mekan (konut, arsa.vb), toplumun ortak kullanımına açık mekanlar ise kamusal mekan (hastane, okul, park.vb) olarak açıklanabilir. Diğer yandan özel mekanlar mülkiyet sahibinin inisiyatifine göre kamusal amaçlı da kullanılabilir (özel hastane, restaurant, kahvehane.vb). Literatüre göre özel ve kamusal mekanlar da birbirlerinden keskin hatlarla ayrılmazlar, yarı özel mekan ve yarı kamusal mekan kullanımlarını içeren geçiş bölgeleri ile ayrılırlar. Yarı özel mekanlar sokak ile konut arasında bir geçiş ve hazırlık mekanı olmakla birlikte (konut girişleri, arka bahçe, iç avlular vb.) yarı kamusal mekanlar ortak kullanıcı grubuna ait, bakımından ve kullanımından bu grubun sorumlu olduğu kentsel alanları kapsamaktadır (avlu, otopark, kaldırım vb.) (şekil 2.1).

Şekil 2.1 Özel ve kamusal mekan kurgusu

2.1.1 Kentsel Kamusal Açık Mekanlar

Yukarıda belirtilen mekanlar da kendi içinde kapalı(yapılaşmış) ve açık (yapılaşmamış) mekanlar olarak ikiye ayrılmaktadırlar(Şekil 2.2).

Şekil 2.2 Kentsel mekanın yapısı (Kaynak: Çubuk vd., 1978: 30)

Bu çerçevede, konu açık ve kapalı topluma hizmet eden mekanlar olarak açılacaktır.

2.1.1 Kentsel Kamusal Açık Mekanlar

Açık alan, insanın yaşantısını sürdürdüğü, üzerinde yapı yapılmış kapalı mekanların dışında kalan, ya doğal durumunda bırakılmış ya da tarımsal ve konut dışı dinlenme amaçlarına ayrılmış kent parçasıdır (Keleş, 1998:13). Kentsel açık mekanlar ise, kentsel alan içinde yapıların dışında kalan, yapay veya karma elemanlı yüzeylerce sınırlandırılmış alanları kapsar. Bu mekanlar, kentlinin yoğun olarak kullandığı ve kentsel eylemlerde bulunduğu yapılaşmamış mekanlar olarak da tanımlanabilirler (Gül, 1989: 38).

Açık kamusal mekanlar, insanların bir araya geldikleri, her kesimden insana açık, toplum ve çeşitli doğal unsurlar (hava, su, rüzgar, bitki örtüsü vb.) ile kentsel mekanın kesiştiği alanları kapsamaktadır. Birden fazla kişiye hizmet ettiğinden iletişim ve etkileşim alanlarıdır. İnsan faaliyetlerinin kente dağılımını sağlayan bu mekanlar, hareket etme, konuşma, işitme, hissetme, tepki, korunma gibi yeteneklerin bilinç dışında gelişimini sağlamaktadır.

İletişim ve etkileşim kavramları çerçevesinde genel bir bakış açısıyla, açık kamusal mekanları dört alt başlık dahilinde inceleyebiliriz. Bunlar;

- Odak / düğüm noktaları (meydanlar),
- Geçiş / kanal mekanlar (sokaklar, yollar),
- Kentsel açık ticari alanlar (çarşı ve açık pazar alanları)
- Kentsel açık rekreasyon alanları (park, spor alanları vb.)

olarak belirtilebilir. Üç ve dördüncü kavramlar belirli bir faaliyet adı altında kentsel mekanda iletişim ve etkileşim ortamının oluşumu için neden teşkil ederken, ilk iki kavram kentsel mekanda iletişim ve etkileşimi yönlendirmektedir.

2.1.1.1 Kentsel Düğüm Noktaları (meydanlar)

Meydan, Latince açık yer ya da genişletilmiş cadde anlamına gelen “platea”, İngilizce ve Fransızca’da “Place” kelimesinden doğmuştur. İspanyolca “Plaza” ve İtalyanca “Piazza” da aynı kökten gelmektedir (Önder ve Aklanoğlu, 1998: 97).

Tarihsel süreçte gerek kamusal işlev taşıyan yapılarla, gerek özel yapılarla tanımlanan meydanlar, insanların toplanma ve dağılma mekanları olmuştur. Meydanlar fiziksel imaj öğeleri ve tanımladıkları ticari, dini, sosyo-kültürel, idari vb. yapılar ile her sosyal gruptan çok sayıda insanın kullandığı çekim alanı olarak gelişmiştir. Bu çekim alanlarında kentsel

hareketlilik hız kaybetmekte ve yüzyüze iletişim, karmaşık etkileşim olanağı sağlanmaktadır.

Lynch'e göre meydanlar, kentsel mekanda bulunan odak niteliğinde yoğun faaliyet alanlarıdır. Yapılar ile çevrelenmiş, insan gruplarını çekici ve karşılaşmalarına yardım eden özellikler taşımaktadır. Jacson'a göre meydanlar hoş giden edilgen aktiviteler için insanları birlikteliğe çeken kentsel formdur (Marcus ve Francis, 1998: 14).

Meydanlar, yapı grubu veya yapı grubu-doğal eşikler (topoğrafya, bitki örtüsü, deniz, akarsu vb.) ile tanımlanabilir. Meydanların formu da gerek tasarlanarak, gerek doğal gelişim sürecine göre bu sınırlar ile biçimlenebilmektedir. Dolayısıyla meydanların en önemli mekansal özellikleri kapalıdır. Sınırların algılanması bir meydanın tanımlanabilmesi için en önemli konudur (Resim 2.1).

Kentsel mekân tasarımının en eski ve önemli öğelerinden olan meydanlar, yapıların açık bir alan etrafında gruplanması ile oluşturulmuş, içeride kontrol sahibi olmayı ve dışarıdan gelebilecek tehlikelere karşı savunmayı sağlayan, çoğu zaman sembolik anlamlarla yüklenmiş mekanlardır (Uzun, 2006: 14). Meydanlar, birer kentsel mekan olmalarının yanı sıra, kendilerini çevreleyen yapıların ifade edilmesi açısından da önemli birer mimari öğedir (Resim 2.2).

Resim 2.1 Catalunya Meydanı, Barcelona
(Kaynak: http://www.barcelona.com/barcelona_directory/monuments/placa_catalunya)

Resim 2.2 Trafalgar Meydanı, Londra
(Kaynak: www.betterpublicbuildings.gov.uk)

Diğer bir ifade ile meydanlar, gerek konumları, gerek formları, gerekse bazı üç boyutlu öğeleri (bina, heykel, çeşme, bitki, havuz..vb) ön plana çıkarması ile, dolu-boş alanlar bütünlüğü içinde bir mimari kompleks algısıyla simgeselleşmekte ve kent kimliğini güçlendirmektedir. Bu mekanlar farklı işlevler ve kademelere sahip olabilmekle birlikte, bir

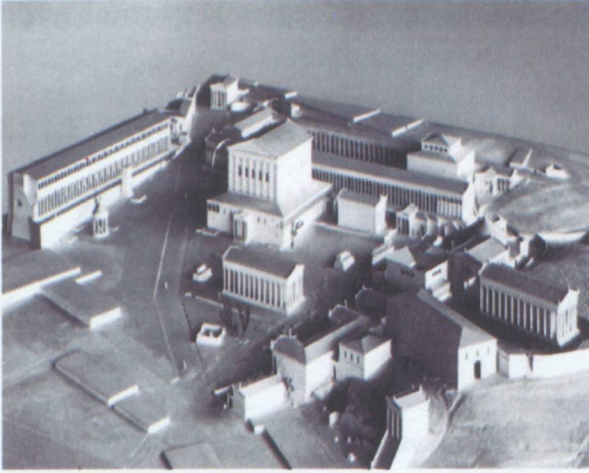
kentte birbirinden farklı işlevlerde çok sayıda bulunabilmektedir.

Tarihsel süreç içinde ticaret, yönetim, kültür, eğlence gibi çeşitli işlevler ve anlamlar yüklenen, mekanı tanımlayan meydanlar, aynı zamanda insanlar için de sosyal açıdan bir ifade ortamıdır. Eski Yunan agoraları, Roma forumlarından günümüze kadar toplumun ve yönetimin ifade aracı olarak simgeleşmişlerdir. Bunlara bağlı olarak meydanların temel niteliklerini aşağıdaki gibi belirtebiliriz;

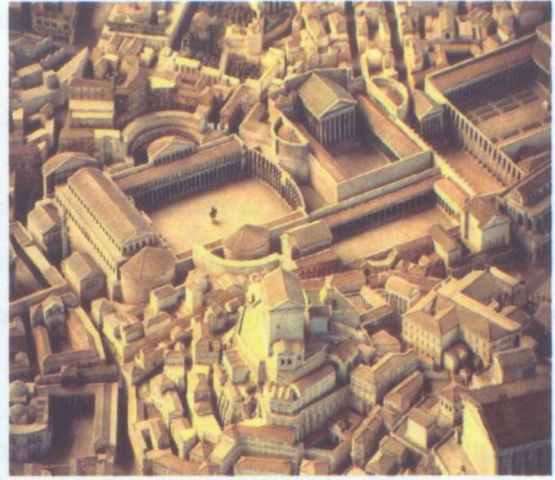
Meydanlar,

- kent hareketliliğin hız kaybettiği çekim noktalarıdır,
- sosyal iletişim için uygun ortamlar sağlamaktadırlar,
- sosyal aktivite ve organizasyonların oluşumunu mümkün kılmaktadırlar,
- bir arada bulunma bilgi geçişini sağladığından paylaşılan bilginin artmasına ve öğrenmeye yol açarlar (Dağıstanlı,1997: 90-93),
- simgesel nitelikleri ile kentsel mekana kimlik kazandırır,
- bireysel, toplumsal ve politik bir ifade aracı olarak kullanılabilirler.

Tarihsel süreçte meydanlar, kentlerin ilk gelişiminde en temel kamusal mekan ögesi olmuştur. Antik Yunan'da kentlerin gelişimi ile birlikte toplanma mekanı akropolisten agoraya devrolmuştur. Agora, Eski Yunan'da genellikle kamu yapıları ve arkadaşlarla çevrili, popüler veya politik toplantı yeri olarak kullanılan, seçim ve yargılama gibi önemli olayların da gerçekleştirildiği çarşı veya ortak meydan olarak tanımlanmaktadır (Ching,1996: 302 Hasol 1993: 25). Genel olarak Eski Yunan'da kamusal hayat pazar meydanında, agorada, geçmekteydi (Şekil 2.3). Roma kentlerinde ise agoraların yerini forumlar almıştır. Roma kentlerinde görülen merkezi yapı ve askeri güce bağlı olarak forumlar daha resmi bir mekândır; bir dereceye kadar ticari ve çok amaçlı olmasına karşın, çevrelendiği yönetim yapılarıyla otoritenin mekânı olarak dikkat çekmiştir (Şekil 2.4).

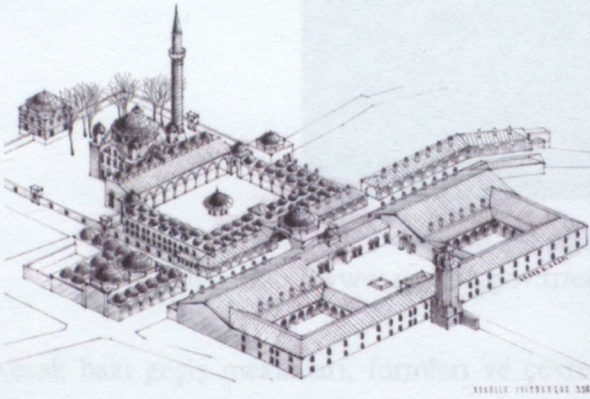

Şekil 2.3 Agora , Atina
(Kaynak:<http://www.aa.uidaho.edu/archwebs/arch151/Guest%20Lectures/austinLecture/pages/lecture1.htm>)

Şekil 2.4 Forum (Trajan, Augustus, Nerva), Roma
(Kaynak:<http://www.umehon.maine.edu/civilizations/111/forum-b.htm>)

Orta çağ kentinde kamusal mekanlar, özellikle dini yapının etrafında yer alan meydanlar ve toplanma alanları çevresinde gelişme göstermiştir. Osmanlı kentinde de külliye avluları, mahalle meydanları toplumun kesiştiği mekanlar olarak gelişmiştir (Şekil 2.5). Rönesans'ın büyük meydanları, ortaçağın doğal olarak oluşmuş organik meydanlarına göre düzenli bir şekilde tasarlanarak oluşturulmuş, 16. yüzyılın sonlarına doğru tamamen simetrik bir düzende inşa edilmeye başlanmışlardır (Uzun, 2006: 14). Barok dönemin estetik unsurları ile desteklenmiş büyük boyutlardaki meydanları gücü temsil etmiştir (Şekil 2.6).

Şekil 2.5 Külliye (Sokullu)
(Kaynak:http://archnet.org/library/images/one-image.jsp?collection_id=1463&image_id=137132)

Şekil 2.6 Barok dönem meydanı (Piazza Navona)
(Kaynak:<http://www.nga.gov/exhibitions/2000/baroque/piranesi.shtm>)

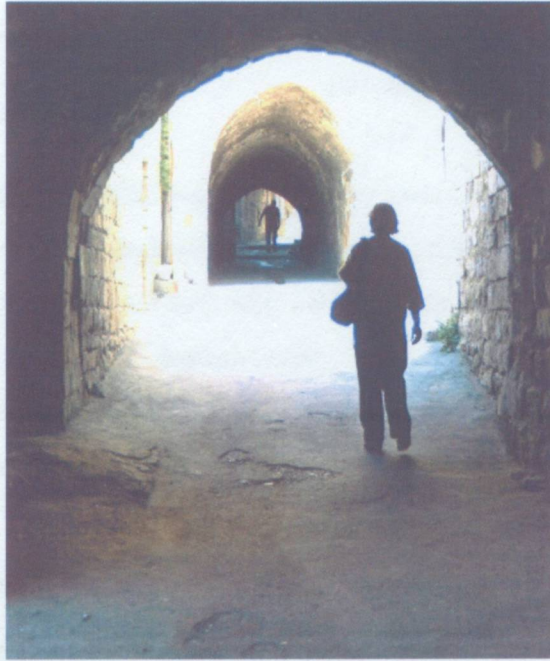
Yukarıda belirtilen bu niteliklerle meydanlar, insanlar için önemli bir mekansal referans noktası olarak insan hareketliliği, insan-mekan iletişimi ve insanlar arası iletişim açısından

büyük önem arz etmekte olup; kentsel tasarımın da en önemli konularından biridir.

2.1.1.2 Geçiş Alanları (sokaklar, yollar)

Geçiş alanları genel anlamda konut, çalışma, rekreasyon alanları arasında veya içerisinde sokaklar ve çeşitli ölçekte yollardan kapsayan iletim mekanlarından oluşmaktadır. Diğer bir ifade ile geçiş alanları toplanma ve dağılma mekanları arasındaki kanal mekanları kapsamaktadır.

Bu mekanlarda yapılan temel hareket geçiş hareketidir. Bu hareket biçimin en keskin biçimde anlatan örneklerden biri Mardin'deki Abbara'lardır. Tünel biçiminde, tamamen sağır yüzey ile sarılı bu mekanda geçmekten başka bir hareket yapılamamaktadır (Firidin, 2000: 54). (Resim 2.3).

Resim 2.3 Abbara, Mardin

(Kaynak: http://www.mardin.gov.tr/english/sanalmardin/sihirli_geci.asp)

Ancak bazı geçiş mekanları, formları ve çevresinde yer verilen fonksiyonlar ile önemli bir yaşam alanı olarak da nitelendirilmiştir. Özellikle geleneksel kentlerde sokak yaşamı kavramı toplumsal ilişkileri düzenleyici bir etkiye sahip olmuştur. Bazı sokaklar çeşitli zanaatkar gruplarının sıralandığı mekanlar ile bir merkez olarak, bazıları karşılıklı konutların veya konut bahçelerinin sıralanması ile sosyal etkileşim alanları olmuşlardır (Resim 2.4). Sokak, ölçeğine ve yapısına göre gezinti, alışveriş, oyun, dinlenme mekanları olarak işlevsel zenginliğe sahip olabilmektedir. Ancak modernizm ile başlayan ve günümüze kadar yansıyan

sınırlayıcı imar ve yapılaşma şartlarının, sokağın bu anlamı üzerinde tahribata neden olduğu söylenebilir. Sokakta yer alan yapıların boyutları, cepheleri ve sokağın ölçüleri mekanın algısı ve kimliği üzerindeki önemli etmenlerdir (Resim 2.5).

Resim 2.4 Eski Bursa'dan sokak perspektifi
(Kaynak: www.wowturkey.com)

Resim 2.5 Bursa'da sokak perspektifi
(Kaynak: www.wowturkey.com)

Yollar ise yayaların ya da tekerlekli araçların hareket alanı olarak, belirli bir bölge içinde ya da bölgeler arası geçiş ve iletim mekanlarıdır. Yollar boyutlarına göre yaya yolundan, transit otoyollara kadar çeşitlenmektedir. Özel araç sahipliğinin arttığı günümüzde, araç yolları kamusal mekanların anlamını değiştirmekte ve yayaları bu mekanların dışına sürüklemektedir. Dolayısıyla kamusal alanlar otoyollara dönüşmekte, sokaklarında sosyal etkileşim üzerindeki rolleri azalmaktadır.

2.1.1.3 Açık Ticari Alanlar (açık çarşı ve pazar alanları)

Çarşı ve pazar alanlarından oluşan kentsel açık ticaret alanları genellikle belirli bir bölgedeki nüfusa hizmet etmelerinden dolayı, toplumsal iletişim ve etkileşimin geliştiği mekanlardır diyebiliriz. İnsanlar geçmiş dönemlerden bugüne, mahalle pazarlarını ve semt çarşılarını alışveriş mekanı olduğu kadar toplum ile etkileşim alanı olarak da görmüşlerdir. Bu mekanlar, üstlendikleri fonksiyonlar ile mekanda geçirilen zamanın miktarını değiştirerek kanal mekanların niteliklerini farklılaştırabilmektedir. Kısacası, ticari bir sokak odak alan olabilmektedir (Resim 2.6).

Resim 2.6 Beşiktaş Çarşısı (Kaynak: www.wowturkey.com)

Kentlerin ilk gelişiminde Antik Yunan'da stoalar, Roma'da plazalar mekanda ticari fonksiyonun ilk geliştiği mekanlardır. Yine Osmanlı'da kentin önemli bir bölgesini, ekonomik etkinliklerin geçtiği ticaret bölgesi olan çarşı oluşturmuş ve bu mekanlar kamusal yaşamın en canlı olduğu merkezler olarak gelişmiştir.

Günümüzde de sokaklar ve meydanlar ile tanımlanmış açık ticari alanlar, kent içi hareketliliği düzenleyen ve kentin diğer fonksiyonlarına bağlanma biçimleri ile kent içinde farklı hareket amacı taşıyan insanlar arasında karmaşık etkileşimi güçlendiren mekanlardır.

2.1.1.4 Açık Rekreatasyon Alanları (parklar, bahçeler, spor alanları)

Rekreatasyon sözcüğü Türkçe'de, yaygın bir şekilde, boş zamanı değerlendirme anlamında kullanılmaktadır. Rekreatasyon alanları, insanların boş zamanlarında isteğe bağlı olarak yaptıkları dinlendirici ve eğlendirici etkinliklerin gerçekleştiği alanlardır. Açık rekreatasyon alanları ifadesi, açık yeşil alan kavramı ile büyük ölçüde örtüşmektedir. Kentin kısmen içerisinde yer alan, daha ziyade yakın çevresinde büyük boyutlar gösteren mesire yerleri, kent parkı, milli park gibi farklı nitelikteki parklar, büyük ve küçük ağaç topluluklarının oluşturduğu korular olmak üzere; bünyelerinde ağaç, çalı, çiçek parter, çim alan ve bunlarla uyumlu bulunması gereken yol, oyun yeri, havuz gibi yapay tesisleri içeren çeşitli tiplerdeki alanların tümü yeşil alan kapsamına girmektedir (Karataş, 1997: 13). Rekreatasyon alanları bireysel ihtiyaç ve tercihlere göre, barınma ve çalışma alanları dışında tercihen kullanılan, kentin farklı nitelikteki parçalarıdır.

Parklar, bahçeler, spor alanları, plajlar vb. alanlar, kentin ekolojik dengesi üzerinde önemli etkiye sahip olmakla birlikte, bu açık alanlar sundukları sosyal aktiviteler ve doğa ile temas olanağıyla insanların fiziksel ve ruhsal sağlığını da olumlu yönde etkileyebilmektedir. Kentlerin tarihsel gelişimine bakıldığında da Asur-Babil, Antik Yunan ve Roma dönemlerinde kent içerisinde kutsal korular, meydanlar, spor alanları, parklar, açık hava dershanesi olarak kullanılan bahçeler, hayvanat bahçeleri gibi açık alanlar yerlerini almışlardır. Ortaçağda ise bu açık alan geleneği devam etmiş, özellikle kamuya açık, kırsal gezilere olanak tanıyan kent ormanları önem kazanmış, kent duvarları önünde tarla ve bahçelerin yanı sıra halka açık yeşil alanlar oluşturulmuştur. Osmanlı kentlerinde de mesire alanları insanların bir araya geldiği önemli aktivite alanları olarak gelişmiştir (Resim 2.7). Sonrasında, Whitehand'ın belirttiği gibi XVII. ve XVIII. yüzyıllarda İngiltere'de ayrı ayrı parklar oluşturulmaya başlanmış, XIX. yüzyılda kolay ulaşılabilir parkların sayısı artmış, botanik ve zooloji bahçeleri, ticari amaçlı eğlence alanları oluşturulmuştur. Yirminci yüzyılda ise her dönemde olduğu gibi kamusal sağlık amacıyla açık ve yeşil alan sistemleri kurulmuştur (Öztürk, 2004: 10).

Resim 2.7 Osmanlı İmparatorluğu döneminde Küçüksu mesire yeri
Kaynak: http://www.beykoz.bel.tr/ge_haber_detay.asp?id=1389

Açık rekreasyon alanları bugün de insan yaşamının önemli durak noktalarından biridir. Ancak gerek bu alanların yetersizliği, gerek yanlış konumları gerekse teknoloji ile gelişen alternatif rekreatif faaliyet olanakları günümüzde bu alanların etkinliğinin sorgulanmasına neden olmaktadır.

2.1.2 Kentsel Kamusal Kapalı Mekanlar

Kapalı kamusal mekanlar, topluma hizmet eden yapılaşmış kentsel alanlardır. Yönetim, eğitim, din, kültür, sağlık, ticaret gibi hizmet fonksiyonlarının topluma sunulduğu kamusal yapılardan oluşmaktadırlar. Kamu yapıları; “kentsel bütün” içerisinde yer alan kullanım amacına uygun olarak değişik fonksiyonlar yüklenen, kamu hizmeti odaklı yapılardır. Kentsel donanım ile bütünlük sağlayarak, kimi zaman kent merkezinde abide niteliğinde, kimi zaman kent yerleşiminin tepe noktasını taçlandırarak şekilde, kimi zaman ise parsel adası içinde yapı ve yapı grubu biçiminde ya da tarihi bir eserin değerlendirilmesi şeklinde karşımıza çıkmaktadırlar (Aydın, 2006: 65).

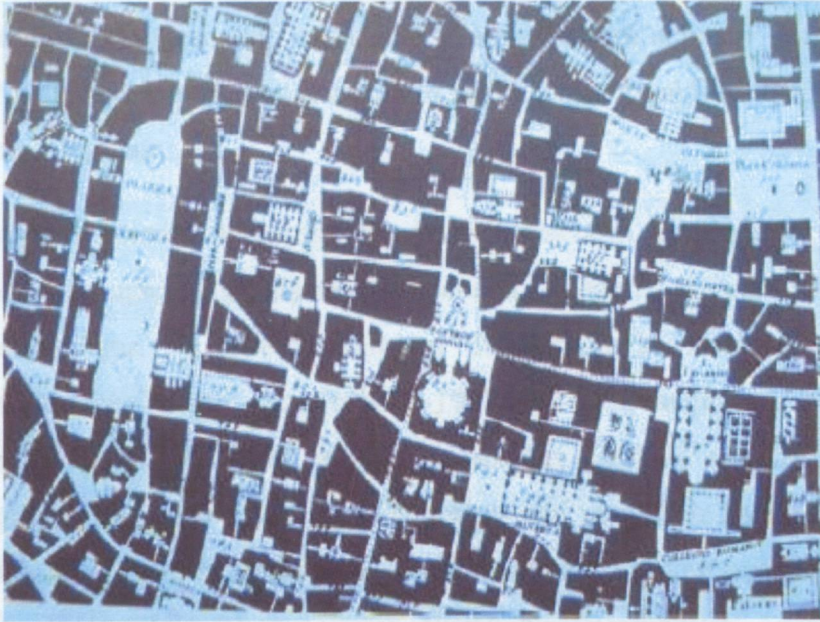
Bir kamu yapısı yalnızca içinde oturanlar ve kullanıcılar üzerinde değil, aynı zamanda çevresinden geçenler ve bulunduğu bölgenin, kentin işleyişi açısından da etkiye sahiptir. Bu mekânlarının kalitesi, sosyal hayatı etkilediği için toplum ve bireylerin davranışları üzerinde de etkiye sahiptir. Bulundukları bölgelerdeki insan toplulukları tarafından kabul görerek, paylaşım ve aidiyet gibi toplumsal değerlerin oluşmasına ve yaşamasına neden olurlar. Kamu yapıları, ifade ettikleri anlamlarla, dışa dönük yapılarıyla, bulundukları konumlarıyla, arazi ile ilişkilendirme biçimleriyle, çevrelerinde üretilmesine neden oldukları yapılar ve kamusal mekânlarla, kent kimliğinin oluşum sürecine etki ederler. Bu etkiyi fiziksel olarak ifade etmelerinden dolayı konum, işlev, boyut ve mimari yapısına göre simgesel nitelik kazanabilirler.

Kamusal yapıların konumları ve boyutları çevresi ile bir bütünü temsil etmelidir. Bu noktada, iç mekan dış mekan etkileşimi kentsel mekanların tasarımında dikkat edilecek önemli bir unsur olarak göze çarpmaktadır. Diğer yandan, bir arazinin ya da yapının kamusal niteliği, ulaşım talebini de birlikte getirmektedir. Dolayısıyla kamusal yapıların tasarımında ulaşım, erişebilirlik kavramları da öne çıkmaktadır. Keleş'e göre, üzerinde kamu yapılarının da yer aldığı arazi kullanımı ile ulaşım sisteminin çok yakın ilişkisi bulunmakta, arazi kullanımı trafik yoğunluğunun yönünü ve biçimini, trafik algı ve biçimi ise kentin biçimini etkilemektedir. Ulaşım sisteminin öğelerini oluşturan yollar (yerel toplayıcı, ana cadde ve hız yolu gibi), meydanlar, kesişme noktaları, terminaller ve park yerleri, bu arazi kullanımına karar verilirken göz önünde bulundurulur (Keleş, 2004:101).

Kentsel kamusal iç mekan çeşitleri ve biçimleri, kentlerin doğal yapı niteliklerine ve her dönemin ekonomik, politik yapısına göre farklılaşmıştır. Mimarlık tarihinde insanların bir araya geldikleri ilk kamusal yapılar dini yapılar iken, günümüzde her kesimden insanın

toplandığı ticari ve sosyal merkezler olmuştur. Antik çağlarda genellikle, kamusal açık mekanlar toplumsal hayatı daha çok barındırırken, daha sonraki devirlerde kamusal hayat iç mekanlara da kaymaya başlamıştır.

Gerçek anlamda kamusal aktivitenin iç mekanda organize olduğu ilk yapılar, iklim nedeniyle Antik Mısır'da göze çarpmaktadır. Toplumsal kararların alındığı, kutlamaların yapıldığı büyük tapınaklarda, okullar, üniversiteler ve arşivler bulunmaktaydı. Antik Yunan'da ise kamusal yaşantı çok önemli olmasına karşın kamu yapılarının çoğunun üstü açıktı, evler ve kamu yapılarıyla sınırlanan "agora" Antik Yunan'da kamusal yaşantının kalbiydi. Roma Uygarlığı zamanında ise kentsel yaşam üzerine odaklanması, kamusal kullanım için kapalı yapıların inşa edilmesini gündeme getirdi. Bundan daha da önemlisi, kent mekanının sürekliliği önem kazandı. Kentsel açık alanlarda süregelen toplumsal aktivitenin iç mekanlarda devam etmesi fikri gelişti. Giovanni ve Battista Nolli'nin 1748 senesinde çizdikleri ünlü Roma Planı'nda kilise, bazilika gibi kamusal yapıların iç mekanlarının da kentsel açık alanlarla birlikte beyaz bırakılması, iç ve dış kamusal mekanlar arasındaki sürekliliğinin en önemli somut örneklerinden biridir (Onay 2005: 40) (Şekil 2.7).

Şekil 2.7 Giovanni- Battista Nolli'nin çizdiği Roma Planı,1748

Kaynak : http://www.cooltownstudios.com/mt/archives/week_2003_04_27.html

Roma Dönemi'nde mekan sürekliliğinin yanı sıra, kent nüfuslarının artması ile birlikte, toplumsal yaşantının belli kurallara bağlı olarak yönlendirilmesi ve değişik toplumsal aktiviteleri barındıracak farklı yapıların tasarlanması önem kazanmıştır. Örneğin, bu önemli yapılardan biri de "hamam"dır. Hamamlar sadece yıkanma işlevinin yanı sıra halkın eğitimi,

eğlenmesi, iyi ve verimli vakit geçirmesi için gerekli her türlü donanıma sahipti. Hamamların bünyesinde, kütüphaneler, ders salonları, okuma odaları, beden eğitimi avluları, dükkanlar ve yeşil avlular bulunmaktaydı. Roma'da Diokletianos ve Carakalla hamamları ile Anadolu'da Miletos, Ankara, Ephesos ve Perge'deki hamamlar en önemli örneklerdir (Abbasoğlu, 2006*).

Sanayi devrimi ile ulaşım ve ticaret aktivitelerinin artışı, yeni yapı tiplerinin oluşumunu sağlamıştır. Gar, fabrika, depo, alışveriş merkezi, ofis binası, müze gibi yeni yapı tipleri gelişmiştir. Çelik ve cam kullanımıyla, geniş açıklıkların gün ışığından soyutlanmadan örtülebilmesi sağlanınca, çağdaş kamusal iç mekanın temeli atılmıştır. Bu gelişme kamusal iç mekan organizasyonunda bir dönüm noktası olarak göze çarpmaktadır (Onay, 2005: 41).

Tarih içinde, özellikle Roma İmparatorluğu Devri'nde olduğu gibi, pek çok dönemde kamusal iç ve dış mekanların birbirlerine geçişlerindeki süreklilik önem kazanmıştır. Çünkü bu alanların tasarımında esas olan toplumsal hayatın sürekliliğidir. Kentin değişik işlev alanları arasındaki trafik ve hareket aslında gelişen ticari ve ekonomik hayatın bir gereğidir. Kamusal alanların bu hareketi destekler şekilde organizasyonu ticarete ve değişime hız vermiştir. 20 yy'da yaygınlaşan taşıt trafiğinin neden olduğu ses, görüntü ve hava kirliliği şehir merkezinde bulunan açık kamusal alanların eski cazibesini yitirmesine yol açmıştır. Yayaların konforlu şekilde kullanabilecekleri kamusal açık alanların azalması, korunaklı iç mekanlara yönelimin nedenlerinden biri olmuştur.

Ayrıca, yoğunlaşan kentlerde tüketimin yaşamsal ihtiyaçların karşılanması anlamının yanı sıra, bir kimlik ifade aracına dönüşmesi sonucunda, gündelik hayatın her alanı tüketim aktivitesiyle kuşatılmıştır. Bu süreçte, kamusal ilişkinin ve kamusal mekanın anlamı da önemli bir dönüşüm geçirmiştir (Baudrillard, 1997: 4-20). Örneğin, ilk alışveriş merkezi fikrini ortaya atan Gruen ve Smith tarafından insanları trafikten uzaklaştırmak, gündelik hayatın sıkıcılığından kaçırarak eski Yunan agoraları gibi sosyal bir hayat sağlama amacına dayanarak Northland Alışveriş Merkezi inşa edilmiştir. Bu merkez çeşitli bina kitlelerinin birbirlerine açık alanlar ile bağlanmasından oluşan bir komplekstir. Ancak daha sonraki süreçte Kuzey Amerika ve Avrupa'da çok sayıda alışveriş merkezi açılmış ve Gruen'in ilk alışveriş merkezi için ürettiği felsefik yaklaşım biçimi terkedilmiştir. Gruen bir Frankenstein

* Abbasoğlu, H. (2000), "Yunan ve Roma Sanatı", İstanbul Üniversitesi, Güzel Sanatlar Bölümü, <http://www.istanbul.edu.tr/Bolumler/guzelsanat/romasanati.htm>

yarattığını fark ederek şöyle demiştir: “Benim düşlerim ziyan edildi, çirkinleştirildi, müteahhitler sadece kar peşinde.” (Yücel ve Vural, 2006: 102).

Günümüzde ticaret ve sosyal aktivite odaklı kapalı kamusal mekanlar da, özellikle yoğun kentlerde, açık kamusal mekanların yetersizliğinin de etkisiyle insanlar için odak noktası olmaktadır. Ancak gerek konum ve tasarım biçimleri, gerekse teknoloji ile ilgileri bu alanların sosyal etkileşim rolünün sorgulanmasına neden olmaktadır. Diğer yandan, zorunlu ihtiyaçların giderildiği kapalı kamusal mekanlar teknoloji ile birlikte önemlerini yitirmektedirler.

2.2 Kentsel Kamusal Mekanda Algı

Kent bünyesinde bulunan kanal mekanlar, toplanma mekanları, bu mekanların boyutları ve bu mekanları sınırlayan elemanların cinsi, ölçeği ve düzeni kentsel mekan algısını, kentsel mekanın anlamını, insan hareketliliğini düzenlemektedir.

“Çevre karmaşık uyarılar bütünüdür ve çevrenin algılanışı çeşitli duyular yoluyla karmaşık bir biçimde gerçekleşmektedir. İnsan duyuları uyarıldıkları zaman çalışırlar ve bütün bu uyarıların kaynağı bireyin çevresidir.” ifadesiyle Gibson, insan algısının çevre ile bağlantısına değinmiştir (Erdönmez, 2005: 37).

İnsan çevresini algılayarak, deneyimleyerek tanımaktadır. Hareket tavır ve davranışlarını algılama yoluyla edindiği bilgiye göre düzenlemekte, çevresinden edindiği bilgiyi kategorize ederek zihinsel şemalar oluşturmakta, böylelikle çevrenin bir imgesine sahip olmaktadır (Aktürk, 1993: 31).

Çevrenin algılanması görsel, işitsel ve dokunma yoluyla gerçekleşmekte ve görsel algı çevresel algıda en önemli değere sahiptir. Algılamada duyular %60 görsel, %30 işitsel ve %10 dokunarak algılama olarak dağılım göstermektedir (Hall, 1966: 108-122, Erdönmez, 2005: 38). Algılamada büyük önem taşıyan görme duyusu, uzaklığa bağlı olarak, mekan ve insan ilişkilerini yönlendirmektedir. Dolayısıyla mekanın form yapısı da insan algısı ile ilişki halindedir. Mekan insan algısını yönlendirerek insanın davranışlarını düzenleyebileceği gibi, insan algı ve davranışları göz önüne alınarak da mekanlar tasarlanmaktadır. Algılama, insan ilişkileri üzerinde düzenleyici bir etki yaratırken, mekanın işlevsel ve fiziksel yapısını da belirlemektedir.

2.2.1 Biçimsel Boyut bağılı farklılıklar (Şekil 2.8):

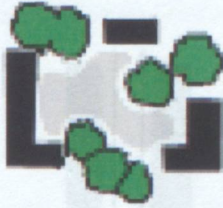
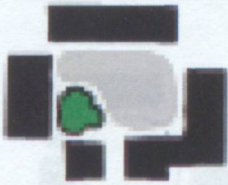
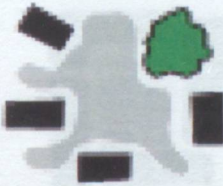
Kentsel mekanın form düzeni kentlerin okunabilirliğini, anlamlandırılabilirliğini ve kimliğini etkilemektedir. Kentin mekansal kurgusunda, kentin okunabilir, imgelenebilir bir kimliğe sahip olması davranışsal açıdan önemli ve gereklidir. Aksi halde kent psikolojik açıdan yabancılaştırıcı olmaktadır (Firidin, 2000: 51). Dolayısıyla kent mekanı, oransal ve hacimsel anlamda tanımlanabilir olmalıdır.

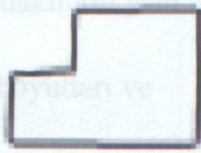
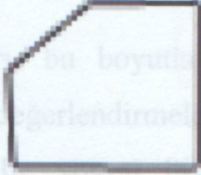
Algılamanın biçim ile ilişkisi, 'Biçim Felsefesi' olarak da adlandırılabileceğimiz, 20. yy'da algı konusundaki çağdaş çalışmaların öncüsü olarak görülen 'Gestalt Psikolojisi' ile irdelenmiştir. Gestalt sözcüğü, anlamı 'biçim' ya da 'şekil' sözcüklerinin anlamına eşdeğer olan Almanca bir kelimedir. Gestalt kuramında biçim temeldir ve formun görsel dünya içinde kapalı yapısal bir eleman olarak ayrı bir yeri vardır. Bu nedenle gestalt psikologları formun algılanması konusunda bir dizi etken sıralamışlardır. Özellikle mekansal ölçekte bu etkenler yakınlık, benzerlik, kapalılık, devamlılık, tamamlanma ve simetri olarak değerlendirilmektedir. Bu etkenler ile mekanın fiziksel biçimi ilişkilendirilebilmekte ve kentsel mekanı tanımlayan açık ve kapalı alanların yakınlığı, zıtlığı, simetrisi, devamlılığı, kapalılığı vb nitelikleri ile kentsel mekanda algıyı yönlendiren form düzeni üzerine ipuçları yakalanabilmektedir.

Örneğin kapalılık niteliğini değerlendirmek gerekirse, iyi sınırlanmış dış mekanlar insana korunmuşluk, kapalılık, güven, tek başına kalma, dinlenme, sessizlik, kararlılık, sakinlik, ilgi odaklanması gibi duyguları vermektedir. İyi sınırlanmamış dış mekanlar ise açıklık, hedefsizlik, ilgisizlik, gibi duyguları açığa çıkarmakta ve kişi kendini ölçekli, korunaklı, hareketli, canlı mekanlara yöneltme isteği duymaktadır (Gül, 1989: 70). Diğer yandan, sınırlanan mekanlar biçimlenişine göre organik ve monoton olarak ayrılmaktadır; monoton mekanlar kişinin algılarını tekdüzeliğe, sıkıcılığa ve uyarı eksikliğine yöneltmekte, organik mekanlar ise kişinin algısında heyecan, değişiklik, merak, süreklilik, çekicilik gibi etkiler yaratmaktadır. Dolayısıyla bu farklılıklar, kişilerin mekanda geçirdikleri zaman miktarını da değiştirebilmektedir. Bu durumu standart bir yapı diziliş düzeniyle tekdüze gelişmiş bir sokak ile yer yer parçalanmış, yapı düzenine hareketlilik katılmış, hareketi mekana yayan bir sokak arasında gözlemleyebiliriz. Belirtildiği gibi, kentsel mekanın biçimsel karakterine göre insanların kentsel mekan algısı, his ve davranışları değişebilmektedir. Kentsel mekanın yüzeye bağlı biçimsel farklılıkları ve yarattığı etkileri açıklayan aşağıdaki tablo bu duruma örnek olarak gösterilebilir.

Kentsel mekanda yüzeye bağlı farklılaşmalar(Şekil 2.8).;

- Yüzeyi oluşturan elemanların niteliği,
- Yüzeyin sınırlanma biçimi,
- Yüzeyin biçimsel yapısı,
- Yüzeyin aktivite karakteri ve
- Yüzeyi sınırlayan elemanların düzenine göre değişmektedir (Gül,1987: 50-53)

Yüzeyi oluşturan elemanların niteliği	Yumuşak Mekan: Dinamik Mekan		Doğaya yakınlık Bütünlük ve Rahatlama Mevsimsel algı
	Sert Mekan Statik Mekan		Kentsel mekan algısı Korunma gizlenme Disiplin
Yüzeyin sınırlanma düzeyi	Serbest Mekan Düzensiz Mekan		Öznel mekan hissinin kaybolması Özgürlük Karmaşa
	Kapalı mekan Düzenli Mekan		Öznel mekan hissi Sosyal aktivite arayışı Tanınır, simgesel mekan

Yüzeyin biçim karakteri	Negatif mekan		Biçimsel belirsizlik Rahatsızlık Kullanım rahatsızlığı
	Pozitif Mekan		Belirgin net hatlar, Rahatlık, Kullanım uygunluğu,
Yüzeyin aktivite karakteri	Dinamik Mekan		Sirkülasyon Hızlı hareket
	Statik Mekan		Yavaş hareket Tanınır , simgesel mekan algısı Bütünlük
Yüzeyi oluşturan elemanların düzeyi	Düzenli Mekan		Disiplin Tekdüzelik olasılığı Kararlılık
	Düzensiz Mekan		İlginçlik Canlılık Merak ve gizem

Şekil 2.8 Kentsel mekanda yüzeye bağlı farklılıklar (Kaynak: Gül,1987)

Kentsel mekanın biçim ve düzeninin yanı sıra, ölçeği de algı üzerinde yarattığı etki ile insanın mekandaki psikolojisini yönetmektedir. Yukarıdakilerin yanı sıra,

- yüzeyi sınırlayan elemanların düzeydeki boyutları ve
- yüzeyin genişliği

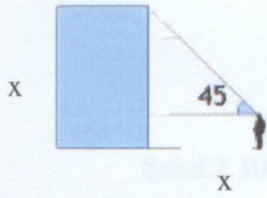
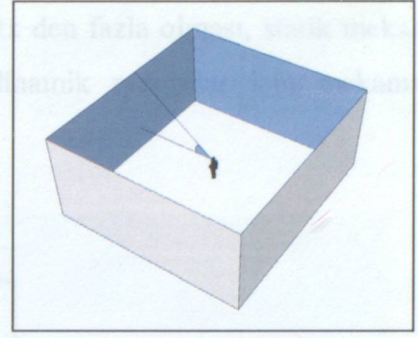
alt başlıkları da eklenebilir.

Kentsel mekanı oluşturan öğelerin boyutları, bu boyutlara sahip hacimlerin birbiriyle konumları, insanların kentsel mekanları farklı değerlendirmelerini sağlamaktadır. Bu etkilerle insan bazı mekanlarda kendini tanımlayabilir, sosyal ilişkiye açık olabilir ya da bu mekanlarda kaybolabilir. Bu noktada insan ölçeği önem taşımaktadır.

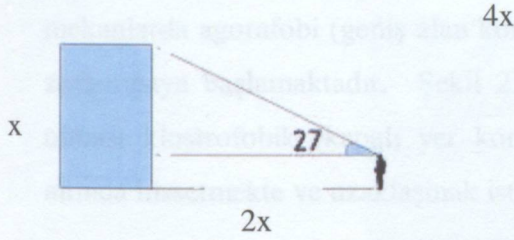
İnsan elden geldiğince evinde sahip olduğu boyutsal ilişkiyi dış mekanlarda kendi boyutu ile ilişkilendirilmiş şekilde görmek istemektedir (Konuk, 1979: 61). Bunun için de fizyolojik yapısını kıstas alarak, çevresi ile ölçeğe dayalı ilişkiye girmektedir. Eğer bu ölçek ilişkisi olumsuz ise, kişi tedirgin olup çevresini benimseyememekte ve uzaklaşmaktadır. Örneğin, Lynch'e göre dış mekandaki boyut ve oranlar açısından duvar yüksekliği mekan genişliğinin yarısı ya da üçte biri kadar olursa, mekan kapanmakta rahat ve güvenilir algılanmaktadır. Bu oran 4'de bire inerse mekan rahatsız olacaktır (Lynch, 1995: 158). Özdeş (1985), Bergil (1988) ve Gül (1989)'ün belirttiği gibi, eğer bina yükseklikleri aynı ise rönesans mimarlarına göre genişliğin uzunluğa oranı $1/3$ 'ü geçmemesi gerekir. Aksi takdirde, küçük kenardaki bina çok alçak olacak ve mekanın kapalılığı kaybolacaktır. Diğer bir ifadeye göre, bu dönemden günümüze kadar insanın bedensel oranlarından yola çıkarak, en uygun mekan oranı "altın oran" adı ile anılan 1.6 olarak yorumlanmış, bu oranın (1×1.6) yatayda en iyi görüş açısına sahip olduğu savunulmuştur (Gül, 1989).

İnsan ölçeğine hitap eden mekan yapısından üç maddede bahsedebiliriz (Kaynak: Aktürk, 1993: 64).

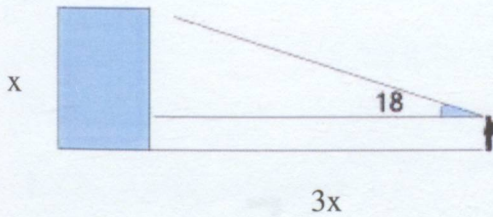
1. Sınırlayıcı yüzeye uzaklık, görüş açısı ile kapalılık ilişkisi

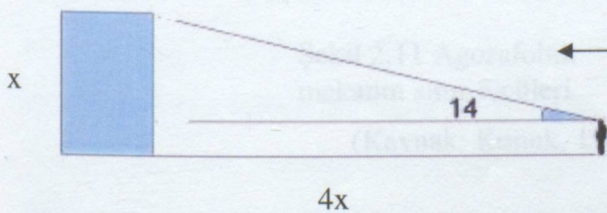
Üç boyutlu mekana bakış açısının üst sınırı,
İyi kapanmışlık hissi,
Yapı detaylarını algılama,

İyi kapanmışlık hissini alt sınırı,
Yapının sınır ve detaylarını aynı anda algılama

Mekanın dışına çıkma,
Yapıyı çevresi ile birlikte algılama

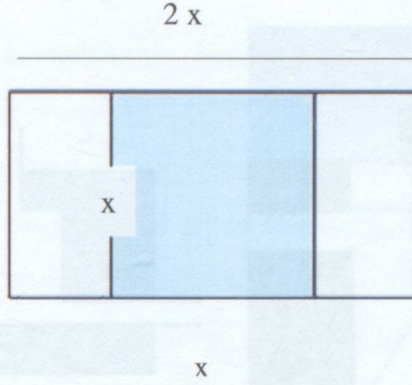

Sınırlanmış olma duygusunun kaybolması,
Yapıyı genel görünüş içinde ön plana çıkarma

Şekil 2.9 Görüş açısı ve kapalılık (Kaynak: Aktürk, 1993: 64)

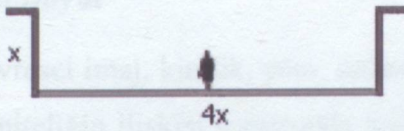
2. Yatayda ve düşeyde mekansal oranlar;

Şekil 2.10 'deki planda gösterilen ölçülerde uzun kenarın $2x$ den fazla olması, statik mekan etkisinin kaybolmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla dinamik mekanlar için mekanın uzunluğu $2x$ den fazla olmalıdır.

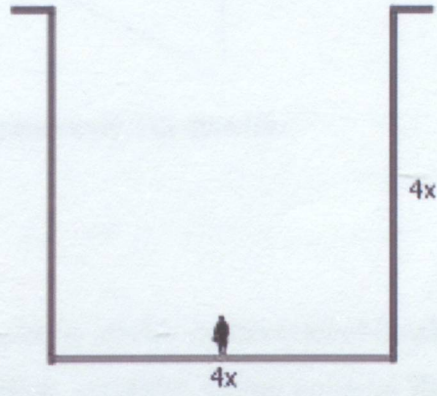

Şekil 2.10 Statik mekan ölçüleri (Kaynak : Konuk, 1979: 65 Aktürk, 1993: 64)

Şekil 2.11'deki kesitte, mekan yüksekliğinin x den küçük olması dinamik yada statik mekanlarda agorafobi (geniş alan korkusu) etkisi yaratmakta, kişi mekan sınırını hissederken zorlanmaya başlamaktadır. Şekil 2.12'deki kesitte ise, mekan yüksekliğinin $4x$ 'den fazla olması klostrofobik (kapalı yer korkusu) etkiye neden olmakta, bireyler mekansal baskı altında hissetmekte ve uzaklaşmak istemektedirler (Konuk, 1979: 62).

Şekil 2.11 Agorafobik mekanın sınır ölçüleri

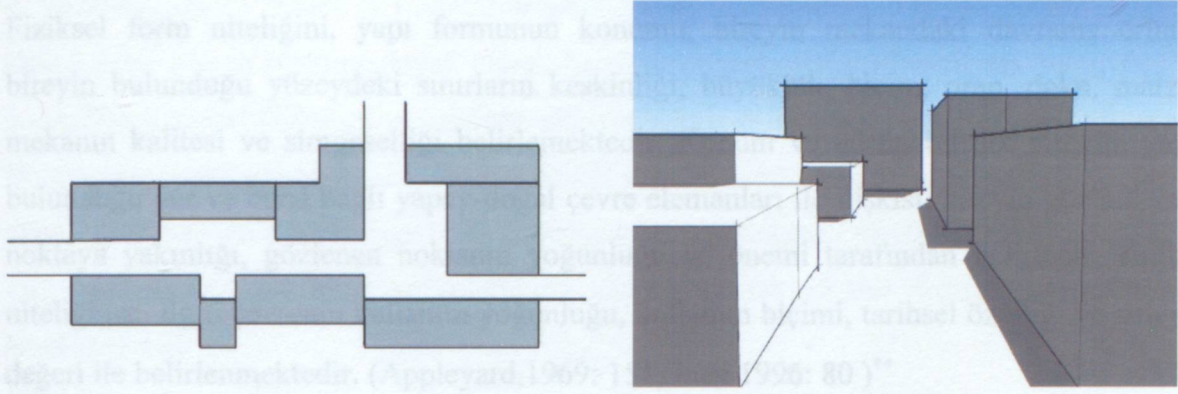

Şekil 2.12 Klostrofobik mekanın sınır ölçüleri

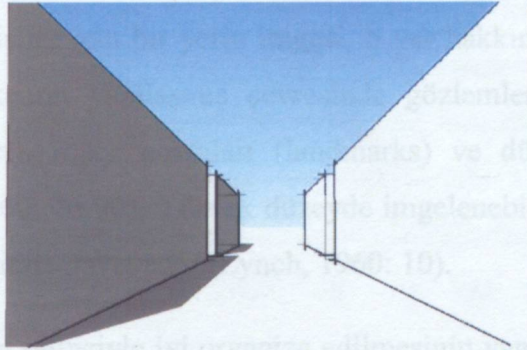
(Kaynak: Konuk, 1979: 62, Aktürk, 1993: 64)

3. Kentsel mekanda tekdüzelik veya çeşitlilik;

Kentsel mekanın çeşitlilik içeren formlar ve kırık akslar içermesi çekicilik ve merak unsuru yaratmakta, böylelikle insan mekanı daha fazla kullanma eğilimi göstermektedir (Konuk, 1979 :68-72). (Şekil 2.13) Tek düze gelişmiş yapı biçimi ve akslar mekandaki hareket hızını arttırmaktadır. (Şekil 2.14)

Şekil 2.13 Mekan Biçimlenmesinde Çeşitlilik

Şekil 2.14 Mekan Biçimlenmesinde Tekdüzelik

2.2.2 Anlamsal Boyut

Lynch'e göre çevresel imaj, kimlik, yapı, anlam gibi üç nitelik ile tanımlanabilmekte (Lynch, 1960: 8), bu üç niteliğin ilişkisi sonucunda toplumsal etkileşim ağının gelişimi ile bir yaşam kültürü oluşmaktadır. Belirtilen üç nitelik farklı tanımlar içermesine rağmen birbirleri ile zincirleme etki içindedir. Kentin algılanma nedeni olan ve mekansal ilişkileri ortaya çıkaran "yapı", mekanı anlamlandırmaya, "anlam" kazanan mekan kimlik edinmeye, "kimlik" kazanan mekan çekim noktası olarak iletişim ve etkileşim ortamları oluşumuna neden olabilmektedir.

İnsanın yaşam kültüründe kentlerin anlamı;

- kentin fiziksel form niteliği,
- bu formların konumu, görünebilirlik niteliği ve
- kullanım nitelikleriyle oluşmaktadır.

Fiziksel form niteliğini, yapı formunun konumu, bireyin mekandaki davranış örüntüsü, bireyin bulunduğu yüzeydeki sınırların keskinliği, büyüklük, biçim, oran, doku, malzeme, mekanın kalitesi ve simgeselliği belirlemektedir. Konum ve görünebilirlik niteliği, yapının bulunduğu yer ve buna bağlı yapay-doğal çevre elemanları ile ilişkisi, bireyin gözlem yaptığı noktaya yakınlığı, gözlenen noktanın yoğunluğu ve önemi tarafından belirlenir. Kullanım niteliği ise, ilgili çevrenin kullanım yoğunluğu, kullanım biçimi, tarihsel özelliği ve simgesel* değeri ile belirlenmektedir. (Appleyard,1969: 151, İnanc 1996: 80)**

Montgomery'e göre, kent kimliği ile kent imgesi birbirinin tamamlayıcısı olmakla birlikte, kimlik nesnel bir şey, imge de kimlik ve yerin nasıl algılandığının kombinasyonudur (Fridin, 2000: 43). Bu yüzden kişiler için bir yerin imgesi, o yer hakkındaki duygu ve izlenimlerin tümüdür. Kent imgesi kentin yapılaşmış çevresinde gözlemlenen yollar (paths), sınırlar (edges), bölgeler (district), röper noktaları (landmarks) ve düğüm noktaları (nodes) ile tanımlanabilir (Lynch, 1960: 46-90). Yüksek düzeyde imgelenebilir (okunabilir, görülebilir,) bir kent gözü ve kulağı iltifata davet eder (Lynch, 1960: 10).

Kentler bu imaj öğelerinin bilinciyle iyi organize edilmesinin yanı sıra şiirsel ve sembolik de olmalıdır. Kent bireylere toplumsal bütünlüğü, tarihsel gelenekleri, doğal yapısını, fonksiyonel yapısı ve hareketliliğini anlatmalıdır.Yapının belirginliği, kimliğin canlılığı güçlü sembollerin oluşumunda ilk basamaktır. İyi bir kent, zengin sembolik yapısıyla romantik bir yerdir (Lynch, 1960: 119).

Bunlara bağlı olarak , insanlar yaşadıkları yerleri anlamlandırarak, imgesini oluşturarak ve kimliklendirerek o yere ait olma hissini geliştirmektedirler. Kişinin mekan üzerine biriktirdiği

* Simgesellik kentsel mekanın anlamı üzerinde önemli bir anahtar ve iletişim amaçlı bir göstergedir, dolayısıyla kültür ile de doğrudan ilişkilidir.

** Appleyard, D., (1969), "Why Buildings Are Known: A Predictive Tool For Architects And Planners", Meaning And Behaviour In The Built Environment, sf:131-156 <http://eab.sagepub.com/cgi/reprint/1/2/131>

anılar aidiyet duygusunun oluşumunda önemli etki yaratmaktadır. Aidiyet duygusu genellikle bir yerde geçirilen sürenin uzunluğu ile o yerde yaşanan deneyimlerin çeşitliliği ve zenginliği ile gelişmektedir.

Suher'e göre, kent kimliği bir mekandaki yaşam süresi ve sürecine dayalı olarak uzun bir zaman diliminde şekillenmekte, kentin coğrafi içeriği, kültürel düzeyi, mimarisi, yerel gelenekleri, yaşam biçimi gibi nitelikler kente biçim vermektedir.* Diğer bir ifade ile kentler, kimliklerini zaman sürecine dayalı olarak üzerinde yaşayan insanların yaşam biçimleri, inanç sistemleri, kültürel değerleri ve bunların değişimlerinin oluşturduğu etkiler ile kazanmaktadır. Dolayısıyla bu etkilenimler altında inşa edilen yapılar, kimlik kavramının fiziksel yansımaları olarak gelişmektedir. Diğer açıdan ise herhangi bir yaklaşımla sonradan tasarlanmış kentsel mekanlar da yarattığı imge ve anlamlarla mevcut kent kimliğini değiştirme gücüne sahip olabilmektedir.

Lynch'in ifadesine göre, binaları, kentleri kullanma ve ilişki kurma isteğimiz geçmiş deneyimlerimiz ve olaylar doğrultusunda hatırladıklarımızla ilintilidir. (Lynch, 1960: 1-6). Yaşadığımız çevre, herkes tarafından tanındık olarak isimlendirilen kent ve insan grubunu bir araya toplamakta, birbirleriyle iletişimi sağlayan ortak hatıraları ve sembolleri yaratmaktadır. Bu semboller insanların zihninde şemalar oluşturmakta, anlamlar içermektedir. Bu durum insan ile çevre arasında güvenli, duygusal bir ilişkiyi ortaya çıkarmaktadır. Böylelikle, insanlar da çevresinde tanındık anlam ve hatıralarla yüklü değerler bularak yalnızlık ve güven sorununu yenmektedirler (Erdönmez, 2005: 48). İlk kez algılanan bir çevrede ise hareketlerimizi ve davranışlarımızı düzenlemek için, geçmiş deneyimlerimize başvururuz. Bir kişinin en iyi tanıdığı yerler, ona anlam yüklü bir deneyimi anımsatan yerlerdir (Aktürk, 1993: 16). Bu olgu da deneyim süresi ile ilişkilidir. Deneyim süresi arttıkça, o çevreyi daha fazla algılama ve bilgi edinmenin yanı sıra, onun bir parçası olma duygusu da oluşmaktadır.

Bunların yanı sıra, kent mekanının sahip olduğu anlam ve tanım çekicilik yaratarak, sosyal iletişimin ve etkileşimin örgütlenmesi için ortam sağlamaktadır. Nerede, kiminle, ne zaman, hangi şartlarda iletişim kurulduğu, alınan tepkiler, gözlemler, davranışlar vb. olgular etrafında gelişen ve bireylerin hafızasında yer eden sosyal mekandaki ilişkiler, kent içinde ya da kentler arasında farklı bakış açılarını doğurmaktadır. Bu ilişkilerin birey üzerinde yarattığı anlam kentlere ve mekanlara karşı edinilen algı ve hisleri farklılaşmaktadır.

* Suher, H., 1995, "Kent Kimliğine Etkili Yasa Uygulamaları", Mimari ve Kentsel Çevrede Kalite Arayışları Sempozyumu, sf: 3-12, İstanbul.

Bireyler ayırt edilebilir özellikler taşıyan mekanlardan daha çok keyif almakta ve duygularını, anlamlarını bu mekanlar ile daha fazla bütünleştirebilmektedir. Bu mekanlar kendimizi evimizde hissetmemizi sağlamaktadır (Lynch 1995: 87-95). Dolayısıyla mekan ile insan hareketleri arasındaki ilişki kentlerin anlam ve kimlik kazanmasına etki ederek oluşan yaşam kültürünün devamlılığını sağlamaktadır.

2.2.3 İşlevsel Boyut

Bacon'a göre kentsel mekanlarda tasarımın amacı, kullanıcının duyularındaki izlenim akışının kesintisiz sürekli olmasını sağlamak ve kişiyi istenilen yöne yönlendirmektir. Kent dokusu kişiyi yönlendirir, kişinin algılamasında ve imgeleminde temel görsel verileri sağlar. Kentsel mekanların oluşturdukları doku, kenti imgelenebilir ve okunabilir kılmada önemli bir kavramdır. Doku içindeki nirengilerin konumları, bunların ana akslarla ilişkileri, meydanlar ve sokaklar arasındaki geçişler, kentsel işlevlerin doku içindeki dağılımı, dokunun geçirgenliği ya da rijitliği, kentin imgelenebilmesinde ve kullanılmasında temel verileri oluşturmaktadır (Firidin, 2000: 27)

Kentsel mekanın işlevsel niteliği kent hareketliliğini etkilediği için toplumsal iletişim ortamlarının oluşumunda önem taşımaktadır. Örneğin, sadece konut alanlarının bulunduğu alanlar gün içerisinde etkileşimden uzak bir yaşam biçimi sunarken, yalnız kamu yapılarının bulunduğu alanlar da gece yaşamında sosyal etkileşimden uzak bir rol üstlenmektedir. Dolayısıyla, kent bütününde donatı düzeninin kentsel hareketi dengeli bir şekilde yayması idealdir. Donatı alanlarının konumları, birbirleriyle oluşturdukları ilişki ağının kalitesi insanların kentsel kamusal mekanlara yönlendirilmesinde önemli bir role sahiptir. Bu noktada mekansal çeşitlilik ve erişilebilirlik kriterleri önem kazanmaktadır. Mekansal açıdan çeşitlilik sunan erişilebilir fonksiyon alanları kentsel mekanı çekici kılmakta, kent içi hareketi teşvik etmektedir. Ayrıca kentsel mekanda yayaya cazip gelebilecek, yayayı çekecek etmenler ile mekan kullanımını arttırabilir, hareketliliği yönlendirebilir ve düzenleyebiliriz (Gül,1989: 90). Bir mekanı kullanma süresi ne kadar uzunsa, imgeler o kadar bütüncül, ayrıntılı ve sistematik olarak algılanmaktadır.

Diğer yandan, yayaların belirli noktalar arası yürüme hızı ve mesafesi, mekan ile kurdukları ilişkide önem taşımaktadır. Bireyler belirli bir mesafeyi mekan ile ilişki halinde, dikkatli bir şekilde yürümektedirler. Bu doğrultuda, kentin doku örüntüsü, insanların mekanla ilişkisini arttıracak uzunlukta, mekansal çeşitlilik yaratan akslara ayrıldığı zaman, gelişen insan-mekan, insan-insan ilişki ağı psikolojik tatmin sağlayabilmektedir. Bunun aksine tekdüze gelişen,

mekansal anlamda ilgi çekmeyen, daha hızlı yürümeyi teşvik eden mekanlar psikolojik açıdan itici bir niteliğe sahip olmaktadır.

2.3 Kentsel Kamusal Mekanda İletişim ve Etkileşim

Sosyal varlık insan için, iletişim ve etkileşim kavramları her boyutu ile yaşamın düzenleyicisidir. *

İletişimin temel özelliği toplumsal oluşudur ve iletişim toplumsallığı sağlayan bir insan etkinliğidir. Bireyin olduğu kadar toplumun varoluşu iletişim ile sağlanır (Özkök, 1985: 11). Bu noktada iletişimi bir ileti alışverişinden ziyade, toplumsal yapının biçimlenişine etkisi çerçevesinde düşünmek gereklidir. Bireysel olarak etkileşimin temeli olan iletişim kavramının Laswell'e göre toplumsal açıdan üç temel işlevi vardır:

1. çevreyi denetleyerek toplumun da değerlerini denetlemekte,
2. toplumun bireyleri arasında etkileşimi sağlamakta,
3. toplumsal geleneklerin sürdürülmesine yardımcı olmaktadır (Usluata, 1995: 27).

İletişim ve etkileşim olguları, toplumda bilgilendirme, güdüleme, eğitim, kültür, eğlence, tartışma ortamı hazırlama, bütünleştirme, denetleme, yönlendirme, toplumsal ilişki kurma, sorun çözüp kaygı azaltma, uyarma, gerekli rolleri üstlenme, kültürel kimlik oluşturma, karar vermeyi kolaylaştırma, değerleri aktarıp yaygınlaştırma vb. açılımların oluşumunu sağlamaktadır (Usluata, 1995: 24-26, Yılmaz, 2003: 11-29).

Kentsel kamusal mekanlar topluma hizmet eden alanlar olmalarından dolayı bireyler ve gruplar arası iletişim ve etkileşim ara yüzü olarak gelişmişlerdir. Bu ifadeden anlaşılabacağı gibi, yapılan çalışmada iletişim ve etkileşim kavramları mekansal bir ara yüze dayalı olarak fiziksel aktivite boyutuyla ele alınmıştır.

Sosyal etkileşim, çevremizdekiyle eylemlerimiz ile gösterdiğimiz tepkilerden oluşan bir süreçtir. Birden fazla insanın aynı mekanda bir araya geldiği her an sosyal etkileşim oluşmaktadır. Bu etkileşim zincirinin oluşturduğu sosyal yaşam ise, insanın hayatta kalabilmek için gerekli ya da kişisel konfor ve alışkanlıklarından doğan ihtiyaçlarını

* Toplumsal yapı, yaygın tanımıyla, düzenlenmiş insan ilişkileridir ve yapı kavramı da süreklilik, istikrar ve düzenliliği içerir (Kongar, 1995, sf:34-35)

gidermesi için kamusal mekanda yapılması gereken faaliyetler bütünüdür diyebiliriz.

Buna bağlı olarak, Gehl kamusal mekanda gerçekleştirilen faaliyetleri 3 temel alt başlıkta incelemiştir. Bunlar;

- Zorunlu aktiviteler: işe yürümek, alışveriş yapmak...vb.
- İsteğe bağlı aktiviteler: oturma, gezinme
- Sosyal aktivitelerdir (Gehl, 1996, Robertson, 1993: 364*).

Lüger'e göre sosyal yaşamın "iletişim rutinleri" olarak tanımlanan bu davranışlar, iletişime katılan bireylerin yaşlarına, cinsiyetlerine, eğitim düzeylerine, sosyal konumlarına ya da birbirleriyle olan ilişkilerine veya samimiyet derecelerine göre şekillenmekte (Selçuk, 2004: 2)** ve çeşitlenmektedir. Bu tür faaliyetlere hizmet ederek toplumsal iletişimin oluşumuna zemin hazırlaması bakımından fiziksel mekanın yapısı önem kazanmaktadır.

Ardent kamusal mekanı, bir grup insanın etrafında oturduğu ve insanların ilişki kurmasını sağlayan bir masaya benzetmektedir. Bu benzetmede masa insanları ilişki kurmaya yönlendirici bir nesne olarak değerlendirilmekte ve masa kaldırıldığı takdirde bağlayıcı öğenin yokluğu ile birlikte ilişkinin de ortadan kalktığı savunulmaktadır (Arendt, 1994: 96). Dolayısıyla kamusal mekanlar da bireylerin ihtiyaçlarını gidermeleri veya ilişki kurmaları için bir neden olarak öne çıkmaktadır.

Diğer yandan, kurulan ilişkilerde "rastlantısal karşılaşmalar" kent hayatının önemli özelliklerinden biri olarak ortaya çıkmaktadır. Buna göre, kentlerin, karmaşık ve zincirleme ilişki ağı oluşturmamasından dolayı kentsel mekanda insanların çizdiği rotalar çakışmakta bu durum sosyal ilişkileri açığa çıkarmakta, kentsel kamusal mekanlar ise bu ilişkilerin hem nedeni hem de düzenleyicisi görevini üstlenmektedir. İnsanların başkalarıyla iletişim ve etkileşimini gerekli kılan bu hareket biçimlerinin insan yaşamında kişilik ve anlam oluşumunu desteklediği düşünülmektedir.

* Robertson, K.A., 1993, "pedestrianization strategies for downtown planners: skywalk versus pedestrian malls", journal of american planning association, sayı:59, no: 3

** Selçuk, A. 2004, "Kültürlerarası İletişim Açısından Gündelik İletişim Davranışları" Selçuk Üniversitesi Yayını. http://www.sosyalbil.selcuk.edu.tr/sos_mak/makaleler%5CAyhan%20SEL%C3%87UK%5C1-17.pdf

Algı, öğrenme, refleks, tepki ve duygular fiziksel iletişim ve etkileşimin sonuçlarıdır. Karşılaşma, karşılıklı konuşma, fiziksel biçimde yardımlaşma, oyun oynama vb. davranışlar yüzyüze iletişimi gerekli kılmaktadır. Toplumsal etkileşimde bireylerin yüzyüze ilişkisi odaklı veya odaksız olmaktadır. Odaksız etkileşim sözlü iletişimin olmadığı yerlerde ortaya çıkarak, ilişki yüz ve beden ile kurulmaktadır. Bu duruma sokakta herhangi iki insanın karşılaşması örnek gösterilebilir. Herhangi fiziksel ve sözel iletişim olmasa dahi bireyler birbirlerini farkında olup, beden dili ile iletişime açık olup olmamayı belirtirler. Odaklı etkileşim ise bireylerin karşılıklı olarak birbirlerinin farkında olduğunu gösterdikleri iletişim biçimidir. Dolayısıyla, bireyler fiziksel ya da sözlü temas kurmaktadır. Bir başka ifadeye göre, kişiler arası iletişim sözel, sözel olmayan ve söz ötesi davranışlarla sağlanmaktadır. Düşüncelerimizi sözlerle iletirken, duygularımızı daha çok söz ötesi ve sözel olmayan davranışlar yoluyla iletiriz. Göz teması, fiziksel yakınlık, duruşlar, yüz ifadeleri sözel olmayan iletişim davranışlarıdır. Ses tonu, vurgulama ve susmalar ise söz ötesi iletişim davranışlarıdır (Akkurt, 2001: 3*). Mehrabian'ın çalışmasına göre, yüz yüze iletişimde, duygusal mesajların %55'i yüz ifadeleri, %38'i söz ötesi yolla ve ancak %7'si sözlerle verilmektedir (Mehrabian, 1971**). Bu durum iletişimde yüzyüze ilişkinin önemini ortaya çıkarmaktadır.

İletişim kavramı da özünde bir anındalık ve yüzyüzelik özelliği taşımaktadır. Toplumla bütünleşme toplumun üyesi olabilme her şeyden önce yüzyüze ilişkilere dayanan bir süreç içinde gerçekleşebilmektedir. Bu süreç insana “ben kimim” sorusuna yanıt verebileceği bir kimlik kazandırmaktadır (Özkök, 1985: 337).

Bu doğrultuda insanlar arası iletişimde “uzaklık” kavramı, mekan oluşturma sürecinde dikkate değer bir konu olarak öne çıkmaktadır. Karşılarındaki insanlarla kuracakları sosyal ilişki türüne göre aralarındaki uzaklıkları seçme durumunda olan kentli, bunu fiziksel çevreyi kullanarak gerçekleştirmektedir. Uzaklığı yeterince kontrol edemediğimiz zaman rahatsızlıktan güvensizliğe, tehdit edilmişlikten korkuya kadar uzanan değişik duygular yaşayabiliriz. Kamusal mekanlarda diğer bireylerle ilişkilerimizde başka durumlarda hoş görmeyeceğimiz uzaklıklara tolerans göstermeye zorlanırsınız. Hall görsel yer, dinleyici yeri, dokunsal yer olarak adlandırdığı pek çok kavramı kullanmış ve insanların sosyal etkileşimi

* Akkurt, D. (2001), Sosyal Etkileşim ve İletişim Becerileri, <http://web.adu.edu.tr/akademik/garmagan/dersler/tyi/communication.pdf>

** Mehrabian, A. (1971) “ Silent Messages”, Wadsworth. <http://www.kaaj.com/psych/smorder.html>

daha düzenli bir duruma getirmek amacıyla dört bölge kullandıklarını ortaya koymuştur (Hall, 1966: 108-122). Hall, Altman ve Szozot'un çalışmalarına göre, mekan üzerinde uzaklığa bağlı olarak sosyal etkileşim biçimleri özel, kişisel, toplumsal ve ortak uzaklıklar olarak açıklanmıştır (Hall, 1966: 108-122, Gül, 1989: 63 Aktürk, 1993: 27-30).

Buna göre, kişiler 20.cm'e kadar "özel bir uzaklık" oluşturarak, bu uzaklık içinde görmenin yanı sıra dokunma, işitme vb. algılarla yoğun bir iletişim kurabilmektedir. Diğer bir araştırmaya göre, samimi uzaklık olarak tanımlanan uzaklık 46cm olarak belirtilmektedir. Bu uzaklıkta, diğer kişinin varlığı belirgindir ve fiziksel etkileşime açık bir mesafedir.

"Kişisel uzaklık", 50-120 cm arasında değişmekte ve insanların birbirine fiziksel olarak erişebileceği sınır mesafe aralığını tanımlamaktadır. Bir canlının kendisi ile başkaları arasında koyduğu mesafe olarak yorumlanan söz konusu uzaklık, kişinin korunma amacıyla bıraktığı mesafe olmasının yanı sıra birlikte yoğun iletişim fırsatına açıktır. Ayrıca istemsiz olarak bu mesafede oluşan insan yoğunluğu (kalabalıklık), özgürlük kaybı, mahremiyet kaybı, uyarı artışı, çevresel tehditler (sıcaklık, gürültü vb.) gibi olumsuz duygular doğurabilmektedir (Aktürk, 1993: 28).

120-360 cm aralığı toplumsal mesafe olarak tanımlanmakta ve bu mesafede iletişim görme işitme ile sağlanmaktadır. Bu mesafede özel bir çaba harcanmadan başkalarına dokunulmaz. Daha çok iş konuşmalarında , toplumsal konuşmalarda etkin olan bu uzaklık aralığı daha resmi bir nitelik taşımaktadır.

360-750 m aralığı ortak mesafe ve kamusal mesafe olarak belirtilmiştir. Bu uzaklık da resmi nitelikte ve görsel etkileşime açık olmakla birlikte iletişim için özel çaba harcanmalıdır. Bu uzaklık aralığında birey herhangi bir tepkiye karşı kendini savunma ve kaçma davranışında bulunabilmektedir. Bunlara ek olarak Szozot'a göre,

- 360 cm uzaklığa kadar olan aralık konuşan insanlar arasındaki uzaklık,
- 9m, kişisel görüşme olanağının kaybolmaya başladığı uzaklık,
- 12m, bir yüz ifadesinin algılanabileceği sınır uzaklık,
- 24 m, bir yüzün tanınabileceği sınır uzaklık,
- 135m, herhangi bir eylemin fark edilebileceği sınır uzaklık,
- 1200m bir insan silüetinin anlaşılabilmesi uzaklıktır (Gül, 1989: 63).

Kentsel mekanda insan ilişkilerinin bir diğer önemli boyutu da insan sağlığı üzerinedir. Daha önce belirtildiği gibi, kentsel mekanda etkileşim bazı fiziksel faaliyetler* sonucunda oluşmaktadır. Dolayısıyla bu faaliyetler sonucunda aktifleşen yaşam, bireylerin fiziksel ve zihinsel sağlığını geliştirirken, aynı zamanda sosyal bağlılık ve toplumun refahına da katkı sağlamaktadır (Edwards ve Tsouros, 2006: 7). Fiziksel faaliyetlere katılım, sosyalleşme ve kültürel kimlik oluşturma olanaklarını arttırmaktadır. Başka bir ifadeye göre fiziksel faaliyet, mahalleler, şehirler ve bölgelerde sosyal bağlılığın** güçlendirilmesi için olanaklar sağlamaktadır.

Ayrıca fiziksel faaliyet insanın fizyolojik sağlığı açısından da önemli bir yere sahiptir. Fiziksel faaliyet olanakları, insanların yaşadıkları ve çalıştıkları yerlerde, mahallelerde, kamu kurumlarında kısacası her yerdedir.

- Yürüme
- Koşma
- Sıçrama
- Yüzme
- Bisiklete binme
- Çömelleme kalkma
- Kol ve bacak hareketleri
- Baş ve gövde hareketleri

gibi temel vücut hareketlerinin tümünü ya da bir kısmını içeren gündelik yaşam etkinlikleri, spor dalları, egzersiz, oyun vb. aktiviteler fiziksel aktivite olarak kabul edilebilirler. Fiziksel

* Fiziksel faaliyet günlük yaşam içerisinde kas ve eklemlerimizi kullanarak enerji tüketimi ile gerçekleşen, kalp ve solunum hızını arttıran ve farklı şiddetlerde yorgunlukla sonuçlanan aktiviteler olarak tanımlanabilir. Fiziksel faaliyet, “çizgili kasların sarf ettiği ve dinlenme halinde olduğundan daha fazla enerjinin harcanması ile sonuçlanan herhangi bir kuvvettir” (Edwards ve Tsouros, 2006: 15)

** Avrupa Konseyi sosyal bağlılığı, “bir toplumun, eşitsizlikleri en aza indirgeyerek ve kutuplaşmadan kaçınarak üyelerinin refahını sağlama kapasitesi” olarak tanımlamaktadır. (www.sagliklikentlerbirligi.org.tr)

faaliyetin sağlık üzerine olumlu etkileri* temelde 3 başlık halinde incelenebilir:

1- Bedensel sağlığımız

2- Ruhsal ve sosyal sağlığımız,

3- Gelecekteki yaşantımız üzerinde olumlu etkiler yaratmaktadır (Bek, 2007**).

Buna karşın fiziksel hareketsizlik ise sağlığı olumsuz yönde etkileyebilmektedir.***

Kısaca, kentsel kamusal mekanların sunduğu fiziksel iletişim ve etkileşim biçimleri, geçmişten günümüze insanın sosyal, psikolojik ve fizyolojik olarak uyumlu olduğu insanlar arası ilişkilerdir. Sonuç olarak, bu ilişkilerin azalması insan yaşamında olumsuz etkiler oluşturabilmektedir.

2.4 Bölüm Sonucu ve Değerlendirme

Sosyal bir varlık olarak insan, yaşamını sürdürebilmek için bir toplumun üyesi olmaya gayret etmiştir. Dolayısıyla insanlar arası ilişkileri sağlayan iletişim ve etkileşim kavramları, insanoğlunun doğada hareket yönünü belirlemiştir. İnsanlar birlikte yaşam amacıyla kurulan ilk yerleşmelerde ortak yaşam alanları oluşturmuşlar ve bu yaşam alanlarını insan-insan, insan-mekan ilişkilerine göre biçim ve işlev vermişlerdir. Buna göre şekillenen kentsel kamusal mekan kavramı da günümüze kadar iletişim - etkileşim odakları (meydanlar, ticari, idari yapılar..vb) ve bunların arasındaki kanal mekanlar (sokaklar, yollar) olarak tanımlanmıştır.

* Fiziksel aktivitenin sağlık ile ilgili kilit öneme sahip bazı faydaları :

- Kalp hastalığı, inme, 2. tip diyabet, kolon kanseri ve osteoporoz riskini azaltır
- Gücü, esnekliği, dayanıklılığı ve kemik yoğunluğunu korur veya artırır
- Yaşlı insanlarda düşme riskini azaltır
- Zihinsel sağlığı ve ruhsal durumu iyileştirir, depresyon ve endişe belirtilerini hafifletir ve sosyal becerilerle öz saygıyı güçlendirir
- Vücuttaki yağ oranını düşürerek ve kas kütlesini arttırarak kilonun korunmasına veya kilo vermeye yardımcı olur (Bek, 2007)

** Bek, N. (2007), Fiziksel Aktivite Ve Sağlığımız, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, www.ftryo.hacettepe.edu.tr/sayfa.php?id=NjY=-28k

*** Fiziksel hareketsizlik kalp-damar hastalıkları, diyabet, obezite ve belli başlı kanser türleri gibi pek çok kronik hastalığın görülme riskini arttırmaktadır. (Edwards ve Tsouros, 2006: 18)

Kentsel kamusal mekan toplumsal bir mekandır ve bu mekanlar geçmişten günümüze kadar canlı, hareketli, erişebilir özellikleriyle;

- Birey açısından iletişim,
- Kentler açısından kimlik,
- Toplum açısından ortak kültür ve sosyal faaliyet alanı olarak gelişmiştir.

Kentlerin sağladığı karmaşık ve zincirleme ilişki ağının sonucu olarak, kentsel mekanda insanların izlediği rotalar çakışmakta, bu durum sosyal ilişkileri açığa çıkarmaktadır. Kentsel kamusal mekanlar ise bu ilişkilerin hem nedeni hem de düzenleyicisi görevini üstlenmektedir. Çünkü bu mekanlar, farklı ekonomik ve sosyo-kültürel yapıya sahip insanların bir araya gelme olanağı bulduğu sosyalleşme mekanlarıdır.

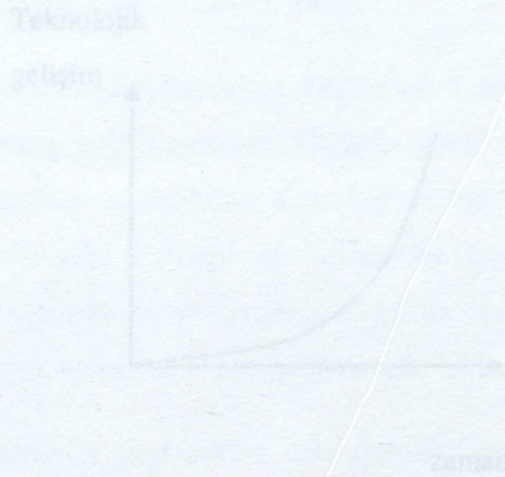
Diğer yandan, kentsel mekanda temsil edilen iletişim ve etkileşimi sağlayan fiziksel faaliyetler, bireylerin fiziksel ve zihinsel sağlığını geliştirirken aynı zamanda sosyal bağlılık ve toplumsal refah açısından da katkı sağlamaktadır. Günümüzde bedensel, ruhsal ve toplumsal sağlık, etkin bir iletişim-etkileşim ağının oluşumunu gerektirmektedir. Çünkü geçmişten günümüze kentler geliştikçe kamusal mekanın biçimsel ve işlevsel yapısı toplumsal iletişimi yönlendirmiş, bu süreçte kentlerin imajı, anlamı ve kimliği bireysel ve toplumsal hareketliliğin yönünü tayin etmiştir. Bu doğrultuda, iletişim ve ulaşım araçlarının insan ile bütünleştiği günümüzde kamusal alanların, niteliksel olarak yetersizliği ya da ıssızlığı nedeniyle kentin anlamı sorgulanmaktadır. Dolayısıyla gelecek perspektifinde de kentsel kamusal mekanın biçimsel ve işlevsel bakımdan kalitesi sağlıklı bir toplumsal yapının belirleyici faktörlerinden olacaktır.

Kamusal yaşamı şekillendiren faktörler; doğal faktörler, kültür, mekanın fiziksel kurgusu, toplum yapısı, politik faktörler, ekonomik faktörler, kentsel kamusal mekan kalitesi ve teknolojidir (Carr vd., 1992: 26-43). Bu faktörlere bakıldığında, teknoloji kavramı diğer faktörleri de etkileme gücüne sahiptir. Özellikle iletişim teknolojileri, ekonomik yapı üzerinde oluşturduğu katkı ile toplum yapısı üzerindeki etkileri karşı karşıya getirmektedir.

Her geçen gün, yaşam kalitesinin artırılması adına, günlük yaşam içerisinde yaptığımız pek çok eylemin daha zahmetsiz ve daha az enerji harcayarak yapılmasını sağlayacak araçlar geliştirilmektedir. Gelişen iletişim teknolojileri ile daha önce tanımladığımız birçok zorunlu ve isteğe bağlı fiziksel faaliyetler sağlanabilmekte, hızla gelişen teknoloji insanları hareketsizlik isteğine doğru sürüklemektedir. Hareket zorunluluğunun azaldığı bir dünyada

toplumsal ilişkilerin “yüzyüze” olmaktan çıkma eğilimi “iletişim” kavramının özünü oluşturan bu niteliğinin yok olmasına zemin hazırlamaktadır (Özkök, 1985: 337).

Bu açıklamaya bağlı olarak, sonraki bölümde kamusal yaşamı etkileyen yeni iletişim biçimleri ve teknolojileri incelenecektir.

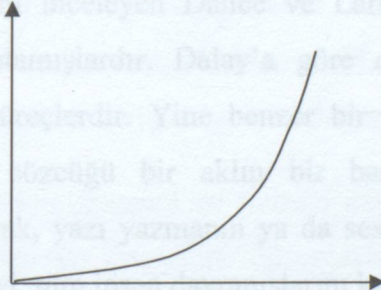
Grafik 3.1 Zamanla giden teknolojik gelişim

Çünkü her bulunan yenilik daha yavaşlaştıkça daha hızlı ilerlemeye için bir gerektirir. Örneğin, günümüze kadar gelen uygarlık tarihinin 30 yılında bir insana benzetilebilir. İnsan 7 yaşında koda hayrandan farkını öğrenir, 7 yaşında ilk defa taşı yemeye, 25 yaşında aklı bulur, 38 yaşında toprağı işler, çömlek yapar ve hayvan yetiştirir, 50 yaşında maderlerden

3. İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİ VE GELİŞİM PERSPEKTİFİ

İnsanoğlu dünya üzerinde zaman ve mekan kavramları çerçevesinde hareket etmektedir. Tarihi boyunca zamandan kazanmak ve daha fazla mekana hakim olmak yönünde bir savaş vermektedir. Bu nedenle, sürekli yapılması gereken işleri kolaylaştırmaya gayret etmiştir. Bu amaca göre yapılan faaliyetler doğrultusunda insanlık tarihinde üç büyük devrim gerçekleşmiştir. İlk olarak gelişen tarım devrimi toprağın yapısına ve işlenme kabiliyetine dayanmış daha sonra sanayi devrimi ile birlikte fabrikaların seri üretim kabiliyeti tarlaların yerini almıştır. Günümüzde ise gelişen enformasyon devrimi ile birlikte mikroçipler dev sanayi makinelerinin yerini almaktadır. Zaman ve mekan kazancı adına gelişen sanayi devrimi ile kırsal alanlardan kentlere odaklanan nüfus, enformasyon devrimi ile dünyanın değişen şartlarına bir kez daha uyum sağlama sürecindedir. Tarladan fabrikaya geçiş ile yaşanan doğadan kopuş, bugün dijital teknolojilerle birlikte kentlerden de kopuşa doğru dönüşmekte ve giderek sınırsızlaşan zaman ve mekan hakimiyeti insan bilincini yönlendirmektedir. Aynı anda birden fazla mekanda bulunmak, daha kısa zamanda mekan değiştirmek ve mekan ile sınırlanmadan iletişim kurabilmek günümüzün ve geleceğin gerekliliklerinden biri olarak gelişmektedir. Bu gelişim eğrisi giderek daha kısa zaman aralıklarında artış çizgisini ortaya koymaktadır (Grafik 3.1).

Teknolojik
gelişim

zaman

Grafik 3.1 Zamana göre teknolojik gelişim

Çünkü her bulunan yenilik daha yenilerinin daha hızlı oluşumu için bir gelişmedir. Örneğin, günümüze kadar gelen uygarlık tarihini 60 yaşında bir insana benzettiğimizde, insan 7 yaşına kadar hayvandan farksız yaşamış, 7 yaşında ilk defa taşı yontmuş, 25 yaşında ateşi bulmuş, 58 yaşında toprağı işlemiş, çömlek yapmış ve hayvan yetiştirmiş, 59 yaşında madenlerden

yararlanmaya başlamış, artık sayması ve unutmaması gereken malları olduğu için 6 ay sonra alfabeyi üretmiş, 1 ay sonra Tanrısal Komedyâ'yı yazmış, ondan iki gün sonra matbaayı bulmuş, yine iki gün sonra buharlı makineyi üretmiş, son saatlerde ise telgraf , telefon, radyo, televizyonu ve bilgisayarı üretmiştir (Özçağlayan, 2003: 5 *).

Özellikle son saatler benzetmesinde bahsedilen teknolojiler son yüzyılda insanoğlunun fiziksel ve sosyal yaşam biçimini düzenleyen önemli faktörler olmuştur. İletişim teknolojileri başlığı altında toplayabileceğimiz bu teknolojilerin gelişimi, özellikle 90'lı yılların ikinci yarısından sonra çok hızlı gelişim göstererek insanların günlük iletişim biçimlerinin değişimini sağlamış ve sağlamaktadır. Bu noktada, bu dönemde hayata gelen bireylerin gelecekteki fiziksel ve sosyal yaşam biçimi farklı olabilecek, kentsel mekan kavramı da bu olguya göre şekillenecektir. Bir önceki bölümde kentsel kamusal mekanların insanlar arası iletişim ve etkileşim konuları çerçevesinde değerlendirilmesinden sonra bu bölümde gelişen iletişim teknolojileri aynı çerçevede değerlendirilecektir.

3.1 İletişim ve Teknoloji

Latince “communis” sözcüğünden türetilen “communication” sözcüğünün karşılığı olan iletişim, genel tanımıyla, kişiler arasında ortak sembolik işaretler sistemiyle gerçekleştirilen bilgi, veri ve anlayış alışverişidir (Baransel, 1993: 13).

İletişimin 126 değişik tanımını inceleyen Dance ve Larson, iletişimin bir süreç olduğu üzerinde ortak bir görüş saptamışlardır. Dalay'a göre de İletişim, kişilerin birbirlerini etkilemelerini sağlayan tüm süreçlerdir. Yine benzer bir ifadeyle, Shannou ve Weaver'ın tanımlamasına göre iletişim sözcüğü bir aklın bir başkasını etkilediği tüm işlevleri içermektedir; bu da doğal olarak, yazı yazmanın ya da sesli konuşmanın yanı sıra, müziği, görsel sanatları, tiyatroyu, baleyi, tüm insan davranışlarını kapsamaktadır (Usluata, 1995: 14).

İnsanlar iletişimi kendilerini başkalarına anlatabilmek, başkalarını tanımak ve etkilemek amacıyla kullanmaktadırlar. Dolayısıyla yaşamakta olduğumuz dünyada her gün çevremizdekilerle iletişim içindeyizdir. Gülmemiz, konuşmamız, hiddetli hareketlerimiz, kitap okumamız gibi, bu ve buna benzer tüm eylemlerimiz iletişimin kapsamındadır. İnsanlar bilgilenmek, meraklarını gidermek, anlamak, öğrenmek, aynı zamanda başkalarına da kendi isteklerini, amaçlarını, bilgilerini duyurmak amacındadırlar. Bunun için de karşılıklı soru

* Özçağlayan M., 2003, “Yeni İletişim Teknolojileri ve Değişim” Yıldız yayınları

sorular, cevap ararlar veya kendilerini değişik şekillerde ifade etme yoluna giderler ve bu etkileme süreci bilinçli olabildiği gibi bilinçsiz şekilde de gerçekleşebilir.

Diğer yandan, insan ilişkilerinin temeli olan iletişim, anlam olarak karşılıklı paylaşmayı, birlikteliği dolayısıyla toplumsallaşmayı içermektedir. Sosyolojik anlamda, en az iki kişi arasında yapılan, belli bir ihtiyacı karşılayan her türlü ileti (mesaj) alış veriş sürecidir. Buna göre, iletişimin birey ile kişiler, gruplar, topluluklar, toplumlar arasında yapılan, bir anlam yüklü simgeler gönderimi, alımı, işlenimi, yeniden gönderimi, yeniden alımı ve yeniden işlenimi vb. süreci olması yanında, asıl önemlisi toplumsallaşma olgusunu da ifade etmesidir (Oskay, 1993: 12-17).

Özetle toplumsallaşma anlamını da ifade eden iletişim olgusunu enformasyon, düşünce ve tutumların, anlaşmayı gerçekleştirebilecek ortak bir dil aracılığıyla, kişiler, gruplar ve toplumlar arasında aktarılmasını gerçekleştiren dinamik bir süreç olarak tanımlayabiliriz (Yüksel, 2001: 1-3, İlhan, 2005: 9). Bu dinamik süreç ise çeşitli etkenler (kültür, teknoloji ...vb) altında biçim ve hız* kazanmaktadır. İletişim “kaynak ya da gönderici”, “ileti” ve “alıcı ya da hedef” olmak üzere her zaman üç ögeyi içermekte, ancak gelişen iletişim sistemleri ile birlikte “kanallar” ile “etki ya da işlev” olgularının katılımıyla beş öge ortaya çıkmaktadır (Usluata, 1995: 14).

İletişim kavramı birçok açıdan türlerine ayrılabilceği gibi çalışma kapsamında iletişim, zaman ve mekan boyutuna göre de değerlendirecektir. Bu doğrultuda, yüzyüze iletişim ve uzaktan iletişim olarak iki türden söz edebiliriz. Dolayısıyla yüzyüze iletişim birinci bölümde açıklanana mekan kavramını, uzaktan iletişim ise teknoloji kavramını öne çıkarmaktadır.

Teknoloji, insanların temsil ettikleri zamanı ve fiziksel aktiviteleri doğrudan etkilediği için, insanlar arası etkileşimin biçim ve dengesini düzenleyici güce sahiptir. Kongar’a göre teknoloji, toplumsal yapının en önemli belirleyicilerinden biridir ve toplumsal değişme, temelinde teknolojik değişme olan insanlar arası ilişkilerin değişmesinden kaynaklanmaktadır (Kongar 1995: 350-370).

* İfade edilen hız, iletişim kanallarının yapısına göre değişmektedir. İletişimde kaynak ile alıcı arasındaki ileti alışverişi bir kanal aracılığıyla sağlanmaktadır. Bu kanala 'araç' ya da 'iletişim aracı' denmektedir. ” Herhangi bir şeyin iletişim aracı olarak adlandırılabilmesi için tek şart, iletişimde temel olan iki ilgili arasında yani kaynak/gönderici ile hedef/alıcı arasında bağlantı kurması, ileti taşınmasıdır. iletilerin taşınmasını sağlayan “bu kanallar fiziksel (ses, hava, vb.), teknik (telgraf, telefon), ya da sosyal (okul, TV vb.) araç olabilirler.” (Kitle İletişimi, www.maksimumbilgi.com)

Kavram olarak teknoloji, bilimin, pratik yaşam gereksinimlerinin karşılanmasına ya da insanın çevresini denetleme, biçimlendirme ve değiştirme çabalarına yönelik uygulamaları temsil etmektedir. Yunanca tekhne (sanat, zanaat) ve logos (söz, sözcük) sözcüklerinden oluşturulan teknoloji terimi, Eski Yunan'da "sanatlar üzerine konuşma" anlamına gelmektedir.

Teknolojinin, birçok tanımı bulunmakla birlikte temelde teknoloji, insanın maddi çevresini denetlemek ve değiştirmek amacıyla geliştirdiği araç-gereçlerle bunlara ilişkin bilgilerin tümü olarak tanımlanabilir. Ya da daha detaylı olarak üretim sürecinde yer alan her türlü alet, araç-gereç ve makinelerle bunların mal ve hizmet üretiminde istihdam edilmesiyle ilgili bilgiler bütünü; belli bir kullanım değeri üretebilmek için gerekli olan yöntem ve tekniklerin tümü olarak tanımlanmaktadır (Acar ve Demir, 1997: 577, İlhan, 2005). Kongar'a göre de teknoloji, insanoğlunun doğaya uyumunu sağlayan bir öge ve bu yönde uygulamalı amaçların gerçekleştirilebilmesi için örgütlenmiş bilgi olarak tanımlanmaktadır (Kongar 1995: 363).

Teknoloji kelimesi, bir mal veya hizmeti üretmenin toplumsallaşmış bilgisini ifade etmekte ve çoğu zaman teknik kelimesi ile aynı anlamdaymış gibi kullanılmaktadır. Oysa teknik ile teknoloji arasındaki fark, söz konusu bilginin toplumsallaşması noktasındadır ve teknolojiden bahsederken, herhangi bir şeyi elde etmenin ve üretmenin bilgisinin toplumsal bir bağlamda olduğu, üretildiği ve kullanıldığı vurgulanmaktadır. Bu nedenle söz konusu bilginin, dolayısıyla da teknolojinin, üretimi, transferi, mülkiyeti gibi toplumsal düzeyde varlık bulan bir takım olgular söz konusudur. Kısaca teknoloji temel bilimlerden elde edilen bilgilerin uygulamalı bilimler yoluyla toplumsal üretime uygulanması sürecini içermektedir (Atabek, 1996: 44-45)

20.yy da önem kazanan teknoloji alanı, özellikle son 30 yıl içinde çok hızlı bir gelişime sahne olmuştur. Buna bağlı olarak, Gelişen teknolojiler arasında hayatın birçok alanını etkileyen ve değiştiren bilgi-iletişim teknolojileri, 'Teknoloji Devrimi olarak nitelendirilen bu süreçte giderek artan bir hızla gelişmektedir (Ayhan, 2003: 364).

3.2 İletişim Teknolojisi

İletişim teknolojisi kavramı genellikle iletişim alanındaki bütün teknolojileri kapsayan bir kavram olarak kullanılır. Bu nedenle iletişim teknolojileri, iletim (transmission), telekomünikasyon (telecommunication), iletişim (communication), enformasyon (information), yayın (broadcasting), yayım (publishing), ve basım (printing) kelimeleri ile ilgili bütün teknolojileri içermektedir. Kısacası telgraf, telefon, fax, teleks, radyo, televizyon,

uydu, interaktif televizyon, çağrı cihazları, cep telefonu, telsiz, bilgisayar, modem, kamera, projektör, amplifikatör, tuner, dvd, cd-rom, yazıcı, fotokopi gibi gündelik hayatımızda sıkça karşılaştığımız yüzlerce aygıtla ilişkin teknolojileri içermektedir (Atabek,2001: 31).

İletişim teknolojisi; birbirinden uzakta bulunan bilgisayarların birbirleriyle bazı özel tanımlı kurallar kullanarak haberleşmesini ve kendi aralarında birinden diğerine bilgi aktarımını olanaklı kılmakta, bilgisayarlar arası haberleşme, telefon hatları, özel kablolar, elektromanyetik dalgalar, uydu bağlantıları gibi farklı iletişim yollarıyla yapılabilmektedir.

20. yüzyılın son on yılından başlayarak günümüze dek uzanan süreçte ise, iletişim teknolojilerinin elektronik ağlarıyla örülen dünyamız, bu teknolojilerin sunduğu olanaklarla yeni ilgi alanlarına, görünümlere, eğilimlere tanık olmakta ve teknolojik iletişim adı altında bir başka iletişim türünü hayata geçirmektedir. Bu gelişmelerle birlikte 20.yüzyılın son 10-15 yıllık bölümü içinde konuşma diline birçok kavram dahil olmuştur. Söz konusu kavramların hepsi de bilişim teknolojileriyle ilgilidir; telekomünikasyon, dijital teknoloji, fiber optik kablolar, uydu iletişim, lazer teknolojisi, bilgi otoyolları, video konferans, internet, bilgisayar, kablo TV, cep telefonu, sanal dünya vb. Artık toplumun her katmanının belirli ölçüde kullandığı bu kavramlar, önümüzdeki yüzyılın gidişatını da belirleyecek olan anahtar kavramlar haline gelmişlerdir (İlhan, 2005: 1).

Bunlara bağlı olarak teknoloji ve değişim arasındaki ilişki üzerine, deterministik (belirleyici) ve semptomatik (bulgusal) teknoloji anlayışı olarak iki farklı görüş bulunmaktadır. Buna göre teknolojik determinizm, teknolojik gelişmenin tüm ekonomik kalkınmayı ve toplumsal değişmeyi sağladığı görüşüdür. Bu görüş karşında semptomatik teknoloji anlayışı ise, teknolojik yeniliklerin toplumsal değişimin birer belirtisi ve sonucu olarak ortaya çıktığını ve bu toplumsal değişim içinde gerçeklik ve geçerlik kazandıklarını kabul eder (Atabek, 2001, 136). Çalışmada üzerinde durulan görüş ise teknolojik determinizm yaklaşımı olmakla birlikte, teknolojik gelişimin öncelikle ekonomik gelişime üzerinde etkiye sahip olduğu, ekonomik düzenin de toplumsal yapının değişiminde etken olduğu düşünülmektedir.

3.3 İletişim Teknolojisinin Gelişim Süreci

Bilgiye erişim ve iletişim, yazılı tarihin başlangıcından günümüze önemini taşımıştır. Sümerlerin ilk bibliyografyayı hazırlaması, on üçüncü yüzyılın sonlarında İngilizlerin manastırlardaki kitapların toplu kataloglarını hazırlaması, 15. yy'da Gutenberg'in matbaayı bulması,1605'te Anvers'de Fransızca ve Flaman dillerinde ilk gazetenin basılması, Samuel

Morse'un 1844 yılında ABD'nin başkenti Washington'dan Baltimore'a ilk telgraf mesajını iletmesi, 1880'de Graham Bell ve Sumner Tainter tarafından ilk telefon konuşmasının gerçekleşmesi, 1888'de Karl Benz tarafından petrol ile çalışan ilk arabanın kullanılması ve Marconi ile birlikte 1898 yılında gemiden sahile haberleşme için ilk radyonun kullanılması iletişim ve bilgiye ulaşım adına yapılan önemli adımlar olmuştur. Ancak, John Baird 'ın 1924 tarihinde ilk televizyon patentini alması ile önemli bir dönemin kapıları zorlanmaya başlamıştır. 1930'ların ortasında televizyon yayınları hem İngiltere'de hem Amerika'da az sayıdaki zengin kişilerin evlerinde izlenmeye başlanmıştır. Teknolojinin pahalılığı nedeniyle hızla yayılmamıştır. Bu dönemde tüm mal varlığını satarak bütün parasını TV alıcısına yatıran bir İngiliz köylüsünün söyledikleri çok anlamlıdır: "Hayatım boyunca en büyük hayalim Londra'yı görmek oldu, bunu alınca artık gitmeme gerek kalmayacak, ne zaman istersem Londra bana gelecek." * Görsel ve işitsel olarak aynı anda birçok mekanda temsil edilebilme, iletişim teknolojileri ve insan yaşam biçimleri üzerinde önemli etkilenimlere açık bir durum yaratmıştır.

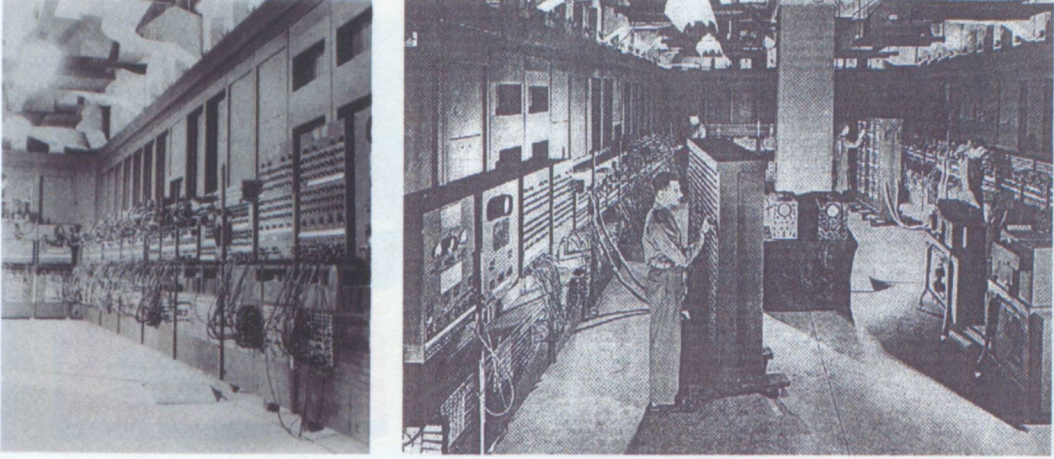
İletişim teknolojilerinin hızlı gelişimini sağlayan ve günümüz iletişim teknolojisi altyapısını oluşturan araç olan bilgisayarın** tarihçesine bakarsak, ilk bilgisayar fikrinin 19. yy'ın ikinci yarısında ortaya çıktığı bilinmektedir. 1830'larda Charles Babbage 'ın (1792-1871) fark makinesini ve ardından analitik makineyi yapmasıyla hesaplama işlerinin elektro mekanik araçlara yaptırılması ve sonuçların elde edilmesi görüşü doğmuştur. 1850 yılında George Boole kendi adıyla anılan ve sadece 1 ve 0 rakamlarının kullanıldığı Boole Cebiri sistemini kullanarak, bilgisayarların gelişimi üzerinde önemli rol oynamıştır. 1890'da Herman Hollerith, delikli kartlarla bilgilerin yüklenebildiği, bu bilgiler üzerinde toplama işlemlerinin yapılabildiği bir elektromekanik araç geliştirmiş ve bu hesaplayıcı ABD'nin 1890 nüfus sayımında başarılı biçimde kullanılmıştır. İlk analog bilgisayar 1931 yılında Vannevar Bush tarafından, ilk sayısal bilgisayar ise George Stibiz tarafından 1939'da New York'ta üretilmiştir. Stibiz, ikili sistemi bu makineye uygulayarak kompleks sayılarla ilk defa aritmetik işlemler yapılmasını sağlamıştır. 1944'te Haward Aitken IBM ile işbirliği yapmak suretiyle Mark I'i tamamlamış ve bu bilgisayar küçük kapasiteli olmasına rağmen o günün koşullarında büyük bir başarı olarak kabul edilmiştir. (wikipedia, 2008 <http://tr.wikipedia.org/wiki/Bilgisayar>)

* Kamera Arkası Grubu, www.kameraarkasi.org/tv/tarih/baird.html

** Bilgisayar girilen ham verileri işleyip bilgiye dönüştürebilen, bunları saklayabilen ve istenildiği zaman bu verileri bize verebilen elektronik ve mekanik bir aksamdır.

Bu gelişmelerden sonra bilgisayarlar konusunda en önemli ve hızlı gelişmeler 2. Dünya Savaşından sonra başlamıştır. Bilgisayar dünyasında meydana gelen gelişmeler bu dönemden sonra kuşaklara ayrılarak incelenebilir.

1. Kuşak Bilgisayarlar, döneminde, vakumlu tüpler kullanılmaktaydı. Bu yöntemle üretilen bilgisayar çok büyüktü ve çok yer işgal ediyorlardı. Bunlara örnek olarak verebileceğimiz ilk bilgisayar 1945 yılında Pennsylvania Üniversitesinde üretilen ENIAC'dır. ENIAC (Electrical Numerical Integrator and Calculator) askeri amaçlar doğrultusunda üretilen (Resim 3.1) ENIAC, 40 ton ağırlığında ve 18.000.000 vakum tüple çalışmaktaydı.

Resim 3.1 Eniac (Kaynak: <http://www.don-lindsay-archive.org/talk/index.html>)

Hemen sonrasında 1951'de UNIVAC (Universal Automatic Computer) isimli ilk ticari bilgisayar üretilmiştir (Resim 3.2). Dev boyutlardaki bu bilgisayar, ABD nüfus idaresi tarafından kullanılmış ve dünya çapında 40 adet satılmıştır (Baransel, 2005: 2).

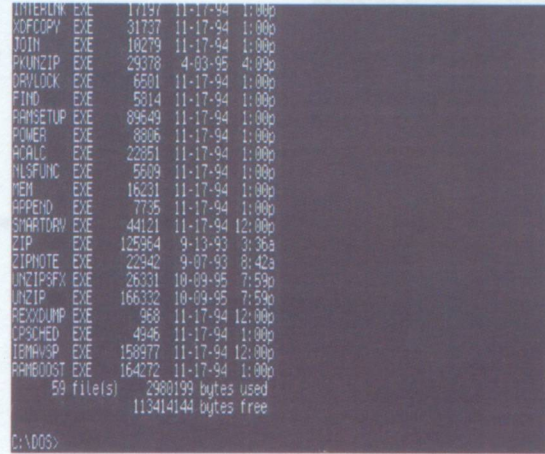

Resim 3.2 Univac (Kaynak: www.computermuseum.li)

1956'da transistörün keşfi ile birlikte üretilen 2. kuşak bilgisayarlarda enerji ve ısı kontrolü sağlanmış olup, üretimde vakumlu tüplerin yerini transistörler almıştı. Bununla birlikte ikinci kuşak bilgisayarların hacimleri küçülmüş, maliyeti düşürülmüş ve hızları yükselmişti. Bu tür bilgisayarlar ilk olarak Burroughs firması tarafından Amerikan Hava Kuvvetleri için üretilmiştir. 3. kuşak bilgisayarlar, entegre devrelerin kullanıldığı dönemi kapsamakta olup, üçüncü kuşak bilgisayarları 1971 'de Intel 'in ürettiği mikroişlemcili 4. kuşak bilgisayarlar izlemiştir. 1974 yılında ise 256 byte* belleğe sahip ilk küçük boyuttaki bilgisayar (Altair 8800) ticari olarak üretilerek kişisel bilgisayar dönemi başlamıştır (Resim 3.3).

Resim 3.3 Altair 8800

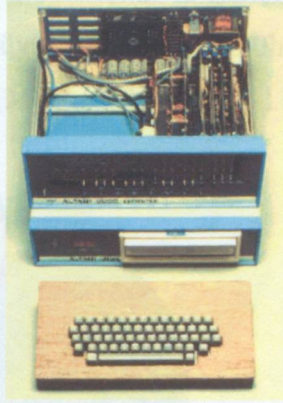
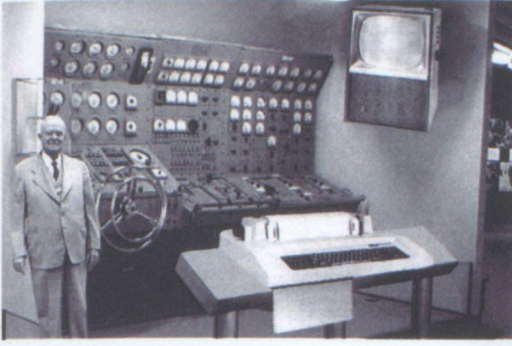
Resim 3.4 Dos programı

(Kaynak: www.computermuseum.li)

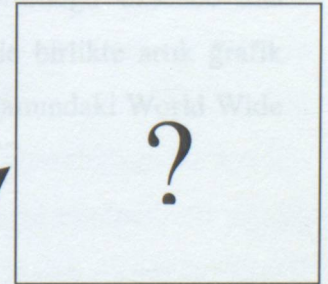
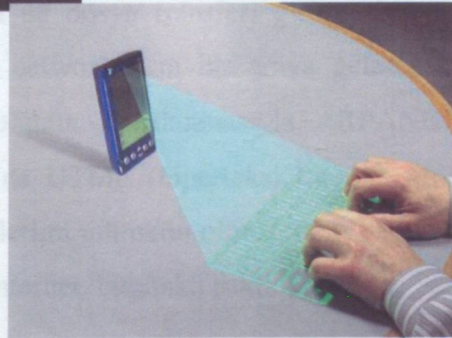
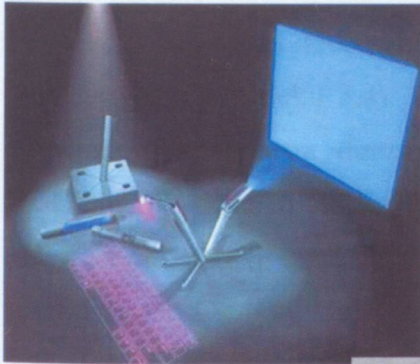
1980lerin başında IBM "pc" yi, Apple "macintosh" u piyasaya sürmüştür (Şahin, 2006: 1-2, Mitchell, 1995: 110). Bu tarihten sonra bilgisayarın ticari gücünün olabilmesi için donanımın çalışmasını düzenleyen yazılım alanında gelişme başlamıştır. Böylelikle William Gates ve Paul Allen isimli iki programcı Microsoft şirketini kurarak DOS programını geliştirmişlerdir (Resim 3.4).

Bilgisayar boyutlarının küçülmesi ve maliyetlerinin giderek azalması, insanların evlerinde bilgisayar edinmeye başlamasıyla sonuçlanmıştır. 1981 yılında dünyada 2 milyon kişisel bilgisayar bulunurken, 1982'de bu rakam 5.5 milyona ulaşmıştır. Böylelikle insan hayatına giren bilgisayarların Mitchell'e göre sadece hızlı hesap ve veri tasnifi yapma makineleri olmadığı anlaşılmış, veri düzenleyebilen, yorumlayabilen, çok miktarda bilgi sunabilen iletişim araçları olarak da değerlendirilmesi gerekmiştir.

* 256 byte kapasite günümüzde üretilen 200 gb kapasiteli bir bilgisayarın 1 / 819 200 000 'i kadar kapasiteyi ifade etmektedir. 1 gb = 1024 mb, 1 mb = 1024 kb, 1 kb = 1000 byte

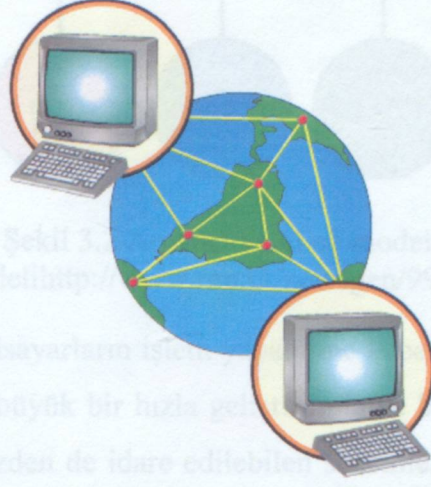

Şekil 3.1 Sanal ağın sembolik görünümü

Resim 3.5 Bilgisayarın evrimi şeması

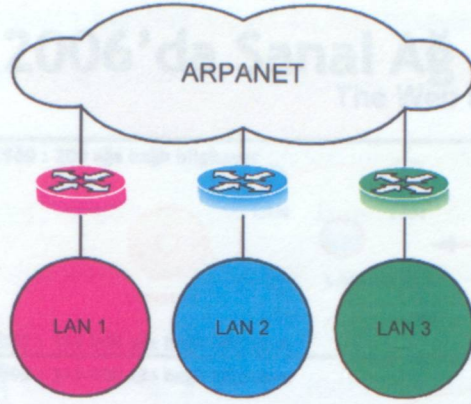
Mitchell'e göre, bu araçların yeni rolleri insan etkileşimi ve işlemleri için yeni bir tür yer olan "sanal mekanı" inşa etmektir. Bunun en büyük adımı ise 1990'lı yılların başında İnternetin dünya çapında kullanıma açılması ile atıldı (Mitchell, 1995: 112-117).

Şekil 3.1 Sanal ağın sembolik gösterimi

İnternetin anlamı "ağ" dır. Boyutu birkaç kilometreyle sınırlı olan yerel ağların (LAN-Local Area Network) yanı sıra, binlerce kilometrelik bir coğrafyaya yayılan geniş alanlı ağlar da (WAN-Wide Area Network) bulunmaktadır. İnternet bütün yerküreyi kapsayan bir WAN'dir. İnternet, soğuk savaş döneminde 1969'da askeri amaçlar doğrultusunda ARPANET olarak hizmete geçmiştir (Şekil 3.2). Bu hizmet ile nükleer bir savaş esnasında telefon hatlarının çoğunun tahrip olması durumunda bilgisayar iletişiminin sürdürülmesi amaçlanıyordu. ABD'nin Savunma Bakanlığı'nca çeşitli askerî birimler ve üniversitelerin işbirliğiyle geliştirilen ARPANET, bir iletişim ağı ve savaş koşullarında yok olmayacak bir sistem olarak tasarlanmıştır. Ortaya çıktığı ilk on yılda özellikle elektronik posta, tartışma grupları ve uzak veri tabanlarına erişim ya da dosya transferi gibi çeşitli amaçlar için kullanılan internet, 1980'lerin başında bütün network'ların bir araya gelerek bir "ağlar ağı" inşa etmelerini öngören TCP/IP* protokolünün imzalanmasıyla ARPANET'in oluşturduğu ekseninde ana şeklini kazanmıştır. 1990'da UTML (hiperteksi İnternet protokolü) ile birlikte artık grafik bilgilerinin (web siteleri) iletimi mümkün olmuş, dünya çapında ağ anlamındaki World Wide Web (WWW) ile birlikte internet, bugünkü şeklini almıştır.

* Transmission Control Protocol / İnternet Protocol: www.mcsetr.com/TCPIP/tcpipgenel.html - 26k

Şekil 3.2 Arpanet yerel ağ modeli

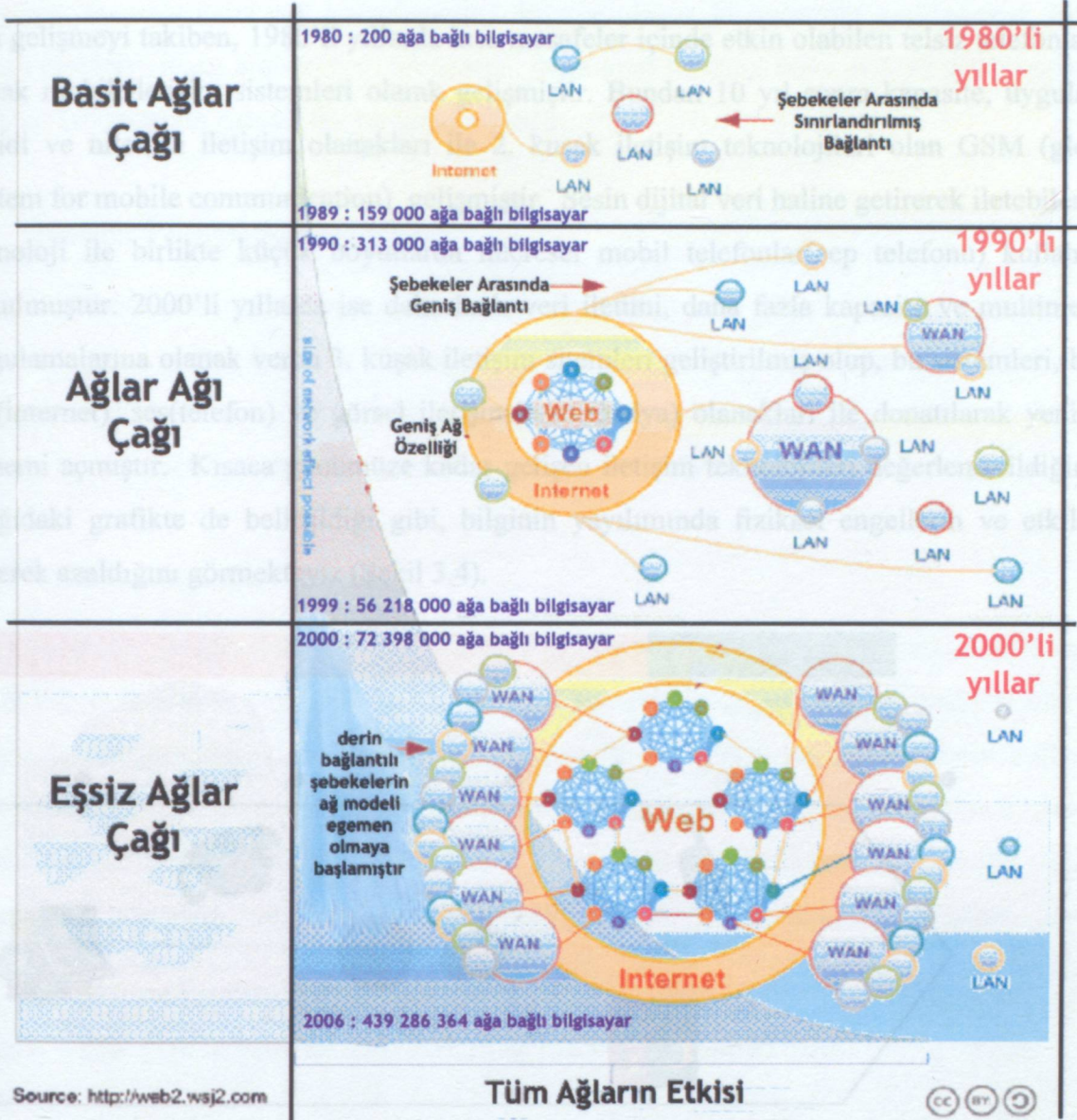
(Kaynak: modelihttp://www.rnp.br/newsgen/9903/bgp4.html)

Özellikle 1990'lı yıllarda bilgisayarların işlem yapabilme kapasitesinin önemli derecede artışı doğrultusunda ağ teknolojisi büyük bir hızla geliştirilmiş ve bilgi çok düşük maliyetle geniş alanlara yayılarak, tek merkezden de idare edilebilen sistemler oluşturulmuştur. Bu gelişime paralel olarak, diğer birçok sektörün de varlıklarını sürdürebilmeleri açısından gelişen sistemlere uyum zorunluluğu açığa çıkmıştır. Kent yönetimleri açısından bakıldığında ise küresel ekonomide canlılığı ve devamlılığı sağlamak için kentlerin geleceğine yönelik bilgi-iletişim stratejileri ve hizmetlerini oluşturmak gerekliliği ortaya çıkmaktadır. 1993'lü yıllardan itibaren çok hızlı bir şekilde gelişen Internet kullanımı ve beraberinde gelen e-ticaret, e-devlet gibi yaklaşımlar iletişim ağlarının yoğun kullanımını ve dolayısıyla da telekomünikasyon pazarını önemli bir sektör haline getirmiştir.

1969'da 4, 1971'de 23, 1974'de 62, 1977'de 111 bilgisayar Arpanete bağlıydı. 80 li yılların başlarında "Csnet" ve IBM tarafından "BITNET" ağları kurulmuş ve internet bu iki önemli ağ ile yayılmaya başlamıştır. 1988'de daha yüksek hızlı NSFnet ile ABD'de otuz bölgesel ağın birbirine bağlanmasıyla günümüzde "internet" olarak bilinen sistem organize edilmiştir (Mitchell, 1995: 110). Aşağıdaki şekilde de görülebileceği gibi, 1980'de 200 bilgisayar yerel ağ (LAN) ve yerel ağ–internet bağı üzerinde aktif iken, 1990'larda bu sayı 313000'e çıkarak geniş alanlı ağlar (WAN) devreye girmiştir. LAN-WAN-İnternet bağının gelişmeye başlaması, web servislerinin içeriğinin gelişimine yol açarak, 2000 yılında 72.400.400 bilgisayar dijital ağda aktif hale gelmiştir. Günümüze doğru, web servislerinin kullandığı ortak diller ve kendi aralarında gelişen iletişimlerinin güçlenmesiyle daha bütüncül bir sistem oluşarak, 2006 yılında dijital ağda aktif bilgisayar sayısı 439 286 364 kişiye ulaşmıştır (Şekil 3.3).

2006'da Sanal Ağ

The Web in 2006

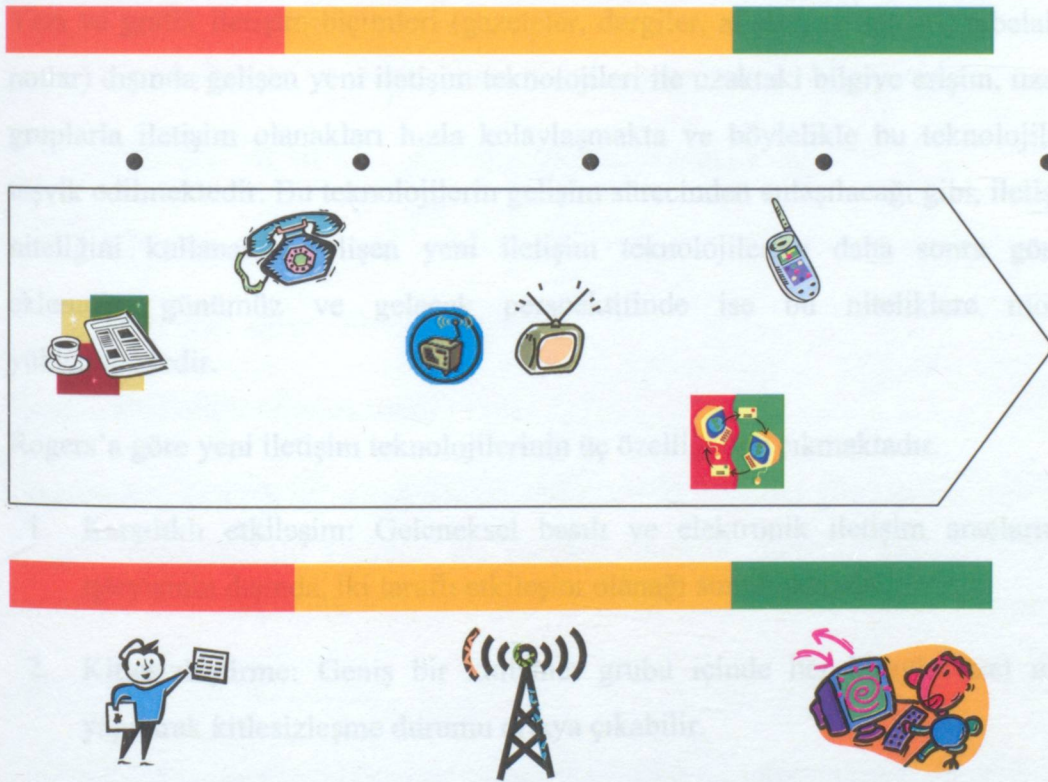

Şekil 3.3 Sanal ağın evrimi (Kaynak: Soa Web Services Journals, 2006)

İletişim teknolojisinin alt yapısını oluşturan bilgisayarlar ve bu alt yapının gelişimini sağlayan internet teknolojisinin yanı sıra, bu sistemlerin etkisiyle gelişen telefon sektörü de getirdiği mobilite olanakları ile günümüz ve gelecek iletişim biçimlerinin kurucusu olmuştur. Tarihsel süreçte incelendiğinde ilk defa 1901 de Markoni'nin ilk kez bir veriyi radyo dalgalarını kullanarak transatlantik ötesine iletmeyi başararak, telefon dünyası için yeni bir dönem açılmıştır. Bundan 70 yıl sonra Motorola firmasında çalışan mühendis Dr. Martin Cooper, Amerikan Telekomünikasyon Operatörü AT&T 'yi portatif telefonlar konusunda ikna edebilmek için kendi geliştirdiği ilk hücreli telefon ile ziyaret etmiştir. Bu ziyaret sırasında telefonunu alıp bina dışına çıkmış ve bina içindekiler ile kablosuz görüşmeyi

gerçekleştirmiştir. Bu telefonların her biri 1.250 kg ağırlığında 22.5 cm yüksekliğinde, 12.5 cm eninde , ve 4 cm derinliğindeydi (İlhan, 2005: 28).

Bu gelişmeyi takiben, 1980’li yıllarda kısa mesafeler içinde etkin olabilen telsiz telefonlar 1. kuşak mobil iletişim sistemleri olarak gelişmiştir. Bundan 10 yıl sonra kapasite, uygulama çeşidi ve nitelikli iletişim olanakları ile 2. kuşak iletişim teknolojileri olan GSM (global system for mobile communication) gelişmiştir. Sesin dijital veri haline getirerek iletebilen bu teknoloji ile birlikte küçük boyutlarda hücresel mobil telefonlar(cep telefonu) kullanıma sunulmuştur. 2000’li yıllarda ise daha hızlı veri iletimi, daha fazla kapasite ve multimedya uygulamalarına olanak veren 3. kuşak iletişim sistemleri geliştirilmiş olup, bu sistemleri, bilgi ağı(internet), ses(telefon) ve görsel iletişim(multimedya) olanakları ile donatılarak yeni bir dönemi açmıştır. Kısaca günümüze kadar gelişen iletişim teknolojileri değerlendirildiğinde, aşağıdaki grafikte de belirtildiği gibi, bilginin yayılımında fiziksel engellerin ve etkilerin giderek azaldığını görmekteyiz (Şekil 3.4).

Şekil 3.4 İletişim sistemlerinin evrimi sembolik gösterim (Kaynak: Polat İ.H., 2007*)

* Polat, İ.H. (2007), Yeni Medya, yeni.pusula.tv/modul_haber/resimler/pslxzytrtyytr/F5B_CF343_Yeni_Medya_4._hafta.ppt

Bir başka deyişle bilgiye gitme ya da bilgiyi dağıtma sürecindeki zaman harcı ve mekan etkileşimi, iletişim aracı ile kurulan etkileşim olanağıyla azalmıştır. Buna bağlı olarak bilgiye ulaşımın zamanla daha çok kolaylaşması, bilgiye ulaşım biçimlerinin çeşitlenmesi, bilgiyi sunan araçların insan algıları (görme duyma, dokunma) ile daha fazla ilişkiye girebilmesi, bu araçları hayatımızın parçası haline getirmektedir.

3.4 İletişim Teknolojilerinin Yapısı

İletişim teknolojilerinin yapısı, hizmet biçimleri, ekonomik etkisi ve gelişim hızı, talep gelişim eğilimi olmak üzere üç alt başlıkta açabiliriz. Çünkü iletişim teknolojileri ekonomik potansiyeli ile hızla gelişmekte, buna bağlı olarak hizmet biçimleri gelişmekte, çeşitlenen ve gelişen hizmet biçimleri de talep görmekte, benimsenmektedir..

3.4.1 Hizmet Biçimleri

Yazı ve grafik iletişim biçimleri (gazeteler, dergiler, afişler, el ilanları, tabelalar, mektuplar, notlar) dışında gelişen yeni iletişim teknolojileri ile uzaktaki bilgiye erişim, uzaktaki birey ve gruplarla iletişim olanakları hızla kolaylaşmakta ve böylelikle bu teknolojilerin kullanımı teşvik edilmektedir. Bu teknolojilerin gelişim sürecinden anlaşılabileceği gibi, iletişimde işitsellik niteliğini kullanarak gelişen yeni iletişim teknolojilerine daha sonra görsellik niteliği eklenmiş, günümüz ve gelecek perspektifinde ise bu niteliklere mobilite niteliği yüklenmektedir.

Rogers'a göre yeni iletişim teknolojilerinin üç özelliği öne çıkmaktadır.

1. Karşılıklı etkileşim: Geleneksel basılı ve elektronik iletişim araçlarının tek yönlü işleyişinin dışında, iki taraflı etkileşim olanağı sunulmaktadır.
2. Kitlesizleştirme: Geniş bir kullanıcı grubu içinde her bireyle özel mesaj değişimi yapılarak kitlesizleşme durumu ortaya çıkabilir.
3. Eşzamansız olabilme: İletişim zamanı birey tarafından düzenlenebilmektedir (Geray,1994: 8).

Bu nitelik ve özelliklere dayalı olarak, günümüzde internet, multimedya ve mobil iletişim hizmetleri öne çıkarmıştır. İletişim teknolojilerinin gelişim sürecinde aktarıldığı gibi 3. kuşak iletişim sistemleri ile birlikte bu hizmetlerin bir kısmı ya da tümü çeşitli araçlarla sunulabilmektedir.

3.4.1.1 İnternet ve Siber uzay

İnternet;

İngilizce'de "kendi aralarında bağlantılı ağlar" anlamına gelen Interconnected Networks teriminin kısaltmasıdır. Dünyayı saran ve merkezi olmayan, ağlardan oluşan bir ağ sistemidir. Türkçe'de genel ağ, yaygın ağ, örütbağ gibi karşılıklar önerilmekteyse de, İnternet kelimesi yaygınlaşmış ve dile girmiş durumdadır (wikipedia, 2008). Diğer bir tanıma göre, İnternet; dünya üzerindeki milyonlarca bilgisayar ağının birbirleriyle ortak bir protokol çerçevesinde iletişim kurmasını ve bilgi kaynaklarını paylaşmasını sağlayan bilgisayar ağlarıdır. Daha açık bir ifade ile internet, çağın iletişim ortamı olmasını sağlayan TCP/IP* (Transmission Control Protocol/ Internet Protocol – İletisim Kontrol Protokolü / İnternet Protokolü)'yi tanıyan ağların oluşturduğu büyük bir ağıdır (Ada, 2007: 554).

Henüz görsel ve işitsel iletişim olanağı sağlayan internet üzerinde 4 çeşit iletişim şekli gerçekleştirilebilmektedir. Bunlar:

- Elektronik posta ile kişiden diğer kişiye eşzamansız iletişim (e-mail)
- Bir kişiden çok sayıda kişiye eşzamansız iletişim (Web)
- Elektronik grup gibi çok kişi arasındaki eşzamansız iletişim (e-groups)
- Kişiler arası eşzamanlı iletişim (chat)

olarak belirtilebilir (Atabek, 2001: 116).

Teknolojinin giderek daha kısa zaman aralıklarında değiştiği günümüzde internet, yukarıdaki iletişim olanakları ile yaşamın bir parçası olmuştur. İnternet güncel ihtiyaçların yerine getirilmesi için elektronik hizmet olgusunu açığa çıkarmış, Böylelikle e-dönüşüm, ülkelerin

* TCP/IP Transmission Control Protocol/ Internet Protocol – İletisim Kontrol Protokolü / İnternet Protokolü) : "Bilgi Ağı" üzerindeki bilgi iletimi ve paylaşımı bazı kurallar dahilinde yapılmaktadır. Bu kurallara kısaca "internet protokolleri", ya da TCP/IP protokoller ailesi denir. TCP/IP (Transmission Control Protocol/Internet Protocol), bilgisayarlar ile veri iletmeye/alma birimleri arasında organizasyonu sağlayan, böylece bir yerden, diğer bir yere veri iletişimini olanaklı kılan pek çok veri iletişim protokolüne verilen genel addır. Bir başka deyişle, TCP/IP protokolleri bilgisayarlar arası veri iletişiminin kurallarını koyar. Bu protokollere örnek olarak; dosya alma/gönderme protokolü (FTP, File Transfer Protocol), Elektronik posta iletişim protokolü (SMTP Simple Mail Transfer Protocol), TELNET protokolü (İnternet üzerindeki başka bir bilgisayarda etkileşimli çalışma için geliştirilen*login* protokolü) verilebilir. (http://www.bilisimterimleri.com/bilgisayar_bilgisi/bilgi/55.html)

stratejilerinde yerini almıştır. Kısaca kurumların ve faaliyetlerinin bilgi teknolojileri ile bütünleşmesi anlamına gelen e-dönüşüm ile birlikte, bilgiye kolay ulaşma, çabuk karar verme ve daha güvenilir işlem yapabilme olanakları sağlanmaktadır. Temel taşı iletişim (internet) olan “elektronik iş” kavramı kamu ve bireye zaman, maliyet, güvenlik ve çeşitlilik açısından önemli avantajlar sağlamakta olup, küresel sisteme uyum açısından büyük önem taşımaktadır (Örn: e-devlet, e-ticaret, e-bankacılık, e-eğitim...vb).

Böylelikle insan mekan değiştirmeden, bağlantının sağlandığı her mekanda dijital ağa müdahale ederek alışveriş, eğlence , sağlık, eğitim vb. konularda çeşitli işlemleri gerçekleştirebilmektedir. Diğer yandan, günümüzde bu teknolojiye bağlı olarak diğer elektronik cihazlarda (tv,telefon, müzik çalar vb..) internet ile ilişkilendirilmekte, birçok cihaz uzaktan kontrol edilebilme olanağına sahip olmaktadır

Gelecekte daha hızlı veri aktarımı, daha çok veri depolama olanaklarının gelişimi ile daha çok kişinin kullanacağı internet, görsel ve işitsel olarak insan algısına zamanla daha iyi hizmet sağlamakta, dokunsal olarak da hizmet etmeyi vaat etmektedir. Böylelikle insan duyuları ile bütünleşmeyi ve insan ihtiyaçlarına maksimum hizmet etmeyi amaçlayan dijital ağ bir iletişim ara yüzü olarak siber uzay, sanal gerçeklik kavramlarını karşımıza çıkarmaktadır.

Siber uzay;

Siber uzay (Cyberspace) kavramı ilk defa bilim kurgu yazarı William Gibson tarafından “Neuromancer” isimli kitabında kullanılmıştır. Gibson’a göre siber uzay, “elektromanyetik” güdülerden oluşan sanal bir ortamın özet tanımlamasıdır. Daha açık olarak siber uzay, bilginin elektromanyetik formda oluşturulması ile başlayıp dünyanın dört bir yanını kuşatan çeşitli sistemler vasıtasıyla (örneğin ağ sistemleri, telefon hatları ve uydular gibi) bilgiye erişimin sağlandığı sanal ortamın bütünü..” olarak tanımlanabilir (Resim 3.6) (Gibson, 1984: 8, Beceni 2004: 3). Bu noktada sanal gerçeklik kavramına açıklık getirmek gerekirse “...sanal gerçeklik (Resim 3.7), siber uzay kullanılarak simule edilen her çeşit interaktif alanı tanımlayan bilgisayar oluşumlu sistemlerdir.” (Vasseleu, 1997: 46 *).

* Vasseleu, C. (1998), Virtual Bodies/ Virtual Worlds, Virtual Politics: Identity & Community in Cyberspace, Sage Publication.

Resim 3.6: Siber uzay: İletişim ve bilgi ara yüzü olarak web servislerinin bütünü

Baltimore

Helsinki

Londra

Resim 3.7 Web servisleri aracılığı ile ulaşılabilen sanal kentler (sanal gerçeklik)

Kaynak: <http://www.fontus.com/citymodels.php>

Siber uzay, mekansal bir sistemdir. Siber uzayın gelişimi ekonomik coğrafya ve teknolojik gelişim tarafından etkilenmektedir. Siber uzayın mekansal ifadesi üç katmanda açıklanabilir:

Teknik: Siber uzayın teknik altyapısı ile ilgilidir.

Coğrafi: Merkez konumlarına göre biçimlendirilen ICT (bilgi-iletişim teknolojisi) ağlarının topolojisi ile ilgilidir.

Sosyal: İnsanların ICT ağları kullanımının mekansal organizasyonu ile ilgilidir (Fourkas, 2004: 1-3).

Gibson'a göre siber uzay, gerçek ancak olmayan bir mekanı (non space) ifade etmektedir. Castell'e göre de İnternetin ve web teknolojisinin gelişimi, bilgi, iletişim, etkileşim ve insanların çeşitli değerlerinin ifade edilebileceği, mekansal benzetmeler ile biçimlenen sanal mekanı inşa etmiştir. Sanal mekanda, insanların gerçek mekanda fiziksel harekete dayalı aktivitelerinin birçok biçimi sağlanabilmektedir (Fourkas, 2004: 1-3). Yani bu kavram insan ihtiyaçları için fiziksel mekana alternatif bir hareket alanı oluşturmaktadır. Diğer bir ifade ile internet ve siber uzay, fiziksel mekanda hareket ederek yerine getirebileceğimiz bir takım ihtiyaçlar için bireyi sabitleyerek sanal olarak mekanı hareket ettirme imgesini yaratmaktadır.

İnternet ve siber uzay kavramlarının sunduğu olanaklar ve kullanım avantajları ile birlikte siber kültür kavramı gelişmektedir. Bu gelişime paralel olarak internet üzerindeki görüşler,

tekno-optimistler ve tekno-septikler ya da pesimistler adında iki düşünce grubunda toplanmaktadır.. Tekno-optimistler interneti, tüm sorunları çözebilecek bir mucize olarak görmektedirler. Bu grup içindeki araştırmacılardan Corrado'ya göre "internet, halkı eğiten, onların demokratik katılımını harekete geçiren, kamuoyunun nabzını tutan, hükümetle ilgili bilgilere kolay ulaşmamızı sağlayan, oy verme sürecini hızlandıran ve kamuyu ilgilendiren olayları tartışmak için bir platform yaratan bir araçtır" (Corrado,2000: 313). İnternet aracısız demokrasi çağını başlatıp, gücü halka vermektedir. Böylece, taraflı medyatik organlar tarafından aldığımız bilgiler yerine herkes kendi iletişim ağını yaratıp, düşündüklerini diğerleriyle paylaşma imkanına sahip olacaktır. Tekno-septikler ya da pesimistler olarak adlandırılan grup için ise, internetin mucizeler yaratıp, demokrasiyi güçlendirmesi, halkın demokratik süreç içinde katılımını arttırması pek de olası değildir. İnternetin toplum tarafından özümseme sorunu, kişiler arası sosyal bağın yok olması riski, eşitsizliklerin, özellikle zengin toplumlarla fakir toplumlar arasındaki eşitsizliklerin artması sorunu ve tarihteki benzer gelişmelerden yola çıkarak internet gibi bir gücün elit kesimin eline geçerek, onların çıkarlarına hizmet için kullanılacağı görüşü, bu düşünce okulu içindeki yazarlar tarafından yaygın olarak savunulmaktadır (Ersöz, 2005: 4-5).

3.4.1.2 Multimedya

İletişim teknolojilerindeki bu gelişmeler sayesinde, gündelik hayatta kullanılan iletişim araçları da değişmektedir. İletişim teknolojileri birbiriyle eklemlenip çoklu ortamı (multimedia) oluşturdukları ölçüde, hem kendileri dönüşüp başkalaşmakta, hem de hayatımızı yeni yeni biçimlerde değiştirmektedirler. Kelime anlamları olarak "multi" birden fazla forma sahip olmayı, media ise bilginin aktarıldığı ortamı ifade etmektedir. Bu ifadeler öncülüğünde resim, ses, hareketli görüntü, grafik, müzik, metin, gibi birçok, ögenin birleşimi ile kendi başına yeni bir ortam oluşturan teknolojiye multimedya (çoklu ortam) adı verilmektedir (Atabek 2001, 109).

Diğer bir tanıma göre multimedya, "Her türlü işaret, sembol, ses ve görüntünün ve elektrik sinyallerine dönüştürülebilen, her türlü verinin kablo, telsiz, optik, elektrik, manyetik, elektro manyetik, elektrokimyasal, elektromekanik ve diğer iletim sistemleri vasıtasıyla iletilmesi, gönderilmesi ve alınması hizmetidir (Gülhan, 2003 *).

* Gülhan, A.R. (2003), "Telekomünikasyon Dünyası ve Türkiye İncelemeleri" <http://www.telkoder.org.tr/2-report/TK-ARG.ppt>

Çoklu ortam,

- Yaşamın gerçeğe yakın simülasyonudur. Görme duyma duyularına hitap ettiğinden gerçek yaşama yakındır.
- Kolay hatırlanır.*
- Öğrenme zamanını kısaltır.
- Tehlikeli deney ve işlemleri risk almadan yapımını sağlar (İlhan, 2005: 25).
- Az yer kaplar, sınırsız çoğaltılabilir

Günümüzde gelişmekte olan multimedya hizmetleri, eğlence hizmetleri (etkileşimli video ve oyunlar), simülasyon teknolojisi, tele-alışveriş, tele eğitim, videofon (uzaktan görüntülü ve sesli iletişim), video konferans, elektronik yayıncılık olarak belirtilebilir.

3.4.1.3 Mobil İletişim

1995'den sonra, İnternet ve mobil iletişim, teknoloji alanında çokça konuşulan kavramlar olmuştur. Bu süre zarfında medyanın da bu kavramlarla ilişkilendirilmesiyle, bütünleşik bir sistemde bilgiye mekandan bağımsız olarak ulaşma arzı ve talebi artmaktadır.

Mobil kavramının tek kelimelik Türkçe karşılığı, Türk Dil Kurumu sözlüğüne göre; "hareketli, taşınabilir" olarak belirtilmiştir. Teknoloji olarak "mobil ağlar"dan bahseden akademik yayınlarda "gezgin" kelimesi de "mobil" karşılığında kullanılmaktadır (Köroğlu, 2006 **). Mobil iletişim ise, kullanıcıların iletişim esnasında mekândan bağımsız olabildikleri, hareket özgürlüğüne sahip oldukları iletişim şeklidir.

İnsanların günlük hayattaki en belirgin özelliği, sürekli hareket halinde olmalarıdır. 1990'lı yılların başında çoğu insan iletişimi ya mekanı kullanarak ya da telefon, telgraf vb. yöntemlerle belirli noktalardan iletişimi sağlayabiliyordu. Günümüzde ise, belirli bir mekandan bağımsız olarak, geleneksel medya ve İnternet yoluyla ulaşılan bilgi kaynaklarına,

* Bilgi hatırlanma oranı görme:%30 görme+duyma:%50, görme+duyma+ bir işlem yapılması:%90'dir.

Kaynak: Uyar, Y. (2005), "Hastane İnfeksiyonlarını Önlemede Personel Sağlık Kontrol Çalışmaları ve Eğitim Stratejileri" <http://www.das.org.tr/tr/dosya/kongre/kong2005/45-05.pdf>

** Köroğlu, O. (2006), Mobil İçerik ve Yayıncılık , <http://www.probil.com.tr/roportaj.aspx?roportajID=34&alt=1>

mobil iletişim sistemleri (kablosuz internet) veya mobil iletişim araçları (cep telefonu, bilgisayar vb.) ile ulaşılabilmektedir.

Mobil iletişim donanımlarından en başta kastedilen cep telefonları, avuç içi bilgisayar ve PDA (Personal digital assistant) 'lardır*. 1990'ların ortalarında cep telefonu kullanımının artmasından sonra, bu cihazların günlük hayatta kullanım alanları da çeşitlenmiştir. Artık mobil telefon kullanıcıları telefonlarını takvimlerini ayarlayabilmek, SMS iletip alabilmek, müzik dinlemek, video izlemek ve çekmek, ofis uygulamalarının bu cihazlara uyarlanmış biçimlerinden yararlanmak vb. amaçlarla kullanılabilir. Hatta örneğin gelişmekte olan GPRS** teknolojisini ile veri aktarma uzaktan araç kontrolü gibi uygulamalarda gerçekleştirilebilmektedir. Bu gelişmeler mobil içerik kullanımını artırmaktadır (Köroğlu,2006 ***). Bir Mobil içerik servisi,

- Küçük mobil cihazlarla kullanılabilir şekilde özelleştirilmiştir;
- Kullanıcının ihtiyacı olan bilgi ve hizmeti verecek şekilde kişiselleştirilebilir;
- Kullanıcıyı belli bir konumda bulunmaya zorlamaz; mobil şebekenin kapsama alanı dahilinde olan herhangi bir yerden hiçbir kablo ya da bilgisayar bağlantısına ihtiyaç duyulmadan bu servislere erişilebilir.

Kısaca, geliştirilen sistemlerle (kablosuz iletişim) bilginin mekandan bağımsızlığı, ve geliştirilen cihazlarla (cep telefonu, PDA) insanın mekandan bağımsızlığı günümüzün önemli konuları arasında yerini almış ve bu hizmet biçimi de hızla gelişmektedir.

3.4.2 İletişim Teknolojilerinin Ekonomik Etkisi ve Gelişim Hızı

1990'lı yıllarda bilgisayarların işlem yapabilme kapasitesinin önemli derecede artışı doğrultusunda ağ teknolojisi büyük bir hızla geliştirilmiştir. Böylelikle bilgi, çok düşük maliyetle geniş alanlara yayılarak, tek merkezden de idare edilebilen sistemler

* Personel Digital Assistant (Kişisel Sayısal Yardımcı) : Avuç içi bilgisayar olarak bilinen makinelerin tümüne verilen genel addır.

** GPRS (General Packet Radio Service): GSM Sistemi teknolojisini kullanlar için yapılmış olan paket radyo erişimidir. GPRS ile chat, resim, video indirme, dosya paylaşımı, mail servis işlemleri, araç takip, uzaktan LAN erişimi, dosya transferi, ev otomasyonu (cihaz kontrolü), güvenlik (alarm, kamera) işlemleri yapılabilir. (www.antrak.org.tr)

*** Köroğlu, O. (2006), Mobil İçerik ve Yayıncılık, (http://www.probil.com.tr/roportaj.aspx?roportajID=34&alt=1)

oluşturulmuştur. Buna paralel olarak, birçok sektörün de gelişen sisteme uyum zorunluluğu açığa çıkmıştır. 1993'lü yıllardan itibaren çok hızlı bir şekilde gelişen Internet kullanımı ile beraberinde gelen e-iş, e-ticaret, e-devlet gibi yaklaşımlar iletişim ağlarının yoğun kullanımını sağlamış olup, bilişim ve telekomünikasyon pazarını çok büyük sermaye ve projelerin konuşulduğu katma değerin en fazla olduğu bir sektör haline gelmiştir.

Bugün, elektronik işlem pazarının 2.4 trilyon dolara ulaştığı, risk yatırımcılarının 10 yıl içinde 6000 yüksek teknoloji ve internet girişimcisi firmaya 100 milyar dolardan fazla yatırım yaptığı ve bilgi iletişim teknolojilerinin yaygınlaşması ile ABD'de yıllık verimlilik artışının %1'den %5'e çıkacağını tahmin edildiği bir gelişim ortamında bulunmaktayız (IMP, 2005: 10).

Bilgi ve iletişim teknolojileri, dünya ekonomisine hammadde, üretim, pazarlama, ulaşım maliyetlerinin azalması ve ucuz işgücü, güvenlik, zaman kazancı gibi önemli fırsatları sunmaktadır. Bu teknolojiler yazılım* ile işlerlik kazanmakta ve yazılım sektörü de günümüzde en büyük katma değer sağlayan sektörlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla yazılımın gelişmesi teknolojinin de gelişmesi anlamına gelmektedir. Yazılım sektöründe küçük bir buluş veya yenilik, tüm ekonomik sistemi etkileyebilecek güçtedir. Yazılım sektöründe,

- Sermaye yaratıcılıktır.
- Hammadde, ulaşım ve depolama maliyeti sıfıra yakındır
- Bir program bir kez üretilir, ama çok kez satılabilir.
- İşgücü sermayesi düşüktür. (sanayi 1 kişi: 80 dolar bilişim: 2-3 dolar)
- Kısa zamanda kalifiye işgücü sağlanabilmektedir (IMP, 2005: 15).

Ayrıca, fikri mülkiyet ve hızlı gelişim özelliklerinin sağladığı tekелci yapı bakımından, gelişimi kaçınılmaz bir ekonomi silahıdır. 30 yıl önce Intel kurucularından Gordon Moore "Mikroişlemcilerin hızı** her 18 ayda bir yaklaşık olarak ikiye katlanacak ve bu gelişme

* Yazılım; bir bilgisayarda donanıma hayat veren ve bilgi işlemde kullanılan programlar, yordamlar, programlama dilleri ve belgelemelerin tümü olarak tanımlanmaktadır. (TDD)

** Bir bilgisayarın bir işlemi yerine getirebilme hızı

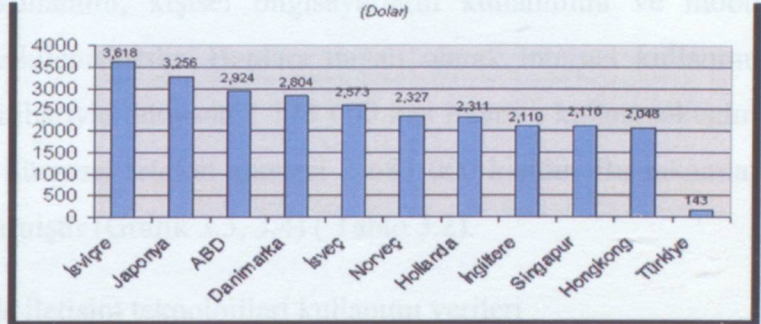
görülebilen bir geleceğe kadar da devam edecek” ifadesi ile teknoloji dünyasında gelişim hızını bir kural haline dönüştüren tahmini yapmıştır (TBD, 2004: 7).

Diğer yandan iletişimde yaşanan teknolojik devrim, sermayenin akışkanlığını da aynı ölçüde arttırmaktadır. Küresel sermaye piyasaları ve elektronik alışveriş sistemleri büyük miktarda parayı, dünya çapında kaydırmaya olanak sağlamaktadır. Kişisel bilgisayarlar yardımıyla para transferini olanaklı kılan bu teknoloji, ulusların sermaye kontrolünü ve ekonomik düzenlemelerini önemli ölçüde etkilemektedir (Ölmezogulları, 2003: 247).

G7 ülkeleri ve bazı gelişmekte olan ülkeler, yaklaşık 30 yıl önceden stratejik planlarında bilgi iletişim sektörlerine zemin hazırlamış olup, bu gelişimi kontrol altında bulundurdıkları için, gelişmişlik ve rekabet gücü sıralamalarında üst konumlarda bulunmaktadır. Aşağıdaki tabloda bilgi-iletişim teknolojilerinin daha fazla teşvik edileceği anlaşılmaktadır. Bu doğrultuda bilişime yatırım yapan Finlandiya, Danimarka, İsveç, İsviçre, Norveç, Singapur, Hollanda, Hongkong ..vb ülkelerin BT harcamalarına karşılık, küresel rekabet gücü endeksindeki konumlarını aşağıda görebilmekteyiz (Grafik 3.2) (Tablo 3.1).

Tablo 3.1 Küresel rekabet gücü (global competitiveness) endeksi

Ülke	GCI 2003 Sıralaması	GCI 2002 Sıralaması
Finlandiya	1	1
ABD	2	2
İsveç	3	3
Danimarka	4	4
Tayvan	5	6
Singapur	6	6
İsviçre	7	5
İzlanda	8	12
Norveç	9	8
Vietnam	60	62
Fas	61	52
Dominik Cum.	62	56
Kolombiya	63	61
Bulgaristan	64	58
Türkiye	65	65

Grafik 3.2 Kişi başına bilgi ve bilgisayar teknolojileri harcamalarında ilk 10 ülke ve Türkiye, 2002

Bilgi ve İletişim Teknolojileri (ICT) Avrupa çapında istihdamı arttırmak ve yaşam kalitesini yükseltmek için kritik önem taşımaktadır. Bu gerçek bize ICT alanının, Avrupa Birliği'nin Araştırma ve Teknolojik Gelişmeleri 2007-2013 döneminde fonlayacağı 7.Çerçeve Programı kapsamında neden en önemli alanlardan biri olduğunu net olarak ifade etmektedir (DPT, 2006: 1-20).

3.4.3 Talep Gelişim Eğilimi

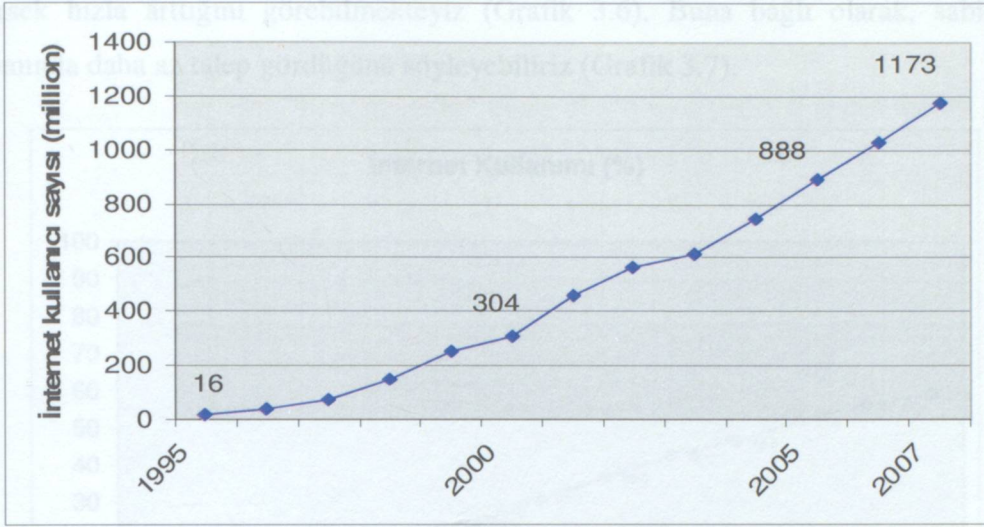
Şimdiye kadar açıklandığı gibi, iletişim teknolojileri günden güne daha fazla kişinin kullanımına, daha hızlı ve daha fazla kullanım çeşitliliği ile hizmet etmektedir. Her geçen gün daha çok insan hayatında yer edinen bu iletişim biçimleri, yine her geçen gün daha fazla insan tarafından talep görmektedir. Açıklanan hizmet biçimleriyle kolay, hızlı ve çok işlem yapabilme, aynı anda çok kişi ile özel iletişim kurabilme ve çeşitli boş zaman geçirme olanakları ile bireysel kullanıma açık iletişim teknolojileri, kitlesel ve fiziksel iletişim biçimlerine tercih edilmektedir. Bu durum da günümüz altyapısıyla insanları belirli mekan ve donanımlara bağımlı duruma getirmektedir. Bu etkiyi yaratmakta olan teknolojiler ise temel olarak internet, mobil hücresel telefon ve kişisel bilgisayar kullanımları olarak öne çıkmaktadır.

Daha önceki bölümlerde açıklandığı gibi, internet birçok teknolojiye hizmet sunan bir hizmet biçimidir. Buna göre internetin kullanımı, kişisel bilgisayarların kullanımını ve mobil telefonlarında hizmet çeşitliliğini etkilemektedir. Bunlara dayalı olarak internet kullanımı dünyada hızla gelişmektedir. 2007 itibariyle dünyada 1 173 000 kişi internet kullanmaktadır. 2006 yılı itibariyle dünyada mobil hücresel telefon abonesi 2 685 000 kişidir. Bu rakamlar 1995'den itibaren sürekli artış göstermiştir (Grafik 3.3, 3.4) (Tablo 3.2).

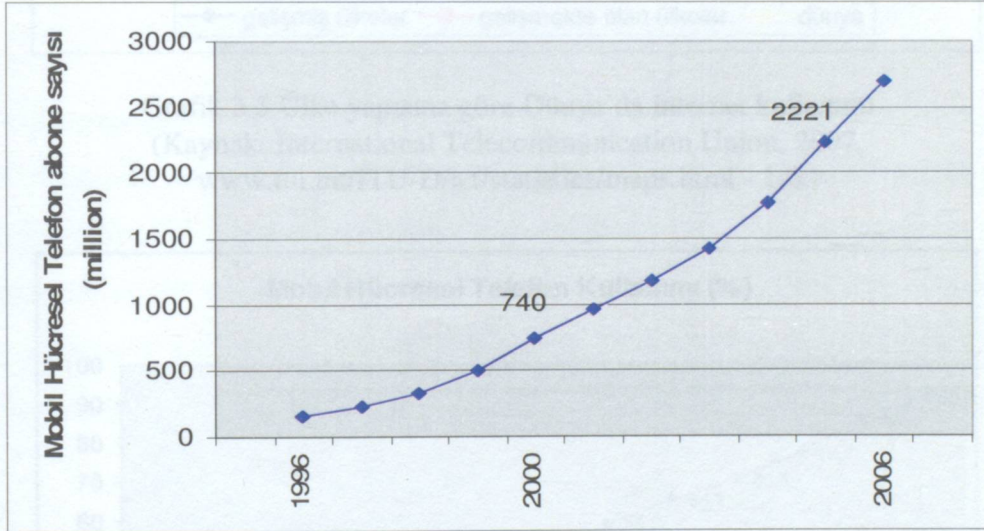
Tablo 3.2 Dünyada iletişim teknolojileri kullanımı verileri

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Sabit telefon abonesi (milyon)	738	792	846	905	983	1'053	1'086	1'140	1'207	1'261	1'270	-
Mobil hücresel telefon abonesi (milyon)	145	215	318	490	740	955	1'166	1'414	1'766	2'221	2'685	-
Kişisel bilgisayar kullanıcısı (milyon)	275	325	375	435	500	555	615	650	775	808	-	-
İnternet kullanıcısı(milyon)	74	117	183	277	399	502	619	724	870	1'006	1'131	1173

(Kaynak: International Telecommunication Union, 2007,
http://www.itu.int/ITUD/ict/statistics/at_glance/KeyTelecom99.html)

Grafik 3.3 Dünya’da internet kullanıcı sayısı
(Kaynak: International Telecommunication Union, 2007)

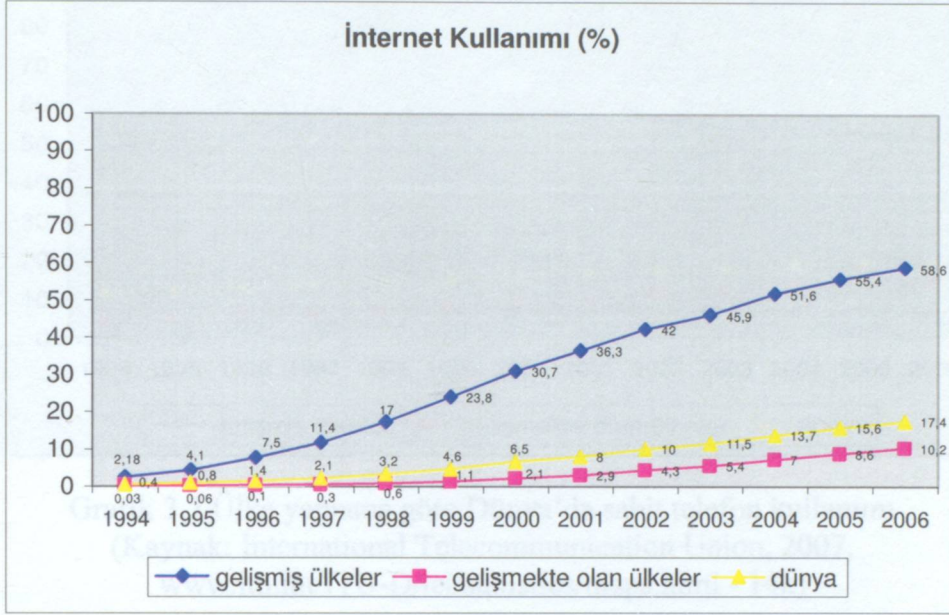

Grafik 3.4 Dünya’da mobil telefon kullanıcı sayısı
(Kaynak: International Telecommunication Union, 2007)

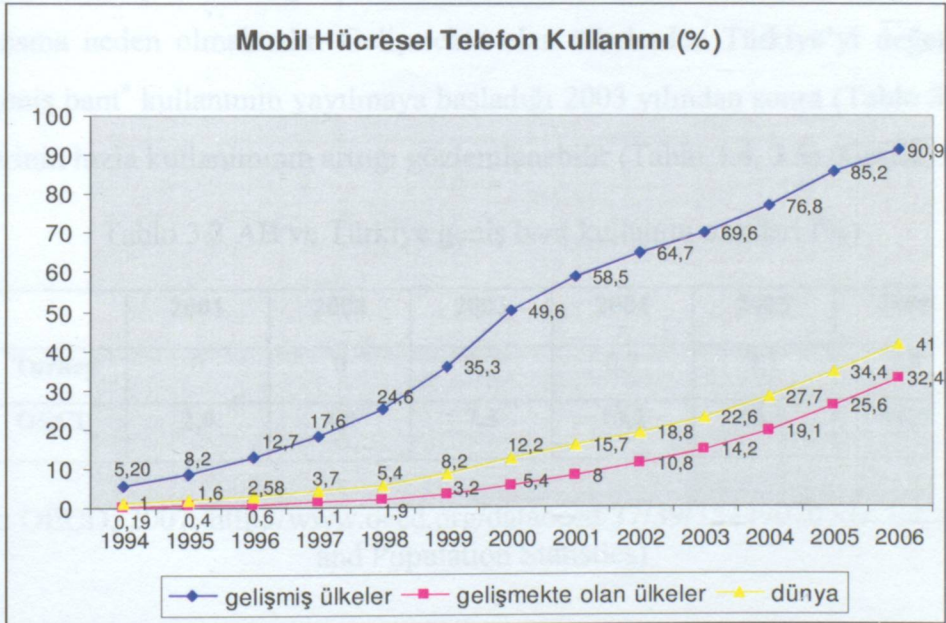
Diğer yandan, iletişim teknolojilerinin gelecek perspektifinde daha fazla kullanım eğilimine konu olacağını açığa çıkaran göstergeleri, gelişmekte olan ülkeler ile gelişmiş ülkelerin karşılaştırmasıyla değerlendirebiliriz. Buna göre bu teknolojilerin kullanımı açısından 1990’ların ikinci yarısında gelişmiş ülkelerdeki yayılım hızı, gelişmekte olan ülkelere 2000’li yılların başlarından itibaren görülmektedir. Dolayısıyla dünya nüfusu hızla bu sistemlere uyum sağlama eğilimindedir (Grafik 3.5).

2000’li yıllardan sonra internet teknolojisinin multimedya ile birleşimi, yani üçüncü kuşak iletişim sistemlerinin gelişmeye başlaması ile son yıllarda mobil hücresel telefon kullanımının

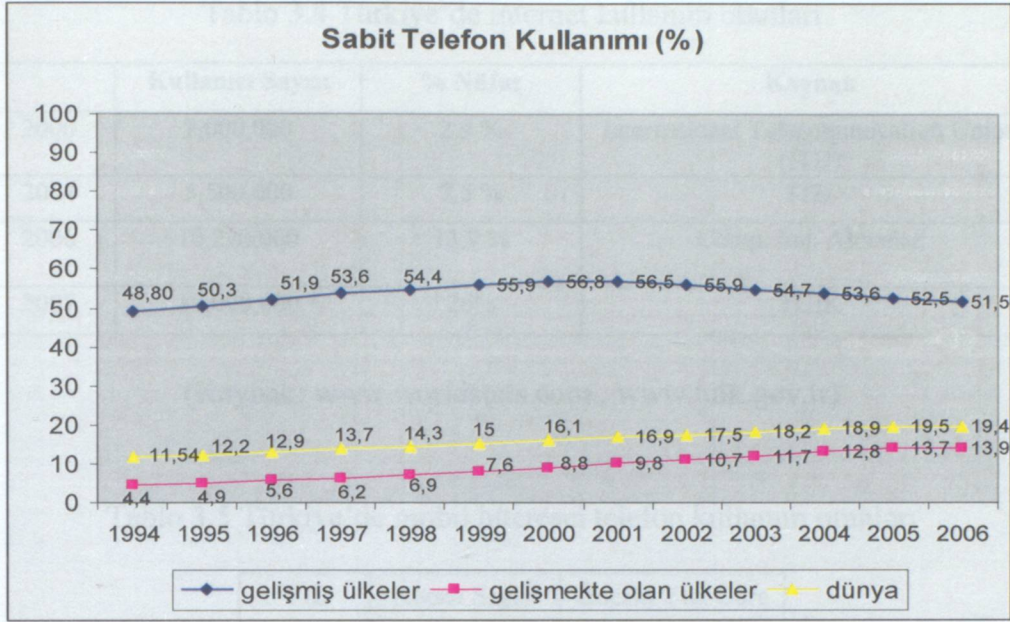
da yüksek hızla arttığını görebilmekteyiz (Grafik 3.6). Buna bağlı olarak, sabit telefon kullanımında daha az talep gördüğünü söyleyebiliriz (Grafik 3.7).

Grafik 3.5 Ülke yapısına göre Dünya’da internet kullanımı
(Kaynak: International Telecommunication Union, 2007,
www.itu.int/ITU-D/ict/statistics/maps.html - 14k)

Grafik 3.6 Ülke yapısına göre Dünya’da mobil hücresel telefon kullanımı
(Kaynak: International Telecommunication Union, 2007,
www.itu.int/ITU-D/ict/statistics/maps.html - 14k)

Grafik 3.7 Ülke yapısına göre Dünya’da sabit telefon kullanımı
(Kaynak: International Telecommunication Union, 2007,
www.itu.int/ITU-D/ict/statistics/maps.html - 14k)

İnternet kullanımı 2000-2007 yılları arasında, Dünyada %212, Avrupa’da %199.5, ülkemizde ise %700 oranında artmıştır (İnternet World Stats, 2007). Bu oranlar özellikle teknoloji üreten değil, teknoloji tüketen gelişmekte olan ülkelerde ani toplumsal değişim konusunun sorgulanmasına neden olmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerden Türkiye’yi değerlendirirsek, özellikle geniş bant* kullanımının yayılmaya başladığı 2003 yılından sonra (Tablo 3.3), iletişim teknolojilerinin hızla kullanımının arttığı gözlemlenebilir (Tablo 3.4, 3.5) (Grafik 3.8).

Tablo 3.3 AB ve Türkiye geniş bant kullanım oranları (%)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Turkey	0	0	0,3	0,7	2,1	3,8
OECD	2,9	4,9	7,3	10,2	13,5	16,9

(Kaynak: OECD, 2007, <http://www.oecd.org/dataoecd/37/39/38449070.xls>: Internet Usage and Population Statistics)

* TELKODER’in (Serbest Telekomünikasyon İşletmecileri Derneği) açıklamasına göre, “geniş-bant”, hızlı İnternet hizmetlerini tanımlayan genel bir terimdir. Son kullanıcının servis sağlayıcısına olan erişim hızının 200Kb (kilo bit) ve üstü bant genişlikleridir. (ADSL, Kablo Net vb.)
<http://www.mobiletisim.com/sozluk/Geni%C5%9F%20Bant>

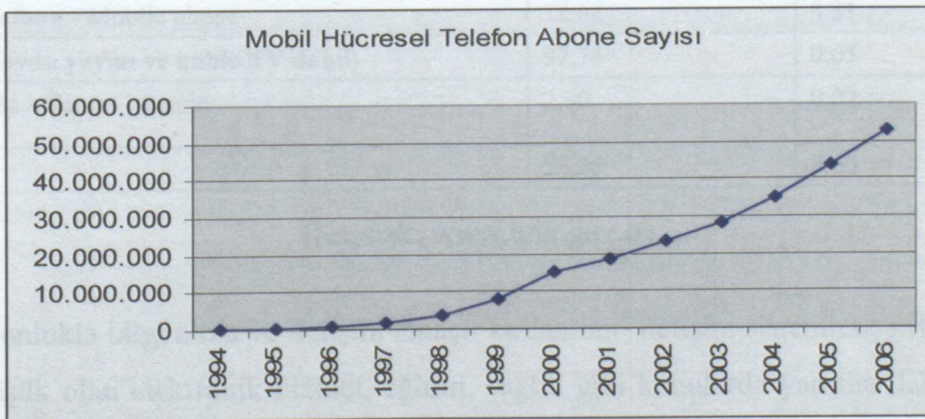
Tablo 3.4 Türkiye’de internet kullanım oranları

	Kullanıcı Sayısı	% Nüfus	Kaynak
2000	2,000,000	2.9 %	International Telecommunication Union (ITU)
2004	5,500,000	7.5 %	ITU
2006	10,220,000	13.9 %	Comp. Ind. Almanac
2007	19,000,000	26%	TÜİK

(Kaynak: www.worldstats.com , www.tuik.gov.tr)

Tablo 3.5 Türkiye’de mobil hücresel telefon kullanım oranları

YIL	Abone Sayısı	Önceki Yıla Göre Artış Oranı(%)
1994	80.000	-
1995	126,824	58,53
1996	692,779	446,25
1997	1,481,323	113,82
1998	3,360,000	126,82
1999	7,560,000	125
2000	14,970,000	98,02
2001	18,228,598	21,77
2002	23,323,113	27,95
2003	27,887,535	19,57
2004	34,707,549	24,46
2005	43,608,965	25,65
2006	52,662,709	20,76

Grafik 3.8 Türkiye’de mobil hücresel telefon kullanımı

(Kaynak: www.ubak.gov.tr , www.tuik.gov.tr)

Ayrıca telekomünikasyon sektörünün bu hızlı gelişiminin, diğer bazı iletişim sistemlerinin kullanımını oldukça azaltmıştır (Tablo 3.6).

Tablo 3.6 Türkiye’de diğer iletişim sitemlerinin kullanımı

	Sabit Telefon abone sayısı	Mobil (Araç telefon) abone	Çağrı cihazı abone sayısı	Teleks abone sayısı
2001	18 904 486	69 971	9 942	6 536
2002	18 914 857	51 246	5 412	5 491
2003	18 916 721	37 474	3 420	4 243
2004	19 125 163	28 364	2 277	3 364
2005	18 978 223	22 463	1 677	2 950

(Kaynak: www.tuik.gov.tr)

Bu artışlara rağmen, gelişmekte olan bir ülke olarak Türkiye yolun başında sayılabilir. Cep telefonu, araç telefonu, televizyon, uydu yayını kullanım oranları %50 nin üzerine çıksa da kişisel bilgisayar ve internet kullanımı henüz %50 nin çok altındadır. Bu durum yeni iletişim teknolojilerinin daha çok gelecek nesile hizmet edeceğini açığa çıkarmaktadır (Tablo 3.7).

Tablo 3.7 Hanelerde bilişim teknolojileri ekipman durumu (%)

	Bilişim teknolojilerine sahip olan hane oranı	İnternete bağlı araçlara sahip olan hane oranı
Kişisel bilgisayar - PC	11,62	5,86
Taşınabilir bilgisayar -Laptops	1,13	0,74
El bilgisayarı - Handled computer	0,14	0,08
Cep/araç telefonu - Mobile phone	72,62	3,21
Televizyon (uydu yayını ve kablo TV dahil)	97,74	0,05
Oyun konsolu - Games console	2,90	0,02
	98,35	8,66

(Kaynak: www.tuik.gov.tr)

Henüz çoğunlukla bilgi alma ve iletişim amaçlı kullanılan* iletişim sistemleri, gelecekte şu an oranları düşük olan elektronik hizmet, eğitim, sağlık gibi konularda yaşama dahil olacaktır.

* 2007 yılı Nisan-Haziran döneminde İnternet kullanan hane halkı bireylerinin % 90.54’ü bilgi arama ve on-line hizmetlerde, % 80.74’ü iletişim faaliyetlerinde kullanmıştır. (TÜİK, 2007)

Yukarıdaki göstergelerden anlaşılacağı gibi, iletişim teknolojileri kullanımının artacağını öngörebilmekteyiz. Diğer yandan, günümüz teknolojik altyapısı (kablosuz iletişimin maksimum gelişmemesi) ve kentsel mekan (değişen talepler ile bütünleşmemesi) uyumsuzluğunun bireyleri özel mekanlara bağımlı kıldığını da söyleyebiliriz.*

3.5 İletişim Teknolojisinin Gelecek Perspektifi

Yakın geleceğin teknolojileri sağlık eğitim ticaret vb. birçok hizmet alanında detaylandırılabilir. Ancak iletişim teknolojilerinin gelişimi bu hizmet biçimlerinin geleceğini de doğrudan etkilemektedir. Bu doğrultuda, iletişim teknolojilerinin gelişimi üzerine sınırlandırılan çalışma konusu için, gelecek perspektifinde gelişecek teknolojilerinin oluşturduğu perspektif, daha hızlı iletişim, daha çok hizmet ve mekandan bağımsızlığı işaret etmektedir. Dolayısıyla, daha önceki alt başlıklarda incelediğimiz yakın gelecekte insanların iletişim biçimini etkileyecek teknolojiler kısa ve uzun vadede mekansızlaşma adına yeni adımların atılacağını ifade etmektedir. Günümüze kadar gelişen ve yakın geleceğe hitap eden iletişim teknolojilerinin altyapısı her ne kadar özel mekanlara ve araç donanımına bağımlı bir yaşam biçimini işaret etse de geleceğin teknolojileri sınırsız ölçüde mekandan bağımsızlığı öne çıkaran bir perspektif sunmaktadır. Mekandan bağımsızlığı ortaya çıkarabilecek teknolojileri 3 grupta inceleyebiliriz. Bunlar;

- dijital ağa kablosuz her mekanda hızlı erişim,
- taşınabilir niteliği yüksek olan akıllı cihazlar,
- veri depolama teknolojisi ile donanımdan bağımsızlık olarak belirtilebilir.

3.5.1 Dijital Ağda Kablosuz Her Mekanda Hızlı İletişim (Kablosuz Teknolojisi)

Basitçe kablosuz network anlamına gelmekte ve günümüzde uygulamaya geçme çalışmaları yapılmaktadır. Kablosuz teknolojisinin ilk adımı, 2002 yılında wireless fidelity kelimelerinin ilk iki harfinin kullanılarak ortaya çıkartılmış bir kısaltma olan “wi-fi” teknolojisi ile atılmıştır (Şekil 3.5). Wi-Fi uygun niteliğe sahip bilgisayar parçalarıyla kurulan networktür. Kısa mesafede (birkaç yüz metrede) bilgisayarları birbirine bağlamak için kullanılan kablosuz ağ

* Türkiye İstatistik Kurumu tarafından gerçekleştirilen 2007 yılı Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanımı Araştırması sonuçlarına göre; hanelerin % 18.94’ü İnternete erişim imkânına sahiptir. İnternet kullanan bireylerinin % 45.96’sı evinde, % 37.52’si işyerinde, % 31.21’i internet kafede İnternet kullanmaktadır. (TÜİK, 2007, www.tuik.gov.tr)

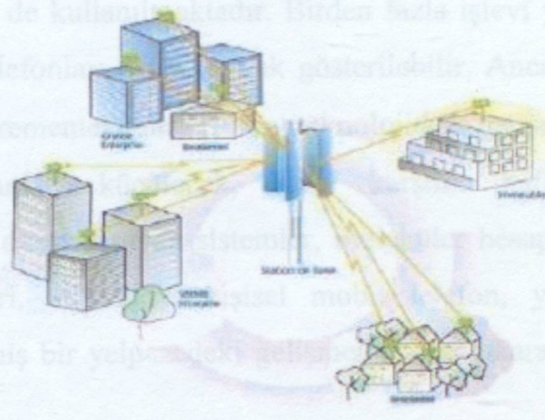
teknolojisi. Evde, işyerinde, okul kampüslerinde, havaalanlarında kafeteryalarda ve diğer halka açık alanlarda kullanılabilecek bir sistem olarak tasarlanmıştır.

Ancak, Wi-Max ile bu sınırlar genişlemekte (Şekil 3.6), günümüz teknolojisi ile 48 km yarıçaplı bir alan genişliğinde internete hızlı bağlantı olanağı sunmaktadır. Bu sistemle, binalar arasında bakır ya da fiber kablo çekmek yerine, radyo dalgaları ile hızlı Internet erişimi sağlanabilecektir. Ayrıca bu teknoloji, multimedya ve 3. nesil hücresel mobil telefon teknolojisinin gelişimi ve yayılımı için de önem taşımaktadır (e-bergi, 2007 *). Tabii ki bu teknolojinin de gelişeceği göz önüne alınırsa, gelecekte mekana bağlı kalmaksızın dijital bir ağ kurulabileceği ortadadır.

Bu durum birçok dalda teknolojik yeniliklerin oluşumuna neden olacak, bireylerin gündelik hayatlarındaki hizmet biçimlerini değiştirecektir. Bir sonraki bölümde daha detaylı olarak değinilecek olan elektronik yaşam (Tele işçilik, uzaktan eğitim, elektronik kaynaklar, Elektronik ticaret ve kamusal hizmetler), giderek aktifleşecektir. Diğer yandan bu sistemler sayesinde ulaşım araçlarının yazılım ile dijital ağ üzerinden kontrol edilebilecek olması ve son yıllarda satışa sunulan skycar* teknolojisi en çarpıcı örneklerdendir (Resim 3.8).

Şekil 3.5 Wi-Fi Teknolojisi

Şekil 3.6 Wi-Max teknolojisi ve etki alanı modeli

(Kaynak: <http://www.zamazing.org/etiket/internet/3>)

* E-Bergi, (2007), Ağ Teknolojileri Tarihçesi, ODTÜ Bilgisayar Topluluğu Elektronik Dergisi, <http://e-bergi.com>,

* Skycar: Hava kontrol merkezleri arasında yazılım ile yönetilen ve havada saatte 360 mil/saat hızla hareket edebilen bireysel ulaşım araçları. (www.moller.com)

Resim 3.8 Skycar ulaşım aracı
(Kaynak: www.moller.com)

3.5.2 Akıllı Cihazlar ve Kablosuz Elektrik

Akıllı cihazların ilk versiyonları günümüzde de kullanılmaktadır. Birden fazla işlevi yerine getirebilen ve dijital ağa bağlanabilen cep telefonları örnek olarak gösterilebilir. Ancak, bu cihazlar henüz bir PC kapasitesinde hizmet verememektedirler. Nanoteknolojideki gelişmeler* paralelinde bilgisayar bileşenlerinin boyutları küçülecek, buna karşılık hafızaları büyüyecektir. Bu durum Yapay zeka, dil ve desen tanıyan sistemler, moleküler hesaplama, yarı iletkenler, yazılım, güvenlik sistemleri, dijital tv, kişisel mobil telefon, yüksek performanslı piller ve sanal gerçeklik vs. geniş bir yelpazedeki gelişmeleri öne çıkaracaktır (Ayhan, 2003: 366-375).

Gelişen nanoteknoloji ile birlikte, boyutları oldukça küçülerek, sanal monitör, sanal klavye gibi kullanımlarını hayata geçirecek bu cihazlar oldukça düşük enerji ile çalışabilecektir.

* Son yıllarda elektronik ve iletişim pazarındaki büyümenin çoğu nanoteknoloji sayesinde elde edildi ve böylece daha küçük ve daha güçlü cihazlar ortaya çıktı. Bununla birlikte, Yarı iletken Sanayicileri Birliği 2010 yılına kadar silisyum çiplerin mevcut üretim yöntemlerinin, transistörler 25nm'lik büyüklükte olduğunda temel sınırlarına ulaşacaklarını tahmin etmektedir. Litografideki gelişmeler sınırları zorlamakta ancak, üretim tehsislerinin hızla artan fiyatları çok uzak olmayan bir gelecekte bazı alternatiflerin yaşayabileceği ve burada nanoteknolojilerin hayati rol oynayacağı beklenmektedir. (<http://www.vlab.org/events021902.htm>).

300 milyar dolarlık piyasa payıyla nanoelektronik, bir çipteki tranzistör yoğunluğunu arttırmak için bilinen yapıların veya cihazların sürekli minyatürleşmesi üzerine odaklanmıştır.

Dolayısıyla bu durum, kablosuz elektrik teknolojisinin gelişimi için büyük bir avantajı ortaya çıkarmaktadır. Bilimsel verilere göre, kuzey kutbu ile güney kutbu arasında var olan manyetik alanda, herhangi bir yerde düşüğe olsa elektrik elde etme olanağı bulunmaktadır. 0.25 ile 1 watt arasında elde edilebilen elektrik enerjisi gelecek için tasarlanan akıllı cihazların işlevi için yeterli olabilecektir (Çankaya, 2005: 27-38).

3.5.3 Donanımın Mekandan Bağımsızlığı

Gelişecek olan web servisleri, kablosuz dijital ağa erişim, akıllı cihazlar ve kablosuz elektrik teknolojileri sonucunda, veri depolama işinin bir servis olarak satın alınmasını gerektirecektir (Çankaya, 2005: 29-30). Bazı şirketlerin kişisel verilerimizi depolama hizmetinin anlamı; insanların kişisel verilerine herhangi bir mekanda hızla ulaşabilmesidir. Dolayısıyla ister küçük boyutlarda kişisel cihaz ile ister kentin belirli noktalarında hizmet verebilecek sabit cihazlar ile evde veya iş yerinde olduğu gibi işlem yapabilme olanağı sağlanmış olacaktır.

3.6 Bölüm Sonucu ve Değerlendirme

Açıklandığı gibi iletişim insan hayatının en önemli kavramlarından biridir. İnsanlar iletişimi, kendilerini başkalarına ifade edebilmek, başkalarını tanımak ve etkilemek amacıyla kullanmaktadırlar. Diğer yandan iletişim teknolojileri ile iletişim yöntemleri, oldukça gelişmiş ve bu teknolojiler çeşitli hizmet biçimleriyle (internet, multimedya, mobil iletişim araçları) insan hayatında geniş bir yer edinmiştir. Her geçen gün talebin daha fazla arttığı iletişim teknolojilerinin gelişimi de ekonomik açıdan ülkelerin göz ardı edemeyeceği bir olguya dönüşmüştür. Bu ekonomik öneme dayanarak, iletişim teknolojilerinin gelecek perspektifindeki vizyonu, daha çok kişiye, daha hızlı, daha çeşitli hizmet sunarak bireyin yaşamının vazgeçilmez parçası olmasıdır denilebilir.

Sözü edilen teknolojiler, insanların iletişim ve etkileşim biçimlerini etkilediği için sosyal yaşam ve mekansal açılardan da değişim ve dönüşüm yaratma potansiyeline sahiptir. Örnek vermek gerekirse, günümüzde sanal ağa erişim hızı ve iletişim araçlarının kapasiteleri, birim zamanda yapılabilecek iş sayısını arttırmakta, bireyleri de özel mekanların kullanımına teşvik etmektedir. Bu durum, özel mekanlar arası, kentler arası hareketliliğinin hızlanmasına neden olmaktadır. İletişim teknolojilerinin harekete geçirdiği bu dinamik, yakın gelecekte ulaşım sektörüne yansıyacak hız, emniyet, yakıt tüketimi talepleri doğrultusunda, daha yüksek hızlı trenler, daha yüksek hızlı özel araçlar, akıllı ulaşım sistemleri üretilecektir (Ayhan, 2003: 362-363). Dolayısıyla araç sayısı da giderek artacaktır. Tüm bu sistemler ulaşım alt yapısında

önemli değişikliklere neden olabilecek ve bu durum kentsel mekanın işlevsel ve fiziksel yapısına yansiyacaktır.

Günümüzde iletişim teknolojileri, ekonomik ve sosyal hayatta sağladığı dinamizm ile 1980'li yıllardan günümüze birçok ülkenin kalkınma stratejilerinde yerini almıştır. İletişim teknolojileri 1990'lı yılların ortalarında internet ve mobil iletişim hizmetleriyle ivme kazanmış ancak henüz olgunlaşmamıştır. Dünya üzerindeki bazı coğrafyalarda etkin olarak kullanılmakta olan bu sistemler çoğu yerde toplum ile uyum sürecindedir. Bu doğrultuda toplumsal yaşam biçimini önemli ölçüde etkileyen, hızlı gelişimine uyumun güç olduğu yeni iletişim biçimlerinin geleneksel yaşam biçimi ve kent mekan ile ahengi önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bugün kentsel mekanın yapısına müdahale edemeyen çocuk yaşlarda olan geleceğin yetişkin bireyleri, dünyanın mekanında yaşamakta ancak yarının iletişim biçimlerini kullanmaktadır.

İletişim teknolojilerinin gelecek perspektifi mekandan ve toplum yapısından daha bağımsız bir yaşam alternatifi sunmaktadır. Bu gerçeği göz önüne aldığımızda, sözü edilen gelişim sürecinde doğa, kent ve toplumsal yaşam üçgeni bugünün ayrıştırıcı etkilerinden korunarak, geleceğin sunacağı olanaklara uyarlanarak gelişmelidir. Bu doğrultuda, öncelikle yeni iletişim biçimlerinin bugünü ve gelecek perspektifi göz önüne alınarak, toplumsal yapı ve kentsel mekan üzerindeki yansımaları değerlendirilebilir.

4. İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİNİN SOSYAL YAŞAM ve KENTSEL KAMUSAL MEKAN ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

19.yy'da başlayan yeni dönem içinde insan toplulukları yeni biçimler almaktadır. Bu yeni biçimlenmede "iletişim" taşıyıcı sistem olarak çok önemli bir yere sahiptir. Ancak toplumların gelişimine paralel olarak iletişim sistemleri de değişime uğramaktadır. 19.yy'dan 1960'ların sonlarına kadar olan süreç toplumu kitleleşirme süreci olarak gelişmiş, bu aşamada kitle iletişim araçları da bu kitleleşmede önemli bir paya sahip olmuştur. Ancak 1970'lerde başlayan yeni dönem bu kez kitlelerin çözülmesini sağlamaktadır (Özkök, 1985: 15).

Önceki bölümde açıklandığı gibi, bilgi iletişim teknolojileri, 20 yy.'ın ikinci yarısının başında oluşmaya başlamış; 1970'li yıllarda yapısal dönüşüm geçirerek, öncelikle ekonomik yapıyı etkisi altına almıştır. 1990'lı yıllarda ise ikinci bir yapısal dönüşüm geçirerek, hayatımıza aktardığı yeni iletişim biçimleri ile sosyal yapıyı etkisi altına almaktadır. İletişim teknolojilerinin etkilediği ekonomik ve sosyal yapı da normal olarak yapay-doğal fiziksel çevre üzerinde önemli etkiler uyandırmaktadır.

Bu doğrultuda, iletişim teknolojilerinin sosyal ve ekonomik yapı üzerindeki etkileri "toplum" kavramını nitelendirmekte, fiziksel çevre üzerindeki etkiler ise "kentsel mekan" kavramını nitelendirmektedir. Çalışmada iletişim teknolojilerinin yarattığı etkiler, kısmen günümüzde ve gelecekteki sosyal yaşamı tanımlayan, "bilgi toplumu" ve bu topluma hizmet edecek "kentsel kamusal mekan" kavramları çerçevesinde değerlendirilecektir.

4.1 İletişim Teknolojilerinin Toplumsal Yapı Üzerindeki Etkileri

İnsanlık tarihi boyunca, ekonomik bir güç olarak teknoloji kavramı insanın ve toplumun yaşam biçimini sürekli farklılaştırmıştır. Farklılaşan yaşam biçimi ise sosyo-kültürel yapı, siyasal yapı, doğal yapı, kentsel yapı ve mekansal yapı üzerinde farklı yansımalar oluşturmuştur.

Teknolojinin yarattığı toplumsal evrim üç farklı dönemde gelişmiştir. Toffler on bin yıl önce başlayan, 1750'li yıllara kadar süren, yaşamın merkezi köylerde toprağın işlenmesi ve insan gücüne dayalı tarımsal üretim ile, "Birinci Dalga"; üç yüz yıl önce başlayan makine, sermaye ve ucuz işgücüne dayanan sanayi üretimi ile, "İkinci Dalga"; elli yıl önce başlayan, zihin gücüne dayanan bilgi üretimi ile üçüncü devrim dalgasının oluştuğuna dikkat çekmiştir. Son devrim dalgası kısaca bilgi çağıdır ve bu yeni dalga bireyden aileye, şirketlerden dini

kuruluşlara kadar her şey üzerinde büyük dönüştürücü etkilerde bulunacaktır. (Toffler, 1998: 41-43 200-201)

Bu gelecek görüşü paralelinde günümüzde, bilgi ve iletişim teknolojilerindeki yenilikler, ekonomik ve sosyal yaşamın her alanını ve toplumun tüm kesimlerini çeşitli yönlerden etkisi altına almakta; kamu yönetimi yaklaşımlarını, iş dünyasının iş yapma usullerini ve bireylerin yaşamlarını derinden etkilemekte; bir başka ifadeyle toplumsal bir dönüşüme neden olmaktadır (DPT, 2006: 1).

4.1.1 Bilgi Toplumu Kavramı

Çağımızı iki önemli baskın eğilim biçimlendirmekte diyebiliriz. Bunlar, insanlık tarihindeki en önemli düzeyine ulaşan kentleşme ve bilgi iletişim teknolojilerinin hızlı, düzensiz bir şekilde gelişimidir (Graham, 2002: 33 - 56).

Öne çıkan iki eğilim, yoğunlaşan kentlerde bilginin yönettiği bir toplumsal yapıyı oluşturmaktadır. Bu yeni toplumsal yapıyı Daniel Bell "Endüstri sonrası toplum", Peter F.Drucker "bilgi toplumu", Zbigniew Brzezinski "Teknokratik çağ", John Naisbitt ve Patricio Aburdane "büyük yönelimler çağı" ve Masuda ise "enformasyon toplumu" olarak nitelendirmişlerdir (Tekin ve Çiçek, 2006). Diğer yandan "Bilgi toplumu" kavramının 1900'lerden önce ortaya atıldığı; "iletişim çağı" kavramının ilk kez Kanada'lı iletişimci Marshall Mc Luhan tarafından 1962 yılında kullanıldığı ve ABD'li iktisatçı Fritz Machlup'un da aynı yıl "bilgi toplumu" kavramını kullandığı bilinmektedir (Geray, 1997: 37, Yılmaz, 98: 3).

Başka bir ifadeye göre ise Echeverria toplumun;

1. Tarihi çevreye uygun, insan faaliyetleri ve doğa ile ilişkili olan çevre (tarım toplumu)
2. Endüstri toplumunda insan hareketleri kentler ile ilişkili olan çevre, (sanayi toplumu)
3. Teknolojinin yarattığı sayısallaşmış yeni çevre (bilgi toplumu)

olarak 3 çevrede temsil edildiğini belirtmekte ve bu üç çevrenin bazı niteliklerini kısaca aşağıdaki gibi karşılaştırmaktadır (Tablo 4.1) (Mielniczuk ve Barbosa, 2005 :67)

Tablo 4.1 İnsanlık tarihinde teknolojiye bağılı olarak gelişen üç çevre

1. ve 2. ÇEVRE		3. ÇEVRE	
Proximal	yakınsal	merkezden uzak	distal
Local	merkezi	ağısı	reticular
Metarial	maddeye dayalı	bilgiye dayalı	informational
Presence	var olan	temsili	representational
Natural	doğal	yapay	artificial
Synchronic	eşzamanlı	sürekli	multi chronic
Physical mobility	fiziksel hareketlilik	elektronik akış	elektronik fluency
Slow circulation	yavaş dolaşım	hızlı dolaşım	fast circulation
Stability	istikrar	istikrarsızlık	instability
Local	yerel	küresel	global
Penta-sensorial	beş duyu	iki duyu	bi-sensorial
Natural internal memory	doğal dahili hafıza	harici yapay hafıza	external artificial memory
Anological	analog	dijital	digital
Homogeneous	homojen	heterojen	heterogeneous
Nationality	ulusallık	uluslar üstülük	trans-nationality
Self-sufficient	kendine yeter	birbirine bağımlı	interdependent
Production	üretim	tüketim	consumption

(Kaynak: Mielniczuk ve Barbosa, 2005: 68)

Tabloya göre ortaya çıkan temel sonuç için, bir ve ikinci çevrenin “zaman” ve “yer” kavramlarına daha bağımlı, üçüncü çevrenin ise bu kavramlardan soyut olarak daha akıcı ve hızlı bir imge yarattığını söyleyebiliriz.

Bilgi toplumu, başta emek faktörü olmak üzere, tüm üretim faktörlerinin, kamu ve özel sektör işletmelerinin, bireylerin ve devletin teknolojik gelişmeler karşısında yeniden yapılanmasını, yeni bir dünya görüşü ve yaşam felsefesini beraberinde getirmektedir.

Bilgi toplumu, yeni temel teknolojilerin gelişimiyle bilgi sektörünün, bilgi üretiminin, bilgi sermayesinin ve nitelikli insan faktörünün önem kazandığı, eğitimin sürekliliğinin ön plana çıktığı, iletişim teknolojileri, bilgi otoyolları, elektronik ticaret gibi yeni gelişmeler ile toplumu ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal açıdan sanayi toplumunun ötesine taşıyan bir

gelişme aşaması olarak tanımlanabilir (Aktan ve Tunç, 1998: 118-134). Başka bir ifadeye göre, bilgi toplumu, bilginin toplumsal yaşamda temel güç ve ana sermaye halini aldığı, bilgi üretiminde çalışanların çoğaldığı, yaşam boyu öğrenme alışkanlığının yerleştiği, öğrenen birey, öğrenen örgüt ve öğrenen toplum bağının kurulduğu toplumsal yaşam biçimini anlatmaktadır (Tekin ve Çiçek, 2006). Bilgi toplumu oluşum sürecinin ana hedefi global enformasyon toplumunun kurulmasıdır (Geray, 2002: 122).

Bu ifadelere göre bilgi toplumunun günümüz ve gelecek açısından temel özellikleri* aşağıdaki gibi sıralanabilir. Bilgi toplumunda,

- Bilgi ve beyin gücü temel kaynaktır. Bireyler ve toplumlar bu temel kaynağa sahip olmak için yarış halinde olacaklardır.
- Gelişme dinamiği, bilgisayar teknolojisi, bilgi ağları, veri bankaları ve bilgi iletişim hizmet altyapısına bağlıdır.
- Bilgi otoyolları sayesinde üretici, tüketici ile bilgi arasındaki uzaklık önemini kaybetmekte ve maliyetler minumuma inmektedir
- Bireye özel hizmet üretimi daha fazla gelişecek ve eğitim-öğrenimde süreklilik ön planda olacaktır
- Ana sermaye bilgi olacak, bilgi üretimi ve bilgilerin pazarlanması, yeni iş alanlarının başında gelecektir.
- İşgücünden tasarruf sağlama eğiliminde olan bilgi ekonomisi; daha az sayıda yaratıcı ve kalifiye işgücünü talep edecektir.
- Toplumsal yapı, çok merkezli ve yaygın olacaktır. Siyasal sistemde yurttaşlarca özerk olarak işletilen katılımcı demokrasi hakim olacaktır.

Bilgi iletişim teknolojilerinin yarattığı bilgi toplumunun değişen özellikleri birçok yazar tarafından (Bozkurt, 1996; Çoban, 1997; Drucker, 1993; Erkan, 1993; Gültan, 2003; Masuda, 1990; Toffler, 1970, 1981, 1990) ayrıntılı olarak incelenmiştir. Bu özellikler sanayi toplumunun yapısı ile karşılaştırıldığında daha net bir tablo ortaya çıkmaktadır (Tablo 4.2) (Bozkurt, 2000: 28).

Tablo 4.2 Sanayi ve bilgi toplumu nitelikleri

SANAYİ TOPLUMU	BİLGİ TOPLUMU
Buhar Makinesi	Bilgisayar
Maddi Üretim	Bilgi Üretimi
Fiziksel Emek	Zihinsel Emek
Fabrikalarda Üretim	Veri Bankaları Ve Bilgi Ağlarına Dayalı Üretim
Merkeziyetçilik	Çok Merkezlilik
Sınıf Toplumu	Çok Merkezli Fonksiyonel Toplum
Parlamentar Demokrasi	Katılımcı Demokrasi
Kitle Tüketimi	Bilgi Üretimi
Yeni Pazarlara İçin Kolonilere Yönelim	Ulusal Sınırları Kaldıran Kürselleşme
İşletmeler Önemli	Gönüllü Topluluklar Önemli
Fiyat Prensibi	Amaç Prensibi
İşçi Hareketleri	Sivil Hareketler
İşsizlik Savaş Faşizm	Gelecek Şokları, Kişisel Terör Ve Sorunları
Toplumsal Hizmet Olgusu	Bireye Özel Hizmet Olgusu
Maddi Değerler İnsan Hakları	Zaman Değeri, Sosyal Katkı

(Kaynak: Bozkurt, 2000: 28, Kocacık, 2003: 1-10)

4.1.2 Bilgi Toplununun Çeşitli Boyutlara Göre yapısı

Tabloda ifade edildiği gibi, çok merkezlilik, katılımcı demokrasi, sivil hareketler, zaman vb. olguların oluşumunun temelinde gelişen iletişim sistemlerinin yattığını görebilmekteyiz. Bu doğrultuda hızlı ve etkin bilgi alışverişi, toplumun sosyal yapısını oluşturan çeşitli dinamiklerin değişimini sağlamaktadır. Webster (2002) bilgi toplumunu; teknolojik, ekonomik, mesleksel, mekansal, kültürel olmak üzere beş boyuta göre açıklamaktadır. Webster'e göre,

Teknoloji boyutu, bilgi iletişim teknolojilerinin gelişimine,

Ekonomi boyutu, yeni ürünlerin gelişimine ve endüstriyel yapıya etkilerine

Mesleksel boyut, çalışma mekanının mesleksel altyapının yeni biçimlerine,

* Aktan ve Tunç (1998) Geray (2002), Tekin ve Çiçek (2006) kaynaklarından yararlanılarak belirlenmiştir.

Kültürel boyut, bilginin sosyal yaşamdaki hızlı yayılımına,

Mekansal boyut ise, ağların gelişimi ile zaman ve mekan organizasyonu üzerindeki etkilere atıfta bulunmaktadır (Webster akt.Talvitie , 2003: 5).

4.1.2.1 Teknoloji Boyutu

“Küreselleşmenin teknolojik ve siyasal olmak üzere iki kaynağı bulunmaktadır. Teknoloji kaynağını da iki farklı devrim oluşturmaktadır. Bunların birincisi iletişim teknolojisi devrimi (telefon), ikincisi ise bilişim teknolojisinin devrimidir. Telefon ve bilgisayar bir arada geliştiği için yeni bir teknoloji “İletişim ve Bilişim Devrimi” doğmuştur” (Kongar, 2001: 19).

Özellikle son 15 yıldır en çok konuşulan ve giderek daha fazla ekonomik önem arz eden sektörlerinden biri bilgi iletişim teknolojileri sektörüdür. Daha önceki bölümde açıklandığı gibi; bilgi iletişim teknolojileri internet, multimedya ve mobil iletişim hizmetleriyle öne çıkmakta ve her yıl kullanıcı sayısı katlanarak artmaktadır. Bilginin analistleri özellikle internetin, şu an içeride olduğumuz bilgi ve iletişim devriminin odak noktası olduğu gerçeğini vurgulamaktadır. Mobil telefon ise McLuhan’ın 1960’daki küresel köy kehanetini doğrulamaktadır. Aynı dönemde James Martin ise, iletişim kabloları veya telekomünikasyon altyapısı ile dünyayı yün yumağı metaforu ile tanımlamıştır (Lorente ve Vázquez, 2002: 11-13).

Küreselleşmeye paralel olarak dijitalleşme süreci, günümüzde her şeyin sayısal kodlarla ifade edildiği ve mekan metaforu ile düzenlenen yeni bir dünyayı, siber uzayı öne çıkarmaktadır. Siber uzay temel olarak ne sağlar diye bakılırsa; yeni bir kimlik ve adres, yeni bir mekan (sanal mekan) ve mekanlar (dönüşen fiziksel mekanlar), yeni bir sosyal konum ve rol, yeni iletişim biçimleri ve organizasyon yapıları sayılabilir. Buna göre;

- Yeni bir kimlik, çeşitli avatarların* temsil ettiği birden fazla isimi içerebilmektedir.
- Yeni bir adres, artık @ harfi ile söylenen elektronik posta adresleri ya da http:// ile başlayan sanal doku adreslerini içermektedir.

* Avatar: Sanal gerçeklik ortamları ve oyunlarında, insan kullanıcıyı temsil eden ve görünümü ve özellikleri kullanıcı tarafından değiştirilebilen sanal yapı. (Cotton and Oliver, 1997)

- Yeni mekanı temsil eden siber uzay; haberleşilen, sohbet edilen, yeni insanlarla tanışılan, araştırma yapılan, iş ortamı olarak kullanılan, gazete okunan, fatura yatırılan, eğitim alınabilen sanal ortamdır.
- Dönüşen fiziksel mekanlar , sanal mekanın etkisi ile kabuk değiştiren, kimi işlevlerini yitirirken yeni işlevler kazanan mekanlardır; bankalar, konutlar, müzeler, kütüphaneler vb.
- Yeni sosyal konum ve rol ise hem sanal mekanının yarattığı yeni kimlikler ile ilgili olup, fiziksel mekandan ve onun maddeselliğinden bağımsız olarak var olabilmek anlamına gelmektedir (Sökmenoğlu ve Çağdaş 2005: 285-297).

İletişim teknolojileri, temelinde daha az hareket ederek , daha kısa zamanda , daha çok iş yapmayı ön görerek, insanoğlunun fiziksel engellere dayalı klasik yaşam tarzını günden güne değiştirmektedir.

4.1.2.2 Ekonomi Boyutu

Bilgi iletişim teknolojileri, dünya ekonomisine hammadde, üretim, pazarlama ulaşım maliyetlerinin azalması, ucuz işgücü, güvenlik ve zaman kazancı gibi önemli fırsatlar sunması bakımından, elde edilmesi gereken, elde edemeyenlerin uyumlanması gereken, elde edemeyeceklerle sunulacak olan bir ekonomi silahı olarak sürekli gelişim sürecindedir. 2000 yılında Avrupa Konseyi tarafından ortaya konulan Lizbon Stratejisi, Avrupa'nın 2010 yılında dünyanın en rekabetçi, dinamik ve bilgi tabanlı ekonomisi haline gelmesini öngörmektedir. Birleşmiş Milletler tarafından düzenlenen ve birinci aşaması 2003 yılında Cenevre'de, ikinci aşaması 2005 yılında Tunus'ta yapılan ve aralarında Türkiye'nin de yer aldığı 175 ülkenin katılımıyla gerçekleşen Dünya Bilgi Toplumu Zirvesi'yle bilgi toplumu olma yönündeki çabalar küresel ölçeğe taşınmıştır (DPT, 2006: 6).

Bilgi sektörünün ekonomide oynadığı rol, 19.yüzyılda elektriğin yarattığı etkiyle karşılaştırılmakta ve yaşanan değişim buhar gücünden elektrik enerjisine geçiş kadar önemli bulunmaktadır. Elektrik ağı nasıl evleri, okulları, fabrikaları enerji sağlamak için birbirine bağlıyorsa, bilgi ağları da bilgi sağlamak için söz konusu birimlerdeki insanları, kuruluşları birbirine bağlamaktadır (Tonta, 1999: 364).

Gelişen teknoloji mal ve hizmetlerin kitlesel olarak kişiselleştirilmesine (mass customization) olanak sağlamıştır. Dolayısıyla, bilgi toplumunun ekonomik modeli kişiselleştirmeye

dayanmakta, bu ekonomik yapı çeşitli mal ve hizmetleri gelecek perspektifinde bireye özel sunma amacı taşımaktadır (Tonta ve Emin, 2005: 4).

Günümüzde kent insanları nereye hareket ettirirse girişimciler de ürün ve bilgiyi oraya götürmektedir. Buna dayalı olarak, bilgi ekonomisi şu temel karakteristik özelliklere sahiptir:

- Sürekli hızlanan teknolojik gelişmeler,
- Ürün veya hizmetin pazara giriş ve dönüşüm sürelerinin kısalması,
- Pazarların küreselleşmesi (Demarest, 1998: 15-18).

Bilgi ekonomisinin tanımlanan özellikleri iletişim teknolojisi aracılığıyla uluslar arası bilgi akışını hızlandırmış, küresel elektronik ağlar ülkeleri, kültürleri birbirine yaklaştırmış, üstelik birbirlerine bağımlı kılmıştır (Usluata, 1995: 69). Bugün kapitalist mantığın bir sonucu olarak, internetin bir dünya pazarı yaratacağı öngörüsü, büyük şirketlerin ve tekellerin dikkatlerini İnternet'in sağlamış olduğu çok yönlü haberleşme ağına yöneltmelerine neden olmaktadır.

Ancak, internet günümüzde yeterli ölçüde gelişmemiştir. Kullanıcı sayısının büyük bir hızla artmasına karşı, yetersiz altyapı bağlantı hızlarında yavaşlamalara neden olmakta, böylelikle tam hizmet olanağı söz konusu olmamaktadır. Dünya çapında dijital ağa dahil olma kabiliyeti ya da yetersizlikler de ülke ekonomileri açısından önemli etkiye sahiptir. Buna bağlı olarak, bilgi üreten ve pazarlayan ülkeler ile tüketen ülkeler arasındaki ekonomik rekabet farkı çatışmayı beraberinde getirmektedir. Bu doğrultuda, Velibeyoğlu ve Gençel (2004), bilim ve teknoloji yeteneği bakımından dünyamızı üç bölümde incelemektedir;

- Teknoloji üretenler (dünya nüfusunun %15 ini kapsamaktadır),
- Teknoloji kullananlar (Dünya nüfusunun yarısı kullanıcı sınıfında yer almaktadır),
- İkisinin de dışında kalanlar (teknoloji yarışında sınıfta kalan 1/3 lük bölüm ise ne yeni bir teknolojik buluş yapma kapasitesine ne de ithal ettiği teknolojileri uyarlama yeteneğine sahiptir).

Bu durum bilgi iletişim teknolojilerinin yaygınlaşmasıyla dünya ekonomisinde önemli bir yer tutan sayısal bölünme (digital divide) kavramını ortaya koymaktadır. "Sayısal bölünme" kavramı ile, dijital teknolojilere sahip olan ülkeler ile sahip olmayan ülkeler arasındaki ortaya çıkan uçurum anlatılmak istenmektedir. Dijital bölünme, iletişim teknolojilerini etkin kullanan toplumlar ile kullanamayan toplumlar arasında önemli ölçüde bilgi uçurumu

yaratmakta, bilgi uçurumu ise bugün bireyden topluma kadar ekonomik ayrışmayı açığa çıkarmaktadır.

Bilgi ve iletişim teknolojilerine erişimde yaşanan eşitsizliğin sonucu olarak ortaya çıkan “sayısal uçurum” kavramı, ülke ekonomilerinde önemli bir risk olarak değerlendirilmekte ve günümüzde çeşitli uluslar arası platformlarda* tartışılmaktadır. Sayısal uçurumun artmasına paralel olarak bireyler arasında mevcut fakir-zengin, eğitilmiş-eğitimsiz, kadın-erkek, yaşlı-geç gibi farklılıklar, bilgi teknolojilerine sahip olma ve bu teknolojilerin kullanımının etkisiyle daha da çarpıcı hale gelebilmektedir.

4.1.2.3 Mesleki Boyut

Bilgi Toplumu olabilmenin temel şartlarından en önemlisi, eğitilmiş nüfusun fazla olması ve bilişim alanında çalışanların tüm çalışanlara oranının yüksek olmasıdır (Uğur ve Bilici, 1998: 454). Eğitim, araştırma, medya, basın gibi bilişim alanlarında çalışan nüfus sayısı ve bu alandaki yeni iş kollarına talebin artması sonucunda, Bilgi Toplumu’nun oluşum süreci hızlanmıştır (Çelik ve Karaaslan 2004 **).

Reich (2000)’e göre, yeni ekonomide yenilik (innovation) en önemli değer olarak ortaya çıkmakta, insanlar işyerinde(zorunlu olmadığı halde) daha uzun süreler çalışmaktadır. Çalışan kesimden, özellikle yaratıcı işçiler, daha çok proje temelinde çalışmakta, mesleki ve kişisel yaşamlarını projelere göre düzenlemektedirler. Her proje için gereken eğitim ve beceriler nispeten farklı olabileceğinden, özellikle sürekli eğitim, bilgi toplumunun en önemli temel dinamiklerinden birini oluşturmaktadır. Çalışanlar becerilerini sürekli geliştirmek ve çeşitlendirmek, çalışma yaşamları boyunca birden fazla mesleği yapmaya hazır olmak zorundadırlar (Tonta ve Emin, 2005: 455).

Bilgi toplumunun bu yoğun çalışma temposu ve esnek zaman ihtiyacının yönlendiricisi olan önemli niteliklerinden biri de henüz tam anlamıyla gelişmemiş tele çalışma (tele-working)

* Birleşmiş Milletler’in, Eylül ayında NewYork’ta gerçekleştirdiği Milenyum 2000 zirvesinde sayısal uçuruma karşılık alınacak önlemler tartışılmış, Okinawa’da yapılan G8’ler toplantısında ise, bilgi zenginleri ve fakirleri arasında giderek artan uçurum konusuna dikkat çekilerek “internet erişimi olanlarla olmayanlar arasındaki uçurumun, eğitim, mesleki beceriler, okur yazarlık, kamu sağlığı ve ekonomik başarıları da etkilediği ve bu alanlarda mevcut uçuruma katlayıcı etkiler yaptığı” bildirilerde yer almıştır. (<http://inet-tr.org.tr/inetconf12/>)

** Çelik, T., ve Karaaslan, E. (2004), “İnternet Toplumu Oluşum Süreci” Ege Üniversitesi, İzmir, <http://inet-tr.org.tr/inetconf9/bildiri/45.doc>

olanağıdır. Gelişmiş bilgi sistemleri, çalışanlara ofislerine fiziksel olarak bağımlı olmadan elektronik olarak erişimi mümkün kılmaktadır. Aynı anda birden fazla mekana hakim olabilme olanağı sağlayan tele çalışma, işin merkez ofislerden veya üretim imkanlarından uzak bir yerde yapılmasıdır. Bu durum çalışan kişinin, diğer iş arkadaşlarıyla şahsi bağlantısının olmadığı, ancak onlarla yeni teknoloji kullanarak iletişim kurabildiği bir durumu yansıtmaktadır (Alkan, 2007: 2) Avrupa Birliği'nin bilgi toplumunun gelişimi için tele çalışmayı geliştirecek ve yayacak politikaları desteklemesiyle konunun önem boyutu algılanmaktadır (Talvitie , 2003: 9-10 *). Ayrıca, daha önce değinildiği gibi bireysel gelişimi baz alan sistem uyarınca, çalışma konusu “insan” olan, eğitim, sağlık, sosyal hizmetler, sigortacılık, psikolojik danışmanlık gibi sektörler bilgi toplumunun öncü sektörleri olmaya adaydır.

4.1.2.4 Kültürel Boyut

“İletişim teknolojileri bireyi devlete karşı özgürleştirerek, ulus devletin sınırlarını saydamlaştırmakta milyarlarca insanın yaşayış biçimlerini ayıran kültürel sınırlar iletişim teknolojileri ile aşılabilmektedir.” (Usluata,1995: 69, Uğur ve Bilici, 1998: 460). Bilgi toplumunda ulusal kültür anlayışı değerini kaybetmekte, çoklu kültürel yapılar oluşmakta ve genelde ekonomik yapısı ilerlemiş, teknoloji pazarlayan toplumların kültürü baskın olmaktadır.

1960 lı yıllarda İletişim bilimci McLuhan'ın “küresel köy” ifadesi bu noktada anlamını bulmaktadır. Küresel köy ifadesi, günümüzde insanların mesafeleri tanımaksızın birliktelymiş gibi bulunmaları, köydeki imece kültürünün bir benzerinin iletişim teknolojileri ile yaşatabiliyor olması ve ayrıca sanal dünyanın kendi kültürünü, dilini ve ahlakını oluşturmaları gibi sebeplerle açıklanabilmektedir. Bu evrensel köyün sakinleri incelendiğinde yepyeni bir insan yapısının oluşmaya başladığı görülmekte, ağ toplumunu oluşturan bu halka, net halkı (“net citizen” veya “netizen”) veya netdaş denmektedir (Çelik ve Karaaslan 2004: 2).

Bütünleşme eğilimi sunan bu tablonun arka yüzünde ise bireye özel hizmet anlayışının gelişimi yatmaktadır. Bilgi toplumunda, genel olarak bireye sunulan hizmetler bireyleri daha fazla özgürleştirerek, aslında toplumsal sorumluluktan daha ziyade bireysel sorumluluğu öne çıkarmaktadır. İnsanlar bilgisayarlar sayesinde karşılaştıkları mekansal metaforlar ve sanal

* Daha fazla bilgi :http://europa.eu.int/comm/dgs/employment_social/teleworking_en.htm

toplum ile kendi kendine yeterli bir varlık haline gelmektedirler.

Bilgi almanın bu derece artmış olması ve bu bilgilerin insanın üstüne yığılmasına, karmakarışık bir şekilde verilmesi; ferdin, dışarıdan almış olduğu izlenimlerin sınıflandırılması (Ozankaya, 1994: 467-478) ve kavranması sürecinin uzamasına neden olmaktadır. Değişim hızı ve karmaşıklık bizi kendi çevremize dahi “yabancı” kılabilmektedir. Dünyanın herhangi bir yerinde gerçekleşen olaylardan anında haberdar olan birey, hemen yanı başında yaşananlardan uzakta kalabilmektedir. Bu anlamda, kültürel farklılıkların toplumlar arasından daha ziyade toplumlar içinde bulunabileceği savı geçerlilik kazanmaktadır. “21. yüzyılın metropoller, toplumsal sınıflar arasında gözlenen bu ayrımlar ve uzaklıklar nedeniyle, Fainstein tarafından “bölünmüş şehir” ve Castells ve Mollenkopt tarafından ise, “ikili şehir” olarak resmedilmektedir” (Karakurt, E., 2004: 5).

Katlanarak artan bilginin dağılımındaki eşitsizlikler, ekonomik uçurum kentlerde sosyal ayrılmayı ortaya çıkarmıştır. Yabancılaşan toplumda bilinmeyenin verdiği korkuyla yükselen özel yaşam anlayışı sonucunda, insanlar kalabalıktan uzaklaşarak kendilerine güvenli mekanlar seçmektedirler (Sennett, 1996: 377-381).

4.1.2.5 Mekansal Boyut

“Tarih boyunca yer alan büyük devrimler insanın çevre ile hiç durmadan değişmekte olan ilişkilerini etkilemiştir. Teknolojinin gelişmesiyle ortaya çıkan çok çeşitli araçlar sayesinde, insan, kollarının ve ayaklarının hızını arttırmıştır. Hiç şüphesiz bu gelişmeler devam edecektir; fakat bir başka gelişme bütün bunları gölgede bırakacaktır: “haberleşme imkan ve kolaylıklarının gittikçe artması “ (Ozankaya, 1994, 30-31). Sözü edilen kolaylıklar doğrultusunda İnsanların yaşam biçimini etkisi altına alan iletişim teknolojileri her ölçekte mekan kavramını da etkilemektedir. İletişim teknolojileri en düşük ölçekte bir yapının strüktürünü, dizaynını yeniden belirlerken, kentsel mekanın yapısını da yeniden düşünmemize yol açmaktadır.

Günümüzde iletişim teknolojileri, alternatif nakliye sistemi olarak görülmektedir. Hızla yayılan bu sistemlerin kullanımı insanların yaşadığı, çalıştığı, seyahat ettiği yerlerde aktivite karakterini değiştirmektedir. Bu aktivite olanakları evi iş mekanının, alışveriş mekanının, okul sınıflarının uzantısı yapmakta, otomobillere uçaklara çalışma mekanı niteliği yüklemekte, ofislerin sosyal etkileşim açısından rolünü, dizaynını kişiler arası çalışma özelliğiyle değiştirmektedir (Moss ve Townsend, 2000: 34-35). Dolayısıyla ev ve diğer

kentsel hizmet alanları arasındaki ayrım silikleşmekte (Moss ve Townsend, 2000: 36-37). eğlence ve tüketim konsepti içinde giderek genişleyen kentsel servisler, elektronik ağlar üzerinden (telematik servisler) bireyin kalesi haline gelen “ev”e taşınmakta, “ev”i bir terminal mekan haline getirmektedir. Bu yönde, terminal mekanlardan dahil olunan tartışma ve ilgi grupları “sanal topluluklar” (virtual communities) yerel yönetimler tarafından kurulan web siteleri de “sanal kentler” olarak adlandırılmaktadır. Kentsel kamu mekanlarının en önemli bileşenlerini oluşturan caddeler “enformasyon otoyolu”, meydanlar ise siber-demokrasinin alanı olarak görülen “elektronik agora” fikri ile temsil edilmektedir (Velibeyoğlu, 2004 *).

Son zamanlarda açığa çıkan bu mekansal yaklaşımların yanı sıra konuya daha üst ölçekte günümüz açısından bakıldığında, belirtilen mekandan bağımsızlaşma senaryolarının gelişimine koşut olarak önemli bir durum, bilgi iletişim teknolojileri altyapısı ile küresel kentleşme sürecinin hızlanmasıdır. Çünkü bilgi iletişim teknolojileri (mobil ve sabit telefonlar, uydu TV’ler, bilgisayar şebekeleri, elektronik ticaret, internet hizmetleriyle) sayesinde çoğu sektör;

- sürekli yeniliklere açık global bir ekonominin hız ve karmaşıklığının yarattığı risk altında büyük kent merkezlerine yönelmekte,
- ulusal, uluslararası pazar kontrolünü sağlayarak şehir merkezlerinin uzmanlaşmasını sağlamakta,
- bilgi talebiyle yoğun bir şekilde büyük kentlerdeki pazarın büyümesine neden olmaktadır (Graham, 2002: 33-34).

Buna koşut olarak hızlı ulaşım, sanayinin kentten kopmasını sağlarken, hızlı iletişimin de hizmet sektörünün kente olan bağımlılığını kaldıracağını savunan yaklaşımlar, kentin gelecekte var olma nedenin sorgulanmasına neden olmaktadır. Ancak tam tersine ekonomi uluslararası hale geldikçe global kent merkezleri finans kurumları, bankalar, sigorta şirketleri vb. üst düzey hizmet fonksiyonları ile yoğunlaşmaktadır (Eraydın, 1996: 53-57). Ürünler uzak pazarlara ağ teknolojisi ile pazarlansa bile, iletişim teknolojilerinin “bugünkü yapısıyla” işçiler henüz fiziksel bedenlerini hareket ettirmeye ihtiyaç duymaktadır (Moss ve Townsend,

* Velibeyoğlu, K. (2004), “Kentsel Kamu Mekanlarının Değişen Yapısını Çözümlemede Bir Araç Olarak Bilgi ve İletişim Teknolojileri” Dosap Araştırma Projesi Onerisi, İYTE, Şehir Planlama Bölümü, İzmir.

2000: 31-54). Dolayısıyla, artan nüfus ve yapı yoğunlukları yapılaşma, ulaşım vb. planlama sorunlarını açığa çıkarmaktadır.

Tabii ki bu durum bilişim sektörünün gelişme düzeyi ile ilgilidir ve çoğu gözlemci gelecek perspektifinde teknolojinin “etkileşim” için kent merkezlerine olan ihtiyacı ortadan kaldıracığını belirtmektedir (Moss ve Townsend, 2000: 35 *). Benzer bir ifadeyle Talvitie’in 250 kent plancı üzerinde yaptığı anket araştırmasına göre, Fin plancıların çoğu bilgi iletişim teknolojilerinin gelişimi sonucunda ticari firmaların daha ucuz alanlarda yer seçeceğini, bunun kentsel ve kırsal alanların gelecekteki gelişimi üzerine tartışma ortamı sağlayacağını ve hizmetin mekandan bağımsızlığı ile gelecekte küçük ölçekte yerleşmelerin oluşacağını öngörmektedir. Ayrıca yazar, teknoloji etkin bir servis olanağı sunana kadar şirketlerin yer seçiminin yoğun kentleri göstereceğini, böylece sanayi toplumundan kalan kentsel yığılma alanlarının gelecek perspektifinde sağlığının düşünülmesi gerektiğini vurgulamaktadır (Talvitie, 2003: 4-30).

Teknolojik yapının kentleşme üzerindeki etkilerine yaşam mekanları açısından bakıldığında ise, kentler yersizleşmektedir diyebiliriz. Kısmen günümüzün ve geleceğin sanal kenti, gerçek zamanda ama gerçek olmayan alanda bulunmaktadır. Kent iletişim teknolojisi ağıyla her yerde bulunmakta, küresel ölçeğe taşınmakta ve yerel bütünlüğü parçalanmaktadır. Gelişen iletişim teknolojisi, yol yapım ve araç teknolojisi ile birlikte, kent mekanında yaşamaya gereksinim azalmaktadır. Bu doğrultuda otomobil, kentsel yayılmaya katkıda bulunarak merkez dışında özel konut alanlarının oluşmasına ve bunların çeşitli işlevsel alanlara hızlı taşıt yollarıyla bağlanmasına yol açmıştır. Üst ve orta gelir gruplarının büyüyen kentlerin kaosundan uzaklaşma eğilimleri doğrultusunda inşaat şirketleri yoğun bir şekilde lüks siteler, uydu kentler inşa etmektedirler. Bu yaklaşımlar doğrultusunda kentsel ölçekte de çok merkezli gelişim söz konusudur.**

İletişim teknolojilerinin mekan üzerinde yarattığı önemli etkilerden bir diğeri de kamusal mekanlar üzerinedir. Bu konu ileri kısımlarda daha geniş kapsamlı incelenmek üzere, kısaca

* Moss ve Townsend, 2000, “How Telecommunications Systems Are Transforming Urban Spaces” http://www.mitchellmoss.com/books/transform_urban_spaces.pdf, sf:2

** Peter Gordon ve Harry W. Richardson 1997, hızlı ulaşım sistemleri ile kent dışına çıkan hareketliliğe dayanarak artık “Yakınlık önemsiz olmaya başladı” ifadesi ile kentlerin daha kompakt olacağına dikkat çekmiştir. Dolayısıyla artık kentler tek bir merkez etrafında yoğunlaşmak yerine, farklı alt merkezlerin bir araya geldiği birimler haline dönüşmekte olduğunu vurgulamıştır. (Yücel A., Vural T. 2006)

iletişim teknolojilerinin yarattığı alternatif kamusal sanal mekan olgusunun kentsel kamusal mekan kullanımını değiştirdiği ve azalttığı söylenebilir.

Bugün pek çok araştırmacı tarafından kentsel kamu mekanlarının değişimi negatif bir biçimde ile tasvir edilmektedir. Bu tasvirler, “zelleştirme”, “Ticarileşme”, (Madinipour, 1996; Sorkin, 1992), “Militerizasyon” (Davis, 1995), “Sosyal Kutuplaşma” (Zukin, 1995) ve “Kamusal İnsanın kş” (Sennett, 1996) süreci ile tanımlanmaktadır (Velibeyoğlu, Gençel, 2001: 247-248).

Yukarıdaki açıklamalar doğrultusunda zet olarak, iletişim teknolojilerinin gelecek perspektifinde mekan kavramının “yer” e olan bağımlılığının azalacağını, ancak günümüz teknolojik altyapısının bunu henüz sağlayamadığını söyleyebiliriz. Bu doğrultuda “yer” kavramından bağımsızlaşmak için, temel olarak “yüksek hızda bağlantı kabiliyeti” ve “güvenli iletişim sistemine” ihtiyaç duyan hizmet sektörü, büyük kentlerde yoğunlaşmaktadır. Toplum ise gelir düzeyine göre ancak merkez ile fiziksel (ulaşım sistemi) bağlantısı kurulmak üzere “yer” kavramından bağımsızlaşabilmektedir. Diğer yandan, iletişim teknolojilerinin söndüğü olanaklarla “ev” in sınırları genişlemekte olup; buna bağlı olarak kamusal mekan anlamı da değişmektedir.

Bilgi toplumunun oluşım sürecini yukarıda bahsedildiği gibi çeşitli boyutlarda gözlemleyebilmekteyiz. Tüm bu gelişim ve öngörüler dikkate alındığında bir kesim iletişim teknolojilerinin yarattığı bu sonuca olumlu bir gözle bakarken, bir diğer kesim bu konuda kötümserdir. İlk kesim teknolojinin kesinlikle insanlığın mutluluğunu arttırmakta olduğunu ileri sürerken, karşıt görüştekiler insanlığın mutluluğu için çalışmak şöyle dursun, insanın teknoloji üzerindeki denetimini hızla yitirmekte olduğunu, durum bu şekilde devam ederse çok yakın bir gelecekte insanın mutsuzluğunun temel nedeninin teknoloji olabileceğini belirtmektedirler (Uğur ve Bilici, 1998, 448-496).

Bu doğrultuda iletişim teknolojilerine yaklaşım iki ana grupta incelenebilir:

1. Liberal Yaklaşım: Bu görüşe göre toplumsal gelişim bilgi artışı ve paylaşımı ile olabilecektir. Buna göre;

- Toplumsal sorunlar, bilginin artışı ve serbestçe dolaşımı ile yok edilecektir.
- Demokratik bir yaşamın alt yapısını yeni iletişim teknolojileri oluşturacaktır.
- Verimlilik artacaktır.

- Zaman kazancı artacak, insanlar bu artan zamanlarını kültür, eğitim, sanat gibi iş dışındaki alanlarda değerlendirebileceklerdir.
- Dijital ağ insanları sosyalleştirecektir. Yeni statü ve kimlik olanağı sunan bu ortamda kişileri kendilerini özgürce ifade edebileceklerdir. İnsanlar ifade edemedikleri düşüncelerini, tanınma riski az olan bu ortamda paylaşabileceklerdir.

2. Eleştirel Yaklaşım: Bu yaklaşıma göre de teknoloji zamanla insana hakim olacaktır. Buna göre:

- İletişim teknolojilerinin, yanlış kullanımı sonucu kamusal alandan kopan insanlar asosyalleşmektedir. Konuşmak yerine mesaj atmayı tercih eden, iletişimi sadece bilgisayar üzerinden sağlayan kişilerin çoğalmasının insan ilişkilerini zamanla yok edebilecektir.
- Sanal ortamda izlenebilmenin mümkün olmasından dolayı gelecekte bir gözetim toplumuna dönüşmesi olasıdır.
- İnsanlığın teknoloji üzerindeki denetim gücünü giderek kaybetmesi de önemli sorunlara yol açabilecektir (Uğur ve Bilici,1998: 448-496, Çelik ve Karaaslan, 2004)

4.2 İletişim Teknolojilerinin Kentsel Yaşam Üzerindeki Etkileri

Arendt 1956'da yayınlanan "İnsanlık Durumu" eserinde, özellikle son yıllarda (1950'ler) ortaya çıkan otomasyon sayesinde gelecekte insanların tüketim mesaisinin artacağını, doğal yaşamın mekanikleşeceğini, yapaylaşacağını vurgulamış ve bunun belirli bir döngü ile devam edeceğini belirtmiştir. Diğer yandan "makinelerin ritmi yaşamın doğal ritmini olağanüstü boyutlara vardırabilir, ancak yaşamın dünya ile ilişkisinin asli niteliğini değiştirmez." (Arendt, 1994: 199-200) ifadesinde; 50 yıllık bir öngörünün bugün haklı sonuçlarını görmekte birlikte, yaşamın doğal ritminin bugün vardığı yada 50 yıl sonra varacağı düzey, yaşamın dünya ile değişmez ilişkisi üzerine şüphe yaratmaktadır.

İletişim teknolojilerinin sunduğu mekandan bağımsız faaliyet olanakları toplumsal yaşamı kuşatmaktadır. Yeni iletişim biçimleri anında görüntülenen elektronik postalar, ortak kullanılabilen elektronik platformlar ve veri bankaları, sanal sohbet odaları, sanal oyun odaları gibi bambaşka platformlarda gerçekleşebilmektedir. Bunlar işte, evde, okulda, bankada, arkadaşlıklarda vb. yaşamın her platformunda oluşan yeni yapısal düzenleri ortaya

çıkarmaktadır (Mitchell, 1995: 48-105, Sökmenoğlu ve Çağdaş, 2005: 285-289). Buna göre gelişen yeni yapısal düzenin ise 2 temel özelliği bulunmaktadır. Bunlar,

- Aktivitelerin geniş mekana yayılması,
- Aktivitelerin tek merkezden kontrol edilebilmesidir.

Yani sadece bir merkez değil, kentlerin her noktası aktif yaşam alanı olabilmekte, ancak aynı zamanda insanlar özel bir mekanda kullandıkları iletişim araçları ile kentlerden soyutlaşabilmektedir.

İnsanların kentsel mekandan soyutlanmasını sağlayan asıl nedenler ise, her mekanda maksimum iletişim olanağı “sağlayamayan” bu teknolojilerinin yeterli düzeyde “gelişmemiş olması” ve insanları kentsel mekandan kaçıran “sağlıksız kentlerdir”.

Bu konuda Gilder, “ Kentlerin yok oluşunun henüz başındayız. Şehirler endüstriyel çağın deposudur. Bu sebeple şehirler kültürel aktivitelere ve bilgi kaynaklarına uzun süreçte erişim gerekliliği duymaz.” (Moss ve Townsend, 2000: 33). ”Günümüz kenti aidiyet duygusunun yitirilerek, korku ve güvensizliği günlük yaşamın bir parçası haline getirdiği için, yeni iletişim biçimleriyle bireyin kendini özgür bir şekilde ifade edebileceği alan konutu olmaya başlamıştır.” ifadeleri ile mevcut kentsel yapı ve değişen aktivite biçimlerinin uyumsuzluğunu vurgulanmaktadır. Literatürde sıkça karşılaştığımız iletişim çağı ve yabancılaşma ironisi, insanların güncel aktiviteler ve hareketlilik haritalarında gizlidir. Yüksek nüfus ile doğru orantılı olarak daha çok kentlerde etkinleşen iletişim teknolojileri kentsel yaşamda, güncel aktiviteler, hareketlilik, toplumsal-bireysel iletişim ve sağlık üzerinde değişim yaratabilmektedir.

4.2.1 Güncel Aktiviteler ve Hareketlilik

Yeni iletişim sistemleri, her türlü kavramı bir dijital dönüşüme uğratmasıyla günlük yaşantının bir eşleniğinin sanal bir yüzeyde gerçekleşmesine neden olmuştur (Özener, Pak , Erdem, 2002 *). İnsanların bu sanal yüzeyi tercih etmelerindeki en önemli faktörlerden biri

* Özener, Ö.O., Pak B., Erdem A., (2002), “Mimari Etkinlik Alanı Olarak İnternet ve Yeni Perspektifler”, <http://atlas.cc.itu.edu.tr/~pakbu/blog/mea.pdf>

iletişim teknolojilerinin mekan mecazını kullanmasıdır. Mekânsal mecazlar (siteler, yerleşimler, dünyalar, odalar, alanlar) internet etkinliklerini tanımlarken sıklıkla yararlanılan ifadelerdir. Psikolojik düzlemde, kullanıcılar bilgisayarlarını kendi zihin ve kişiliklerinin bir uzantısı olarak değerlendirebilmekte; böylelikle düşünce, tutum ve zevkler sanal mekana aktarılabilmektedir (Sayar,2002: 60-67). Aşağıdaki mekanın dört temel konseptini açıklayan sorulara göre yapılan karşılaştırmada siber mekanın kentsel mekana nasıl alternatif oluşturduğuna ışık tutulmaktadır (Tablo 4.3) (Bryant, 2001, 140-144).

Tablo 4.3 Fiziksel ve sanal mekanın dört niteliğe göre karşılaştırılması

	fiziksel mekan	sanal mekan
yer (place)	Bir alanın nerede olduğu	Bir website yada servisin hangi adreste olduğu
uzaklık (distance)	bir alana ne kadar uzaklıkta olduğumuz	kaç adımda istenen bilgiye ulaşıldığı
büyükölük (scale)	bir alanın ne kadar büyük olduğu	web site yada servisin ne kadar kapasitede olduğu
rota (route)	bir alana hangi yollardan ulaşılabildiği	bilgiye hangi veri dizisi ile ulaşıldığı

(Bryant, 2001'den yararlanılarak oluşturulmuştur.)

Bu tarz altrenatif bir hareket alanına bağlı olarak, bilgi toplumunda bir řey yapmak için bir yere gitmek, özellikle Reich'ın sözünü ettiği "yaratıcı işçiler" (bilgi toplumunun üyeleri) ačíısından, bir zorunluluk olmaktan çıkmaya başlamıştır. Tonta'nın belirttiği mecaza göre, sanayi toplumundaki elektrik ağları nasıl evleri, fabrikaları, okulları enerji sağlamak için birbirine bağladıysa, iletişim ağları da bilgi sağlamak ve bilgi aktarmak için insanları birbirine bağlamaktadır.* Bu aę yapısının gündelik yaşam ile ilişkisi aşağıdaki maddelere göre belirtilebilir.

- Bilgi iletişim teknolojileri ev ortamını, çalışma, alışveriş, eğitim, kamusal hizmet alanlarının uzantısı konumuna getirmektedir (Moss ve Townsend, 2000: 3).
- Bankalar, kamu kurumları daha fazla hizmet sunabilmek için fiziksel mekandan daha çok sanal mekan üzerinde operasyon yapmakta, 24 saat hizmet verebilmekte, böylelikle nüfusun günlük akışını değiştirmektedir (Moss ve Townsend, 2000: 3).
- Uzaktan eğitim kavramı gelişmekte**, insanların sosyal etkileşim biçimi boyut değiştirmektedir.

* <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~tonta/yayinlar/tonta-kucuk-bilgi-toplumu-tk-icin.pdf>

** Kaliforniya'da ev okulu bulunmakta 1.2 milyon kişi evde öğrenim görmektedir. (Moss, Townsend, 2000: 5)

- Mobil iletişim olanakları ile insanlar kentin her noktasını röper olarak belirleyebilmektedir. Böylelikle kent bütününde karmaşık bir akış hakim olabilmektedir.
- Trafik bilgi sistemleri kent içinde trafik akışının yönlendirilmesine yardım etmektedir (Moss ve Townsend, 2000: 4).
- Yolculuk ve trafik sıkışıklıklarında ulaşım araçları çalışma ve eğlenme mekanı işlevi görebilmektedir (Moss, Townsend, 2000: 4, Talvitie, 2003: 16-18, Alkan, 2007: 2-3).
- Sokak hayatı coğrafi bilgi sistemi teknolojisi sayesinde gözlemlenebilir, herhangi bir olay olduğunda gerekli müdahale yapılabilir konuma gelmektedir (Moss ve Townsend, 2000: 7 *).
- Kablosuz etkileşim ve mobil iletişim, çalışma ve rekreasyon alanlarını mekandan bağımsızlaştırmakta ve buna göre insanlar barınma alanı seçiminde özgürleşebilmektedir (Talvitie, 2003: 14).
- Tele çalışma ** (tele-working) olanağı ile ev ve çalışma alanları arasındaki hareket azalmakta, caddelerdeki hareketin karakteri değiştirmektedir (Talvitie, 2003: 13-14).
- Elektronik kitap, elektronik dergi, elektronik gazete gibi yeni araştırma ve kitlesel iletişim biçimleri bilgi ile insan arasından kentsel kamusal mekanı çıkarmaktadır. Ayrıca fiziksel engel olmadan çok fazla bilgiye ulaşma olanağı sanal mekanda geçirilen süreyi uzatmaktadır.

* Moss ve Townsend, 2000, "How Telecommunications Systems Are Transforming Urban Spaces" http://www.mitchellmoss.com/books/transform_urban_spaces.pdf, sf:7

** Tele çalışma, işin merkez ofislerden uzak bir yerde yapılmasıdır. Çalışan kişinin diğer iş arkadaşları ile şahsi bağlantısının olmadan, yeni teknoloji kullanarak iletişim kurabildiği bir çalışma biçimidir. **Tele çalışmanın üç şekli bulunmaktadır.**

1. Ev esaslı tele çalışma,
2. Tele merkez esaslı tele çalışma, Tele merkezler çalışanların firmanın mekanından uzakta çalışabileceği, bilgisayar ve iletişim bağlantıları ile donatılmış merkezlerdir.
3. Hareketli-Mobil- tele çalışma

Avantajlar

- Özerklik
 - Esneklik
 - İşe seyahatleri ve maliyetin azalması
 - Rahat çalışma ortamı
- (Alkan, 2007)

Dezavantajlar

- Meslektaşlarla yüz yüze iletişimin azalması
- Sosyal izolasyon tehlikesi
- İşverenlerle ve danışmanlarla iletişim zorluğu

- Elektronik ticaret* ve elektronik hizmetler ile bireyler daha fazla zaman kazanmaktadır. E-ticaret kuruluşlar arası alış-veriş hızlandırırken, sunduğu kolaylıklar ve reklamcılık toplumu tüketime yöneltmekte ve insan-nesne iletişim biçimini açığa çıkarmaktadır.
- İnternet hizmetinin verildiği ticari mekanlar (internet cafe) insanların hareket etmedikleri ve fiziksel etkileşim kurmadıkları kamusal mekanlar olarak, kentsel mekandaki diğer rekreasyonel aktivitelere alternatif alan olarak öne çıkmaktadır.
- Gelişen yeni iletişim cihazları ile TV, müzik seti, fırın, kapı, cam perde, klima vb. ev eşyaları daha etkin bir şekilde uzaktan kontrol edilebilmektedir..

Bu değişimler sonucunda, yeni iletişim olanakları ile insanların günlük hareketleri genelde azalmakta, sanal mekanda işlem yapmak eşyaları ve insanları hareket ettirmekten daha hızlı ve verimli olmaktadır (Souıcı ve Kılınçaslan, 2005: 97-106). Bu doğrultuda, kentsel mekanda insanların hareketliliği üzerine 90'lı yıllardan itibaren bazı araştırmalar yapılmıştır. California'da 1990 da yapılan bir araştırmaya göre, evde çalışma olanağı (telecommuting) sonucunda iş-İlgili yolculukta önemli bir azalma ve evde çalışanlar için faaliyet boşluğu oluştuğu gözlenmiştir. Araştırmaya göre evde çalışanların hareket ettiği toplam mesafe azalmış, iş dışı çeşitli nedenlerle evden ayrıldıklarında konutuna yakın mesafedeki yerleri seçmiştir. Saxena ve Koenig'de 1996'da yaptıkları benzer araştırmalarda benzer bir sonuçla karşılaşmış, evde çalışanların yolculuk sayısında önemli bir azalmayı gözlemiş, diğer yandan iş dışı yolculuklarının sayısında az sayıda artış olduğunu saptamıştır (Kwan, 2003: 7-8). Bu araştırmalar evden çalışma uzaktan erişim teknolojilerinde kentteki hareketliliği azalttığı ancak eve yakın konumdaki alan kullanımının biraz arttığından bahsetmektedir. Ancak bu araştırmalarda, araştırmanın yılı ve araştırma yapılan "kentin sağlığı" önemli etkenlerdir.

Özellikle az gelişmiş ülkelerde, sanayinin gelişimi ile tetiklenen aşırı kentleşme, teknoloji ile dönüşen dünyada "bağımlı kentleşme" olgusunu ortaya çıkarmıştır. Bağımlı kentleşme, gelişmiş ülkelerin az gelişmiş ülkeler üzerindeki sömürgeci ticaret kapitalizmine dayanan bir üstünlük kurması sonucunda bu ülkelerde büyük iş, ticaret, ve yönetim özerklerinin oluşumunu ve gelişimini körükleyen bir kentleşme biçimidir (Keleş, 1994: 483). Böylece iletişim teknolojileri sağladıkları kolaylıklar sonucunda "artan bilgi miktarı ve zaman kazancı" olumlu etkiler olarak değerlendirilse bile, bu durum özellikle az gelişmiş ülkelerde

* Elektronik ticaret: Mal ve hizmetlerin üretim, reklam, satış ve dağıtımlarının telekomünikasyon ağları üzerinden yapılmasıdır. (World Trade Organisation, www.wto.org)

birim zamanda yapılabilecek iş sayısının artışı sağlamıştır. Böylece, bilgisayar hızıyla yönetilmeye çalışılan insanların kent içindeki hareketliliği artmakta, gelişen ulaşım sistemleri ile hızlanmaktadır. Bu durum insanların günlük yaşamında zaman ve mekan sıkışması olarak nitelendirilen sorunu ortaya koymaktadır. Dolayısıyla gelişen hızlı iletişim biçimlerinin insanların yaşam biçimine henüz yerleşmediği açıktır. Çoğu ülkede, sanayi toplumunun yapısı hala etkin olmakla birlikte bu toplumsal yapıya bilgi çağına ait sistemlerin uyarlanma çabası ekonomik, sosyal ve fiziksel mekan anlamında kaos yaratabilmektedir.

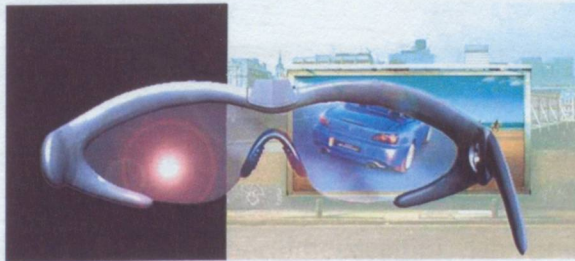
Diğer yandan, iletişim teknolojilerinin gelecek perspektifinde ise fütürologlar faaliyetlerin tamamen dijital mekana taşınacağını öngörmektedir. Fütürolog Manas'ın çalışmasına göre geleceğin toplumunda gündelik yaşam biçimini ortaya koyan bazı kesitler maddelerle açıklanmaya çalışılmıştır (Manas, 2004 *). Manas toplumu x (1965-1976) y (1977-1997) ve z (1998- x) kuşaklarına ayırarak yakın geleceğin z kuşağında,

- genelde yalnız olarak mobil konutlarda yaşanacağını, (Kaynak: Manas, 2004)

Şekil 4.1 Gelecekte mekan (fütüristik yorum örneği) (Kaynak: Manas, 2004)

- bireysel yayıncılık, reklamcılık ve ticaretin yaygın olacağını

Şekil 4.2 Gelecekte reklamcılık (fütüristik yorum örneği) (Kaynak: Manas, 2004)

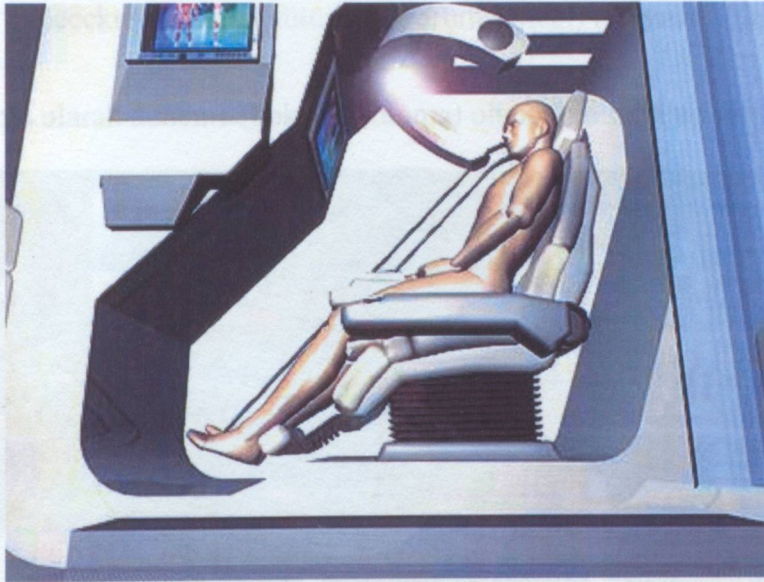
* <http://www.alphanmanas.com/?cat=2>, <http://www.futurizm.org/futurizm/>

- yapay zeka ve insan simülatörlerinin (Turing Testers) birçok aktiviteyi yerine getireceğini

Şekil 4.3 Gelecekte yapay zeka (fütüristik yorum örneği) (Kaynak: Manas, 2004)

- sağlık ünitelerinde gerekli sağlık kontrollerinin yapabileceğini,

Şekil 4.4 Gelecekte sağlık kontrolü (fütüristik yorum örneği) (Kaynak: Manas, 2004)

- alışveriş aktivitesinin bir zevk olarak görülmeyeceğini, daha pratik ve kişiye özel niteliğe kavuşacağını,

4.2.2 Toplumsal İletişim ve Etkileşim

İnsan belli bir zaman ve yerde, birtakım sosyal ve kültürel geleneklerin hâkim olduğu bir ortamda yaşamakta, insanın kişiliği, içinde bulunduğu toplumun özelliklerine, geleneklerine göre şekil almaktadır (Baymur, 1993: 16). Toplumdaki davranış örüntüleri (kalıpları), toplumun üyesi olan bireylerin ruhsal davranışlarını ve bilincini belirlemekte (Wells, 1993: 123) ve toplumsal kültürün oluşumunu sağlamaktadır. Bu doğrultuda teknoloji ile gelişen yeni iletişim biçimleri, toplumdaki davranış örüntülerini ve etkileşim biçimlerini değiştirmesiyle toplumsal kültür açısından önemli bir konu haline gelmektedir.

İletişim teknolojileri temelde iki etki ortaya koymaktadır. Buna göre, iletişim teknolojileri

- insanlar arası, toplumlar arası iletişim olanağını arttırmakta,
- fiziksel etkileşimi azaltmakta ya da etkileşim biçimini değiştirmektedir.

Bu etkiler ise toplumsal iletişim ve etkileşim açısından birtakım sonuçlar ortaya çıkarmaktadır.

Öncelikle, gelişen alternatif iletişim biçimlerinin, insanlar arası etkileşim açısından büyük önem taşıyan “yüzyüze iletişim” ihtiyacını azaltması tartışma yaratan sonuçlardan biridir. Mobil iletişim olanağı ile her an her yerde iletişim yüzyüze görüşmelerin gerekliliğini azaltırken, fiziki bir vücut gerektiren varlık ve onun ifadesi olan kimlik artık sanal mekanda vücudun kendisi olmadan da var olabilmekte, kamusal alana katılabilmektedir. Sanal mekanda tartışma grupları, haber grupları, elektronik posta grupları, sohbet odaları, ses konferansı ya da video konferans, çevirim içi sanal dünyalar vb. günümüz dünyasında fiziksel kamusal alanlara ait birer alternatif ya da birer tamamlayıcı olmaktadır (Sökmenoğlu ve Çağdaş 2005: 285-289). Düşük düzeyde sosyallik içeren bu yöntemlerle katılımcıların birbirlerini algılaması, yüz yüze iletişime göre düşüktür. Çünkü ‘yüz yüze iletişim toplumsal çevre, mekansal özellikler, kültürel simgeler ve fiziksel özelliklerden oluşan bir göndergeler bütünüdür’ (Sproull, Kiesler, 1986, akt. Demircan, 2006*). Sanal mekanda iletişim genellikle yazı ve imajlarla sağlandığı için, ses tonu ve vücut hareketlerinden soyut bir iletişim yanlış etkileşimlere yol açabilmektedir. Bu durum, özellikle çocuk ve gelişme çağındaki olan bireylerde, kurdukları iletişime bağlı olarak toplumda kendilerini ifade edebilme

* Demircan, B. (2006), “İnternet Ve Kamusal Alan: Kamusal Tartışma Zemini Olarak Çevrimiçi Forumlar”, y. lisans tezi, Ankara Üniversitesi, sf:40-41

yeteneklerinin gelişmemesi riskini ortaya koymaktadır. Diğer yandan, bunların tersine sanal mekanda kurulabilecek doğru iletişim, bazı insanlar için dolaylı olarak daha fazla yüzyüze iletişimi sağlayabilmektedir.

Ancak bu noktada,

- Sanal mekanda birden fazla farklı kimlik edinme olanağı güvensizlik yaratabilmekte,
- Sanal mekanda planlanan yüzyüze etkileşim ile kişiler, kamusal mekanın sunacağı kompleks etkiden soyut kalabilmektedirler.

Sanal mekana din, ırk, sınıf vb. farklar görünmeksizin dahil olunabilmekte, çeşitli temalar etrafında tartışma grupları oluşmakta, deneyimler, tavsiyeler paylaşılmaktadır. Böylelikle dijital ağda mekan mecazı (siber uzay) ile kurulan iletişim ortamları sağladığı yeni olanaklarla* siber kültür (cyber culture) veya internet kültürü olarak isimlendirilen farklı bir toplumun oluşumunu sağlamıştır. Aynı ağı kullanan insanlar için ülkesel bir tanım olan “yurttaşlık” (citizenship) yerine aynı ağı paylaşıyor olmanın daha çok önemli olmasından dolayı “netdaşlık” (netizenship) kavramı gündeme gelmiş, küresel köyün sakinleri için artık her şey “mahalli” olmaya başlamıştır (Uğur ve Bilici,1998**).

Yüzyüze ilişkilerin ortadan kalkışı ile iletişimin tek yönlü konuma gelmesi koşut gitmektedir. Gelişen teknolojilerin çoğu tek yönlü çalışan bir iletişim tasarımı dayanmaktadır. Bireye odaklanan yeni iletişim sistemleri, özellikle 20.yy’ın ikinci yarısından itibaren tüketim eyleminin parçalanarak toplumsal bütünlüğünü yitirmesine neden olmaktadır. Başka bir deyişle, çok sayıda insanı içine alan tüketim eylemi giderek bireyselleşmektedir. Örneğin, bireysel tüketimi özendiren ilk araç gazete olmuştur. 19 yy gazetesi aslında tek kişi tarafından

* Sanal mekanın sağladığı yeni olanaklar

- Sosyal kimlikten bağımsız iletişim: Irk, renk, dil, din gibi özellikler önemini yitirmektedir.
- Paylaşım: çeşitli konularda fikir, dijital metaryel paylaşımı ve yardımlaşma olanakları bulunmaktadır.
- Demokratikleşme: her düşünceden ve kesimden insanlar fikir ve önerilerini özgürce yayınlamaktadır.
- Bilgiye hızlı ve kolay ulaşım: Forumlar, email listeleri, haber grupları gibi ortamlar öğrenme maliyeti ve süresini azaltmıştır. (Çelik ve Karaaslan, 2004)

** Uğur, A. ve Bilici, M. (1998) Dijital Alemin Genleşen Kamusal Alanı,
<http://www.medyakronik.net/akademi/makaleler/makaleler07.htm>

okumaya tasarlanmamış, Balzac'ın romanlarında rastladığımız köy meydanlarında kahvehanelerde bulunan toplu okuma sahneleri artık yok olmuştur. Radyo ve TV de ilk aşamada toplu eylem aracıyken onlarda günümüzde bireyselleşmiştir (Özkök, 1985: 13).

Buna bağlı olarak, Kaplan'a göre iletişim teknolojileri, dünya çapında egemen, başat ve tek bir kültürün oluşumuna katkıda bulunmaktadır. Bilgi iletişim teknikleri, kültür hizmetlerinin niteliğini tanımlayan ve üreten, tekelleşmiş, tek merkezden yönlendirilen bir kültür ve eğlence pazarının doğmasını sağlamaktadır (Kaplan, 1991: 21). Bununla birlikte tüketimin yaşamsal ihtiyaçların karşılanması anlamından sıyrılarak bir kişilik ifade aracına dönüşmesi sonucunda gündelik hayatın her alanı, giderek daha fazla yoğunlaşan tüketim aktivitesiyle kuşatılmaktadır (Baudrillard, 1997). Tüketim toplumu insan ilişkilerini de metalaştırmakta ve 'kullan at' anlayışıyla giderek insani ilişkilerin doğasını bozmaktadır. 'Kullan at' toplumunun anlamı sadece üretilmiş malları atmak değil; aynı zamanda değerlerin, hayat tarzlarının istikrarlı ilişkilerin, şeylere, binalara , yerlere , insanlara bağlılığın da atılabilmesi anlamını taşımaktadır (Baytin, 2006: 80).

Bilgi toplumunda sanal ağ, mobil telefon gibi araçlarla iletişimin ekonomik ve sosyal ilişkileri düzenleyici rolü, küresel düzlemde hareket özgürlüğü ve rekabet, bireyselliği ön plan çıkarmaktadır. Bilgi toplumu, üretimden başlayarak düşünceye kadar kitleliliği yok etmekte kişisel tercihlere sunulan olanaklarla "birliğin yerine benlik ortaya çıkmaktadır" Bireysel tercihler, kitlelerin parçalanması tehlikesini getirmektedir (Toffler, 1998: 469-470).

Buna göre internetin toplumda oluşturduğu yansımalar şu şekilde bahsetmek mümkündür;

- İnternet üzerinde iletişim daha çok metinler üzerinden sağlandığı için, kişinin sesi, konuşması, yüz ifadesi, mimikleri gibi cinsiyetini ele verecek ipuçları gözden kaçmakta, duygusal ve toplumsal bağlamdan kopuk bir iletişim söz konusu olmaktadır.
- İnternet kullanımı arttıkça sosyal ilişkiler azalmakta, kullanıcılar özellikle aile ve yakın çevresiyle daha az etkileşimde bulunmaktadır.
- Kişiler internet ortamında yüz yüze iletişimde söylemeyeceklerini söyleyebilmekte, daha rahat davranmakta ve kendilerine daha az sınır koymaktadır. "Dezinhibisyon etkisi" olarak adlandırılan bu durum kamusal ortamda bireyselliği öne çıkarmaktadır.

- İnternet arkadaşlıkları fiziksel yakınlıkla desteklenen arkadaşlıklara göre daha kısıtlı, daha az güvenli olmakta, internet arkadaşlığı ile günlük çevre paylaşılmadığı için iletişim zorlaşmaktadır. Örneğin, güçlü bağlar kurulan insanlardan olumsuz bir haber alındığında online iletişim yetmemekte telefon kullanma yada fiziksel etkileşim kurma ihtiyacı duyulmaktadır.
- Sanal mekanda kişisel web sayfaları hazırlayanlar “hayâlî” bir topluluğun kendilerini ilgiyle izlediği düşüncesine kapılabilmekte böylelikle hayali bir etkileşim söz konusu olabilmektedir (Sayar, 2002: 64).

Bunların yanı sıra, iletişim teknolojilerinin toplumsal etkileşim üzerindeki dolaylı etkilerinden biri de iletişimin kolaylaşmasıyla, insanların yaşama mekanı seçimindeki esnekliğin artmış olmasıdır. Böylece kent sınırlarının belirsiz hale gelmesiyle, kentsel ve toplumsal bütünlükten kopuk yerleşim alanları inşa edilmekte, sanal mekanda silikleşen ırk, din, sınıf ayrımı fiziksel mekanda belirginleşmektedir..

İlerleyen teknoloji iletişimi önleyen ya da güçleştiren fiziksel engelleri büyük bir hızla ortadan kaldırırken, olanaksız sanılanları gerçekleştiriyorken, en yalın anlamdaki iletişimi, kişinin kişi ile iletişimini engelleyen güçlüklerin yenilmesinde benzer başarı gösterememektedir (Usluata, 1995: 5-6).

4.2.3 Toplumsal ve Bireysel Sağlık

4.2.3.1 Toplumsal Sağlık

Kişilik ve toplum ayrılmaz bir biçimde birbirleriyle bağlantılıdır ve toplumsallaşma kişiliğin kazanılmasında temel süreçtir (Ozankaya, 1994: 145). İletişim çağında ise bireye özel hizmet sunma amacı ile ortaya çıkan bireysellik, kitlesizleştirme kavramları doğal olarak toplumsal sağlık üzerinde bazı etkiler yaratmaktadır. İletişim araçları ile insanların kendine yeterli bir varlık olabildiği bir ortamda insan topluma karşı yabancılaşmakta, bireysel yaşamın hakim olacağı öngörülen geleceğin bilgi toplumunda sosyal ihtiyaçlar ve sorunlar öne çıkmaktadır.

Esnek üretim anlayışının, katılımcı demokrasinin, özel hayatın gizliliği vb. gelişmelerin yaygınlaşmasına zemin hazırlayan eğilimlerle, bilgi toplumu kendi içinde başka isimlerle anılmaktadır. “Gözetim toplumu” (surveillance society), “kaygı toplumu” (anxiety society) gibi adlar, bireysel-küresel terörizm, dış şoklara açıklık, güvensizlik, belirsizlik gibi olumsuz çağrışımları doğurmaktadır. Dolayısıyla, geleneksel toplumun metafizik dünyası, bilgi

toplumunun bilimsel yanına eklemlenmekte, güvensizlik, belirsizlik ve riskle harmanlanmış toplumsal yaşam biçimleri kurulmaktadır. Bu bağlamda, ilk kez Alman sosyolog Ulrich Beck'in 1992 yılında kullandığı "risk toplumu" kavramı da, bilgi toplumunun evriminde bilgi, insan, zaman, mekân değerlerinin şekillendirdiği dünyanın sıkça anılacak olan kavramlarından (Yalçinkaya ve Özsoy, 2003 *).

Sınırların silikleşmeye başlaması, kültürel değerlerin çözülmesi bilginin hızlı yayılımı ile ortaya çıkan küreselleşmenin bir sonucudur. Timisi, zamandan ve mekandan bağımsız iletişim olanağı sunan sanal ağın, yeni dünya düzeninde eşitsizlikleri derinleştirdiği, yeni sömürgecilik anlayışının uzantısı olduğu, bu sömürgecilik anlayışının yeni postfordist ekonomik yapılanma aracılığıyla belirginlik kazandığı ve küreselleşme söylemi adı altında görünmez kılındığını ileri sürmektedir (Demircan, 2006: 49). Bu nedenle dünya genelinde, büyük çapta kültürel ayrışmalar, çözümler meydana gelmekte, bilgi toplumunun sıralanan bu riskler nedeniyle insanlığın bütünleşmesini sağlayabilecek kabiliyette olmadığı düşünülmektedir. Özellikle az gelişmiş ülkelerde yeni iletişim ve ulaşım biçimlerinin sağladığı hız, pek çok sosyal problemlere neden olmakta, yeni sınıflar ortaya çıkmakta, şehirleşme, sanayileşme gibi konularda yapısal denge sağlanamadan yeni problemlerle karşılaşmaktadır (Birkök, 2004: 6). Bu doğrultuda bilginin hızına yetişmeye çalışan insanlar kendilerini daha güvenli ve konforlu mekanlara kapatmaya çalışırken, diğer yandan bu gelişimlere tüketim toplumu bilinci ile yaklaşan belirli bir kesime, hayat amacı olarak bir ev düşletilmekte, başka bir yönde ise gelişen sistem açısından kalifiye olmayan, oldukça düşük gelirli kesim ise kentsel korku (yaygınlaşan sosyokültürel çatışma ve kentsel suçlar nedeniyle) alarmini aktif hale getirmektedir. Dolayısıyla yüksek bir ivme ile her gün daha çok hızlanan bilginin akışı, amaçlar, talepler, araçlar, artan seçenekler, korkular ve gün geçtikçe kısaldığı imgesini algılatan zaman karşısında, insanlar, kentlerdeki toplumsal yaşamdan mekandan çekinme ve çekilme yönünde ilerlemektedirler.

Toplumsal çözülmeyi aktif hale getirmekte olan yeni iletişim biçimlerinin bireysel sağlık üzerindeki etkilerini ise sosyolojik, psikolojik ve fizyolojik etkiler bazında inceleyebiliriz.

* Yalçinkaya, T. ve Özsoy, E. (2003), "Risk Toplumu: Bilgi Toplumu Evriminde Yeni Boyut", II. Uluslararası Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi, Kocaeli Üniversitesi
http://www.bilgiyonetiimi.org/cm/pages/mkl_gos.php?nt=251

4.2.3.2 Bireysel Sağlık

Psikolojik etkiler:

Tom Peters bilgi yönetiminde başarının %5 teknolojiye, %95 ise psikolojiye bağlı olduğunu söyleyerek bir bakıma bilgi toplumunda insan ögesinin ve psikolojisinin önemini vurgulamaktadır (Tonta, 1999: 11). Huxley, gelişmiş araçların yaşamı kolaylaştırma etkisinin ve eğlence formatında sunulan ama “eğlence konusu olamayacak” binlerce kez tekrarlanan mesajların, zaman içinde insanın öğrenme ve düşünme yeteneğini bir baskı olmaksızın köreltebilecek ve insanı “çağa uygunluk” adı altında, belirlemediği bir yaşamın nesnesine dönüştürebilecek potansiyeli konusunda uyarmaktadır (Aksoy, 2000: 17). Bu uyarıya bağlı olarak, bilgi toplumuna geçiş sürecinde psikoloji araştırmalarında değişen kimlik, kendilik anlayışları, insanlar arası ilişkiler ve yeni davranışsal-duygusal bazlı sorunların ön plana çıktığı ve incelenmeye başladığı görülmektedir.

Özgür, farklı ve sürekli (online) iletişim, farklı eğlence ve bilgi kaynakları çekiciliğine kapılıp, zamanın çoğunu bilgisayar önünde geçiren insanlarda bir süre sonra “internet bağımlılığı” oluşmaktadır. İnternet bağımlılığı, TV bağımlılığı, kumar bağımlılığı, aşırı yemek yeme gibi davranışsal bir bağımlılıktır. Buna bir tür “Teknolojik bağımlılık” da diyebiliriz. Teknolojik bağımlılıklar, pasif (TV bağımlılığı) ya da aktif (bilgisayar bağımlılığı) olarak ikiye ayrılmaktadır. Bunlardan bilgisayar bağımlılığı insanlarda patolojik* davranış bozukluğunu andıran internet kullanım örüntüleri ortaya çıkarmaktadır. Bu davranış bozukluğu kompulsif** bir tarzda cereyan etmektedir. Bu insanlar bilgisayarlarından ayrılma güçlüğü çekmekte ve gerçek yaşam etkinlikleri olsun, sosyal ilişkileri olsun, kötüye gitmektedir. Bu doğrultuda yirmi tane sorunlu internet kullanıcısı üzerinde yapılan bir çalışmada, bu durumun öznel sıkıntı, meslekî ve maddî bozulma ve ciddi psikiyatrik komorbidite (hastalanma) ile ilişkili olduğu gösterilmiştir. Bu grupta internet kullanımının

* Patolojik sıfatı "patolojiyle ilgili, anormal, bozulmuş, çalışmayan, işlemeyen" anlamlarında tıpta yaygın olarak kullanılan tıbbi bir terim ve sıfattır. En çok anormal anlamında kullanılmaktadır.

** Obsesif Kompulsif Bozukluk: Kontrol edilemeyen ama sürekli tekrar edilen mantıksız alışkanlıklar ve huylar. Bu psikolojik hastalığa sahip kişiler kontrol edemedikleri ama sürekli tekrar ettikleri alışkanlıklar ve huylar geliştirirler. Çoğu kez bu zararsız ama garip huylar kişinin kafasındaki yoğun karışık duygularını kontrol edebilme ve düzenleme amacı ile başlar. Tekrar eden davranışlar ve düşünceler kişi için büyük bir endişe ve mutsuzluk kaynağı olmaya başladığı zaman ve kişinin normal yaşamını belirgin bir şekilde aksatmaya başladığında hastalık ortaya çıkar. Her ne kadar Obsesif-Kompulsif kişiliğe sahip hastalar sahip oldukları bu düşüncelerin, dürtülerin ve ihtiyaçların hiç bir mantıklı sebebi olmadığını bilseler ve durdurmaya çalışsalar bile kontrolleri olmadığını hissederekler. (<http://www.obsesifkompulsif.com/>)

daha impulsif* olduğu bulunmuştur.

Bu bulgular sonucunda da, aşırı ve sorunlu internet kullanımının Obsesif Kompulsif Bozukluğun yanı sıra, Dürtü Kontrol Bozukluğuna neden olduğu düşünülmektedir** (Sayar, 2002: 66).

Kişiler bağlanmadan yapamadıkları internete girmeden önce gerginlik ve uyarılma hissetmekte, bağlandıktan sonra rahatlamaktadırlar. Bu küçük örneklem grubunda, deneklerin %80'inin yaşam boyu Bipolar Bozukluk*** ya da Şizoaffektif Bozukluk**** ölçütlerini karşılamış olması da önemli bir konudur. Sorunlu ve aşırı internet kullanımı konusunda araştırmalar sürmektedir (Sayar, 2002: 66). Diğer yandan, yeni iletişim sistemlerinin belirli bir düzeyde doğru kullanımı yaratıcılığı desteklenmekte, eleştirel düşünceler ile hayal gücü gelişmekte ve üretkenlik artmaktadır. Karşılaşılan sorunlara pratik çözümler bulabilme, hızlı öğrenme, hızlı iletişim ve paylaşım olanağı ile psikolojik rahatlık sağlanabilmektedir.

* İmpulsif: İradesi ya da yeteneği ileri derecede yıpranmış. <http://www.zargan.com/sozluk.asp?Sozcuk=impulsif>

** İmpuls (Dürtü) Kontrol Bozukluğu: İmpuls kontrol bozukluğu, genellikle karşı konulmaz dürtülerin sonucu olarak yapılan, kişinin kendisine veya başkalarına zarar veren davranışlarla karakterize ruhsal hastalıklar grubuna verilen ortak isimdir. Sınıflandırma tanımlarına göre bu bozukluğun oluşmasında üç unsur olması gerekir.

- Kendine veya başkasına zarar verebilecek bir impuls veya isteğe direnmekte yenik düşmek. Bu impulsa karşı bilinçli direniş olabilir veya olmayabilir, ve olay için önceden hazırlık yapılmış olması veya olmaması tanıyı etkilemez.
- Olay öncesi giderek artan bir gerginlik olabilir.
- Olay sırasında hoşlanma, zevk alma gibi bir duygu vardır. Olay tamamen benlikle uyumludur. Olayın hemen arkasından bir pişmanlık duygusu olabilir veya olmayabilir. Bu bozuklukların hemen hepsi yüzyılı aşkın bir süreden beri tanımlanmıştır.

Aralıklı Patlayıcı Bozukluk, Kleptomani, Piromani, Patolojik Kumar Oynama, Trikotillomani ve başka türlü adlandırılmayan Dürtü Kontrol Bozuklukları olarak sınıflandırılmaktadır. (wikipedia, 2008)

*** Bipolar bozukluk : Manik depresyon, manik atak veya manik depresif bozukluk olarak bilinen hastalıktır. Bipolar bozukluk, kişinin depresyon ve/veya mani, hipomani, ve/veya karışık durumlar geçirdiği duygudurum bozuklukları sınıfını tanımlayan tanısall kategoridir. Kişinin, depresif eğilimlerin yoğun yaşandığı dönemlerle, taşkınlık, coşkunluk olarak tanımlanabilecek mani dönemleri yaşadığı, bu bağlamda Bipolar Bozukluk ya da Manik Atak olarak tanımlanan bir rahatsızlıktır. DSM-IV adlı tanı ve istatistik kriteri ile teşhis konur. (wikipedia, 2008)

**** Şizoaffektif Bozukluk: Şizoaffektif bozukluk hem şizofreni, hem de duygudurum bozukluğu belirtileri gösteren hastalar için kullanılan bir tanıdır. Tanı kriterlerine göre; hastada duygudurum belirtileri olmadan (manik veya depresif belirtiler) da en azından 2 hafta süren hezeyan ve halusinasyonların görülmesi gerekmektedir. Bu psikotik belirtilere ilaveten, ataklar halinde gelen depresif veya manik belirtilerin tabloya eşlik etmesiyle şizofreniden, duygudurum atakları arasındaki dönemlerde tam iyileşme olmaması ve işlevselliğin tamamen düzelmemesi açısından da bipolar affektif bozukluktan ayrılır. Yine de, şizofreni-bipolar bozukluk sınırında duran, her iki tarafa da tamamen girmeyen hastalar için kullanılan, tartışmalı bir tanı grubu olduğu da söylenmektedir. (wikipedia, 2008)

Sosyal etkiler:

Günümüzde iletişim araçları insanların varlığını tamamlayan öğeler konumuna gelmektedir. Daha önce açıklanan kullanıcı sayıları da dikkate alınırsa, mobil hücresel telefon insanın bir organı ve sunduğu hizmetlerle bir arkadaşı imajını uyandırmaktadır. İnsan tüm sosyal ilişkilerini ve toplum içindeki hareketini bu aracın çizdiği rotaya göre sağlamaktadır. Böylelikle insanlar arasında kontrollü iletişim gerekli kılınmakta, sosyal yaşamın gereği olan karşılaşmalar, ziyaretler diğer faaliyetlerin açığa çıkardığı fırsatlara göre “planlı alternatif etkileşim biçimi” konumuna gelmektedir. Diğer bir ifadeyle, kişinin toplum ile iç içe olma zorunluluğu büyük ölçüde kalkmaktadır.

Greenfield ve Reed’in belirttiği gibi, bir diğer yeni iletişim ortamı olan İnternet’in bireylere etkisi de çoğu kez izole kişilikler, bağımlılık gibi olumsuz anlamda çağrışımlar yapmaktadır. Bilgisayar başında uzun süreler geçirip mesajlaşan, program, müzik, film indiren insanlar, fiziki çevresindeki insanlara (çocuğu, eşi, anne babası, arkadaşları gibi) daha az zaman ayırmaktadırlar. İnternet’te mesajlaştığı kişinin kim olduğunu bilmeden saatler harcayan birisi çoğu kez o ilişkiden hiçbir şey edinemezken, aynı zamanda çevresindeki gerçek bireylerden de yoksun kalmakta ve sağlıklı ilişkiler yürütmekte zorluk çekebilmektedir (Yalçın, 2003: 86).

Diğer yandan internetin farklı bir boyutta karşılıklı etkileşime olanak tanısa da sanal dünyadaki ilişkilerle, gerçek ilişkiler arasındaki fark özellikle çocuklar tarafından tam olarak ayırtılamamaktadır. Fiziksel kimliklerini ortaya koymaksızın, sohbet odalarında dolaşmanın tehlikesi, ileri yıllarda gerçek sosyal hayattan çekilme davranışları ile kendini gösterebilecektir. Uzun süre internette mesajlaşan çocukların gerçek hayatta arkadaş edinme sıkıntısı çektiği yapılan araştırmalarla saptanmıştır. Bir araştırmada, web gezintilerinde çocukların kendilerini nasıl hissettikleri sorulduğunda cevap en çok “yalnız” olmuştur. Bu yalnız çocuklar, giderek toplumda iletişim kurmakta zorlanmakta, topluma karşı olumsuz duygu ve düşünceler besleme riskini taşımaktadır. Mesajlaşma ve bilgisayar oyunlarına gereğinden fazla zaman ayıran çocuklar toplumla uyumsuz hale gelebilmektedir (Öz, 2001: 30).

Uzun sürelerle TV seyretmenin yalnızlaştırıcı etkileri üzerine çok sayıda çalışma yapılmakla birlikte, TV seyretmek gibi bir ev bilgisayarı ve internet kullanmak da fiziksel eylemsizlik ve sınırlı bir yüz yüze iletişim olanağını açığa çıkarmaktadır. Kişiler bilgisayar teknolojisini yeni yazılım öğrenmek, bilgisayar oyunları oynamak ve elektronik bilgi edinmek için

kullandıklarında zaman harcamakta ve giderek daha çok zamanı yalnız geçirmektedirler (Sayar,2002: 66). Sanal ağ (internet) bireyler ve gruplar arasındaki etkileşimi artırma amacıyla kullanılan, ancak sonuçta sosyal ilişkilerde azalmaya yol açan bir sosyal teknolojidir

Bunlara bağlı olarak, Toffler “Üçüncü Dalga” eserindeki “bütün varlıklı ülkelerde hemen hemen hep bir ağızdan alkolizm, psikolojik çöküntü, suç oranlarının arttığından söz edilir. Her yerde sosyal yardım ve ruh sağlığı endüstrileri yoğun bir faaliyettedir. Amerikan toplumunda ruh hastalıklarının ve kişisel gerilimlerin artmakta olduğu söylenmektedir. Günlük yaşamda metrolarda, benzin istasyonlarında, yollarda insanlar dokunsan parlayacak durumdadır.” (Toffler, 1998: 404) ifadesiyle teknolojinin beşiği konumundaki ülkelere gönderme yapmaktadır.

Fizyolojik etkiler:

Fizyolojik etkiler dediğimizde, doğrudan sağlığı tehdit eden problemler anlaşılmaktadır. Yetişkinler ve özellikle çocuklar için bu etkiler önemli riskleri beraberinde getirmektedir. Yeni iletişim teknolojilerinin yarattığı fizyolojik sorunları temel olarak dört grupta açıklayabiliriz. Bunlar; görme sorunları, duruş ve iskelet sorunları, radyasyon riski ve daha az hareketten kaynaklanan fiziksel problemlerdir.

Internet'in insanları bilgisayar önünde uzun süreli olarak alıkoyması sonucunda bedensel olarak oturma ve klavye kullanmaya bağlı olarak el, kol ve omurga sorunları, hareketsizlik sonucu kilo sorunları, ekrandan ve mobil iletişim teknolojilerinden kaynaklanan radyasyondan dolayı görme, hücresel bozukluklar ortaya çıkabilmektedir.

Teknolojideki çok hızlı gelişmeler sonucu üretilen çeşitli elektronik cihazların (TV, radyo, bilgisayar, telefonlar ve röntgen, tomografi vb. tıbbi cihazlar) yaygınlaşması ile meydana gelen radyasyonun elektromanyetik kirliliğe yol açtığı anlaşılmıştır. Radyasyon hücrenin genetik materyali olan DNA'yı parçalayabilecek kadar enerji taşımaktadır. DNA'nın zarar görmesi ise hücreleri öldürmektedir. Bunun sonucunda doku zarar görmekte, DNA'da çok az bir zedelenme, kansere yol açabilecek kalıcı değişiklikler görülebilmektedir (Turksite, 2008*).

Diğer yandan, yeni iletişim teknolojilerinin işleyişini sağlayan baz istasyonları konumlarına göre insanlar için risk unsuru olabilmektedir. Vücudumuzdaki manyetik alanlar, doğal

* http://www.turksite.eu/index2.php?option=com_content&do_pdf=1&id=75

çevremizdeki yerkürenin manyetik alanı ile uyum içerisindedir. Baz istasyonlarının çevresinde elektromanyetik alan oluşmakta ve oluşan bu elektromanyetik alanın insan vücudundaki ve doğal çevredeki elektromanyetik alandan fazla olması sebebiyle mevcut uyum bozulmaktadır. Bu da, elektromanyetik kirlilik adı verilen bir tür çevre kirliliğine neden olmakta ve iletişim miktarı arttıkça etki büyümektedir (Wikipedia, 2008*). Mikrodalgalar kanser yapıcı etkisinin yanı sıra, göz merceği üzerinde deformasyona neden olmaktadır. Bu nedenle sonuç olarak binlerce baz istasyonu içinde yaşayan insanlar açısından baz istasyonlarının insan yerleşiminin olmadığı mekanlara kurulması önemlidir.

4.3 İletişim Teknolojilerinin Kentsel Kamusal Mekanlar Üzerinde Yarattığı Etkiler

İlk bölümde açıklandığı gibi kentsel mekan, taşıdığı kimlik ve fiziksel imaj öğeleriyle (düğüm noktaları, sınırlar, işaret öğeleri vb.) toplumsal yaşamın yönlendiricisi olmuştur. Çalışma, rekreasyon, ulaşım işlevlerini üstlenen kamusal mekanlar ise günümüze kadar iletişim - etkileşim odakları (meydanlar, ticari, idari yapılar vb.) ve bunların arasındaki kanal mekanlar (sokaklar, yollar) olarak tasarlanmış, insanların bilgiye mekansal deneyim yoluyla ulaştığı, kompleks iletişim ve etkileşim alanları olarak tanımlanmıştır. Zorunlu, isteğe bağlı ve sosyal faaliyetler çerçevesinde insanların kentsel mekanda çizdiği rotaların kesişimi, yüzyüze iletişim, bilgi alışverişi, yardımlaşma, gözlem, tecrübe, refleks, güven, algı, sahiplilik, aidiyet vb. kavramların deneyimlenmesine neden olarak, toplumsal kültür, toplumsal sağlık kavramlarının oluşumuna ve gelişimine zemin hazırlamıştır. Ancak günümüzde kamusal mekanın anlamı değişim sürecindedir

Arendt, 50 yıl öncesinin dünyasında demiryollarının, uçakların gemilerin gelişimi ile mesafenin ortadan kalkmakta olduğunu, “hızın mesafeyi anlamsızlaştırdığını” belirtmiştir. Bu dönemde gelişen haritalar, deniz seyir belgelerini dikkate alarak “daha dünyanın etrafını nasıl dolaşacağımızı, insanlığın yaşama alanlarını günlere saatlere nasıl sığdıracağımızı bilmeden, yerküreyi oturma odamıza kadar soktuk” ifadesini ortaya koymuştur. Bu kaygıyı ifade eden “mecaz” günümüzde, 50 yıl önce hayal edilemez olan yeni teknolojiler sayesinde gerçeğe dönmüştür. Artık mesafeleri aşmak için ulaşım araçlarına ihtiyacımız da bulunmamaktadır (Arendt, 1994: 360). Enformasyon devrimi sayesinde kentsel yaşam, mekansal engelleri

* http://tr.wikipedia.org/wiki/Baz_istasyonu

soyutlayabilen, daha hızlı hizmet seçenekleri karşısında değişmektedir. Sunulan yeni iletişim biçimleriyle çeşitli faaliyetlerin yerine getirilme sürecinde “Artan Hız” mekan algımızı değiştirebilmektedir. Bu durum mekansal planlama açısından önem taşımaktadır (Talvitie, 2003: 28).

Diğer yandan sanal mekan, günlük yaşamda kentsel mekanın bir uzantısı ya da alternatifi olarak işlev görmektedir. Algılamada duyuların %60 görsel , %30 işitsel ve %10 dokunarak dağılım gösterdiği kabul edilirse(Hall, 1966: 108-122, Erdönmez, 2005: 38), buna dayanarak iletişim teknolojileri bugün insan algısının hareket etmeden %90’ına hizmet edebilmekte ve daha fazlasını hedeflemektedir.

Değişmekte olan yaşam biçimi ile kentler yeniden şekillenmekte, insanların kentte izledikleri rotalar ve geçirdikleri zaman miktarları değişmekte, sosyal ilişkiler hayatımıza aktarılan yeni iletişim ara yüzleri ile yeniden düzenlenmektedir. Çeşitli faaliyetler

- “mekandan bağımsız” (e-ticaret, e-mail, e-fatura, e-bankacılık. vb) veya
- “daha önceden belirlenen bir mekana odaklanarak” (sanal mekanda yeri belirlenen mekana hareket)

yapılabilmekte ve gelişen teknoloji ile birlikte bu davranış biçimleri yaygınlaşmaktadır. Kısaca, konutlarımız barınak olmasının yanında birçok işlevi de üstlenebilmekte; diğer taraftan insan, herhangi bir ihtiyacının konumunu saptayarak, kent mekanının sunduğu kompleks etkileşime ve deneyime kapalı olarak doğrudan o mekana yönelebilmektedir.

Gelişen iletişim olanaklarının insan faaliyetleri üzerinde yarattığı bu değişimlerin yanı sıra iletişim teknolojilerinin sağladığı ekonomik avantajlar sebebiyle hızlı gelişimi, mevcut kent ve toplum yapısı ile uyumsuzluk gibi önemli bir noktayı ortaya çıkarmaktadır. Bu sistemler kişi başına düşen milli geliri yüksek ülkelerde insanların yaşam ve çevre kalitesini yükseltirken, gelişmekte olan ya da gelişmemiş ülkelerde yarattığı dolaylı etkiler, sosyal yaşam ve kentsel mekanın ideal niteliklerini olumsuz etkileyebilmektedir. Buna ek olarak, çağımızın trendleri olan kentleşme (kente gelme – kentte yaşamak) ve dijitalleşme (kentten kaçış – özel mekanda yaşam) gelecek perspektifinde toplumun kesişim alanı olan kamusal mekanın önemini daha fazla arttırmaktadır. Fakat fiziksel ve sosyal çevreden ziyade ekonominin ön planda olduğu bu toplumlarda gelişen iletişim sistemleri sayesinde sermayenin iki temel hedef olarak;

- bireye özel hizmet olgusunun geliştirilmesi (daha fazla tükettirmek için)
- birim zamanda yapılması istenen iş sayısının artırılması (rekabet için)

amacını taşıması, toplumun sirkülasyonu ve kamusal mekanların yapısı üzerinde olumsuz etkiler yaratmaktadır. Bu doğrultuda kamusal mekanda olumsuz etki yaratan güncel sorunlar;

- Zamanın gereken işler karşısında daralması ve Kentsel mekanda hareketliliğin hızlanması (araç talebinin artışı ve fiziksel etkileşimin azalması)
- Kamu mekanlarının giderek artan ölçüde özelleşmesi,
- Kamu mekanlarına erişimde ve kullanımında artan denetim,
- Göç, artan ırk ve sınıf ayrımı, sosyal dışlama, kentsel korku
- Yerel coğrafya ve tarih ile olan bağlarını koparan tasarım konseptleri,
- Tüketim ve eğlence motiflerinin aşırı vurgulanması,
- Kamu mekanında sosyal ilişki kurma, yakınlaşma ihtiyacının azalması,

şeklinde belirtilebilir*

Bu durum ekonomik yarış düzeninde kent mekanının, daha çok işlevsel bakış açısıyla ele alınmasını tetiklemekte ve özel mekanın değerinin artmasını sağlamaktadır. Böylece konutun zamana karşı üstlendiği yeni işlevler ve hızla artan ulaşım araçlarının kente baskısı, kamusal alanların mekansal etkisini azalmaktadır. Böylece, özellikle büyük şehirlerde kentsel mekan kabaca,

- “konforlu bir konut” ile
- bir faaliyet için odaklanılmış mekanlar arasında olabildiğince kısa zaman geçirilmek istenen “ulaşım” ağından

oluşmaktadır. Bu doğrultuda, Auge’ye göre günümüz kamusal mekanları ulaşım ve geçiş amaçlı mekanlar olarak öne çıkmaktadır (Auge, 1997: 93). Bu süreçte konutlar ana karayolu ve demiryolu aksları doğrultusunda kent dışında duvarlar arkasında gelişmekte, bünyesinde

* Sennett, (1996), Sancar, F. ve Saygın, N., (2000), Velibeyoğlu, (2004) kaynaklarından yararlanılarak hazırlanmıştır.

birçok fonksiyonu barındıran tek bir binadan oluşan merkezler, meydanların, sokakların, parkların, estetik imaj öğelerinin tanımladığı kent merkezlerine güçlü bir alternatif olarak gelişmektedir.

Böylelikle devinimin arttığı kent yaşamında ortaya çıkan yeni kamusal mekan anlayışı literatüre “geçiş mekanları”(transit places), “yer olmayan”, kimseye ait olmayan mekan (non-lieux) terimlerini eklemiştir. Auge “yer” i kimliğe sahip, ilişkisel ve tarihsel anlamda tanımlanabilen alan olarak açıklamaktadır. “Yer olmayan” ise belirli bir kimlik ve ilişki ortamı oluşturmaz, yalnızlık ve benzeşim yaratmaktadır. Yer olmayan mekanlar şimdiki zaman içinde yaşanmaktadır; otoyolda ışıklı tabelalar o an ki hava durumunu, yol bilgilerini vermektedir, otoların çoğunluğu radyo sistemleri ile donatılmıştır, uçaklarda gazeteler tekrar tekrar okunmaktadır, süpermarketlerde radyo yayını , şarkılar, reklamlar, haberler hiç durmadan insanlara dayatılmaktadır. (Auge, 1997: 85,112-113). Yer ile yer olamayanın farkı “yer” in uzamla* olan karşıtlığından geçmektedir. Auge ve Certeau’ya göre uzam, kullanılan yerdir. Devingenlerin kesiştikleri noktadır. İletişim teknolojileri sayesinde artan bu devinimin sonucu olarak otogarlarda, havalimanlarında, alışveriş merkezlerinde, istasyonlarda, otoyollarda kişilere benzer imgelerin baskısı altında “yer”in algılanamadığı, bir hareket alanı sunulmaktadır. Bu mekanlara homojen bir biçimde yayılan insanlar arasındaki etkileşim mesafesi insan sayısına bağlı olmaksızın artmaktadır.

Diğer yandan, günümüze kadar gelişen teknolojik altyapı her ne kadar mekandan bağımsız bir hizmet olanağı sunsa da, insanları belirli mekanlara ve o mekanlardaki donanım (araçlara) bağımlı kılmaktadır. Buna karşın geleceğin iletişim teknolojileri de, ikinci bölümde açıklandığı gibi, mekandan ve donanımdan bağımsız bir yaşam perspektifi sunmaktadır. Bu gelişim perspektifinde, iletişim teknolojilerinin kamusal mekanlar üzerindeki etkilerinin saptanması ve giderek daha hızla gelen geleceğin koşullarına göre insan-insan ve insan-doğa etkileşimi temelinde kamusal alanların yeniden tanımlanması gereklidir. Çalışmada iletişim teknolojilerinin kamusal alanlar üzerindeki etkileri açık kamusal alanlar, kapalı kamusal alanlar ve ulaşım odakları alt başlıklarında açılacaktır.

4.3.1.1 Kentel değişim noktaları (meydanlar)

* Uzam teriminin kendisi yer teriminden daha soyuttur zira yer en azından bir olaya söyleneceye yada bir tarihe göndermede bulunur, uzam terimi fark gözetmeksizin bir düzlüğe iki nokta arasındaki mesafeye , yada zamansal bir büyüklüğe uyarlanabilir. (Auge, 1997: 90)

4.3.1 Açık Kamusal Mekanlar Üzerinde Yarattığı Etkiler

Açık kamusal mekanlar bireylerin toplumla bir araya geldikleri mekanlardır. Zorunlu, isteğe bağlı ve sosyal aktivitelerin kente yayılmasını sağlayan bu mekanlar, hareket etme, konuşma, işitme, hissetme, tepki, korunma gibi yeteneklerin bilinç dışında gelişimini sağlamaktadır. Yapılar arasında bir sosyal doku oluşturan bu mekanlar ortak bir kimlik oluşumunu desteklemektedir. İlk kentlerden günümüze sokakları, açık mekanları yönetme isteği, eski kentleri gerekli ve istenilen faaliyetler için daha kullanışlı hale getirme, toplumdaki insanlar için daha güzel ve sağlıklı mekanlara dönüştürme çabası ve bu mekanlar ile kimlik edinme çabası kamusal alanların önemini açığa vurmaktadır (Kostof, 1995: 191-217).

Ancak günümüzde çeşitli aktivitelerin daha hızlı yapılabileceği, kullanışlı, maddi açıdan daha makul, bireyin daha geniş kitlelere kendini ifade edebileceği, çok daha fazla seçeneğe ulaşabileceği iletişim teknolojisi hizmetleri (internet, multimedya, mobil iletişim) kentsel iletişim ağını oluşturan açık kamusal mekanların sunduğu avantajlara tercih edilebilmektedir. Alternatif iletişim sistemleri ile birlikte sağlıklı kentsel yapı insanları kentten, dolayısıyla açık kamusal alanlardan uzaklaştırabilmektedir. Kentsel açık kamusal mekanlar, mahalle, semt, kent ve bölge gibi çeşitli ölçeklerde hizmet sağlayan hiyerarşik bir yapıda değerlendirilebilir.

Ancak iletişim ve etkileşim kavramları çerçevesinde yeni gelişen iletişim teknolojilerinin kentsel açık kamusal alan kullanımında yarattığı etkiler genel bir bakış açısıyla,

- odak / düğüm noktaları (meydanlar),
- geçiş alanları (sokaklar, yollar),
- kentsel açık ticari alanlar (çarşı ve açık pazar alanları)
- kentsel açık rekreasyon alanları (park, spor alanları vb.) olmak üzere dört alt başlıkta incelenebilir.

4.3.1.1 Kentsel düğüm noktaları (meydanlar)

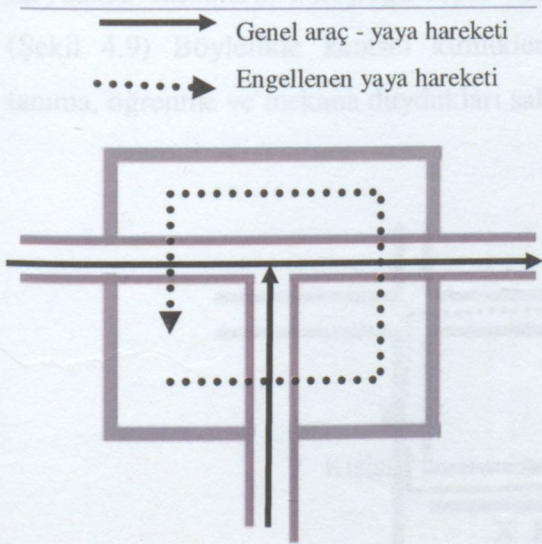
Tarihsel süreçte gerek kamusal işlev taşıyan yapılarla, gerek özel yapılarla tanımlanan meydanlar insanların toplanma ve dağılma mekanları olmuştur. Dolayısıyla meydanlar toplumsal iletişim ve etkileşimin en fazla geliştiği mekanlar olarak günümüze gelmiştir. Meydanlar fiziksel imaj öğeleri ve tanımladıkları ticari, dini, sosyo-kültürel, idari vb. yapılar

ile her sosyal gruptan çok sayıda insanın kullandığı çekim alanlarıdır. Meydanlar yüz yüze iletişimi yüksek düzeyde olanaklı kılmakta, toplum içinde karmaşık etkileşimi artırmakta, açığa çıkardıkları mimari özellikler ile kent kimliğini güçlendirebilmekte ve toplum, kent ve doğa üçgenini tanımlayabilmektedirler.

Kentsel mekanda toplumsal iletişim ağının düğüm noktaları olan meydanların bu özelliği gelişen teknolojik iletişim biçimlerinin etkisiyle bu özellikleri değişmektedir. Değişen iletişim biçimlerinin bu mekanlar üzerindeki dolaylı etkileri şu şekildedir;

Birçok zorunlu veya isteğe bağlı etkinliğin, mekandan bağımsız olarak giderilebilmesiyle (elektronik ağ yoluyla ihtiyaçların sağlanması) kamusal alanlar, dolayısıyla meydanlar gelecek perspektifinde daha az insana hizmet edebilecektir (Carr, 1992: 26-43, Souıcı ve Kılınçaslan, 2005: 97-106). Şehir meydanlarının merkeziliği kaybolacak ve net yoluyla faaliyetlerin uygun şekilde dağıtılmasıyla, birey nerde olursa olsun talepler karşılanacaktır (Souıcı ve Kılınçaslan, 2005: 105-106).

- İletişim teknolojilerinin (internet, multimedya, telekomünikasyon) gelişimiyle tüketim alışkanlıkları artmakta, kentsel yaşam hızlanmakta, teknoloji ucuzlamaktadır. Dolayısıyla sürekli artmakta olan araç sahipliliği bazı kent meydanlarının ulaşım odağı (durak), otopark veya karayolu olarak işlev görmesine neden olabilmektedir. Bu durum da kent meydanlarının bölünmesine ve hareket serbestliğinin kısıtlanmasına neden olmaktadır (Şekil 4.7)

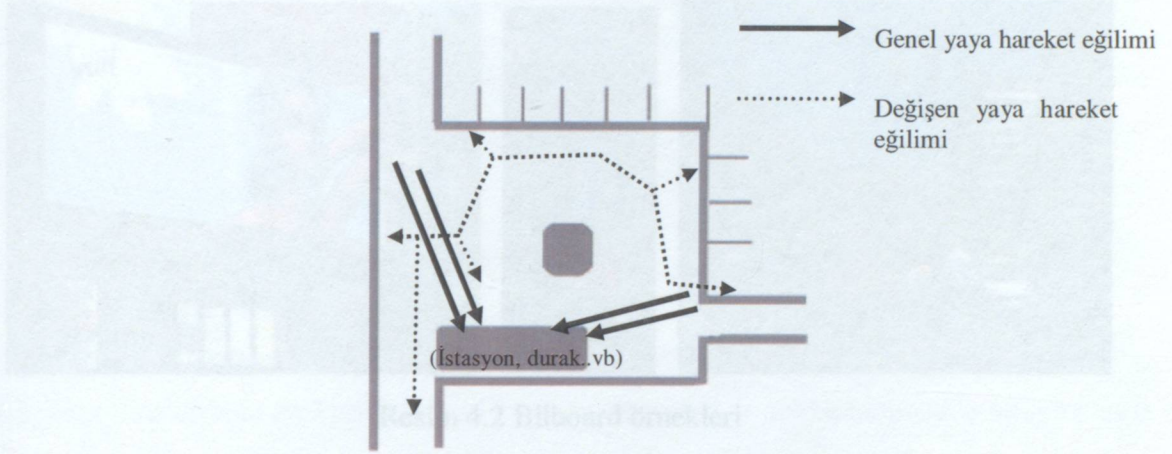

Şekil 4.7 Araç yolu ile bölünmüş meydan şeması ve insan hareketliliği

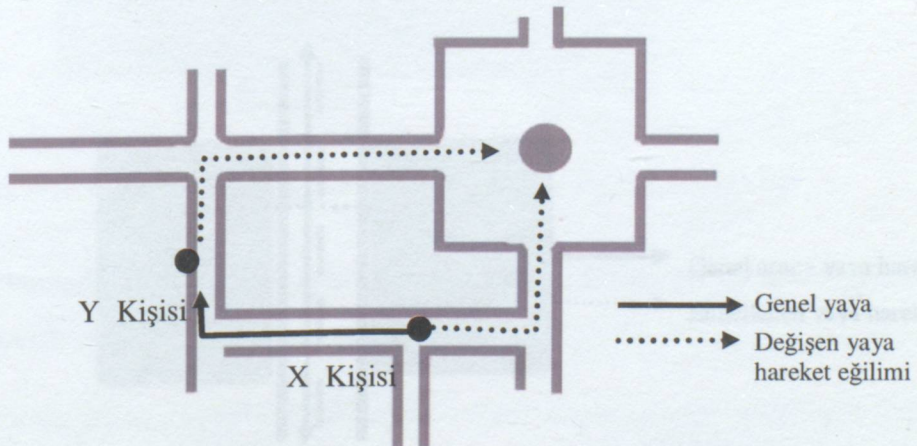
Resim 4.1 Gazi Osman Paşa kent meydanı (Kaynak : İBB)

- Meydanlar kentsel hareketliliğin hız kaybettiği mekanlar olmasına rağmen, değişen iletişim biçimlerinin etkilediği yaşam koşulları ile bu alanlardaki hareketlilik hızlanmaktadır. Dolayısıyla bazı kent meydanları çoğu zaman kentsel fonksiyon alanları (iş, rekreasyon, sağlık vb. alanlar) ile bünyesindeki ulaşım odakları (metro istasyonu, otobüs durakları vb.) arasında bir akış mekanı olarak nitelenmektedir. Böylelikle düğüm noktalarında geçirilen zaman azalmakta, kent kimliğini açığa çıkaran mekansal algı etkisini kaybetmektedir. (şekil 4.8)

Şekil 4.8 Ulaşım odaklarının bulunduğu meydan şeması ve insan hareketliliği

- Sınırsız mekanda mobil iletişim (cep telefonu , araç telefonu) olanakları ile birlikte insanlar kentin her noktasında buluşabilmektedir. Buna bağlı olarak, fiziksel işaret öğeleri ile meydanlar insanların buluştuğu röper noktaları olma özelliklerinden uzaklaşabilmektedir. (Şekil 4.9) Böylelikle kentsel kimlikleri gücünü kaybedebilmekte, insanların mekanı tanıma, öğrenme ve mekana duydukları sahiplilik hissi azalabilmektedir.

Şekil 4.9 Kentsel mekan ve mobil iletişim kurabilen iki insanın karşılaşmak için tercih ettikleri hareket rotası

- İletişim teknolojileri ile önem kazanan reklamcılık, marka gibi kavramlar, insan ile mekanı bütünleştiren ölçek, biçim, renk, doku gibi etkenler gözetilmeksizin meydanların etrafında en fazla uyarıcı etki yapabilecek bina formları, reklam öğeleri ile mekanı kimliksizleştirmektedir. Heykellerin yerini reklam billboardları almakta ve bunların uyarıcı etkisi meydanların algılanan makroformunu değiştirerek algıda karmaşaya neden olabilmektedir. Ayrıca yayaların hareketi kısıtlanmakta ve belirli doğrultular tanımlanarak meydan alanı daraltılmaktadır.

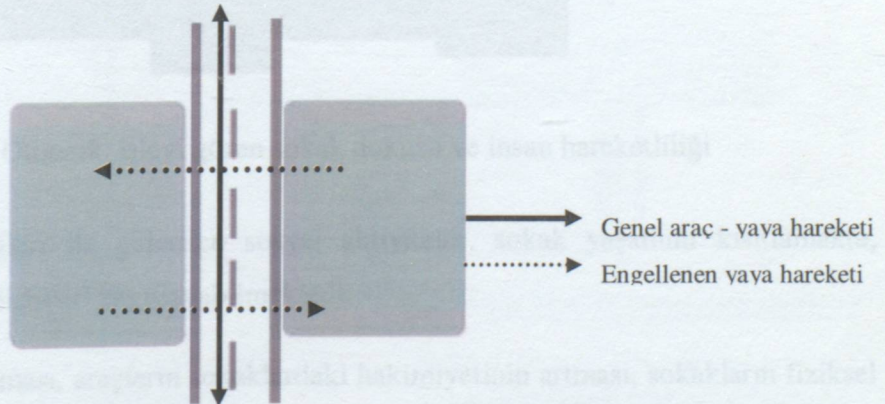

Resim 4.2 Billboard örnekleri

4.3.1.2 Geçiş alanları (sokak, yol)

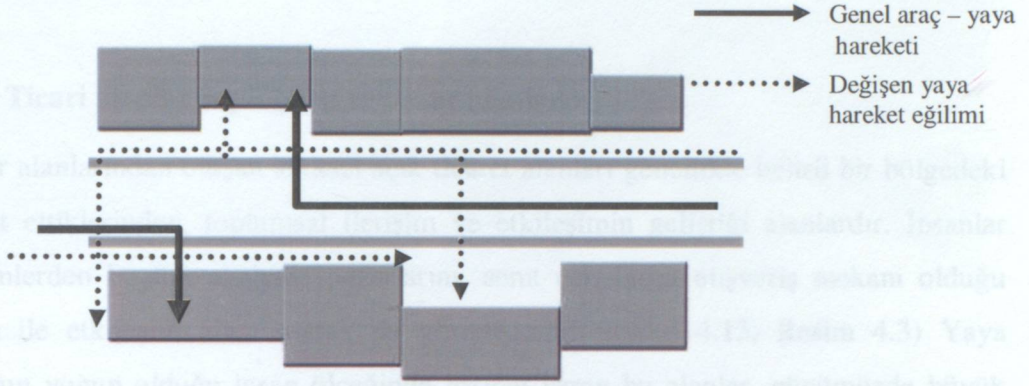
Konut, çalışma, rekreasyon alanları arasında geçiş mekanları olan sokak ve caddeler özellikle iletişim teknolojilerin gelişimine koşut olarak artan araç sahipliği karşısında değişim göstermektedir. Buna göre;

- Caddelerin boyutları genişlemekte, bu durum yerleşim bölgelerinin kendi içinde bölünmesine ve farklı bölgelerin de ayrışmasına neden olabilmektedir (Şekil 4.10).

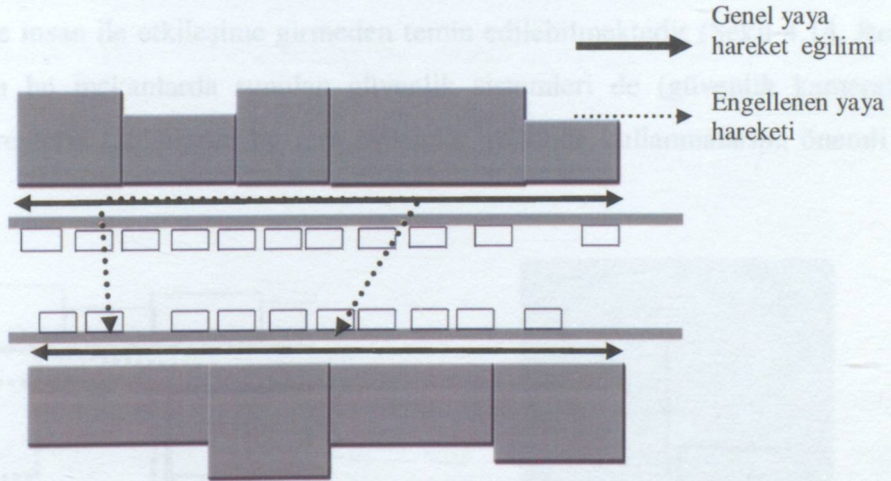
Şekil 4.10 Ana ulaşım aksı ile bölünmüş kentsel bölge ve zorlanan insan hareketi yönü

- Yaşamımızı sürdürdüğümüz belirli odaklar (konut, iş) arasında birbirini daha çok tanıyan insanların karşılaşma mekanı olan sokakların yaya kullanımından soyutlanmasıyla sokak yaşamı yitirebilmekte, sosyal açıdan yabancılaşma açığa çıkmaktadır (Şekil 4.11).

Şekil 4.11 Örnek sokak dokusu, araç ve yaya hareketliliği

- Sokakların otopark olarak kullanılması sokağın yaya olarak kullanımını azaltmakta, araçların oluşturduğu fiziksel ve görsel engel hareketliliği ve sokak bütününde bireyler arası etkileşimi engelleyebilmektedir. (şekil 3.12)

Şekil 4.12 Otopark işlevi gören sokak dokusu ve insan hareketliliği

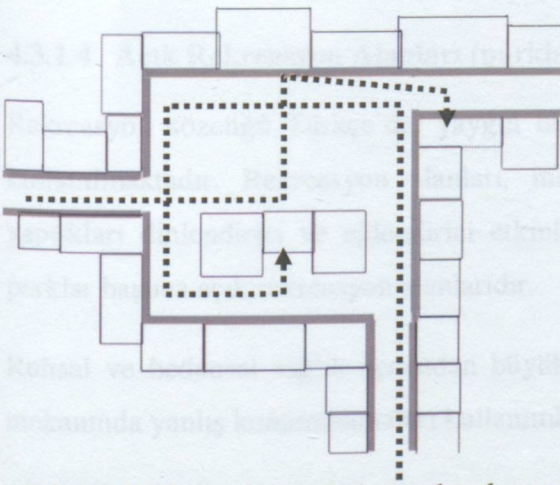
- Multimedya teknolojileri ile giderilen sosyal aktiviteler, sokak yaşamını kısıtlamakta, böylelikle komşuluk ilişkileri zayıflayabilmektedir.
- Sokak yaşamının azalması, araçların sokaklardaki hakimiyetinin artması, sokakların fiziksel niteliklerinin aynışması sokakta geçirilen zamanın kayıp zaman olarak hissedilmesine ve mekan ile bağın koparak mekandaki hareket hızının artmasına neden olabilmektedir. Diğer

bir ifade ile Sennet'e göre göre 60'lı yıllardan sonra geleneksel kamusal alan, yerini hareketten türemiş bir kamusal mekâna bırakmış ve kamusal alanın işlevi ulaşımına bağlı olarak yalnızca hareket etme işlevine indirgenmiştir. Bu doğrultuda sokak, zorunlu bir geçiş alanına dönüşmüş ve bu noktada 'sosyal ' anlamını tümüyle yitirmiştir. (Gökgür, 2006: 65)

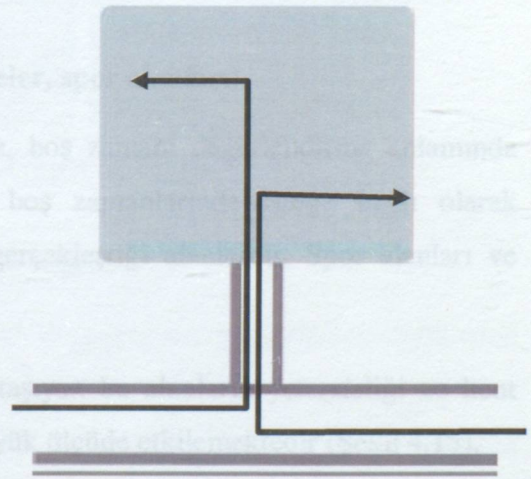
4.3.1.3 Açık Ticari alanlar (açık çarşı ve pazar alanları)

Çarşı ve pazar alanlarından oluşan kentsel açık ticaret alanları genellikle belirli bir bölgedeki nüfusa hizmet ettiklerinden, toplumsal iletişim ve etkileşimin geliştiği alanlardır. İnsanlar geçmiş dönemlerden bugüne mahalle pazarlarını, semt çarşılarını alışveriş mekanı olduğu kadar toplum ile etkileşim alanı olarak da görmüşlerdir. (Şekil 4.13, Resim 4.3) Yaya sirkülasyonunun yoğun olduğu insan ölçeğinde hizmet veren bu alanlar, günümüzde büyük boyutlarda dikeyde gelişen ve daha çok nesne – insan ilişkisine göre kurgulanan ticaret merkezlerinin tehdidi ile karşı karşıyadır.

Alışveriş merkezlerinin dijital ağda da ziyaret edilebilmesi aranan ürünlere saniyeler içinde ulaşılmasını ve ürün özelliklerinin detaylı olarak öğrenilmesini sağlamaktadır. Böylece belirlenen ürün ister eve teslim olarak, ister yeri daha önceden tespit edildiği için doğrudan ulaşılarak mekan ve insan ile etkileşime girmeden temin edilebilmektedir (Şekil 4.14, Resim 4.4). Diğer yandan bu mekanlarda sunulan güvenlik sistemleri de (güvenlik kameraları, tarayıcılar vb.) bireylerin tercihlerini bu tarz mekanlar yönünde kullanmalarına önemli bir etkindir.

Şekil 4.13 Yaya ölçeğinde kentsel açık çarşı, pazar alanı şeması ve yaya sirkülasyonu

Şekil 4.14 Ana Ulaşım ağına bağlı geniş kapasiteli alışveriş merkezi şeması ve insan - mekan ilişkisi

Resim 4.3 Açık ticaret alanı

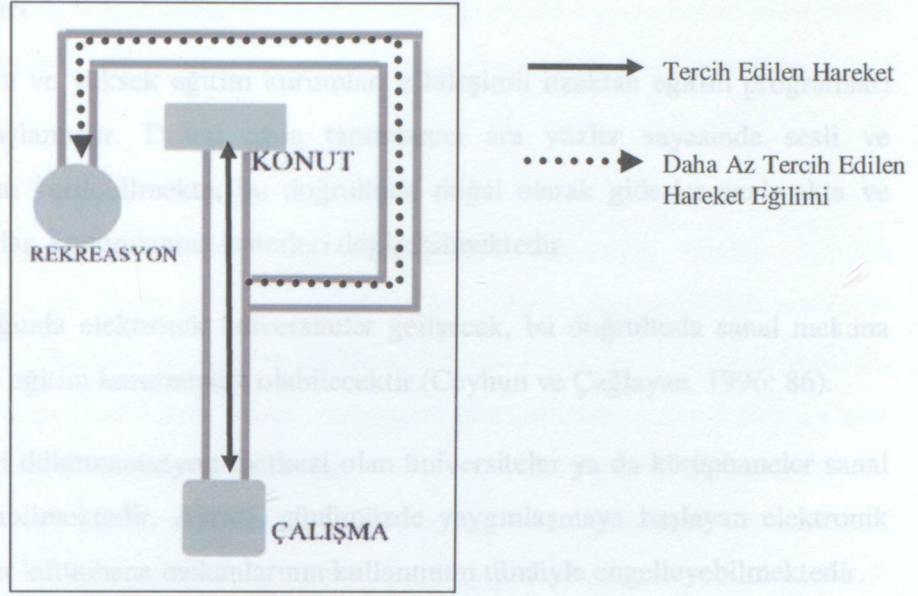
Resim 4.4 Kapalı alışveriş merkezi

Alışveriş merkezi konsepti kamusal yaşam açısından güncel bir tartışma konusudur. Gruen alışveriş merkezlerini, günümüzde yalnızca tüketim ürünlerinin değil, yukarıda sözü geçen sosyal ve kültürel aktivitelerin de tüketildiği birer “tüketim katedralleri” haline geldiğini belirtmektedir. Baudrillard’da meta panayırı olarak adlandırdığı, alışveriş merkezlerini kullanıcılarına sunduğu küçük bir kent yaşantısı simülasyonu olduğunu ileri sürmektedir. Vural ve Yücel’e göre bu mekanlar içinde kurulan kamusal ilişki de, aynen alışveriş merkezinde kurgulanan yapay dünyaya benzer bir şekilde kendiliğindenliğini kaybetmiştir. İklimlendirmesinden, güvenlik kontrolüne kadar fiziksel ortama dair her şeyin düzenlenmiş olduğu alışveriş merkezlerinde kamusal ilişkiler de düzenlenir hale gelmiştir (Yücel ve Vural 2006: 105).

4.3.1.4 Açık Rekreasyon Alanları (parklar, bahçeler, spor alanları)

Rekreasyon sözcüğü Türkçe’de, yaygın bir şekilde, boş zamanı değerlendirme anlamında kullanılmaktadır. Rekreasyon alanları, insanların boş zamanlarında isteğe bağlı olarak yaptıkları dinlendirici ve eğlendirici etkinliklerin gerçekleştiği alanlardır. Spor alanları ve parklar başlıca açık rekreasyon alanlarıdır.

Ruhsal ve bedensel sağlık açısından büyük önem taşıyan bu alanların yetersizliği ve kent mekanında yanlış konumlanmaları kullanımlarını büyük ölçüde etkilemektedir (Şekil 4.15).

Şekil 4.15 Konut, çalışma aksı ile ilişkili olarak herhangi bir açık rekreasyon alanlarının yanlış konumu nedeniyle değişen kullanım biçimi

Gelişen bilgi ve teknoloji altyapısıyla zaman kaybının giderek önem kazandığı bir dönemde, gerek iletişim teknolojileri ile sanal mekanda sunulan boş zaman geçirme faaliyetleri (oyun, sohbet vb.) gerek kapalı iş merkezlerinde sunulan ticari amaçlı eğlence fonksiyonları günümüzde açık park ve spor alanlarının kullanımına tercih edilebilmektedir

Resim 4.5 Kapalı mekanda rekreatif faaliyetler

4.3.2 Kapalı Kamusal Alanlar Açısından Yarattığı Etkiler

Telefon, radyo, televizyon, bilgisayar, internet, telekomünikasyon gibi giderek daha hızlı iletişim kurmayı amaçlayan teknolojik süreç, kişisel hareket alanını genişleterek daha hızlı hareket etme gereksinimini ortaya çıkarmıştır. Bu doğrultuda, birden fazla mekanda bulunarak karşılayabileceğimiz zorunlu ihtiyaçlarımızı aynı anda tek bir mekanda yerine getirebilmekteyiz. Bu doğrultu birçok kapalı kamusal mekanın mekansal konumu, mimari nitelikleri değişim sürecindedir. İletişim teknolojilerinin kapalı kamusal mekanlar üzerindeki etkileri eğitim, sağlık, idari, ticari ve sosyo-kültürel alanlar alt başlıklarında açıklanabilir.

4.3.2.1 Eğitim Alanları

- Günümüzde orta ve yüksek eğitim kurumları etkileşimli uzaktan eğitim programları uygulamaya başlamıştır. Dijital ağda tanımlanan ara yüzler sayesinde sesli ve görüntülü eğitim verilebilmekte, bu doğrultuda doğal olarak giderler azalmakta ve mekansal boyutlar, konumlanma kriterleri değişebilmektedir.
- Küresel bilgi ağında elektronik üniversiteler gelişecek, bu doğrultuda sanal mekana ulaştığımız alan eğitim kurumumuz olabilecektir (Ceyhun ve Çağlayan, 1996: 86).
- Önemli bir bilgi dökümantasyon merkezi olan üniversiteler ya da kütüphaneler sanal mekanda taranabilmektedir. Ayrıca, günümüzde yaygınlaşmaya başlayan elektronik kitaplar, belgeler kütüphane mekanlarının kullanımını tümüyle engelleyebilmektedir.

4.3.2.2 İdari Alanlar

İdari alanlar, e-devlet, e-belediyecilik, e-posta, e-fatura gibi uygulamalarla hizmet olanaklarını daha hızlı ve etkin bir şekilde sunabilmektedir. İnternet veya telekomünikasyon hizmetleri ile bu yönetim yapıları insanların daha az kullandığı mekanlar olabilmektedir. Video-konferans teknolojisi ile iş toplantıları, dijital imza olanağı ile anlaşmalar, dijital veriler ile bilgi ve döküman temini, dijital belgeler ile bireysel işlemler yerine getirilebilmektedir (Ceyhun ve Çağlayan, 1996: 89). Giderek kullanımı yaygınlaşan bu teknolojilerin gelişimiyle, bu mekanlarda yüzyüze iletişim tercih edilmeyecek buna bağlı olarak kent bütününde insanların hareket aksları değişebilecektir.

4.3.2.3 Sağlık Hizmet Alanları

Sağlık alanında kullanılmak üzere gelişmesi öngörülen çeşitli iletişim teknolojileri, daha kısa zamanda daha çok hastaya hizmet verebilme amacını taşımaktadır. Uzaktan Tarama^{*}, Video-Konsültasyon^{**}, bireysel sağlıkla ilgili veri bankaları^{***}, uzaktan sağlık denetimi gibi gelişmekte olan teknolojik iletişim olanakları hastanelerde geçirilecek zamanı azaltabilecektir

^{*} Herhangi bir mekanda yapılan röntgen, tomografi vb. verilerin dijital ağ ile uzaktaki hekimlere ulaşabilmesidir.

^{**} Herhangi bir hastaya bulunduğu yerden bağımsız olarak uzmanların konsültasyon yapabilme olanağıdır.

^{***} Kişilerin sağlık kayıtlarının depolandığı iletildiği sistemlerdir.

(Ceyhun ve Çağlayan, 1996: 90). Ancak, zorunlu ihtiyaçların başında gelen tedavi olma isteği sağlık hizmeti veren yapıların konum ve boyutlarının esnek olamayacağını göstermektedir.

4.3.2.4 Finans ve Ticaret Alanları

Çoğunlukla özel mülkiyette olan fakat kamusal hizmet veren bu alanlar, iletişim teknolojilerinden çok yüksek düzeyde etkilenen alanlardır. Müşteri kazanabilmek amacıyla insanlara en hızlı şekilde ulaşmayı amaçlayan bu kurumlar, zaman kazancı, seçenek fazlalığı, mekandan bağımsız hizmet olanakları (çağrı merkezleri, web sayfaları) ile 7 gün 24 saat hizmet sunabilmektedir. Bankacılık hizmetleri, alışveriş aktiviteleri günümüzde bu mekanlarda bulunmadan da yapılabilmektedir. İletişim teknolojileri geliştikçe, her mekanda bireye özgü reklam ve hizmet sunumu da gerçekleştirilebilecektir. Dolayısıyla insanlar bu aktif mekanlardan soyutlanabilecektir.

Diğer yandan çok çeşitli hizmet seçeneklerini (alışveriş, rekreasyon..vb) tek bir yapıda buluşturan, büyük boyutlarda tasarlanan noktasal iş merkezleri ana ulaşım akslarına bağlı olarak konumlanmaktadır. Bu durum kentsel deneyimi zayıflatmakta, insan-nesne iletişimi üzerine bir gelişimi olanaklı kılmaktadır. Bu mekanlarda yapay iklim koşulları ile sağlanan konfor insanları bu mekanların kullanımına teşvik eden diğer bir nedendir.

4.3.2.5 Kapalı Rekreasyon Alanları

İnsanların boş zamanlarını değerlendirdiği bu mekanlar sinemalar, tiyatrolar, spor kompleksleri, yeme-içme mekanları, sergi hacimleri gibi sosyal ve kültürel amaçlı tasarlanmış alanlardır. Toplumsal etkileşimin önemli mekanlarını temsil eden bu alanların da iletişim teknolojilerinin sağladığı boş zaman aktiviteleri karşısında etkileri azalabilmektedir. Multimedya teknolojilerinin hızla gelişim sürecinde, ses – görüntü sistemleri ile sinemalar, üç boyutlu elektronik sunum teknikleri ile müzeler evimize gelebilmekte, bilgisayar oyunları, dijital ağda sohbet ve doküman paylaşımı sosyo-kültürel mekanlara alternatif teşkil edebilmektedir.

4.3.3 Ulaşım Sistemleri Üzerindeki Etkileri

Bilgi - İletişim çağında, insanların yerleşim bölgeleri içinde ya da bölgeler arasında hareketliliklerinin hız kazanması sonucuna bağlı olarak, ulaşım araçları artmakta ve ulaşım teknolojisi gelişmektedir. Dolayısıyla ulaşım odak mekanları (durak, otogar, istasyon,

havaalanı) önemli bir kentsel fonksiyon olarak gelişim göstermektedir. Özellikle büyük şehirlerde insanların hızla mekan değiştirme ihtiyacı bu mekanların çok sayıda insan tarafından kullanılmasına neden olmakta ve belki de insanlar gün içerisinde en çok bu mekanlarda iletişim ve etkileşim şansı ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Gelişen iletişim teknolojilerine paralel olarak meydana gelen kentsel hareketliğin bu mekanlar üzerinde yarattığı etkiler aşağıdaki gibidir.

- Gerek çeşitli odaklar arasında hızlı hareket etmeyi gerektiren yaşam koşulları gerek iletişim ve etkileşime olanak tanımayan mekansal tasarımlar bu mekanları daha çok transit geçiş alanları olarak tanımlamaktadır. Andreu'ya göre "akış her zaman karşılaşma anlamına gelmemektedir". Mimar "garlar ve havalimanları kalabalık yerlerdir, ancak bu insanların karşılaşma mekanları da olduğu anlamına geliyor mu?" sorusuna "hayır, çünkü bu mekanlarda insanların sadece sırtlarını görmekteyiz" cevabını vererek olumsuz görüşünü dile getirmiştir (Ötkünç, 2006: 76).

Resim 4.6 İstanbul -taksim metro istasyonundan görünüm

- Bu alanlarda sadece ulaşım araçlarına odaklanılmakta, araçlara ulaşılan kadar geçen süre ve kullanılan mekan zaman kaybı olarak görülebilmektedir. Buna bağlı olarak, mekandaki hareket hızı artmakta, mekanda geçirilen zaman azalmakta ve mekansal algı ve imaj yok olmaktadır.

Tablo 3.4: Zaman sürecinde güncel yaşam faaliyetlerini yönlendiren de kentsel yapı ve

- Mekan girişinden araçlara ulaşmaya kadar kullanılan akslar reklam öğeleri ile algıyı yönetmekte, insanların toplu halde bulunmasına rağmen sadece nesneler ile kurulan etkileşim, yalnızlık ve yabancılaşma olgularını açığa çıkarabilmektedir.
- Hava alanları, terminaller ve etrafları sağladıkları iletişim ve ulaşım olanakları ile çeşitli şirketlerin ofis mekanı olarak talep görmektedir (Talvitie, 2003: 23).

Ulaşım altyapısı açısından düşünüldüğünde ise;

- İş merkezleri, bankalar vb. yapıların ana araç ulaşım akslarına yakın konumlanmaları, kent bütününde yaya hareketini sınırlamakta, araç kullanımını teşvik etmektedir
- Ulaşım sistemleri hakkında kullanım verilerinin daha hızlı elde edilmesi ve araç takip sistemlerinin gelişmesiyle trafik organizasyonu daha etkin bir şekilde yapılabilecektir. Bu gelişim ve giderek ucuzlayan teknolojinin de desteğiyle özel araç sahipliği hızla artabilecektir.
- Güvenlik ve zaman kazancı ihtiyaçları doğrultusunda, bankacılık, eğitim, alışveriş vb. faaliyetlerin iletişim teknolojileri karşılanabilmesiyle gelecekte ulaşım talebinin azalacağı düşünülmektedir.

4.4 Bölüm sonucu ve Değerlendirme

Kamusal alan kentin ruhu, kentin ambiyansıdır. Bu alanlar fiziki, sosyal açıdan kenti dönüştürmek veya yeniden biçimlendirmek için birer araçtır. Demokrasinin taşıyıcısı, kentin kalbi olan, anıların yer aldığı anlamlar yüklenen bu alanlar, işlevsel şehirciliğin etkisi altında anlamını yitirmektedir (Gökgür, 2006: 64-65).

İşlevsel şehirciliğin ortaya çıkmasında ise yeni iletişim teknolojileri ile ortaya çıkan yeni etkileşim biçimlerinin önemli bir payı bulunmaktadır. Bu teknolojilerin giderek daha hızlı gelişeceği yapılan araştırmada ortaya koyulmuştur. Bu bilinç doğrultusunda dün, bugün ve gelecek perspektifinde kentsel yaşamın bazı karakteristikleri incelendiğinde (Tablo 3.4) günümüzün, özellikle gelişmekte olan ülkeler ve yoğun gelişen kent toplumları açısından sağlıklı bir gelecek açısından ara dönem olduğu anlaşılmaktadır. Bu perspektifte kentsel yaşamı bazı özellikleriyle tablodaki gibi üç temel niteliğe göre açıklamak ve buna bağlı olarak günümüz altyapısında bazı sorunları ortaya koymak mümkündür.

Tablo 3.4: Zaman sürecinde güncel yaşam faaliyetlerini yönlendiren üç karakteristik ve nitelikleri *

Geçmiş: Kentsel Kamusal Mekanlara Bağımlılık

- Topluma yönelik kitlesel üretim
- Zorunlu ve isteğe bağlı ihtiyaçların kamusal mekanda giderilmesi
İnsan için, yüzyüze iletişim, insan ölçeği, sokak yaşamı, meydanların toplumsal açıdan değerli olması
- Kentsel mekanda zincirleme ve karmaşık etkileşim olanağı
- Bireysel ve toplumsal sağlık
- Kentsel mekanda estetik, kimlik ve doğa niteliklerinin önem arz etmesi.
- Kentsel mekanın toplumsal yapı üzerinde yönlendirici etkisi

Günümüz: Özel Mekanlara ve Donanımlara Bağımlılık (bilgisayar, mobil telefon vb.)

- Bireye özel hizmet üretiminin gelişimi (gam, internet,.etc...)
- Zorunlu ve isteğe bağlı ihtiyaçların kısmen sanal mekanda giderilebilmesi
Birim zamanda yapılabilecek iş sayısının artışı
- Çalışma mekanları için esnek yer seçim olanağı
- Özel araç talebinin artışı ve kamusal mekanlar üzerindeki baskısı
- Kentsel mekanda planlı hareket eğilimi ve insanlar arası planlı etkileşim.

Gelecek : Mekan ve Donanımdan Bağımsızlık

- Bireye özel hizmet üretimi
- Zorunlu ve isteğe bağlı ihtiyaçların tamamen sanal mekanda giderilebilmesi
İletilen ve saklanan bilgiye sınırsız mekanda hızlı erişim
sanal gerçeklik ve mekansızlaşma üzerindeki etkileri
- Mobilite ve kamusal mekanların yer seçiminde esneklik

Sorunlar

- Kentlerin işlevsel değerinin artışı (estetik, imaj, sürdürülebilirlik değerlerinin ikinci planda değerlendirilmesi)
- Yaşam kalitesinin kolay ulaşım ve konforlu konut olmak üzere iki kriter üzerine gelişimi,
- Açık kamusal mekanların geçiş mekanlarına dönüşümü
- Kamusal mekandan çekilme ve iletişimsizlik
- Bireysel ve toplumsal sağlığın deformasyonu

* (Toffler (1998), Çankaya (2005), Sennett (1996), Gehl (1996), Lynch (1960), Konuk (1979), Mitchell (1995), Moss ve Townsend (2000), kaynakları dikkate alınarak üretilmiştir.

Tablodan anlaşılacağı gibi günümüz iletişim teknolojileri altyapısı insanları özel mekan ve donanımına bağımlı kılmaktadır. Bu durum ise kentin işlevsel bir nitelik kazanmasını, iletişimsizliği ve toplumsal sağlık ve kültürün bozulma riskini ortaya koymaktadır.

Bu tablo konut ve ulaşım sistemlerinin kente hükmettiği bir gelecek perspektifi çizmektedir. Başka bir ifade ile,

- Kentleşmenin hızla artması,
- Teknoloji etkisiyle üretilen ve edinilen bilginin artışı,
- Bilgi düzeyi farklılıkları ve bilgiyi kullanım amaçlarının yarattığı ekonomik ve sosyal parçalanma,
- Kentsel mekana duyulan güvensizlik ve korku ile özel yaşam mekanlarında duvarların yükselmesi

gibi olgular, gelişen iletişim teknolojileri ile perçinlenerek günlük yaşamda sadece konut ve ulaşım fonksiyonlarının ön plana çıkmasına neden olmaktadır.

Diğer yandan, ikinci bölümde açıklandığı gibi, geleceğin iletişim teknolojileri altyapısı, bilgiyi mekansızlaştırdığı gibi, insanı da mekansızlaştırmayı vaat etmektedir. Bu durum günümüzün bir geçiş süreci olduğunu ortaya koymaktadır. Bu süreçten klasik kentsel yaşamın sunduğu olumlu etkiler (doğa, etkileşim, bütünleşme vb.) ile “geleceğin mekandan bağımsızlık” olgusunun ilişkisi kurularak geçilmelidir. Çünkü hızla yeni iletişim biçimlerine uyum sağlayan geleceğin bilgi toplumu, yukarıda tanımlanan günümüz problemlerinin etkisi ile yetişmektedir. Gelecek teknolojilerinin sunduğu “her mekanda bilgiye ulaşım ve işlem yapabilme” olgusu dikkate alındığında, önemli fırsatlara açık geleceğin mekanlarına konut ve ulaşım araçlarında yaşayan toplumsal iletişimden kopuk bir toplum taşınmamalıdır.

Lynch’in ifadesine göre, binaları, kentleri kullanma ve ilişki kurma isteğimiz geçmiş deneyimlerimiz ve olaylar doğrultusunda hatırladıklarımızla ilintilidir. (Lynch, 1960: 1-6) Bu durum günümüz koşullarında fiziksel niteliklerden çok işlevsel niteliklerin ön planda tutulduğu mekansal üretim anlayışının sorgulanmasına neden olmaktadır.

Bu doğrultuda iletişim teknolojilerinin tüm kamusal mekanlar üzerindeki temel etkileri* dikkate alındığında, giderek artan kentleşme sürecinde, kentsel tasarım bilimi açısından bazı değişkenler önem kazanmaktadır. Bunlar;

- İnsan-mekan ilişkisinde ölçek - biçim
- Mekansal organizasyon,
- Ulaşım sistemleri ve öğeleri (yol, durak istasyon),
- Kentsel kamusal mekan ve iletişim teknolojileri bütünlüğü

alt başlıklarında toplanabilmekte, toplumsal iletişime açık kaliteli bir kent için öncelikle ele alınması gerekmektedir.

3.1 Çalışma Alanı ve Temel Nitelikler

* Bu temel etkiler;

- Mekandan bağımsız hareketin teşvik edilmesiyle kentsel kamusal mekanların kullanımının giderek azalması
- Her mekanda iletişim olgusu ile birlikte kent içinde hareket edilen rotaların esnekleşmesi ve kamusal alanların hareketi yönlendirici etkisinin azalması, kullanım biçimlerinin değişmesi
- İletişim teknolojilerinin zorunlu aktivitelerin yerine getirilebilmesiyle bazı kamusal yapıların kent içindeki konumlarının esnekleşmesi
- Bilginin artışı, iletişimin hızlanması, zaman sıkışması, araç sahipliğinin artması, trafik sistemlerinin gelişmesi gibi etkenlerle birlikte ulaşım sistemleri ve ulaşım odaklarının kentsel kamusal mekanlar üzerindeki baskısının artması

5. KENTSEL MEKANDA İLETİŞİM - ETKİLEŞİM AÇISINDAN BÜYÜKDERE CADDESİ VE ÇEVRESİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Çalışmanın ilk aşamasında kentsel kamusal mekanların yapısı ve iletişim -etkileşim açısından önemi açıklanmış, devamında bu konudan bağımsız olarak gelişen iletişim teknolojilerinin günümüzdeki yapısı ve gelecek perspektifi ortaya konmuştur. Üçüncü aşamada da teknolojinin yarattığı yeni iletişim biçimlerinin sosyal yaşam ve kentsel mekandaki yansımaları değerlendirilmiştir.

Dördüncü bölümde, seçilen çalışma alanı üzerinde sözü edilen yansımalar dikkate alınarak kentsel tasarım bilim dalı açısından değerlendirme yapılmıştır. Genel amaç, iletişim teknolojileri etkisiyle, değişmekte olan sosyal yaşam ve dönüşmekte olan kentsel alan kavramları dikkate alınarak belirli bir alandaki kentsel kamusal mekan niteliklerini sorgulamak ve öneri geliştirebilmektir. Eski kent ve yeni iletişim biçimleri arasındaki çizgi özel mekanlara taşınan yaşam ile desteklenerek görünmez bir niteliktedir. Değişimin farkında olan insanlar içinde bulundukları yapay gerçekliği tanımlayamamakta, dijital dünyanın ipleri ile oynatılmaktadır. İnsanları kentlere ve doğaya davet etmek sürekli peşinde koştukları “iletişim-etkileşim” olgusunun yönlendirilmesi ile gerçekleşebilir.

Bu çerçevede, bir sonuca ulaşabilmek için, daha önceki bölümlerde tanımladığımız etkenlere bağlı olarak örnek bir alanda önceki bölümlerin kuramsal verileri dikkate alınmış ve kentsel tasarımın bu konudaki rolü belirginleştirilmeye çalışılmıştır. Bu bölümde ayrıca çalışma alanının Büyükdere aksı ve çevresi olarak belirlenmesindeki etkenler açıklanmış, devamında çalışma alanı niteliklerine bağlı olarak konu (kentsel mekanda iletişim ve etkileşim) detaylandırılmıştır.

5.1 Çalışma Alanı ve Temel Nitelikler

İstanbul Avrupa yakasında, Beşiktaş, Kağıthane, Şişli ve Beyoğlu İlçe sınırları dahilinde şekil 5.1’de belirtilen ulaşım aksları toplum tarafından yoğun bir şekilde kullanılmaktadır. Bu akslar, çevrelerinde bulunan hizmet fonksiyonları ve toplu taşıma sisteminin durak noktalarından dolayı araçların yansıra yayaların da yoğun olarak bulunduğu yol mekanlarıdır. Dolayısıyla şekil 5.1’de gösterilen ulaşım akslarının kentsel kamusal mekanlar ile “işlevsel ve fiziksel bütünlüğü”, toplum-kent ve insanlar arası etkileşim açısından önem arz etmektedir.

Şekil 5.1 Beşiktaş, Kağıthane, Şişli ve Beyoğlu İlçe sınırları dahilinde araçlar ve yayalar tarafından yoğun kullanılan caddeler

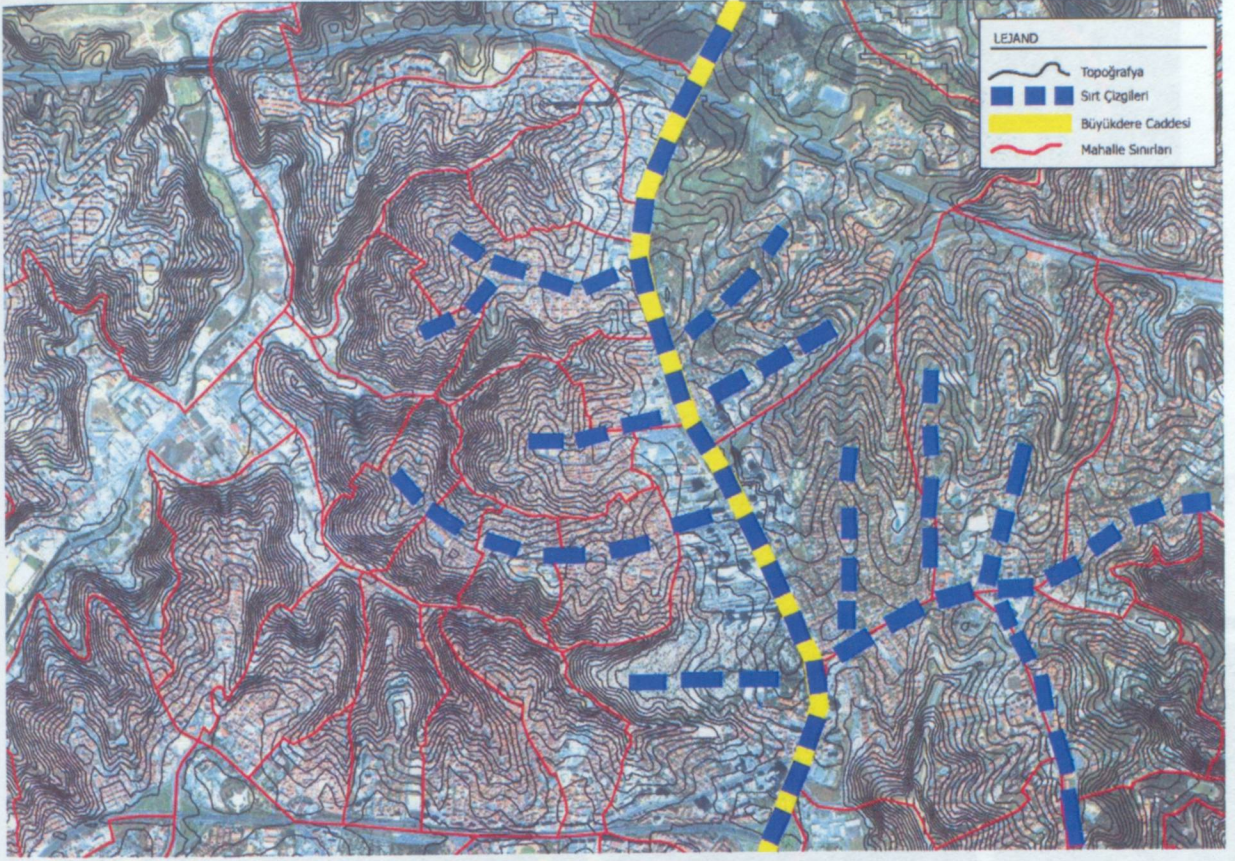
(İBB haritaları ve İETT toplu taşıma aks ve durak noktaları dikkate alınarak üretilmiştir.

Kaynak: <http://harita.iett.gov.tr/?hat=1A>,

<http://sehirrehberi.ibb.gov.tr/MapForm.aspx?&rw=1C4&cl=30C>)

Şekildeki ulaşım aksları her kesimden bireyin, kent içinde izledikleri rotaların kesişim alanları olduğu için çalışma alanı seçiminde bu önemli akslarla ilişki dikkate alınmıştır. Örnek çalışma alanı olarak, şekil 5.1'de çember içine alınan Büyükdere Caddesi ve çevresi düşünülmüştür. Çalışmanın odağını Büyükdere Caddesi ve yakın çevresi oluştururken, çalışma alanı sınırı bu cadde ile işlevsel ilişkisi bulunan ikinci kademe yolların tanımladığı bazı mahalleler ile birlikte ele alınmıştır. Buna göre alan, genel olarak İstanbul Boğazı ve

Kağıthane Deresi arasındaki sırt çizgisi ve yakın çevresine isabet etmektedir (Şekil 5.2).

Şekil 5.2 Çalışma alanı ve yakın çevresindeki topoğrafya ve sırt çizgileri
(Kaynak: İstanbul Büyükşehir Belediyesi)

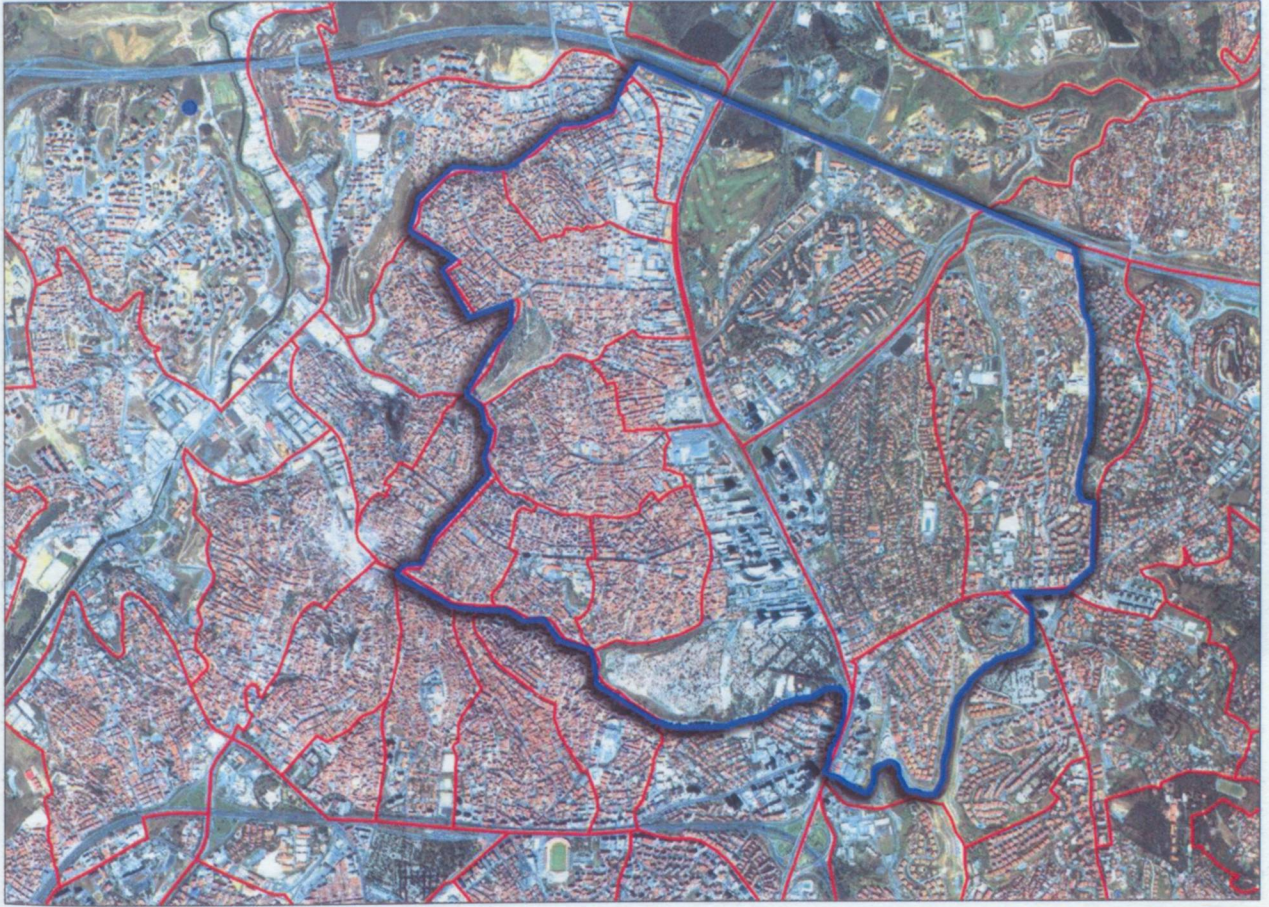
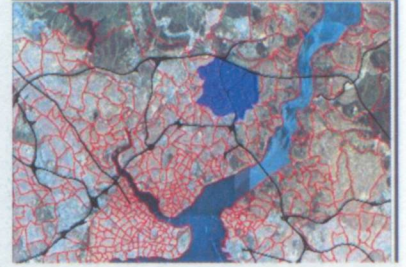
Çalışma alanında, Büyükdere Caddesinin kuzeyindeki Harp Akademisi kavşağı ile güneyindeki Zincirlikuyu Mezarlığı arasını kapsayan aks, Beşiktaş ve Şişli İlçe Merkezleri'ne Sarıyer ilçesi'ni bağlamasının yanı sıra, TEM ve E5 üst kademe yolları arasında önemli bir bağlantı yoludur. Bu niteliğinden dolayı Büyükdere Caddesi'nin bu kısmı, lastik tekerlekli araçların yoğun olduğu bir geçiş alanıdır (Şekil 5.3). Alan bir geçiş mekanı olmasının yanında çevresindeki fonksiyonlarla merkez niteliği de taşımaktadır. Finans, ticaret ve iş merkezleri ile insan ve özel araçları çeken ve barındıran bir özelliğe sahiptir. Ayrıca bu aks yoğun hizmet fonksiyonlarının yanı sıra eğitim kurumlarına (Boğaziçi Ü., YTÜ, İTÜ, Liseler) ulaşımın sağlandığı yollar arasında önemli bir bağlantı niteliğine sahiptir.

Diğer yandan, Büyükdere Aksı, yüksek yapıları, yoğun insan ve araç trafiği, kara ve demiryolu toplu taşıma araçları ile kentliler açısından büyük ölçüde akılda kalıcı bir imaja sahiptir. Akılda kalıcı bir imaja sahip kentsel mekanlar nüfus tarafından benimsenmekte, bu nedenle bu mekanların işlevsel ve fiziksel niteliklerinin sağlıklı olması gerekmektedir.

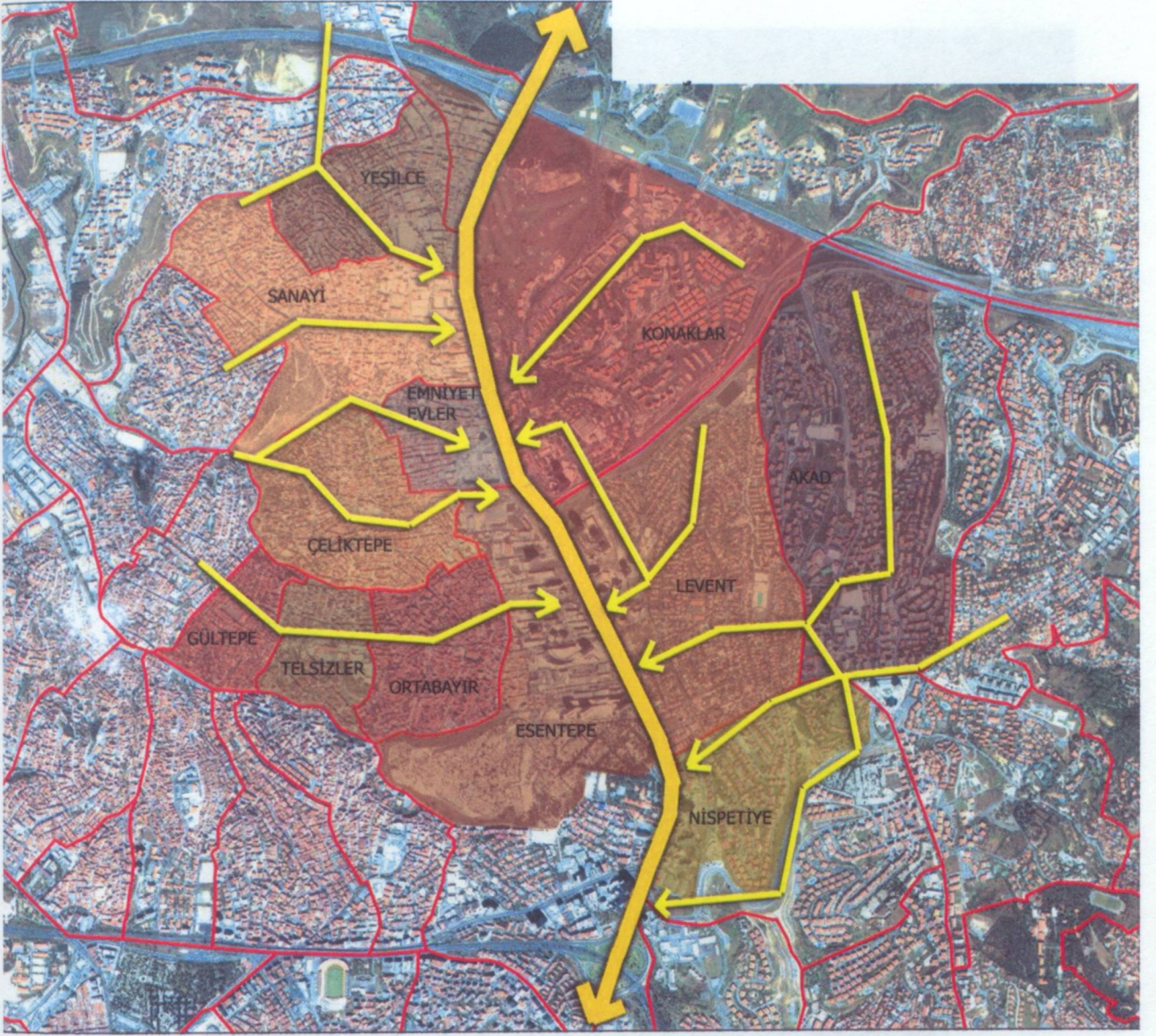

Şekil 5.3 Çalışma alanı kapsamındaki Büyükdere Caddesi ve ulaşım sistemi ilişkisi
(Kaynak: İBB, İMP, 2007)

Bu açıklamalara bağılı olarak, çalışma alanı sınırı Büyükdere Caddesi'nin bir kısmı, bu caddeyi kuşatan iş merkezleri alanı ve bu cadde ile ulaşım ilişkisi bulunan mahalleri kapsamaktadır (Şekil 5.4) (şekil 5.5).

Şekil 5.4 Çalışma alanı konumu ve sınırları
Kaynak: İstanbul Büyükşehir Belediyesi

Şekil 5.5 Mahalleler ve Büyükdere aksı ilişkisi (Kaynak:İstanbul Büyükşehir Belediyesi)

Çalışma alanının seçimine etken olan özellikler;

- Merkezi iş alanı karakteri ve eğitim kurumlarının yoğunluğuna bağlı olarak, çalışan, ziyaretçi ve kullanıcı çeşitliliği,
- Ticaret merkezleri, otoyollar ve raylı sistemler ile ana aks ve yakın çevresinin toplum açısından buluşma noktası niteliği,
- Geçmişte sanayi alanlarının baskınlığı ve çevresinde sağlıklı kentsel gelişim,
- Farklı kentsel ve sosyal dokuların varlığı ve bunlar arasındaki zayıf ilişki
- Prestijli bir konumda MİA ve barınma alanı olarak kentsel çevre kalitesinin oldukça düşük olması, olarak sıralanabilir.

Resim 5.1 Büyükdere Aksı doğu kesim konut alanları (Levent, Nispetiye mahallelerinden bir görünüş)

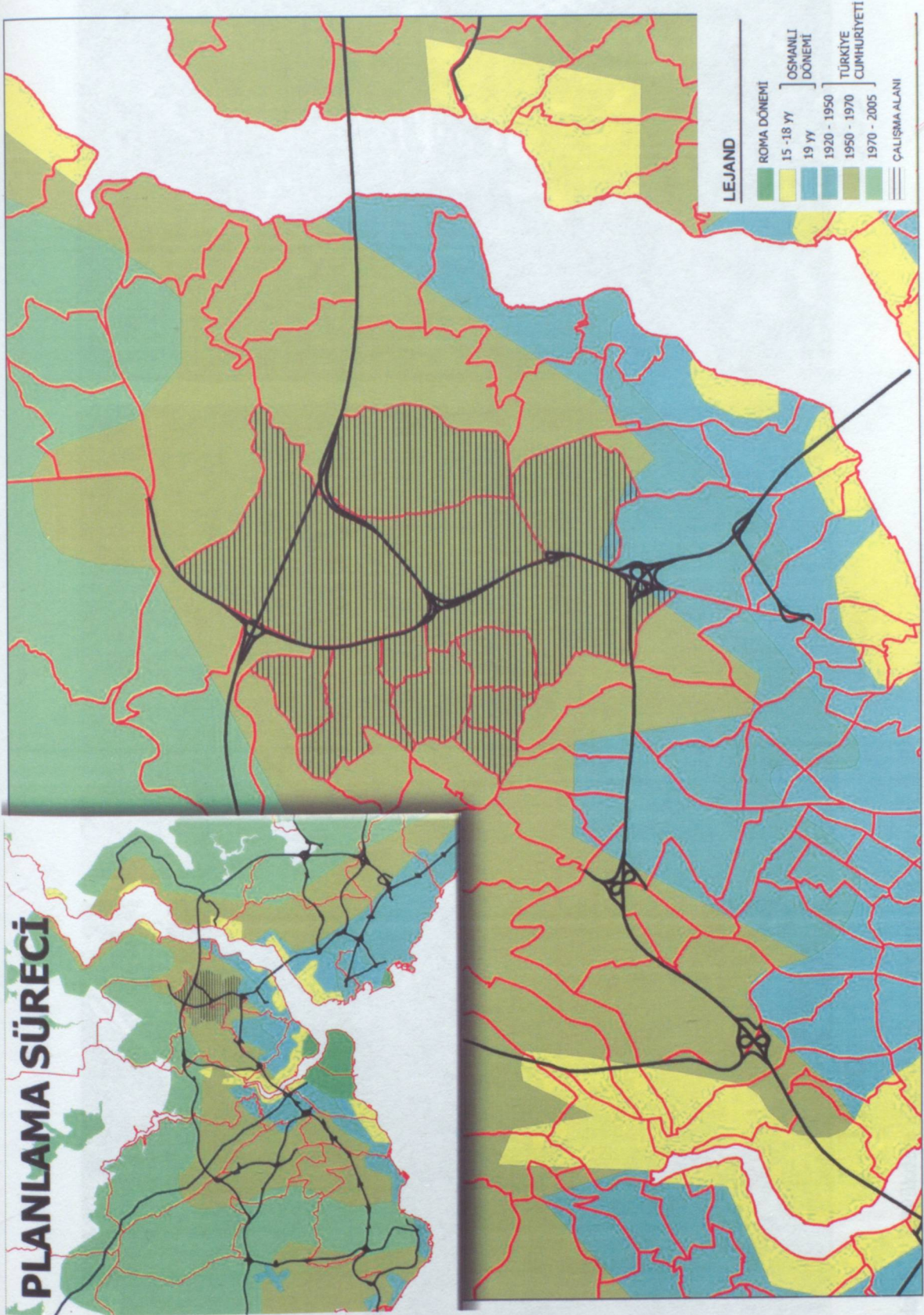
Resim 5.2 Büyükdere Aksı Batı kesim konut alanları (Çeliktepe, Ortabayır, Esentepe mahallelerinden bir görünüş)

Resim 5.3 Büyükdere Caddesi ve yakın çevresi çalışma alanları
(Kaynak: İstanbul Büyükşehir Belediyesi)

Büyükdere Caddesi ilk defa 1954 yılında Prost'un hazırladığı planın uygulamaya geçirilmesiyle düzenlenmeye başlamıştır. Plana göre Mecidiyeköy'den başlayıp bir yandan Beşiktaş'a uzanan (şimdiki Barbaros Bulvarı), diğer yandan Zincirlikuyu, Levent, İstinye, Tarabya ve Büyükdere'ye ulaşacak Taksim-Şişli-Büyükdere Asfaltı 50m genişliğinde olacaktı. Plan 1956-1960 dönemlerinde başbakan Adnan Menderes'in İstanbul imar hareketleri kapsamında sürmüştür. Böylelikle çalışma alanı da 20. yüzyılın ortalarından itibaren gelişmeye başlamıştır.

PLANLAMA SÜRECİ

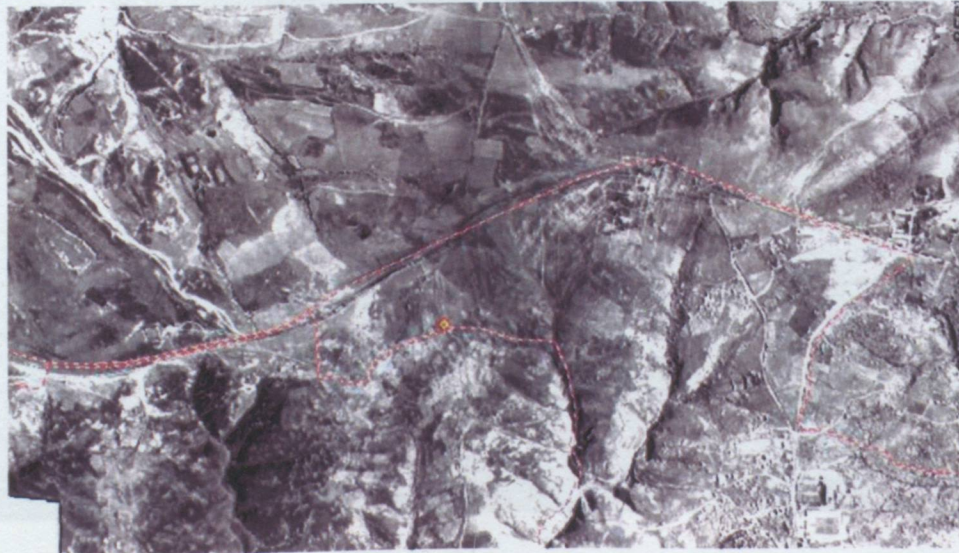
Şekil 5.6 İstanbul'un gelişim süreci (Kaynak: İstanbul Metropolitan Planlama Bürosu)

1969

1954

1946

Şekil 5.7 Büyükdere aksı ve çevresinin yıllara göre gelişimi

1982

1996

2007

Şekil 5.8 B y k d re aksı ve çevresinin yıllara göre gelişimi

Günümüzde farklı kentsel ve sosyal dokuları barındıran alanda ilk yapılaşma, Büyükdere caddesinin doğusundaki 1. Levent mahallesinde başlamıştır. Emlak Kredi Bankası'nın Toplu Konut Projesi çerçevesinde 1950'de 1. Levent bölgesi tamamlanmıştır. 400 civarında konut barındıran bölge, bahçeli tek veya iki katlı, ikiz veya tek evlerden oluşmaktadır. (Resim 5.4) Günümüze kadar Levent Evleri'ne kat çıkma izni verilmediğinden, ilk görünümüleri korunmuştur. (Baydar, 1992:209)

Resim 5.4 Levent Mahallesi az katlı konut dokusu
(Kaynak: İstanbul Büyükşehir Belediyesi)

Bunu takiben 2. ve 3. Levent kısımlarında taban alanı diğer konut alanlarına göre daha büyük olan villa tipi yapılar, 1960'dan sonra ise 4. Levent kısmında ilk kez çok ailelik konut blokları üretilmiştir (Resim 5.5). Levent Mahallesi'nin güneyinde 1965 sonrasında kurulmaya başlanan ve günümüzde üst gelir grubuna hitap eden türlü çok ailelik yapıların bulunduğu Nispetiye Mahallesi, doğusunda Akat Mahallesi, kuzeyinde ise daha çok silahlı kuvvetler mensuplarının üye oldukları konut kooperatifleri ve özel şirketlerin, yüklenicilerin yaptırdığı konut ve sitelerden oluşan Konaklar Mahallesi bulunmaktadır. Ayrıca bu mahalle Harp Akademileri'nin arazi ve tesislerinin sınırında bulunmaktadır. (Baydar, 1992:208-209)

Resim 5.5 4 Levent, Konaklar mahallesi çok katlı konut dokusu
Kaynak: İstanbul Büyükşehir Belediyesi

Çalışma alanının batı kesimi ise doğu kesiminden çok farklı bir şekilde yapılaşmıştır. Büyükdere Caddesi'nin batı sınırında güneyden kuzeye doğru Zincirlikuyu Mezarlığı, çeşitli fabrikalar (Roche, Eczacıbaşı, Philips, Renault-Mais, Deva, Fako, Sandoz vd.), İETT Levent Otobüs Deposu ve Sanayi Mahallesi oluşmuştur. Bu hattın gerisinde kuruluş tarihi sırasıyla Gültepe, Çeliktepe, Harmantepe, Ortabayır (vd.) gecekondu mahalleleri gelişmiştir (Resim 5.6). Gecekondu alanlarının oluşmaya başlamasıyla Levent ve çevresi değişmeye başlamıştır.* (Aysu, 1992: 361-363)

1950'lerde Levent, 2.000 nüfuslu, tüm sakinlerin birbirlerini tanıdıkları, sıkı komşuluk ilişkilerinin sürdüğü memur, sanatçı, bilim adamı, küçük ve orta tüccarların yaşadığı bir orta sınıf semti iken, 1970'lerden sonra, çevresini kuşatan yüksek beton binalar arasında sıkışmış bir görünüme bürünmüştür. İslah imar planlarıyla giderek yoğunlaşan gecekondu alanları ve buna tezat olarak lüks site mahalleleriyle, bu alan trafik açısından da İstanbul'un en yoğun bölgelerinden biri haline gelmiştir. 1980 sonrasında Levent Mahallesi, konut bölgesi olma niteliğini de kaybetmeye başlamış, bazı küçük villa tipi evler küçük şirketlerin idare ve ticaret merkezlerine dönüşmüştür. 1990'lı yıllarda Levent ve çevresinin iş merkezi niteliğinin güçlenmesiyle çeşitli şirketlerin yer olarak, Büyükdere Caddesi ve etrafını seçmesi ile Levent Mahallesi'nin ana yola yakın kısımları ve Esentepe Mahallesi'nin geniş fabrika parselleri; iş,

* Aysu Ç., (1992), "Büyükdere Caddesi", İstanbul Ansiklopedisi, Cilt 2, Sf: 361-363

alışveriş, finans fonksiyonları ile donatılmış gökdelenlerin mekanı olarak dönüşmeye başlamıştır.* (Baydar, 1992)

Resim 5.6 Emniyetevler, Ortabayır, Çeliktepe mahalleleri, İETT otobüs durağı

Resim 5.7 Emniyetevler, Ortabayır, Çeliktepe mahalleleri hava fotoğrafı
(Kaynak: İstanbul Büyükşehir Belediyesi)

* Baydar, O., (1992), "Levent", İstanbul Ansiklopedisi, Cilt 5, sf: 207-209

Bu gelişmeler dikkate alındığında çalışma alanı sınırları dahilinde,

- doğu kesimde konut olarak tasarlanan bir yapı stoğunun iş alanı olarak kullanımı,
- batı kesiminde sağlıklı bina ve kentsel mekanların insanlara konut olarak pazarlanması,
- bu iki farklı kent parçasının anayol ile keskin bir şekilde ayrılması ve iki farklı kent parçasının arasında yükselen, tüm kente hizmet eden kentsel ve toplumsal bütünlükten bağımsız dev yapıların gelişmesi

toplumun en çok kümелendiği bu mekanda sosyal yaşam kalitesini eksi değerlere taşımaktadır. Günümüzde kentsel mekanın düşük kalitesi, gelişen yeni iletişim biçimlerine paralel olarak kent ile ilişki kuramayan insanları, özel mekanlara, sanal mekanlara dolayısıyla sosyal iletişimsizliğe sürüklemektedir. Aynı şekilde insanların değişen hayat biçimleri de kentsel mekanın işlevsel gelişimini destekleyen bir döngüyü yaratmaktadır.

Çalışma kapsamında ele alındığı gibi, teknolojinin sunduğu yeni iletişim biçimlerine bağlı olarak farklı uyum süreçleri ile gelişmekte olan bireylerin, gelecekteki sosyal yaşam kalitesi açısından “kentsel tasarım” önemli anahtarlardan biri olarak ortaya çıkmaktadır. Bu doğrultuda günümüzdeki yeni iletişim, etkileşim, ulaşım sistemlerine bağlı olarak kentlerin gelişimini etkileyen değişkenler gelecek perspektifinde değerlendirilmelidir.

5.2 Büyükdere Caddesi ve Çevresinde Kentsel Mekanda İletişim - Etkileşim Açısından Öncelikli Değişkenler

İnsanların mekana olan bağımlılığının iletişim teknolojileri ile azalmakta olduğu bir gelecek perspektifinde, sağlıklı gelişen kentlerin sosyal yaşam üzerindeki negatif etki olasılığı kentsel mekanın işlevsel ve biçimsel karakterinin hızla değişen yaşam koşulları ile birlikte düşünülmesini gerektirmektedir. Çalışma alanının nitelikleri kapsamında açıklandığı üzere, kamusal mekanlar, toplumun kesişim noktası olmasına rağmen, insanlar kendilerini daha çok konutlar ve çalışma mekanlarından oluşan özel mekanlarda temsil etmektedir.

Bir mekanda temsiliyetin kayganlaştığı günümüzde çalışma alanının nitelikleri bakımından öne çıkan bazı değişkenler, kentsel tasarım açısından önem arz etmektedir. Bunlar;

- İletişim teknolojileri
- Mekansal organizasyon

- Ulaşım sistemleri

- Kentsel doku ve ölçek olarak belirlenmiştir.

5.2.1 İletişim Teknolojileri

Özellikle 1990'lı yılların ortalarından başlayarak günümüze kadar insanoğlunun yaşam biçimini köklü bir şekilde değiştirmeye başlayan iletişim teknolojileri, dolaylı olarak kent ve insan arasındaki işlevsel ilişkiyi de yeniden düzenlemektedir. Bilgiye engel tanımadan ulaşım, mekana bağlı olmaksızın etkileşim, multimedya ile çok boyutlu(görsel, işitsel, vb.) deneyimler, mobil araçlarla yere bağlı kalmaksızın haberleşme ve bu sistemlerle oluşan yeni toplumsal düzen kentin gelecekteki anlamı üzerine farklı bir bakış açısı oluşturmayı olanaklı kılmaktadır. Çalışmanın kurgulanmasında belirlenen hipotezler de çizilen bu çerçevede iletişim teknolojileri, kentsel kamusal mekan ve geleceğin toplumunu arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktadır. Birbiriyle etkileşim içinde olan beş hipotez aşağıdaki gibidir;

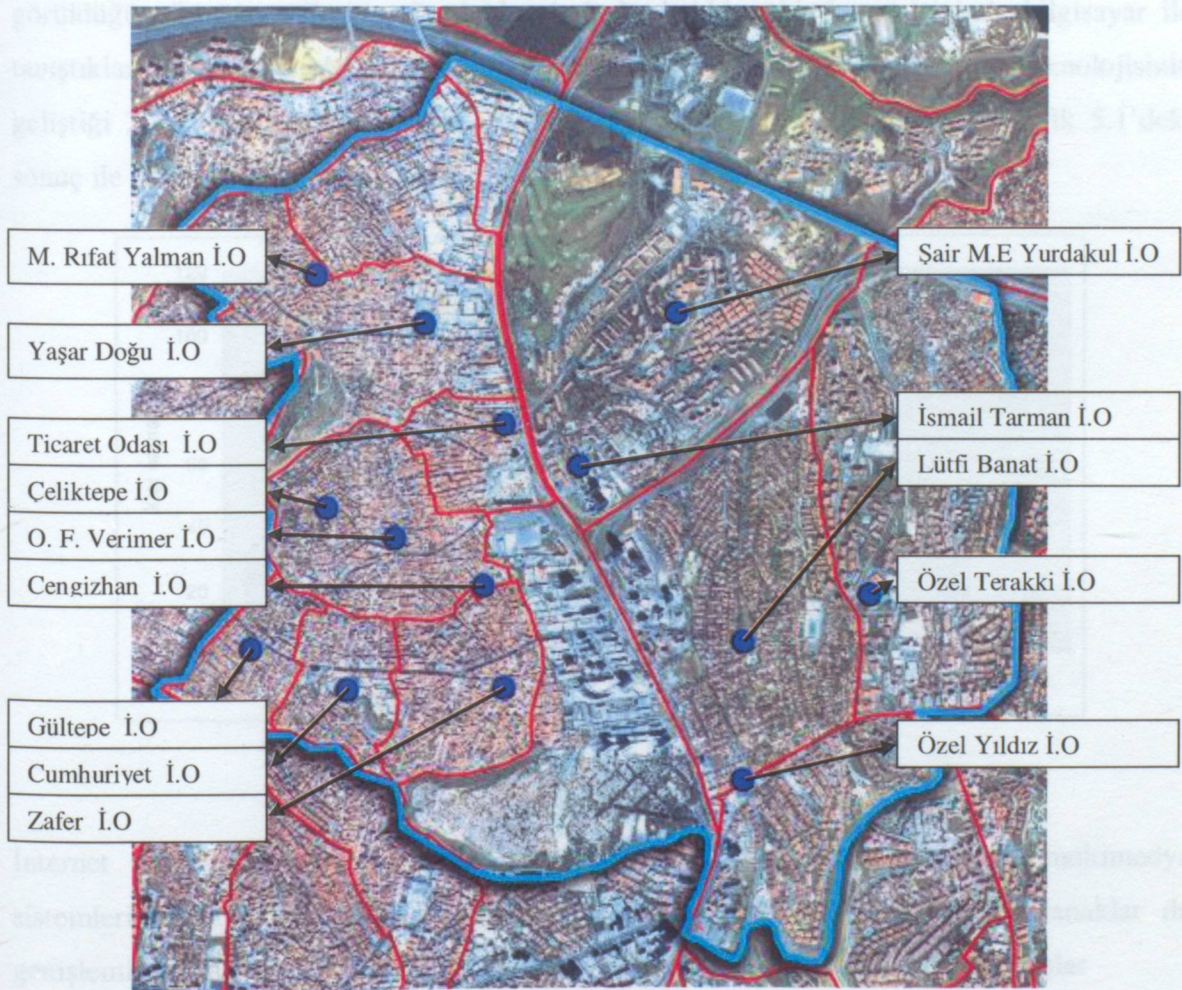
- Gelecek perspektifinde teknolojinin gelişimi ile dijital iletişim sistemleri insan yaşamında daha fazla önem kazanacaktır
- Dijital iletişim sistemlerinin gelişimi ile insan- insan ve insan-mekan arasındaki iletişim biçimi değişmektedir.
- Farklı iletişim ve ulaşım biçimlerinin gelişimi ile kamusal mekan anlayışı değişmektedir.
- Dijital iletişim sistemlerinin gelişimi ile birlikte, kentsel kamusal mekanların sosyal yaşamdaki değeri azalmaktadır..
- Dijital iletişim sistemlerinin yayılmaya başladığı dönemde dünyaya gelen bireyler farklı bir kamusal yaşam ve mekan anlayışına sahip olacaktır.

Bunlara ek olarak, üçüncü bölümde detaylı olarak açıklandığı gibi, birçok aktivitenin kentsel mekana alternatif olarak özel mekanlarda gerçekleştirilebilir olması, özellikle sağlıklı yaşam gelişmiş kent parçalarında kamusal yaşam üzerinde olumsuz etkiler yaratmaktadır. Çünkü teknolojinin sağladığı hizmetler, insanların kalitesiz bir kentsel çevreden uzaklaşmasına neden olmaktadır. Böylelikle toplumsal yaşam sokaklarda, caddelerde, istasyonlardaki yaşam nitelik değiştirmekte ve sadece özel mekanlar arası hızla hareket etme eğilimini taşıyan insan ve araç akışını temsil etmeye başlamaktadır

Yukarıda öne sürülen sav ve hipotezleri dikkate aldığımızda kentsel tasarım açısından bir değişken olarak nitelendirdiğimiz "iletişim teknolojileri"nin önemini ortaya koymak için iki anket çalışması yapılmıştır. Bu anket çalışmaları, gelecekte toplumsal yaşamda, iletişim teknolojilerinin belirginleşen rolünü açığa çıkarmayı amaçlamaktadır. Buna göre yapılan çalışmalarından ilki 1990'ların ortalarında doğan ve yeni teknolojiler ile büyüyen bireyleri kapsamaktadır. Çalışmanın hedefi bireylerin teknoloji kullanım eğilimi ve gelecek perspektifinde çalışma alanı içinde yetişen insan profiline ışık tutmaktır. İkinci örnekleme, 1980'li yılların başında doğan ve bu teknolojilerle yetişkinlik döneminde tanışan insanları kapsamaktadır. İkinci çalışmanın hedefi günümüzdeki iletişim teknolojileri kullanım eğilimi ile kentsel kamusal mekan kullanım eğilimini karşılaştırmalı olarak ortaya koymaktır.

5.2.1.1 Örneklem 1

Anket, Büyükdere aksı etrafındaki 2 özel, 12 devlet okulunda uygulanmıştır (Şekil 5.9).

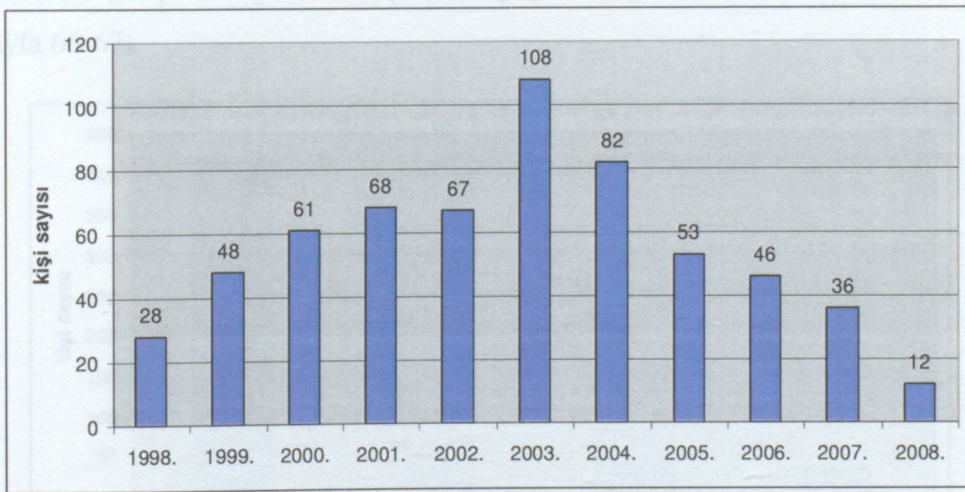
Şekil 5.9 Anket uygulanan ilköğretim okulları

Bireyler hakkında elde edilen temel bilgilere göre anket çalışması;

- 1993-1995 yılları arasında doğan 612 öğrenciyi kapsamaktadır,
- Bunlardan 533 kişi çalışma alanı sınırları dahilinde ikamet etmektedir.
- Öğrenci ebeveynlerinin %65 i ilköğretim, %26 sı lise, %9 u üniversite mezunudur.

Çalışma alanında yaşayan bireyler farklı gelir düzeylerini yansıtmakla birlikte, büyük bir kısmı göç yoluyla gelen insanlardan oluştuğu için farklı kültürel yapıları ortaya koymaktadır. Anketin en temel sonucuna göre 612 öğrenciden 609'u bilgisayar, 518'i mobil telefon kullanmaktadır. Dolayısıyla çalışma alanında, ailelerin eğitim ve gelir farklılıklarına rağmen, geleceğin toplumunun bilgi-iletişim teknolojilerine hızla uyum sağladığı görülmektedir. Ankette sorulan sorulara göre aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

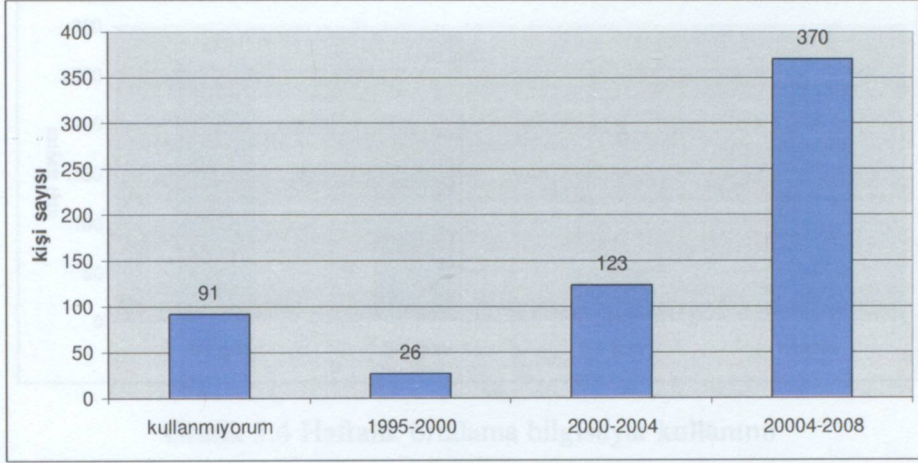
İlk soruda öğrencilere ilke defa bilgisayar kullandıkları yıl sorulmuş ve grafik 4.1'de görüldüğü gibi öğrencilerin çoğunlukla okula başladıkları bir kaç yıl içinde bilgisayar ile tanıştıkları sonucu ortaya çıkmıştır. Diğer yandan, ülkemizde geniş bant teknolojisinin geliştiği 2003 yılı civarında dijital teknolojilerin kullanım oranının artışı grafik 5.1'deki sonuç ile bağdaştırmak mümkündür.

Grafik 5.1 İlk defa bilgisayar kullanılan yıl

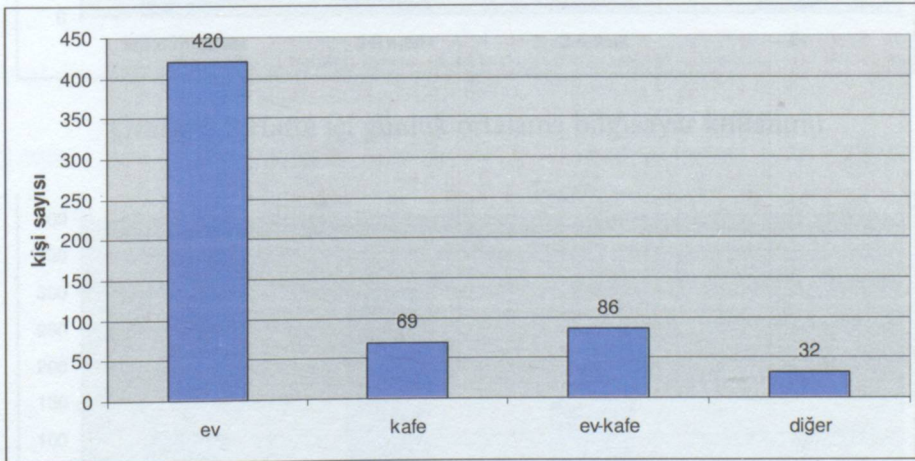
İnternet ve bilgisayarın edinilmeye başlandığı 2000-2004 yılları sürecinde, multimedya sistemlerinin gelişimine bağlı olarak, mobil telefon çeşitleri ve sunduğu olanaklar da genişlemiş ve daha önce açıkladığımız gibi mobil telefon kullanımında önemli artışlar

olmuştur (bkz. sayfa 61). Bu artışa paralel bir gelişimi ankette sorulan “ilk defa mobil telefon edindiğiniz tarihi nedir?” sorusunun cevap dağılımında görebilmekteyiz (Grafik 5.2) Grafik 5.2’ye göre öğrenciler tarafından 2004-2008 periyodunda mobil telefonlar yoğun bir şekilde edinilmiştir.

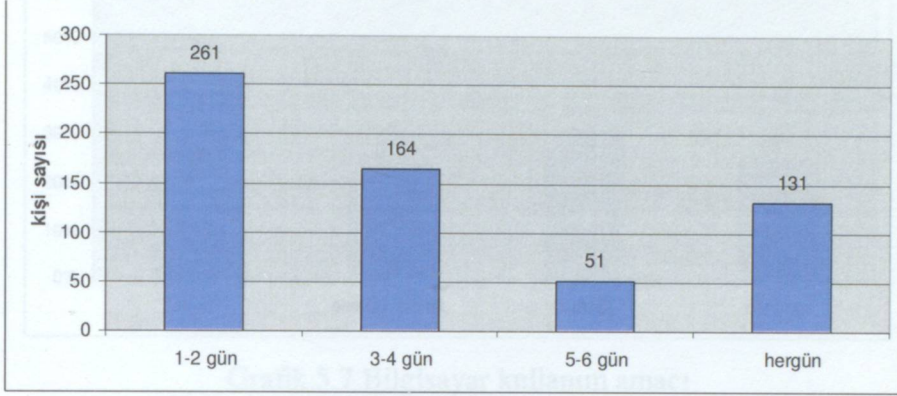
Grafik 5.2 İlk defa mobil telefon edinme tarihi

Grafik 5.3’e göre bireylerin % 84 ünün evinde bilgisayar bulunmakta ve %70’i bilgisayar kullanımı için evi tercih etmektedir. Sonuçlar, özel mekan kullanımının iletişim teknolojilerinin gelişimi kapsamında giderek yoğunlaştığı hipotezini destekler niteliktedir. (bkz. Sayfa 66-67)

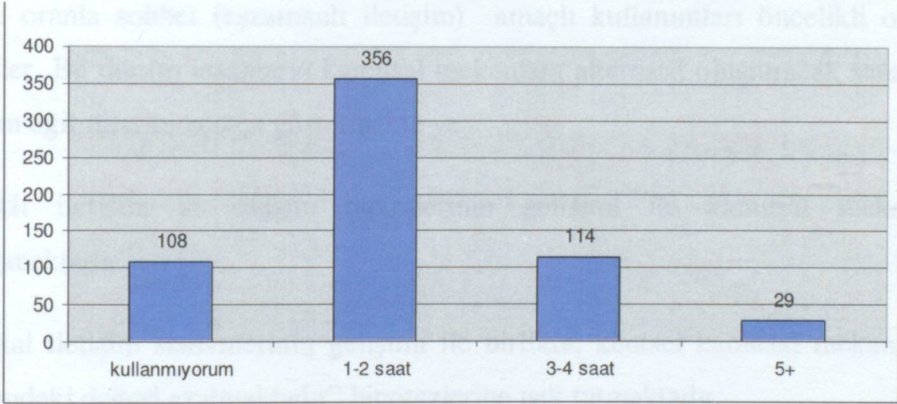

Grafik 5.3 Bilgisayarın kullanım mekanı

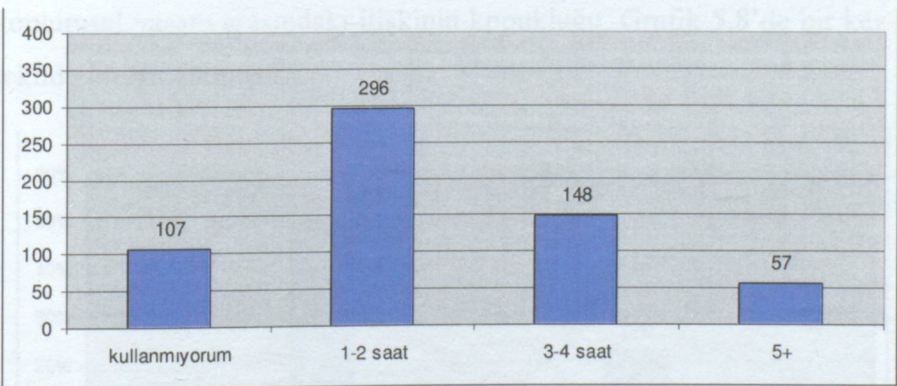
Araştırmaya göre bilgisayar, bireylerin 1/3'ünün hayatına hemen hemen her gün girmektedir. Günlük yaşamda ise ortalama birkaç saat bilgisayar başında geçirilmektedir. Ayrıca hafta sonları kullanım değeri artmakta (günde 3 saatten fazla kullanım oranı %35), böylelikle özel mekan ve donanıma bağımlılık giderek gelişmektedir. (Grafik 5.4, 5.5, 5.6)

Grafik 5.4 Haftalık ortalama bilgisayar kullanımı

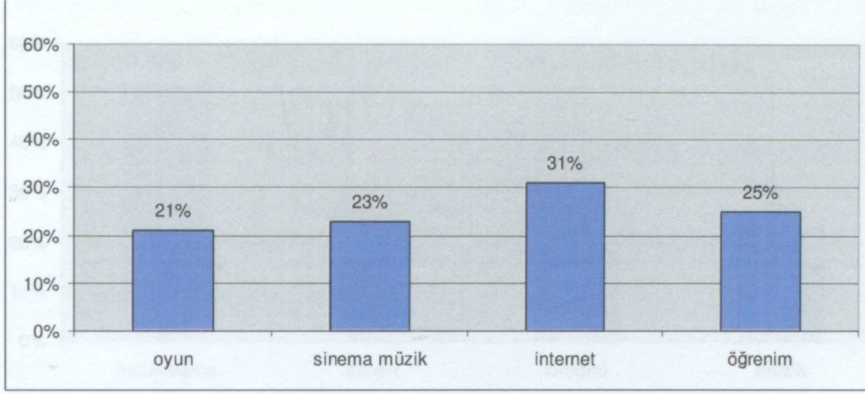

Grafik 5.5 Hafta içi günlük ortalama bilgisayar kullanımı

Grafik 5.6 Hafta sonu günlük ortalama bilgisayar kullanımı

Bilgisayar daha çok sanal ağı bağlanmak amaçlı kullanılmasının yanı sıra sinema, müzik, öğrenim gibi kamusal mekanın sunduğu bazı olanaklara alternatif bir seçenek olarak da gelişme göstermektedir (Grafik 5.7).

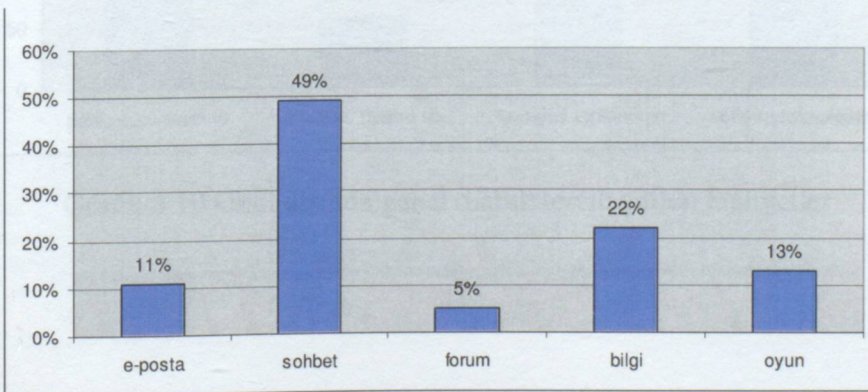

Grafik 5.7 Bilgisayar kullanım amacı

Buna bağlı olarak, en fazla bilgisayar kullanımına neden olan internette, bireyler diğer aktivitelere oranla sohbet (eşzamanlı iletişim) amaçlı kullanımları öncelikli olarak tercih etmektedirler. Bu durum insanların kamusal mekanlara alternatif oluşturacak sanal bir sosyal yaşama olan eğilimlerini açıkça göstermekte ve

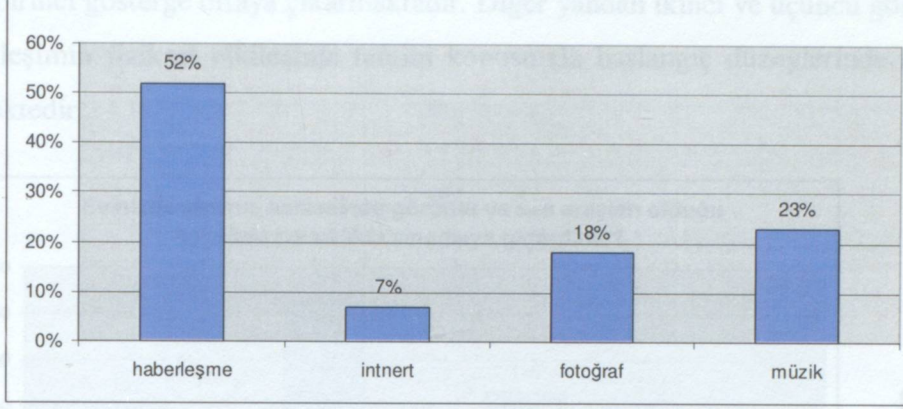
- “Farklı iletişim ve ulaşım biçimlerinin gelişimi ile kamusal mekan anlayışı değişmektedir”
- “Dijital iletişim sistemlerinin gelişimi ile birlikte, kentsel kamusal mekanların sosyal yaşamdaki değeri azalmaktadır” hipotezlerine ışık tutmaktadır.

Kentsel kamusal mekanların toplumsal iletişim açısından yetersizliği ya da başka bir ifade ile mekan ile toplumsal yaşam arasındaki ilişkinin kopukluğu, Grafik 5.8’de bir kez daha dikkat çekici bir şekilde ortaya çıkmıştır.

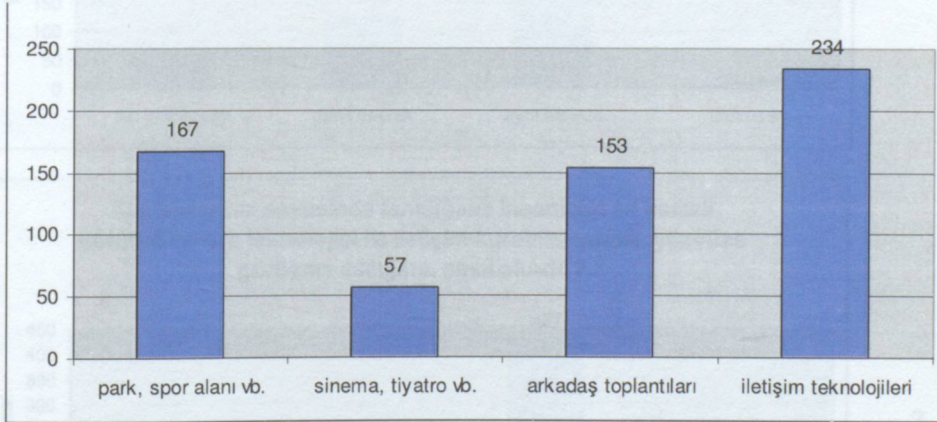
Grafik 5.8 İnternet kullanım amacı

Taşınabilir telefon kullanımı ise temel anlamda, iletişim için kullanılmasına karşın bireyler, mekana bağımlı olmaksızın iletişim dışında farklı faaliyet olanakları da sunan, bu cihazlarla bireysel olarak zaman geçirebilmektedirler (Grafik 5.9).

Grafik 5.9 Mobil hücresel telefon kullanım amacı

Grafik 5.10'da belirtilen istatistik ise bireylerin okul dışındaki genel faaliyet tercihlerini göstermekte olup, özel mekana bağımlılığı temsil eden iletişim teknolojilerinin, kamusal mekanlara tercih edilmekte olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. İletişim teknolojileri kullanım oranı genel toplam içinde %38lik oranla ilk sırada yer almaktadır. Oranlara bakıldığında arkadaşlar ile vakit geçirme oranını dört kategori içerisinde sondan bir önceki faaliyet olduğu görülmektedir. Bu durum sosyal iletişim açısından ciddi olumsuzlukların varlığını gözler önüne sermektedir.

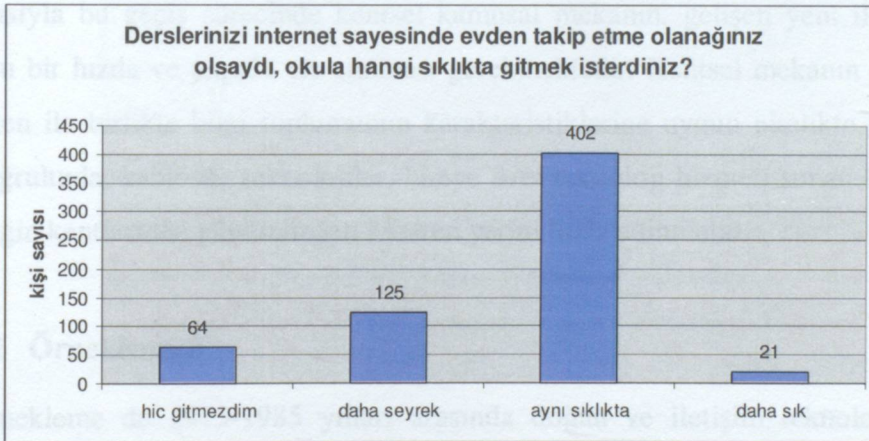

Grafik 5.10 Okul dışında genel olarak tercih edilen faaliyetler

Bunların dışında geleceğe dair varsayımlara dayalı olarak bireylere aşağıdaki üç soru yöneltilerek tercih yapmaları istenmiştir. İlk soruya göre sosyal aktiviteler açısından teknolojinin sunduğu olanakların kamusal mekan kullanımını azaltacağı yorumunu Grafik 5.11'deki birinci gösterge ortaya çıkarmaktadır. Diğer yandan ikinci ve üçüncü göstergeler ise dijital etkileşimin fiziksel etkileşime tercihi konusunda başlangıç düzeylerinde olduğunu işaret etmektedir..

1

2

3

Grafik 5.11 Geleceğe dair varsayımlara dayalı sorular ve cevapları

Kısaca yapılan anket, çalışma alanı sınırları dahilindeki ilköğretim okullarında eğitim görmekte olan bireyler açısından beş önemli sonucu ortaya koymaktadır. Bunlar;

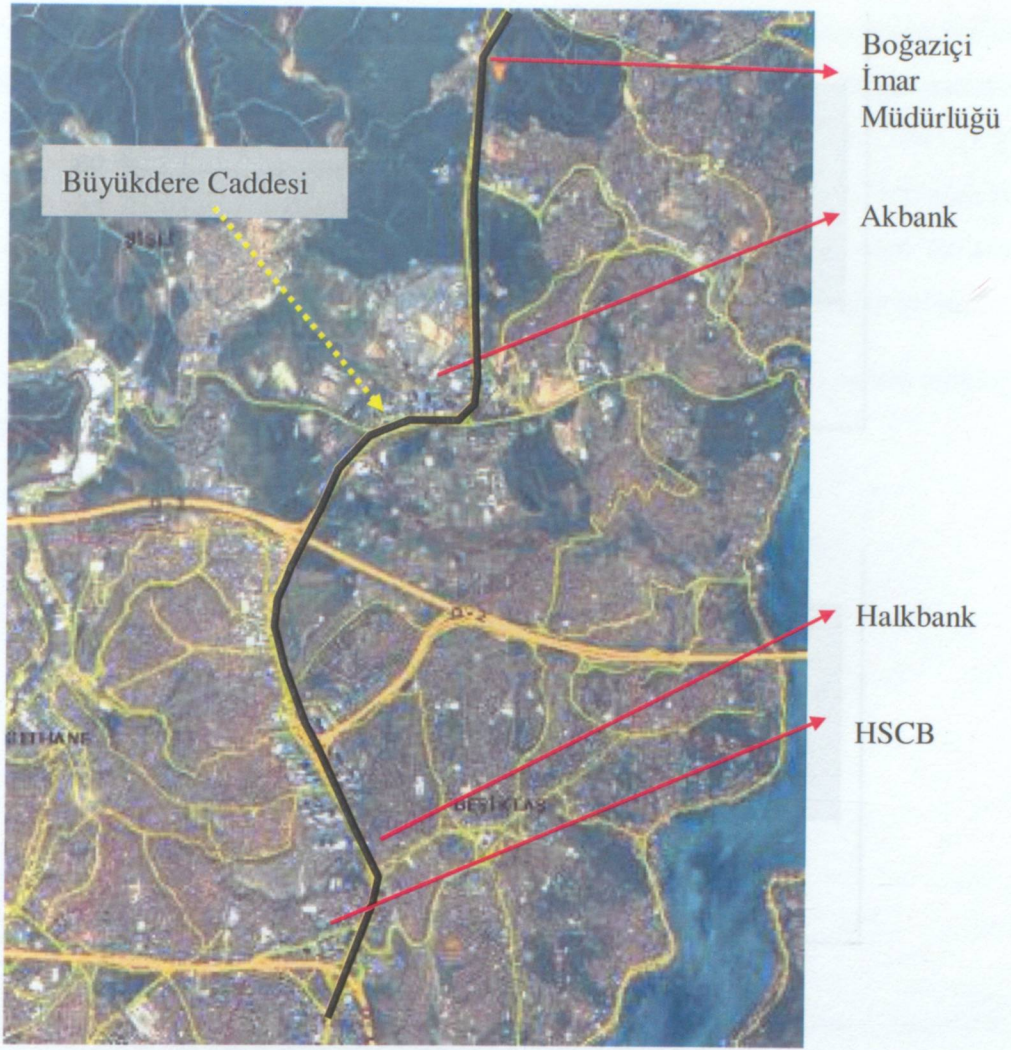
1. Bireyler eğitim çağına ve sosyal yaşama yeni iletişim teknolojileri ile birlikte girmişlerdir.
2. Bireyler okul dışında daha çok iletişim teknolojilerine dayalı bir yaşam biçimine uyum sağlamaktadır.
3. İletişim teknolojileri kullanım düzeylerine göre bireyler açısından özel mekanların önemi artmaktadır.
4. Bireyler dijital teknolojileri daha çok iletişim ve etkileşim amaçlı kullanmakta
5. Gelecekte teknolojik düzeydeki gelişmelere koşut olarak modern iletişim insanları kamusal alandan ayırma eğilimi göstermekte olsa da günümüzde bu durum henüz erken evrededir.

Dolayısıyla bu geçiş sürecinde kentsel kamusal mekanın, gelişen yeni iletişim biçimlerine uyumlu bir hızda ve yapıda ele alınması gerekmektedir. Kentsel mekanın çekiciliği diğer üç değişken ile birlikte bilgi toplumunun karakteristiklerine uygun nitelikte güçlendirilmelidir. Bu doğrultuda, kablosuz teknolojiler, bireye özel teknoloji hizmeti sunan kamusal mekanlar, geleceğin kentlerinde günümüzden itibaren yerini hızla edinmelidir.

Şekil 5.10 Anket uygulanan kurumlar

5.2.1.2 Örneklem 2

Bu örneklem de 1975-1985 yılları arasında doğan ve iletişim teknolojileri kullanımına sonradan uyum sağlamak zorunda kalan, Büyükdere Aksı üzerindeki hizmet sektörü çalışanlarına uygulanmıştır. Buna göre Şekil 4.9 da gösterilen Akbank, HSBC, Halkbank ve Boğaziçi İmar Müdürlüğü'nde çalışan toplam 150 kişiye, iletişim teknolojileri ve kentsel mekan kullanım eğilimi üzerine anket uygulanmıştır.

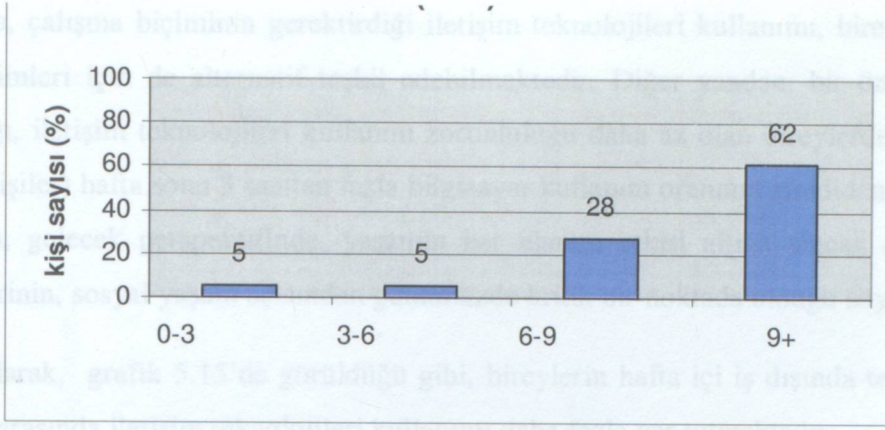

Şekil 5.10 Anket uygulanan kurumlar

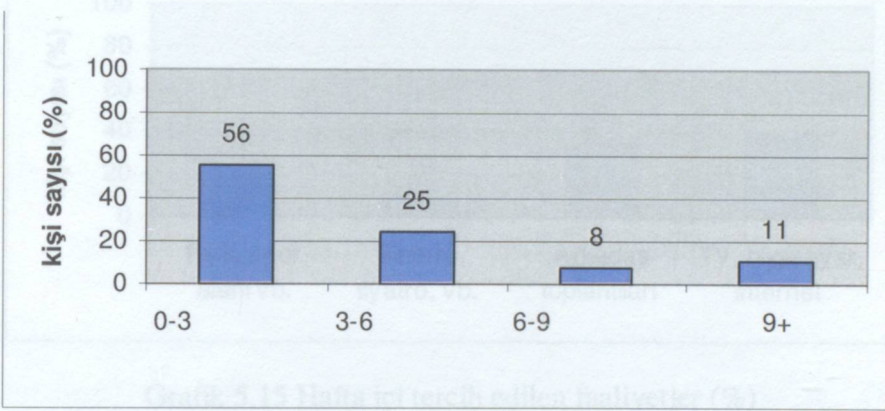
Ana kitlenin büyük bir çoğunluğu üniversite mezunudur. Bu bireyler 1990'lı yıllardan sonra giderek iletişim teknolojilerine uyumlu çalışma biçimini benimseyen hizmet sektörünün ilk nesil çalışanlarını oluşturmaktadır. Dolayısıyla gerek çalışma biçimi gerek çalışma yoğunluğu bakımından yeni teknolojiyi uygulayan bilgi toplumunun ilk bireyleri olarak nitelendirilebilirler. Bu bireylerin mevcut kentsel mekandaki yaşam biçimleri geleceğin toplumu için önemli işaretler barındırmaktadır.

Yapılan araştırma sonuçlarına göre, bireylerin büyük bir çoğunluğu 1995-2001 yılları arasında bilgisayar (%62) ve mobil hücresel telefon (%82) kullanmaya başlamıştır. Bireyler çalışma biçimlerinden dolayı hafta içi yoğun bir şekilde iletişim teknolojileri ile iç içe bulunmaktadır.

Grafik 5.12'de gösterildiği gibi, bireylerin %62 sinin günde 9 saatten fazla bilgisayar kullanması, çalışma zamanları dışında özel mekanlarda da kullanımın sürdüğü sonucunu ortaya koymaktadır.

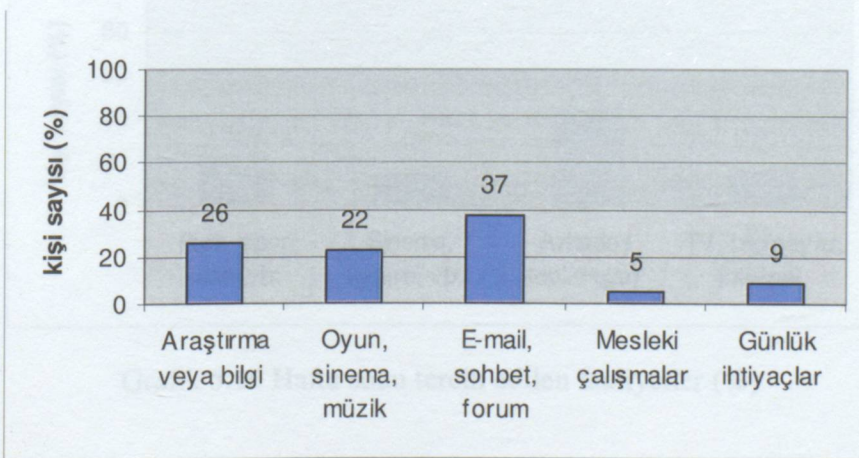

Grafik 5.12 Hafta içi günde ortalama bilgisayar kullanımı

Grafik 5.13 Hafta sonu günde ortalama bilgisayar kullanımı

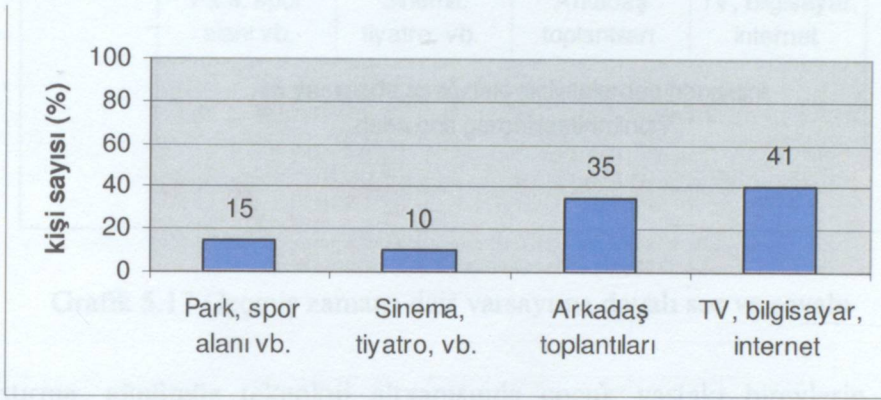
Hafta sonu kullanım oranı düşmesine rağmen, %44 lük kesim günde 3 saatten fazla bilgisayar başında zaman harcamakta ve bu zaman diliminde çoğunlukla sohbet, e-posta, forum gibi hizmetler kullanılmaktadır (Grafik 5.13, 5.14).

Grafik 5.14 Hafta sonu bilgisayar kullanım amacı (%)

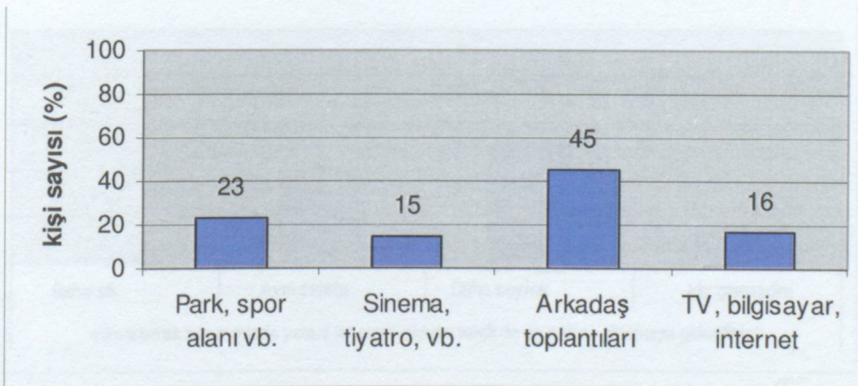
Dolayısıyla, çalışma biçiminin gerektirdiği iletişim teknolojileri kullanımı, bireylerin sosyal yaşam biçimleri için de alternatif teşkil edebilmektedir. Diğer yandan, bir önceki anketin uygulandığı, iletişim teknolojileri kullanım zorunluluğu daha az olan bireylerde (1993-1995 doğumlu kişiler) hafta sonu 3 saatten fazla bilgisayar kullanım oranının şimdiden %35 olduğu hatırlanırsa, gelecek perspektifinde, yaşamın her alanını etkisi altına alacak olan iletişim teknolojilerinin, sosyal yaşam açısından günümüzde kritik bir noktada olduğu söylenebilir.

Buna ek olarak, grafik 5.15’de görüldüğü gibi, bireylerin hafta içi iş dışında tercih ettikleri faaliyetler arasında iletişim teknolojileri kullanımı daha fazla yer tutmaktadır.

Grafik 5.15 Hafta içi tercih edilen faaliyetler (%)

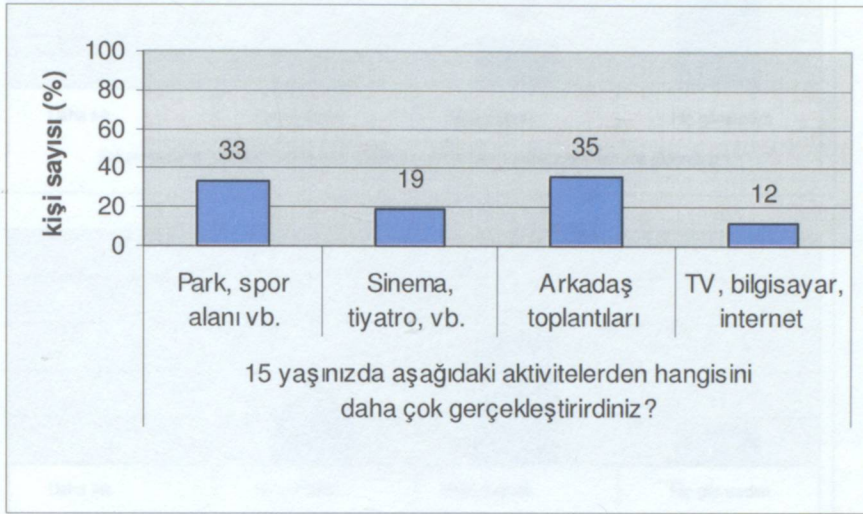
Hafta sonu bu oran azalmakta ve arkadaş toplantıları belirgin bir şekilde öne çıkmaktadır (Grafik 5.16). Bunun nedeni olarak, günümüzde ortalama 28 yaşında olan hedef kitlenin yeni iletişim biçimlerinin oluşmadan önceki deneyimleri ve alışkanlıkları gösterilebilir.

Grafik 5.16 Hafta sonu tercih edilen faaliyetler (%)

Nitekim kişilerin 15 yaşındaki okul dışı genel aktiviteleri sorulduğunda “arkadaş toplantıları” seçeneği daha çok işaretlenmiştir (Grafik 5.17). Diğer yandan bir önceki ankette, günümüzde 15 yaşında olan bireylerin okul dışı genel aktiviteleri sorulmuş ve grafik 5.10’da (Bkz. Sayfa

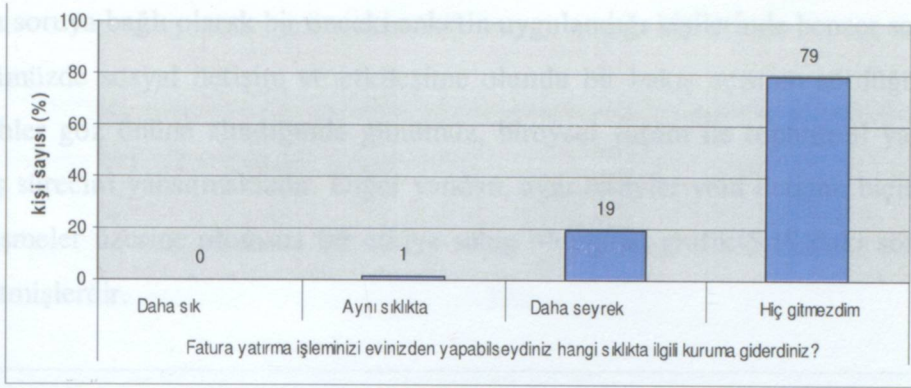
144) ifade edildiği gibi “iletişim teknolojileri kullanımı”nın daha fazla tercih edildiği sonucuna varılmıştır. Bu sonuç iletişim konusunda son 15 yıldaki farklılaşmayı açık bir şekilde göstermektedir.

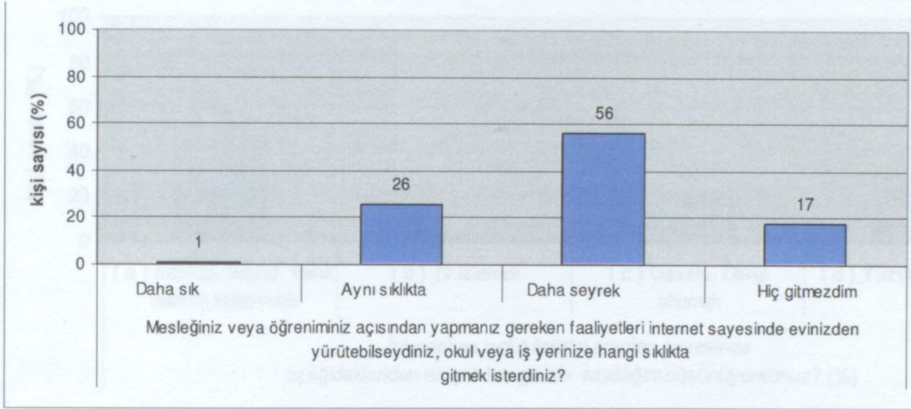
Grafik 5.17 Geçmiş zamana dair varsayıma dayalı sor ve cevabı

Bu karşılaştırma, günümüz teknoloji altyapısında çocuk yaştaki bireylerin özel mekan kullanımı konusunda bir eğilim olduğu yönünde yorum getirmektedir. Diğer yandan aşağıdaki grafiklerde bazı varsayımlara göre sorulan dört sorudan “ilk üç tanesinin sonuçlarına” göre , iletişim teknolojisinin sunacağı daha iyi hizmet biçimleri karşısında kamusal mekan kullanımının azalacağı görüşü açıkça ortaya çıkmaktadır (Grafik 5.18)

2

3

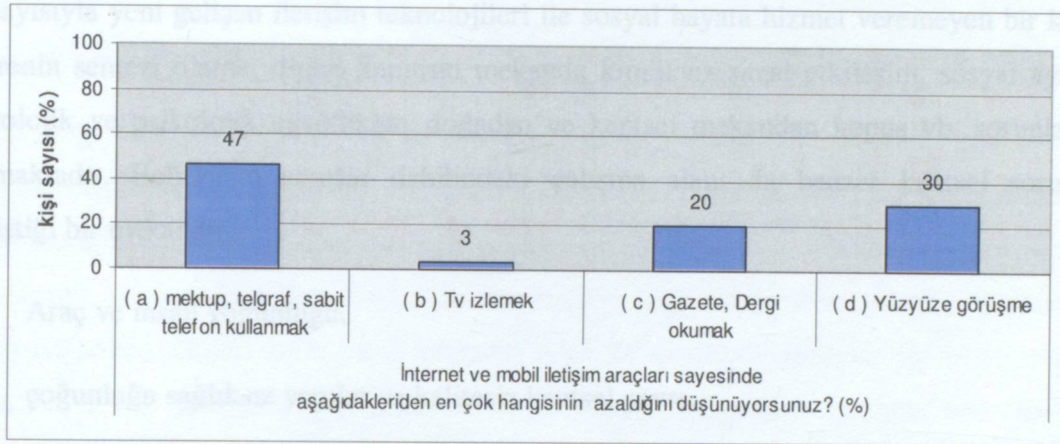

4

Grafik 5.18 Geleceğe dair varsayımlara dayalı sorular ve cevapları

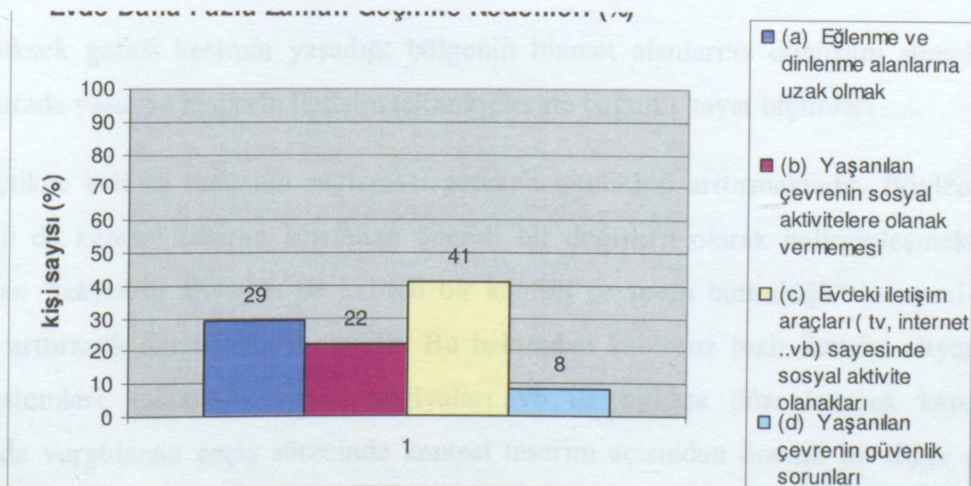
Bu kategorideki dördüncü soruya göre ortaya çıkan sonuç ise, henüz yeni iletişim biçimlerine uyumun tam anlamıyla gerçekleşmediğidir. Dördüncü sorunun temel sonucu, gelecek perspektifinde kentsel mekanda hareketliliği azaltma yönünde etki yaratacak olan iletişim teknolojilerinin, yüzyüze görüşmelerin önünde bir engel olmayacağı düşüncesidir.

Aynı soruya bağlı olarak bir önceki anketin uygulandığı kişilerinde benzer sonucu yansıtması, günümüzde sosyal iletişim ve etkileşime olumlu bir bakış açısının sürdüğünü, ancak ikinci tercihler göz önüne alındığında günümüz, bireysel yaşam ile toplumsal yaşam arasında bir geçiş sürecini yansıtmaktadır. Diğer yandan, aynı bireyler yeni iletişim biçimlerinin yüzyüze görüşmeler üzerine olumsuz bir etkiye sahip olduğunu grafik 5.19'daki soruya bağlı olarak belirtmişlerdir.

Grafik 5.19 İnternet ve mobil iletişim sistemlerinin diğer iletişim biçimleri üzerindeki etkisi

Sosyal etkileşime olumlu bakış açısının yaşayabilmesinde en büyük aktörlerden birisi kentsel kamusal mekanlardır. Bu düşünceye dayalı olarak, hafta sonları vaktinin büyük çoğunluğunu özel mekanlarında geçiren insanlara “neden?” sorusu sorulduğunda, karşımıza iletişim teknolojilerinin sunduğu olanaklar başta olmak üzere mevcut kentsel çevrenin sahip olduğu sorunlar çıkmaktadır (Grafik 5.20).

Grafik 5.20 Evde daha fazla zaman geçirme nedenleri (%)

Yapılan anket çalışmasına göre iki önemli sonuç vurgulanabilmektedir. Bunlar;

- “Bireyler yeni iletişim biçimlerine sonradan uyum sağlamakla birlikte, uyum sürecinin henüz başında oldukları söylenebilir”
- “İletişim teknolojileri kullanım düzeylerine göre bireyler açısından özel mekanların önemi artmaktadır” olarak ifade edilebilir

Dolayısıyla yeni gelişen iletişim teknolojileri ile sosyal hayata hizmet veremeyen bir kentsel çevrenin sentezi olarak, dijital kamusal mekanda kimliksiz sanal etkileşim, sosyal ayrışma, fizyolojik ve psikolojik eksiklikler, doğadan ve kentsel mekandan kopuş vb. sorunlar öne çıkmaktadır. Belirlenen sınırlar dahilindeki çalışma alanı da benzer kentsel sorunların kesiştiği bir mekandır.

- Araç ve insan yoğunluğu,
- çoğunluğu sağlıksız yapılar ve kalitesiz kentsel çevre,
- alt bölgeler arası sosyal ayrışmalar vb. sorunlara ek olarak,
- alanın dijital teknolojilerin yoğun kullanıldığı sektörlerin (bankacılık, finans, e-ticaret...vb) bulunduğu bir merkezi iş alanı olması,
- üniversitelerin etki alanında bulunması,
- düşük gelirli bireylerin yaşadığı çevrede kamusal alanların yetersizliği nedeniyle insanların dijital iletişim sistemlerine mahkum edilmesi,
- yüksek gelirli kesimin yaşadığı bölgenin hizmet alanlarına dönüşüm süreci ve yine burada yaşayan kişilerin iletişim teknolojilerine bağımlı hayat biçimleri

gün geçtikçe kentsel mekanın sağlaması gereken nitelikleri arttırmaktadır. Böylece gelişen teknoloji de kentsel tasarım açısından önemli bir değişken olarak belirginleşmektedir. Bu bakımdan “teknoloji altyapısı ile kaliteli bir kentsel çevrenin bütünlüğü” kamusal mekanın etkisini arttıracak önemli bir stratejidir. Bu bakımdan kablolu hızlı iletişim altyapısı, kent bilgi sistemleri, teknolojik kent mobilyaları...vb ile birlikte düzenlenecek kent peyzajı çalışmada vurgulanan geçiş sürecinde kentsel tasarım açısından önemli bir diğer alt başlık olarak öne çıkmaktadır. Özellikle 2000’li yıllara doğru gelişen iletişim sistemleriyle açığa çıkan dijital kent konsepti konuyu vurgular niteliktedir.

5.2.1.3 Kent ve İletişim Teknolojileri

İletişim teknolojilerinin kentsel mekan ile bütünlüğü, kent bilgi sistemleri ve kentsel mekanda teknolojik araçların kullanıma sunulması vasıtasıyla sağlanabilmektedir. İnternetin gelişmesine bağlı olarak dijital kent kavramı iletişim teknolojilerinin kent ile ilişkilendirilmesi düşüncesiyle gündeme gelmiştir. Dijital kent kavramı,

1. “sanal mekanda kent bilgi sistemleri”,
2. “teknolojik araçlarla donatılmış kentsel mekan” bütünlüğünde karşımıza çıkmaktadır.

Kent bilgi sistemi olarak “Dijital kent”; yerel yönetim, iş dünyası ve kentlilerin yönlendirmekte olduğu bilgisayar bağlantılı hizmetlerin dijital ortamda kent metaforu aracılığı ile kullanılmasıdır. Dijital kent içeriğinde, bölgeler arası bilginin, deneyimlerin ve ortak ilgi alanlarının paylaşıldığı, bu bağlamda etkileşimin sağlandığı düzlemlerin oluşturulması gerekmektedir. Dijital kent, yerel kaynaklı bilgi ile kentlerde yaşayan ya da ziyaret eden kullanıcılar için internette oluşturulan kamusal alana dair gerçek zamanlı veri tabanlarını içermektedir. Castell’e göre, bu kapsamdaki dijital kent, seçim alanları ve düzenleri içinde oluşturulan belediye tabanlı ağlardır. Dijital kentlerin üç ana özelliği;

- yerel yönetimlerden bilgi edinmeleri,
- bilgi alışverişini ve ağdaki bireylerin elektronik ortamdaki iletişimini düzenlemeleri,
- elektronik hizmetlerden ve dijital bilgiden faydalanma olanaklarını artırarak, bilgi teknolojilerine erişimdeki eşitsizliklerin giderilmesine öncelik vermeleri olarak

belirtilebilir (Gouveia L.B. and Gouveia J.B., 2002: 2).

Dijital kentler, günlük hayat için sosyal yapıya yönelik bilginin altyapısını sağlayabilmektedirler. Böylelikle dijital kentler, yerel ölçekte iletişim olanaklarının düzenlenmesinde önemli bir yer almakta, kentin kullanıcılarına elektronik tabanlı hizmetler sunmaktadır. Sözü edilen sistemlerin geliştirilmesine Gaia Dijital Projesi örnek verilebilir.

Gaia Dijital Projesi:

Gaia Dijital, üç yıllık bir dijital kentler projesidir. Amaç, bilgi alışverişinin desteklendiği dijital altyapının Vila Nova de Gaia’da kurulmasıdır. Bu proje; insanlar, faaliyetleri ve organizasyon becerileri üzerine yatırımı artırmaktadır.

Proje;

- Kullanıcıların Vila Nova de Gaia bölgesinde, kişi ya da kurum olarak bilgiye ulaşmasında “aracı” olarak rol almaktadır (Hagel and Armstrong, 1997).
- Yerel yönetim ve kentliler arasında iletişimi sağlamaktadır. Bu durum, demokrasiyi güçlendirmekte, evrensel bir bilgi erişimi sağlamaktadır. Böylece sunulan daha iyi hizmetlerle kentlilerin yaşam kaliteleri artabilmektedir (Gronlund, 2002).
- Elektronik ticari uygulamalardaki artışla yerel ekonomiyi güçlendirmektedir. Özellikle kültürel ve örgütsel devrim için uygun koşullar sağlayabilmektedir (Barnatt, 1997) (akt. Gouveia L.B. and Gouveia J.B., 2002: 3).

Gaia Dijital Projesi, aşağıdaki yararları sağlamayı hedeflemiştir:

- Vila Nova de Gaia’nın ve çevresindekilerin dışsal görünürliğini desteklemek,
- Sağlık, eğitim, rekreasyon ve çevre konularında ihtiyaç duyulan hizmetler doğrultusunda alanları şekillendirmeyi etkilemek,
- Yerel bölgede yatırımı çekmek için güncel ve etkili teknolojik altyapı gibi uygun koşulları yaratmak,
- Kentlilerin yaşam kalitelerinin artmasına yönelik katkıda bulunmak.

Örnekte açıklanan sistemlerle sağlanabilen eğitim, sağlık, rekreasyon...vb. gibi hizmetler kent mekanının organizasyonunda önemli etkiler yaratacaktır. Dolayısıyla kentin bu sistemlerin sunacağı olanaklara göre düzenlenmesi önemli bir husus olarak ortaya çıkmaktadır. Bu noktada insan yaşamında, özel ve kamusal mekan kullanım dengesinin oluşturulması konusunda önemli konu, özel mekanın dünyaya açılan bir penceresi olan iletişim teknolojilerinin kamusal mekan kurgusunda yer edinmesidir. Bu doğrultuda iletişim teknolojileri 90’lı yıllardan sonra bazı kentsel gelişim projelerinde yer almaya başlamıştır. Örnek olarak verilebilecek Seul Dijital Medya Kenti Projesi ile kentsel mekanın iletişim teknolojileri altyapısının gelişimi amaçlanmıştır.

Dijital medya kenti; bilgi - iletişim teknolojilerini kullanarak kentin sosyal tabakasının gelişimi amacıyla, haberleşme teknolojisine hizmet eden modern medya araçlarının kamusal alana dahil edilmesi fikri sonucunda 1990’ların ikinci yarısında oluşmaya başlamıştır. Bu alanlar kültürü ve haberleşme teknolojisini birbirine bağlayarak kamusal alana devamlı yeni

değerler katabilmektedir. Aynı zamanda dijital medya kentlerinde hedef, iletişim, haberleşme ve medya teknolojilerinin kullanımını sağlayarak global hizmet çerçevesinde başarıyı ve gelişimi sağlamaktır. Dijital medya kentlerinde, dijital teknolojinin sunulduğu radyo ve televizyon yayın merkezleri, teknolojik ofisler, eğlence sağlayan ve yaratan firmalar yapılandırılmaktadır. Verimli teknolojik altyapının oluşması ile yerel bölgelerde gelirin artması hedeflemektedir.

Dijital teknolojilerin kamusal alana yayılmasının katılımı arttırmasının yanı sıra, toplumun yaşam kalitesinin de paralel olarak gelişeceği düşünülmektedir. Bu kentler, haberleşme ve yerel yönetim merkezleri, eğitim, sağlık, ticaret, endüstri ve e- yönetim'i içermektedir.

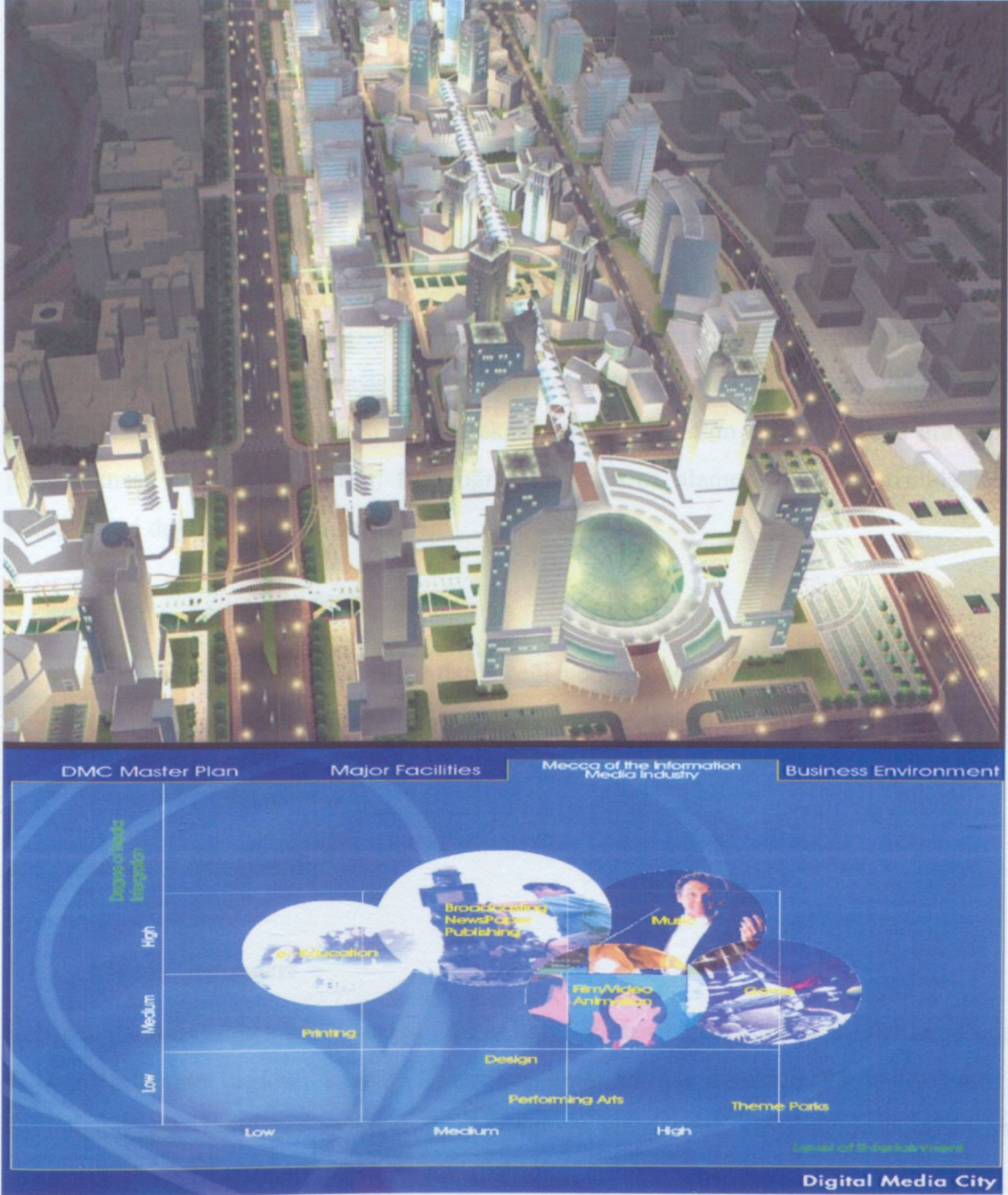
Seul Dijital Medya Kenti:

1900'lerin sonlarında Seul yönetimi bir kentsel gelişme projesi üretmiştir. Proje, dünyadaki gelişime paralel olarak hızlı multimedya, bilgi teknolojileri ve eğlence sektörünün gelişimi ile bağlantılıdır. Seul yönetimi bu oluşumu çok sayıda yatırımcı ile toplumun ve sosyal yapısının gelişimini arttıracak dijital medya kentini yaratmak için kullanmıştır. Dijital medya şehrinin ana hedefi; dijital medya ve eğlence alanı olan yüksek teknolojinin merkezi olmasının yanı sıra, Seul'da bulunan 10 000'den fazla küçük çaptaki internet, oyun ve iletişim firmaları tarafından beslenmesini sağlamaktır.

Resim 5.8 Seul Dijital Medya Kenti projesinden perspektif
(Kaynak : <http://dmc.seoul.go.kr/english/index.jsp>)

Çevre iş merkezleri, sosyo-kültürel alanlar, nitelikli konut alanları ve bunların etrafındaki parklar, orman alanlarıyla projelendirilmiştir. Projede yer alan Dijital Medya Sokağı çok sayıda eğlence, iş merkezi, teknoloji firmaları, kaliteli konaklama, eğitim ve araştırma alanlarına ev sahipliği yapmasıyla öne çıkmaktadır. Ayrıca Seul Dijital Medya Sokağı, yeni teknolojilerin gelişimi ve test edilmesi ve yaşam birimlerinin yararlı hale getirilmesini sağlamak için yapılandırılmıştır.

Resim 5.9 Seul Dijital Medya Kenti projesinden perspektif
(Kaynak : <http://dmc.seoul.go.kr/english/index.jsp>)

Projenin finansmanı, öncelikle Seul metropol yönetimi tarafından belirlenen özel teknoloji ortakları ve girişimcileri tarafından sağlanmıştır. Proje, metropol yönetimi tarafından ve Seul Gelişim Enstitüsü Asistanlığı ile planlanarak, şehir yönetiminin geliştirme şubeleri tarafından hayata geçirilmiştir. Seul Metropol Yönetimi, alana hizmet edecek olan kablosuz ağ ve geniş çapta bilgi teknolojileri altyapılarının kurulmasını ve vergi teşvik primini sağlamıştır. 2002 yılında inşasına başlanan DMC Kompleksi 2010 yılında tamamlanacaktır.

İki örnekte de özel mekan ve kamusal mekan arasında bir bağlantı olarak iletişim teknolojileri altyapısı geliştirilmiştir. "Bilgiye kentsel mekan bütününde erişim" ve "sağlıklı kentsel çevre"den oluşan iki önemli kriter çerçevesinde, geleceğin toplumunun mekanı tanımlanmaya çalışılmıştır.

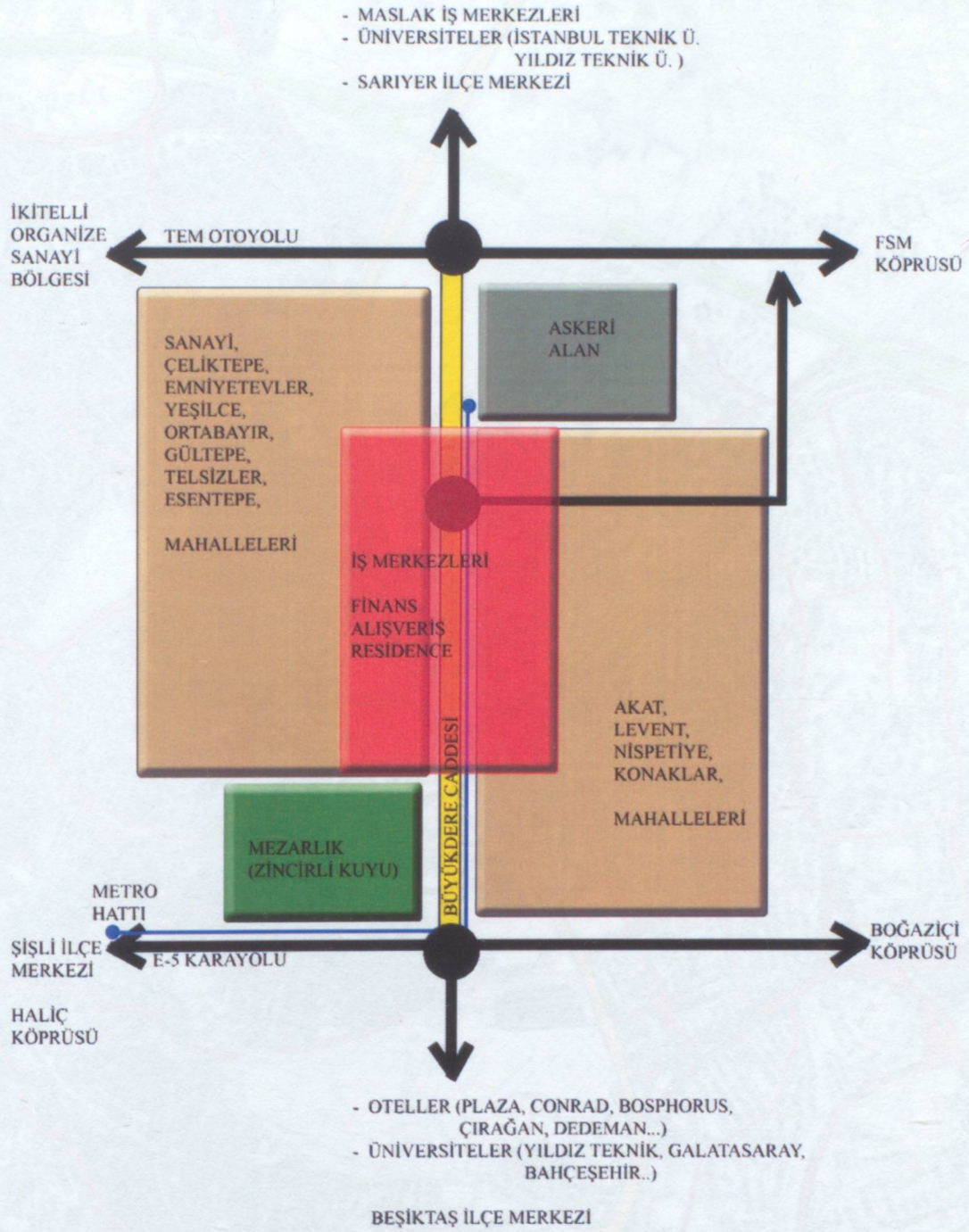
Bu kriterler, özel mekan ile kamusal mekan arasındaki uçurumun artmakta olduğu Büyükdere aksında değerlendirilebilecek önemli bir stratejileri olabilir. Ticaret, finans, eğitim fonksiyonlarının hızla geliştiği, iletişim teknolojileri kullanımının yaygın olduğu çalışma alanında, sağlıklı gelişen kentsel mekanda yapılacak planlama ve tasarım yaklaşımlarında iletişim teknolojilerinin altyapısı ve bu teknolojilerin kullanımı için mekansal ara yüzlerin geliştirilmesi oldukça önemlidir. Bu doğrultuda çalışma alanın kentsel tasarımda iletişim teknolojileri değişkeni açısından;

- dijital ağa kablosuz hızlı erişim,
- iletişim teknolojilerinin kullanılabileceği kent mobilyaları ve kamusal alanda geçici özel kullanım mekanları (internet kafeler, internet ve çalışma odaları ...vb),
- kaliteli bir kentsel peyzaj

öne çıkabilecek stratejilerdir.

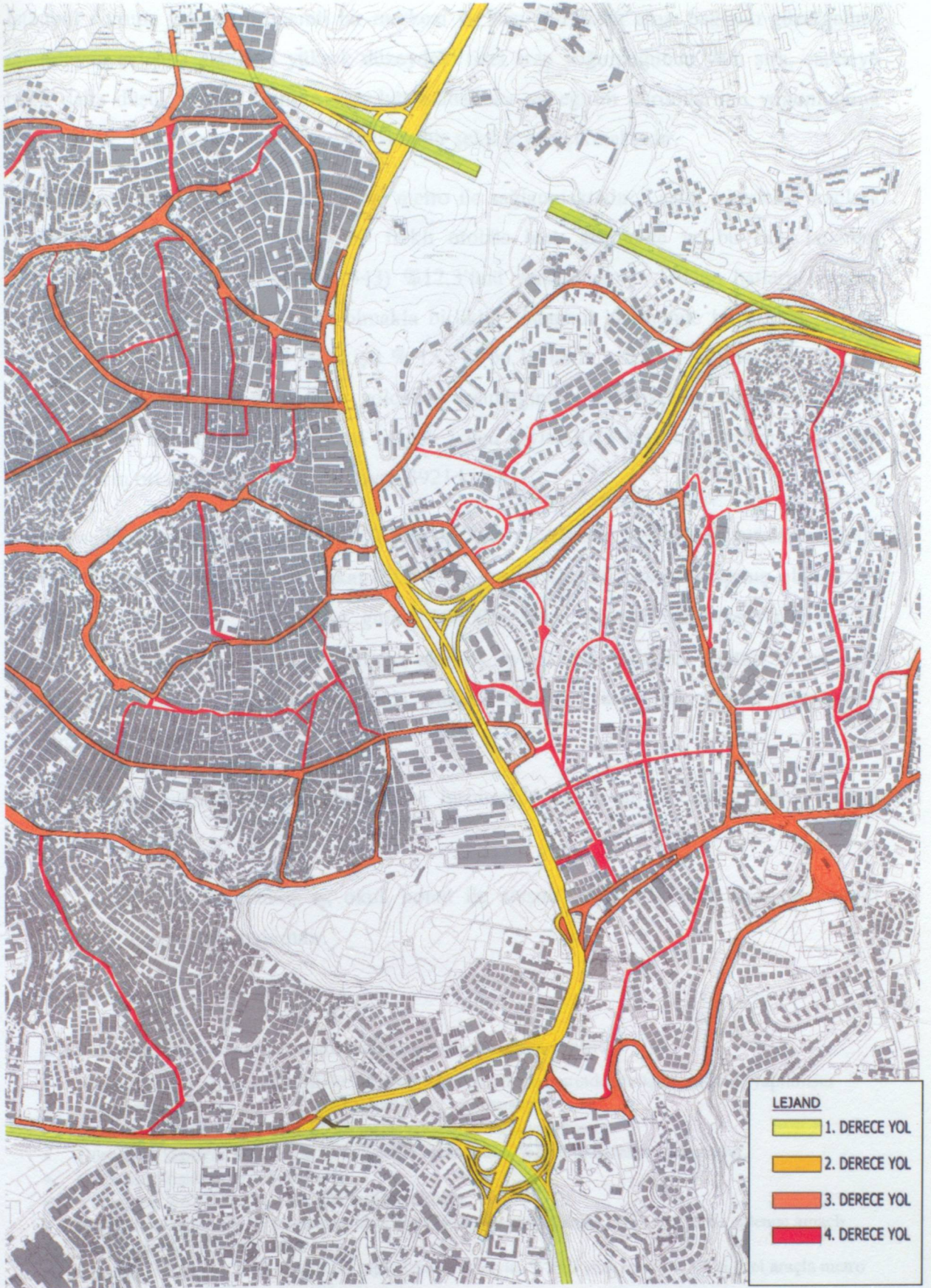
5.2.2 Ulaşım Sistemleri

Çalışma alanında ulaşım işlevi baskın bir niteliktedir. 30 metre genişliğinde Büyükdere Caddesi, FSM Köprüsü'ne bağlantı kavşağı, köprüler, toplu taşıma durakları ve metro hattı alan bütünündeki hareketliliğin nedenleridir. Üç ilçenin sınırlarının kesişiminde bulunan alanın hareketliliği şekil 5.11'deki işlevlerin etkisi altındadır.

Şekil 5.11 Çalışma alanındaki Büyükdere Caddesini etkileyen temel işlevler modeli

Fonksiyon alanlarının etkileşimi doğrultusunda çalışma alanındaki araç hareketliliğini gösteren şekil 5.12 incelendiğinde yol kademelenmesinin karmaşık yapısı, buna bağlı olarak çok sayıdaki kavşak ve geçidin varlığı dikkati çekmektedir. Alan bütününde homojen bir yapı gösteren araç yollarının kamusal mekanlar üzerindeki baskısı, yaya ulaşımı için olumsuz bir nitelik taşımaktadır. Dolayısıyla insanlar arası etkileşim alanı daralmaktadır.

Şekil 5.12 Ulaşım kademelenmesi

İstanbul Avrupa yakasının önemli bir merkezi ve bazı merkezler arası bağlantı güzergahını tanımlayan çalışma alanında yüksek düzeydeki özel araç yoğunluğunun yanı sıra, caddeye bağlı daha düşük gelirli kesimin yaşadığı mahalleler ve eğitim kurumlarının yoğunluğuna bağlı olarak, toplu taşıma araçları da baskın bir şekilde öne çıkmaktadır.

Toplu taşıma lastik tekerlekli araçlar ve metro ile sağlanmaktadır. Lastik tekerlekli araçlara hizmet veren 3 duraktan toplam 67 farklı otobüs hattı geçmekte ve bu sayı İstanbul bütünündeki toplam hat sayısının (543) %12,3'ünü yansıtmaktadır. Tüm hatların günlük ortalama yolcu sayısı 262740 kişi olmakla birlikte, İstanbul bütününde bir günde taşınan toplam yolcu sayısının (1 668 861 kişi) % 15,7'si bu hatlarda yolculuk yapmaktadır. Bu iki rakam hat sayısına göre daha fazla yolcunun taşındığını göstermektedir. Nitekim İstanbul bütününde bir hattın taşıdığı ortalama günlük yolcu sayısı 3073 kişi iken, çalışma alanında etkin hatların ortalama günlük yolcu sayısı 3921 kişidir.

Diğer yandan Metro vasıtasıyla da 2007 yılının Ocak ve Ağustos ayları arası ortalama günde 153000 yolculuk yapmıştır. Bu rakam İETT'nin metro ulaşımı üzerine yapmış olduğu bir araştırmanın verilerine* uyarlanırsa günde 50000'e yakın kişinin Büyükdere Caddesi'ne geldiği, yoğunluğunun genç, bekar olduğu, okul, iş, ev arasında yolculuk yaptığı ve yaklaşık 25000 kişinin de bu duraklar etrafında oturan metroya yürüyerek ulaşan insanlardan oluştuğunu söylenebilir.

Dolayısıyla bu rakamlardan çıkarılacak ve birbirini tamamlayan üç temel sonuç ortaya koyulabilir;

1. Çalışma alanı bütününde iş, okul, konut ile ulaşım durak noktaları arasında önemli ölçüde hareketlilik hakimdir.

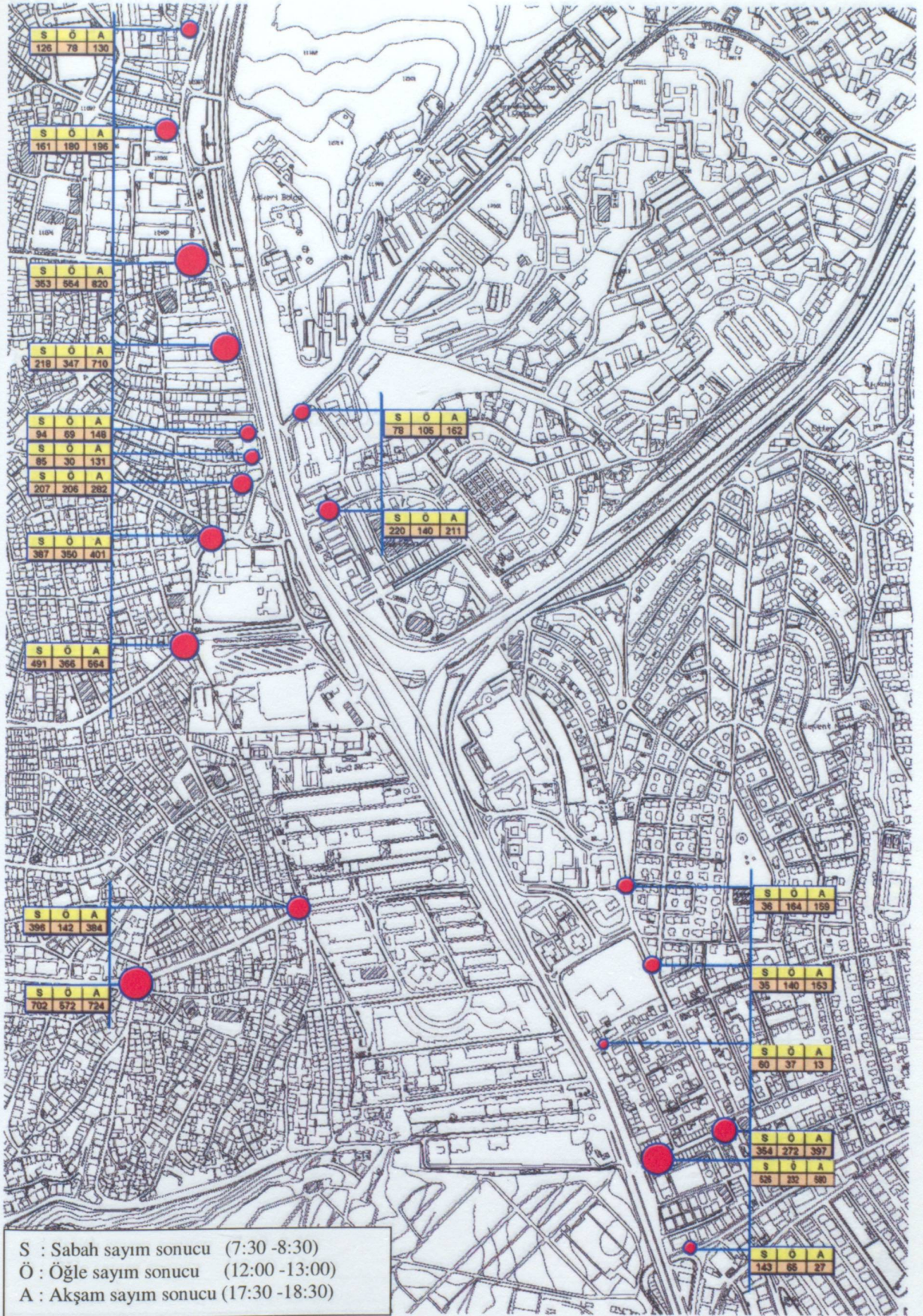
* İETT tarafından taksim-4.levent metro hatında yapılan araştırma verileri:

- Araştırma 2007 yılında 800 kişi ile Taksim - 4.Levent metro hatında görüşme şeklinde yapılmıştır
- Görüşmelerin %80'i hafta içi, %20'si haftasonu yapılmıştır.
- Görüşmeler %55 14-25, %85 14-35 yaşlar arası insanlarla yapılmıştır.
- Görüşülen kişilerin %82 si lise ve üniversite mezunudur. %14 ü ilköğretim mezunudur.
- Görüşülen kişilerin %77 si bekardır.
- Yolcuların %63 ü metroyu her gün kullanmaktadır.
- Görüşülen kişilerin %56 sı metroyu okul veya işten eve kullanmakta, %39 u iş ya da eğlence amaçlı yolculuklarda kullanmaktadır.
- Görüşülen kişilerin %38 i başka bir toplu taşıma aracıyla, %53 ü yürüyerek % 3,7 si özel araçla metro durağına ulaşmaktadır.
- Yolcuların 30,5 i Levent ve 4. Levent duraklarına yani Büyükdere Caddesi üzerine çıkmaktadır.

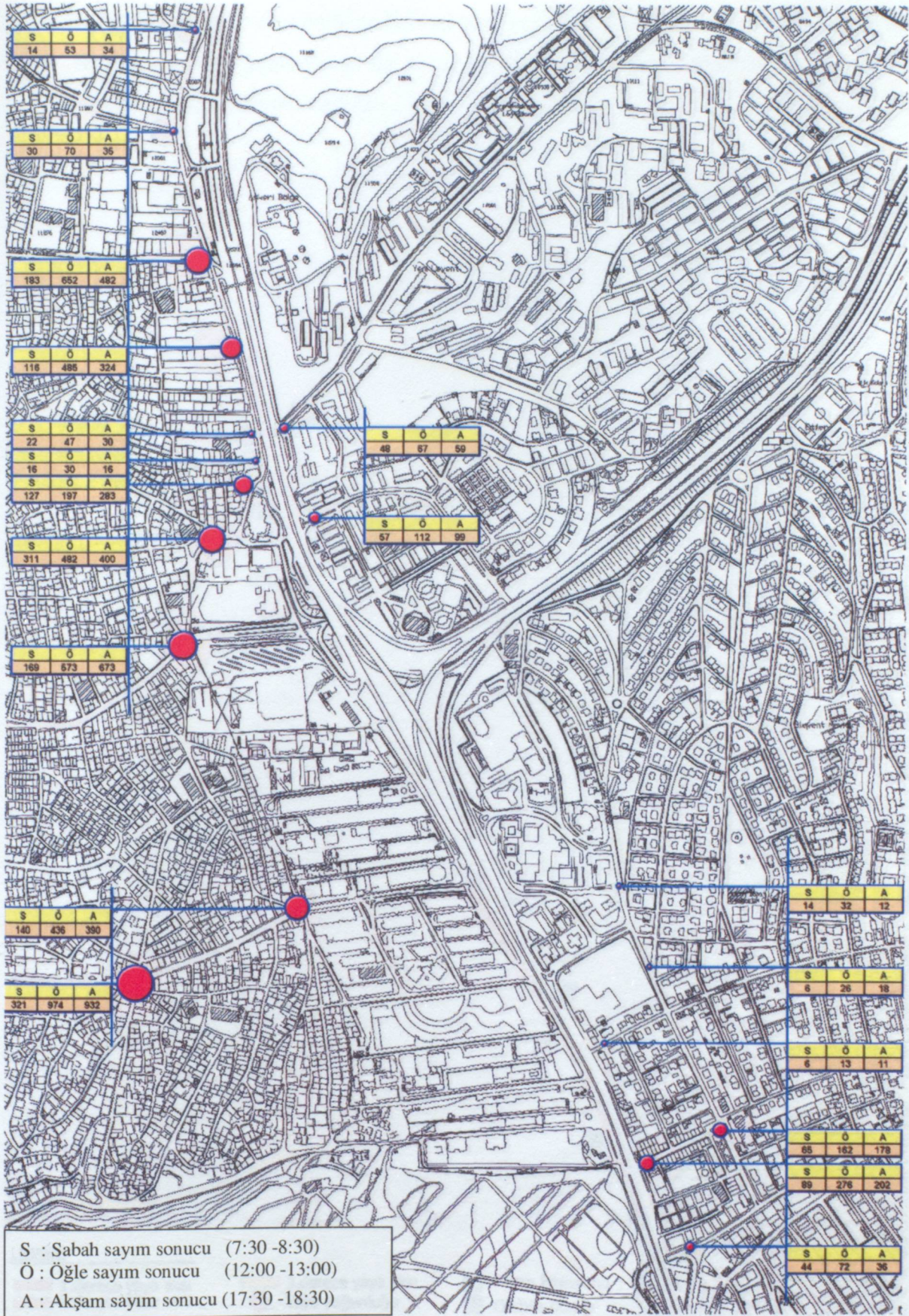
2. Hareket rotalarını oluşturan kentsel doku ve çevresindeki fonksiyonlar insanların günlük yaşamda mekan ve insanlarla ilişkilerini yönlendirici güce sahiptir.
3. Durak noktalarının kalitesi ve durak noktalarına ulaşım için yaya yolları insanlar arası ve insan-mekan etkileşiminde önem arz etmektedir.

Birinci ve ikinci maddelerde belirtilen sonucun açılımını, aşağıdaki haritalarda görebilmekteyiz. Aşağıdaki haritalar alan bütününde yapılan gözlemler sonucu, Büyükdere Caddesi ile ilişki kurulabilecek 20 ayrı noktada hafta içi ve hafta sonu 7:30 -8:30, 12:00 - 13:00, 17:30 -18:30 saatleri arasında yapılan yaya sayımları sonucu belirlenen yaya hareketliliği gösterilmektedir. Şemalardan da anlaşılacağı gibi, özellikle toplu taşıma durak noktaları ile ilişkili akslar yoğun kullanılmaktadır. Ayrıca çalışma alanının doğusu ile batı kesimindeki konut alanları arasında yaya ulaşımı açısından önemli ölçüde fark görülmektedir. Şekil 5.13 ve 5.14’de görülebileceği gibi, Büyükdere caddesinin batı kesiminde yoğun konut alanlarının bulunması ve burada yaşayan orta – düşük gelirli kesimin toplu taşıma araçlarına yönelimi yaya hareketliliğini arttırmaktadır. Doğu kesiminde ise Büyükdere Caddesine yakın konut alanlarının işlevsel dönüşümü ve burada yaşayan yüksek gelirli kesimin özel araç tercihinden dolayı yaya hareketliliğinin belirgin bir şekilde azaldığı görülmektedir. Diğer yandan Doğu kesimde hafta içi ve hafta sonu yaya yoğunluğu arasındaki fark ise Büyükdere Caddesi’ndeki hizmet yapılarında istihdam edilen, burada yaşamayan bireyler tarafından yaratılmaktadır. Bunlara bağlı olarak şekil 5.15’de alan bütünündeki yaya hareketliliği üç kademede ortaya koyulmuştur

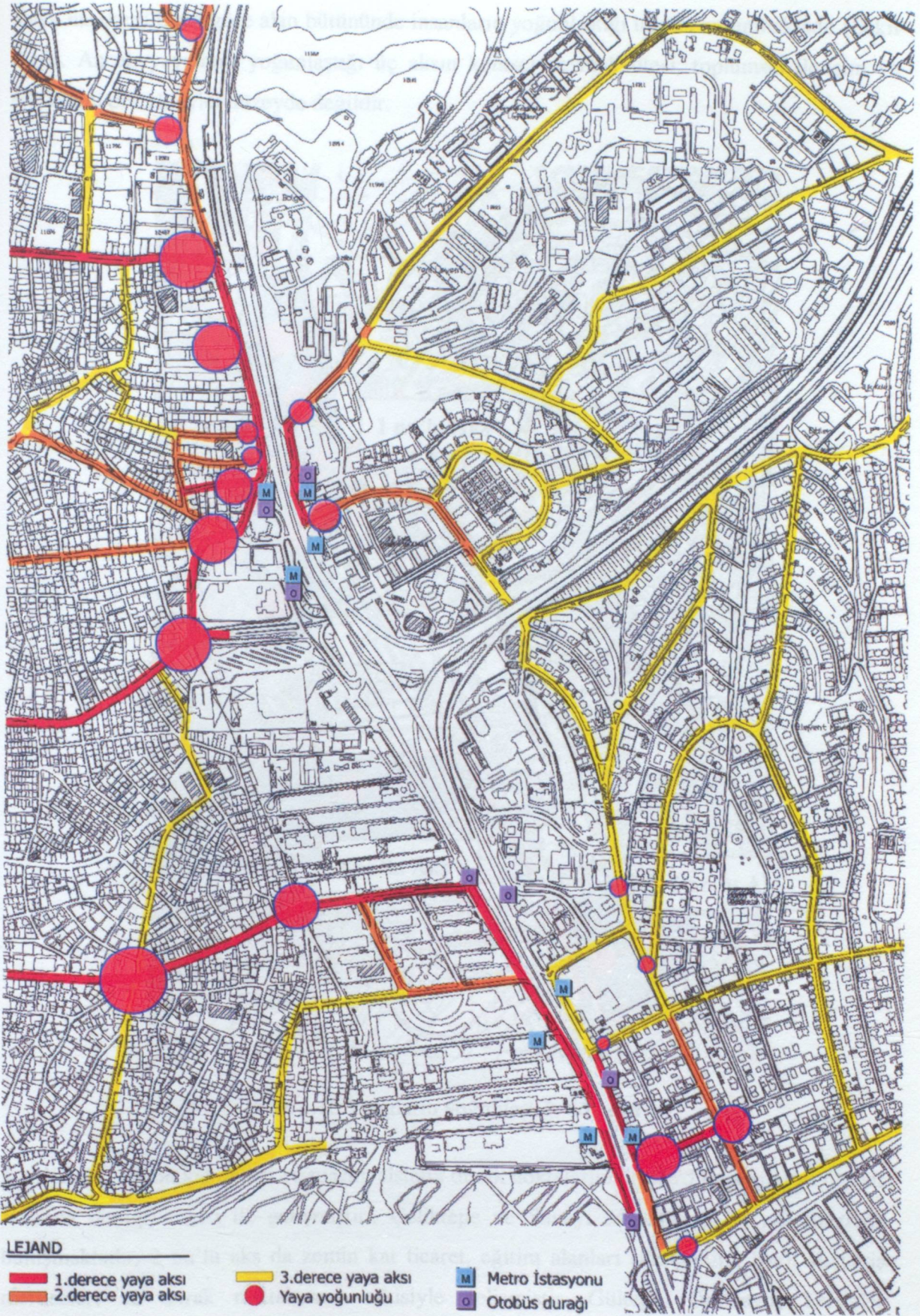

Şekil 5.13 Hafta içi yaya sayım sonuçları (sabah, öğle, akşam) ve şeması

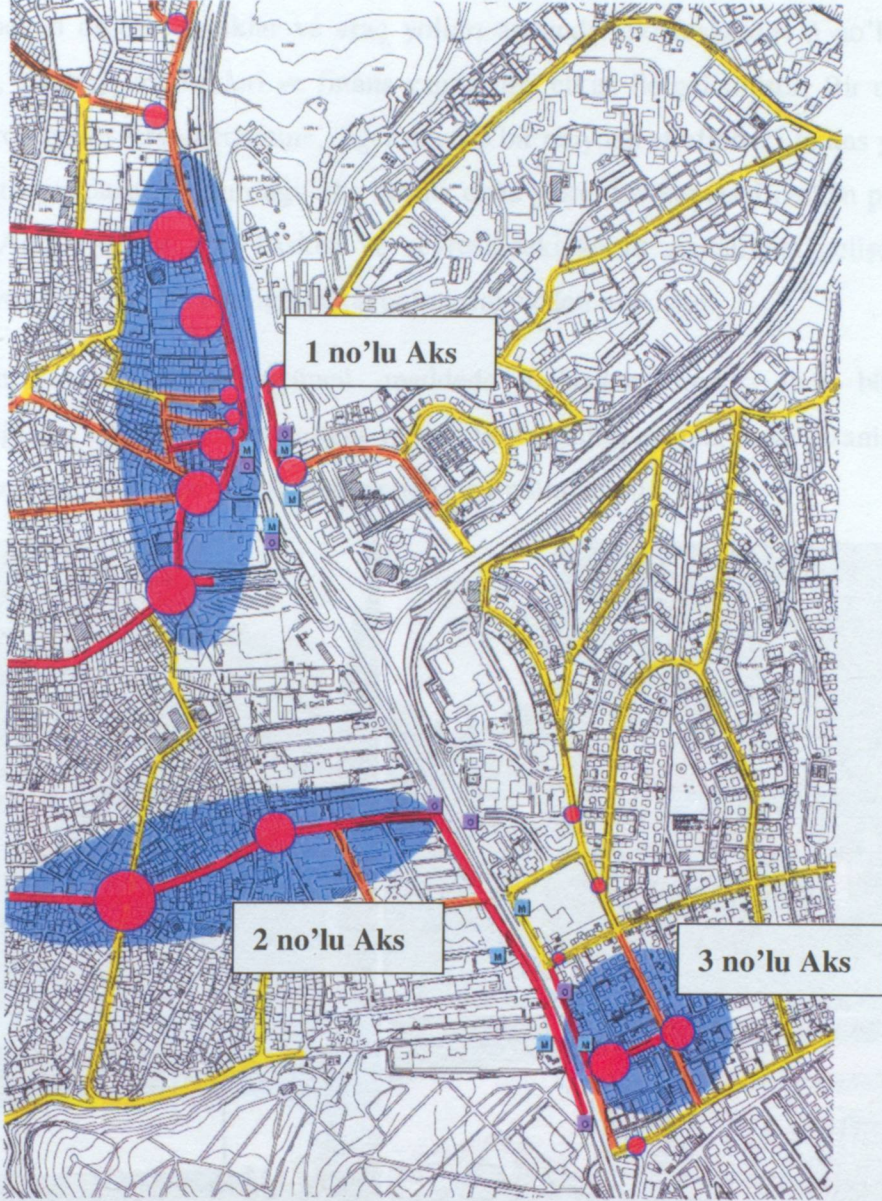

Şekil 5.14 Hafta sonu yaya sayım sonuçları (sabah, öğle, akşam) ve şeması

Şekil 5.15 Yaya sayımı toplam sonuçları şeması ve yayaların en sık kullandığı yollar

Yaya hareketliliğine göre alan bütününde insanların yoğunlaştığı üç aks bulunmaktadır (Şekil 5.16). Ancak yayaların yoğunlaştığı üç aksın kentsel çevre kalitesi, toplumsal iletişim ve etkileşimi destekleyici düzeyde değildir.

Şekil 5.16 Yayaların yoğunlaştığı bölgeler

1 no'lu aks, zemin kat ticaret ve ulaşım sistemi durak noktalarının (metro istasyonu ve otobüs aktarma durağı) etkisi ile gelişmiştir.. Çeliktepe ve Sanayi Mahalleleri bu aks üzerinde bulunmaktadır. 2 no'lu aks da zemin kat ticaret, eğitim alanları (ilköğretim, lise), alışveriş merkezleri ve durak noktalarının etkisiyle gelişmiştir. Gültepe, Ortabayır, Telsizler mahalleleri de bu aks üzerinde yoğunlaşmaktadır. Diğer yandan 1 ve 2 no'lu aksların

gelişiminde iki aks arasındaki FSM bağlantı kavşağı, niteliksiz alanlar ve sağlıklı çevrenin de payı büyüktür. Böylelikle mahalle gruplarının iki yönde ayrıştığı, belirli bir odağa yönelik (Büyükdere caddesi ve duraklar) hareketin hakim olduğu bu iki araç yolu üzerinde toplumsal iletişim ve etkileşim kavramları gelişmemektedir. Kamusal mekanlar arası ilişki yok olmakta ve kamusal mekan olgusu duraklar ve araç yolları arasında sıkışmaktadır. 3 no'lu aks ise Levent çarşısı, alışveriş merkezleri ve finans yapılarının etkisi ile gelişmiştir. Bir ucu metro durağı ve metrocity alışveriş merkezine, diğer ucu ise bir meydan etrafındaki finans yapılarına uzanan, iki katlı yapıların oluşturduğu aks insana daha yakın bir kamusal mekan perspektifi sunmaktadır. Ancak yoğun araç baskısı ve çevresindeki konut alanlarında gelişen yoğun hizmet fonksiyonları aksın bu niteliğinin kaybolmasına neden olmuştur.

Diğer yandan, sayfa 162'de üçüncü maddede belirtilen sonuç alan bünyesinde değerlendirildiğinde, durak noktalarını kent yaşamı ile bütünleşemeyen, iz ve insanların hızla terk etmek istedikleri mekanlar olarak değerlendirmek mümkündür.

Resim 5.10 Büyükdere Caddesi'nde otobüs ve metro durağı örnekleri

Yayaların yoğun olarak kullandığı yollar ve geçitler, ölçek, işlev ve kentsel peyzaj açısından

Çalışma alanının batısındaki ıslah imar planlı konut bölgelerinde ve Büyükdere Caddesi'ni tanımlayan iş merkezleri bölgesinde oldukça yetersizdir.

Resim 5.11 Büyükdere aksı batı kesiminde yaya ulaşım akslarından görünümler

Çalışma alanının doğusundaki yüksek gelirli kesimin ikamet ettiği mahallelerde ise, yaya ulaşımı batı kesimine göre daha elverişli olmasına rağmen, bu alanda özel araç kullanımı yoğunluğu ve konut alanlarının merkez ile ilişki sorunu resim 5.11 ve 5.12'de görüldüğü gibi yaya ulaşımını azaltmaktadır.

Resim 5.12 Büyükdere aksı doğu kesiminde yaya ulaşım akslarından görünümler

Bu verilere dayanarak kentsel mekanda iletişim ve etkileşim konusu üzerine gelecek perspektifinde önem arz eden bir değişken olarak ulaşım başlığı için kentsel tasarım açısından aşağıdaki yorumlar getirilebilir.

- Odaklar arası ilişkiler kurulurken belirtilen yaya hareketleri dikkate alınmalı, “durak noktaları” ile “konut, iş, okul” bağlantılarının uyumu sağlanmalı,
- Bu akslarda yaya ile araç kullanımı mümkün olduğunca ayrıştırılmalı, bu akslar oturma mekanları, yeşil alanlar, hizmet fonksiyonları ile zenginleştirilmelidir.
- Ulaşım sistemleri ile kent bütünleştirilmelidir.
 - Çalışma alanındaki kenti farklı iki bölgeye ayıran otoyol çeşitli tasarım yaklaşımları (geçit, yaya platformları...vb.) ile araçlardan soyutlanmalıdır.
 - Otobüs ve metro durakları kentin bir uzantısı olarak değerlendirilmelidir.
 - Otobüs duraklarının kapasitesi, peyzaj kalitesi artırılmalı ve ticaret, dinlenme... gibi mekanlar ile bütünleştirilmelidir.
 - Metro durakları kompleks bir yapı olarak düşünülebilir.
 - Bu yapı insanların zaman geçirebileceği alışveriş, dinlenme vd. fonksiyonlar ile donatılabilir,
 - ulaşım aracına direkt yönelmektense çeşitli kotlarda toplanma dağılma mekanları eşliğinde kent yüzeyi ile ilişki kurulabilir,
 - kent yüzeyi ile sağlanacak ilişkide açık hava ve gün ışığı ile temas tasarım unsuru olarak değerlendirilebilir.

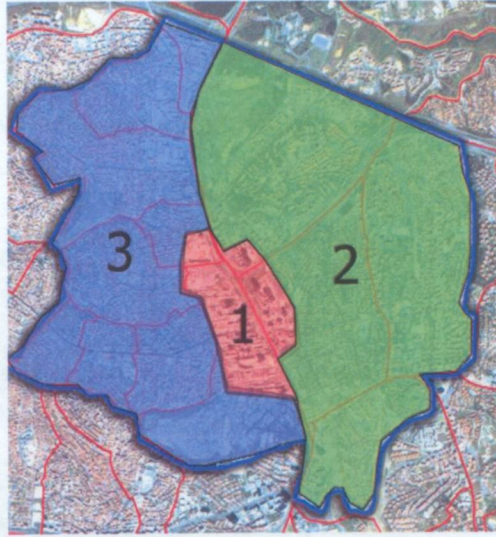
Bunlar yayanın kentsel mekanda geçireceği süreyi artırmayı teşvik edici yaklaşımlardır.

5.2.3 Mekansal Organizasyon

Çalışma alanı kent bütünü açısından değerlendirildiğinde, kentsel hizmet alanı olarak öne çıkmaktadır. Bunların dışında kuzeyde askeri alan ve güneyinde ise mezarlık alanlarının eşik karakteri, çalışma alanının işlevsel ve imgesel sınırlarını çizmektedir.

Kentsel hizmet alanı, Büyükdere Caddesi etrafında 1950ler ile 1980li yıllar arasında sanayi alanlarının bulunduğu, bugün MİA olarak gelişen alanda, alışveriş merkezi, banka, lüks konut ve iş merkezi fonksiyonlarından oluşmaktadır. Konut alanları ise, merkezi iş alanının çeperlerinden başlayarak, doğuda Boğaziçi, batıda Kağıthane Vadisi yönünde gelişmiştir.

Bütün kente hizmet etmekte olan merkezi iş alanı ile konut alanları arasında işlevsel ve fiziksel bir bağlantı söz konusu değildir. Dolayısıyla bu ayrışma ile birlikte üç farklı dokuda, üç farklı hareket biçimi göze çarpmaktadır.

Şekil: 5.17 Çalışma alanında farklı nitelikli bölgeler

1. Bölge : Merkezi İş Alanı (Beşiktaş, Kağıthane); Büyükdere Caddesi ile bir bütünü teşkil etmekte, yoğun olarak kentin diğer yerleşim alanlarından gelen çalışanlar veya ziyaretçiler bu alan ile bağlarını anayol (servisler, özel araçlar) veya toplu taşıma durakları vasıtasıyla oluşturmaktadır. İşlevsel açıdan ulaşım ağları ile bütünleşmiş bu aktif alanı oluşturan yapıların geri planında, konut alanlarının varlığı imgesel olarak dikkat çekmemektedir.

2. Bölge : Doğu kesimi (Beşiktaş) konut alanı; genellikle yüksek gelirli kesime ait olan bu alanda yoğun bir insan hareketliliği olmamakla birlikte, mevcut konut alanlarının önemli bir kısmı ticaret ve ofis amaçlı kullanılmakta, merkezi iş alanının gelişimi ile bu kullanımlar da artmaktadır. Özel araç kullanımının yoğun olduğu bu kesimin Kağıthane kesimi konut alanları ile ilişkisi bulunmamakla birlikte Merkezi İş Alanı ile ilişkisi zayıftır.

3. Bölge : Batı kesimi (Kağıthane) konut alanı; orta ve düşük gelirli kesimin yaşadığı bu alanın hareketliliği kendi içindeki üç merkez etrafında şekillenmektedir. Bu merkezler, Büyükdere Caddesi'nin üç farklı noktasından Sanayi Mahallesi, Çeliktepe ve Ortabayır

Mahallelerinden iç kesimlere doğru lineer gelişen akslar ile tanımlıdır. Aynı zamanda kentin diğer merkezlerine çıkış kapısı olan bu akslar ile ulaşım odak noktaları ilişkisi, yeterli ölçüde sağlanmamış, bu durum Büyükdere Caddesi etrafında düzensiz ve yoğun insan hareketliliğine yol açmıştır.

Batı ve doğu kesimi konut alanları demografik açıdan farklılık göstermekte, bu farklılık insan ve yapı yoğunluğunun farklılaşmasına yol açmaktadır (Tablo 5.1). Buna göre Beşiktaş kesimi daha küçük hane büyüklüğüne sahip, daha az nüfusun barındığı, buna göre sosyal donatı alanlarının daha yeterli olduğu bir kentsel çevreyi oluşturmaktadır. Kağıthane kesimi ise 3 kat fazla nüfus ve çok daha az sosyal donatı alanları ile bu ayrışmayı artırmaktadır.

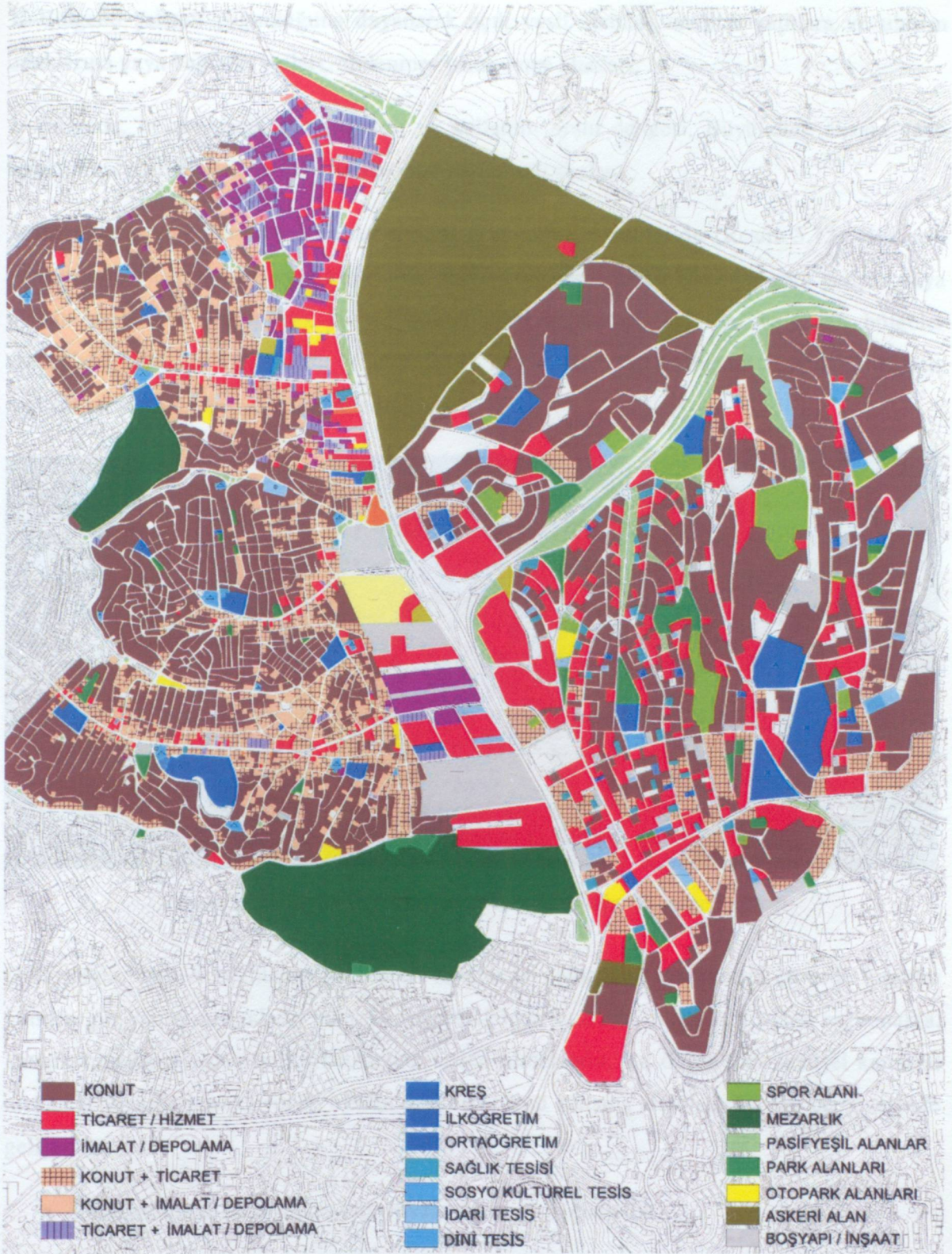
Tablo : 5.1 Mahallelere göre nüfus ve hane büyüklükleri

	Hane sayısı	Nüfus	hane büyüklüğü
Doğu Kesim (Beşiktaş)	LEVENT	974	3352
	NİSBETİYE	4494	12823
	AKATLAR	5626	17106
	KONAKLAR	5134	17033
	Toplam	16228	50314
Batı Kesim (Kağıthane)	ORTABAYIR	5791	21169
	YEŞİLCE	2299	9244
	TELSİZLER	2816	10486
	EMNİYETEVLERİ	2197	7852
	GÜLTEPE	3477	12797
	ÇELİKTEPE	7640	28955
	SANAYİ	7009	28687
	ESENTEPE	2001	6897
	Toplam	33230	126087
	Genel toplam	49458	176401
			3,6

Kaynak: İstanbul Büyükşehir Belediyesi

Buna göre,

1. Bölgede alış-veriş, residence, finans merkezleri bulunmakta,
2. Bölgede, konut, ticaret, eğitim, sağlık, yeşil alanlardan oluşan baskın fonksiyonlar düzensiz, homojen bir dağılım göstermekte
3. Bölgede ise konut + ticaret aksları, onların çevresinde konut alanları ve eğitim alanları baskın fonksiyonlar olarak öne çıkmaktadır. (Şekil 5.18)

Şekil 5.18 Büyükdere aksı ve çevresinde çalışma alanı dahilindeki arazi kullanımı

Diğer yandan kentsel mekan ile sosyal yaşam dengesinin ortaya koyulması bakımından çalışma alanı bünyesinde bölgelere göre önemli eksiklikler;

1. Bölgede çalışan yoğunluğuna dayanarak açık yeşil alanlar, nitelikli yapılara ve ulaşım odaklarına yaya bağlantı yolları, dinlenme- yeme-içme alanları,
2. Bölgede, ticaret-konut alanı konum ve kullanım oranı dengesi, Büyükdere aksına yaya erişimini yönlendirecek çeşitli fonksiyonlar ile tanımlı akslar,
3. Bölgede, çevre kalitesini sağlayan yeşil alan ve sağlık donatılarıdır (Resim 5.13). Bunların yanı sıra üç bölge içinde öne çıkan sorun, farklı bölgelerde farklı işlevlere göre gelişen yaya ulaşım akslarının yetersizliği, sosyal donatı alanı kapasitesi, dağılımı ve farklı bölgeler arasındaki bağlantı sorunlarıdır. (Şekil 5.19) Böylelikle araç kullanımı teşvik edilmekte, mekan bu sorunlar şekillendirmektedir.

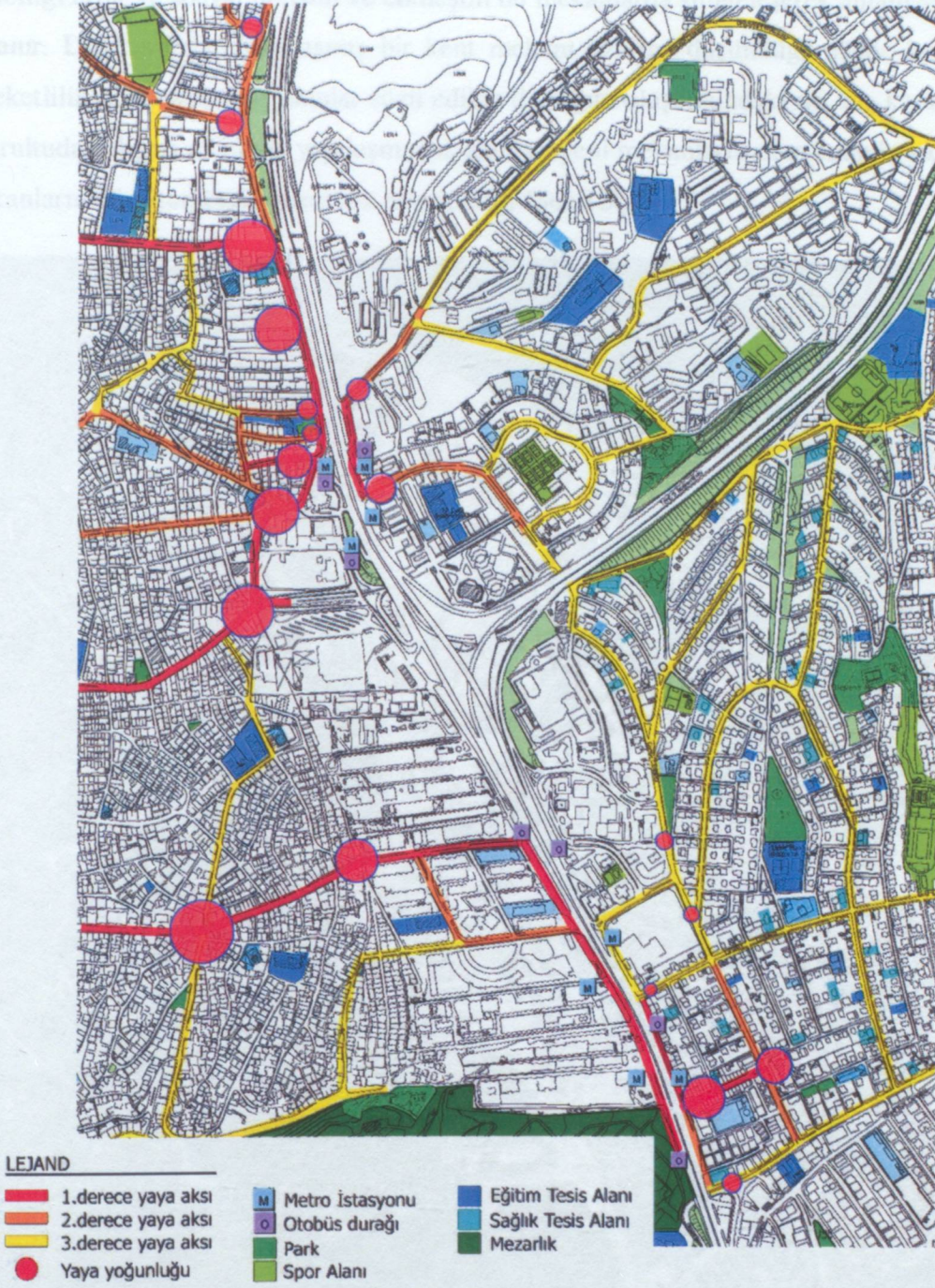
Resim 5.13 Büyükdere aksı ve çevresinde yapı ve çevre kalitesi

Dolayısıyla, kaliteli bir hizmet ve hizmet hiyerarşisi sağlayamayan kentsel çevrede insanlar günden güne özel mekanların teknoloji bütünlüğünde sunduğu olanaklara uyum sağlamakta, kamusal mekanın anlamını kaybetmesine neden olmaktadır. Bu doğrultuda kentsel kamusal mekanda yaşamı destekleyecek mekan organizasyonu çalışma alanında üç ilke çerçevesinde gelişebilir:

- Fiziksel kalite (kentsel peyzaj, yayalaştırma vb.) (çekicilik)
- Tasarlanacak merkezler ve yakın çevresinde karma alan kullanımı (canlılık)
- Bu merkezlere Büyükdere aksı ve farklı alt bölgeler arası fonksiyonel ilişki ve erişebilirliğin sağlanması (akış)

Gelecek perspektifinde iletişim teknolojilerinin sunacağı olanaklar göz önüne alınırsa, esnek

mekansal kullanımların desteklenmesi söz konusu olabilir. Dolayısıyla çevrenin ihtiyaçları çerçevesinde karma alan kullanımlarının etkin bir erişim ağı etrafında gelişimi beklenebilir.

Şekil 5.19 Büyükdere aksı ve çevresinde yaya ulaşım kademelenmesi ve sosyal donatı alanları

5.2.4 Kentsel Doku ve Ölçek

Kent dokusu insanların günlük yaşamlarındaki rotalarını yönlendiren bir unsur olmakla birlikte, kentsel doku bireylerin fiziksel ve psikolojik yapısını etkilemektedir. İlk bölümde açıklandığı gibi, kapalı, açık, düzenli, düzensiz... gibi mekansal nitelikleri taşıyan kent dokusu

bireylerin hareket yönlerini, hareket mesafelerini, hareket hızlarını tanımlamakta, kent ile insan arasındaki etkileşimi kurmaktadır. Bu etkileşim ne kadar sağlıklı kurulursa kentin çekiciliği artar ve sosyal iletişim ve etkileşim bu mekanlarda simgeleşerek anlam ve süreklilik kazanır. Diğer yandan yapılaşmış bir kent mekanı üzerine düşündüğümüzde kent içindeki hareketlilik ile mevcut boş alanlar sözü edilen dialogun oluşumundaki iki ana karakterdir. Bu doğrultuda çalışma alanında yapılaşmamış alanlar, yeni mekanların oluşumunda ya da mevcut mekanların dönüşümünde önem arz etmektedir. (Şekil 5.20)

Şekil 5.20 Büyükdere aksı ve çevresi çalışma alanı dahilindeki kentsel doku analizi

Çalışma alanının doluluk boşluk analizini incelendiğinde, daha önce değinilen sosyal yapı farklılıklarına paralel, fiziksel yapı ve kentsel doku farklılıkları da açık bir şekilde öne çıkmaktadır. Buna göre Büyükdere Caddesi'nin batı kesimi daha yoğun bir dokuya sahip olmakla birlikte, geniş açıklıkların, toplanma mekanlarının olmadığı, çoğunlukla kanal mekanların toplanma-dağılma işlevini üstlendiği, dolayısıyla hareket yoğunluğunun arttığı ve aynı zamanda hız kazandığı mekanlardan oluşmaktadır. Bu kesimde az sayıdaki toplanma alanı genellikle araçlara hizmet etmektedir. Batı kesiminde Merkezi İş Alanı kesiminde, konut alanlarına benzer şekilde, meydanlar yoğun araç baskısı altındadır (Resim 5.14).

Ortabayır Mahallesi

Emniyetevler Mahallesi

Levent Mahallesi

Büyükdere Caddesi, Kanyon Alışveriş Merkezi

Resim 5.14 Büyükdere aksı ve çevresinden meydan örnekleri

Ayrıca sokağın tanımı da araç baskısı altında değişmektedir. Sokak araçların hakim olduğu, insanların bulunmaktan çekindiği, hızlı hareket etme refleksi edindiği bir yapıyı yansıtmaktadır. Diğer yandan park alanı yetersizlikleri nedeniyle sokaklar, araçların kuşattığı, kanal mekan içinde yeni kanalların oluştuğu, insanların hareket özgürlüğünün azaldığı mekanlara dönüşmüştür. (Resim 5.15)

Resim 5.15 Büyükdere aksı ve çevresinden sokak dokusu örnekleri

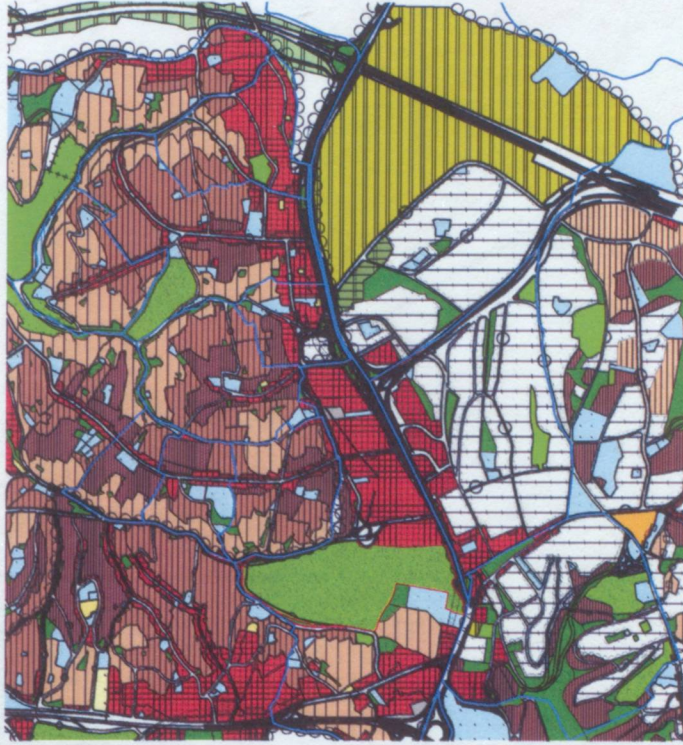
Özellikle Kağıthane İlçesi kesiminde (batı) kalitesiz bir kentsel peyzajın yanı sıra yayaların hareket alanının dar olması bireylerin özel mekanlara ya da başka bölgelere hareket etmesini teşvik etmektedir. Sosyal ihtiyaçlar için başka yerlere hareket etmenin dezavantajı ise yaşanılan çevreye duyulan yabancılaşmanın artışı, sahipliliğin azalmasıdır. Böylelikle daha çok sık karşılaşan insanlar arasında gelişen iletişim ve etkileşim yerini tüm kente homojen bir şekilde yayılan birbirleriyle iletişim nedeni bulmakta zorlanan bir topluma bırakmaktadır.

Beşiktaş kesiminde (doğu) ise Kağıthane kesimine göre daha az yoğun bir yapılaşma ve daha geniş açıklıkların var olduğu bir kent dokusu hakimdir. Ancak bu kesimde dolu ve boş alanların homojen dağılımına rağmen, toplanma-dağılma mekanlarının tanımsızlığı ve kanal mekanların da diğer kesimin tersine daha az hizmet fonksiyonu ile donatılması nedenleriyle bireyleri kamusal mekana çekici bir nitelikte değildir. Bu kesimde de benzer şekilde sosyal ihtiyaçların çoğunlukla başka bölgelerde karşılandığı, yaya hareketliliğinin daha düşük yoğunlukta ve hızlı olduğu genellikle bireylerin varlıklarını özel mekanlar ve özel araçlarda temsil ettiği gözlemlenmiştir.

Sözü edilen iki kent dokusu dışında, Merkezi İş Alanı kesimi de geniş parsellerde geniş tabanlı gökdelenler ile farklılaşmaktadır. Bu bölgede insan - kentsel mekan ilişkisinden ziyade insan - yapı ilişkisinin önemsendiği parsel bazında gelişim görülmektedir. Bölge çapında her bir yapıya erişim farklı bir kanaldan sağlanmakla birlikte, bir yapının diğeri ile erişim ilişkisi göz ardı edilmiştir. Ayrıca 30 m. genişliğinde bir arter ile bu kentsel doku kendi içinde bir kez daha bölünerek, anayol etrafında sadece yüksek kütlelerin varlığının algılandığı, ancak işlevsel bir ilişkinin kurulamadığı bir mekan imgesini açığa çıkarmaktadır.

Dolayısıyla, çalışma alanında gözlenen yoğunluk veya seyrek kullanım, çevresel kalite veya kalitesizlik, prestij yapıları veya sağlıklı yapılaşma olgularının bu farklı kent dokularının kendi içinde ve birbirleri arasındaki sosyal iletişimsizlik sorunu üzerinde etkin olamadığı söylenebilir. Buna bağlı olarak, insanları kentsel mekanda buluşturma hususunda çevresel kalitenin yanı sıra mekan kurgusunun önemi ortaya çıkmaktadır. Çalışma alanının bu nitelikleri göz önüne alındığında, şekil 5.20'de vurgulanan mevcut yapı bünyesindeki yapılaşmamış alanlar kentin geleceği açısından kısa vadede önem arz etmektedir. Bu alanların kentsel tasarım aracıyla şekil 5.19'de görülen odaklar ve kentsel fonksiyon alanları ile işlevsel ve fiziksel ilişki ağının kurulması insanların hareket alanını genişleterek, kamusal mekan ihtiyacını karşılayacak, bireylerin iletişim kurabilme refleksini aktifleştirebilecektir.

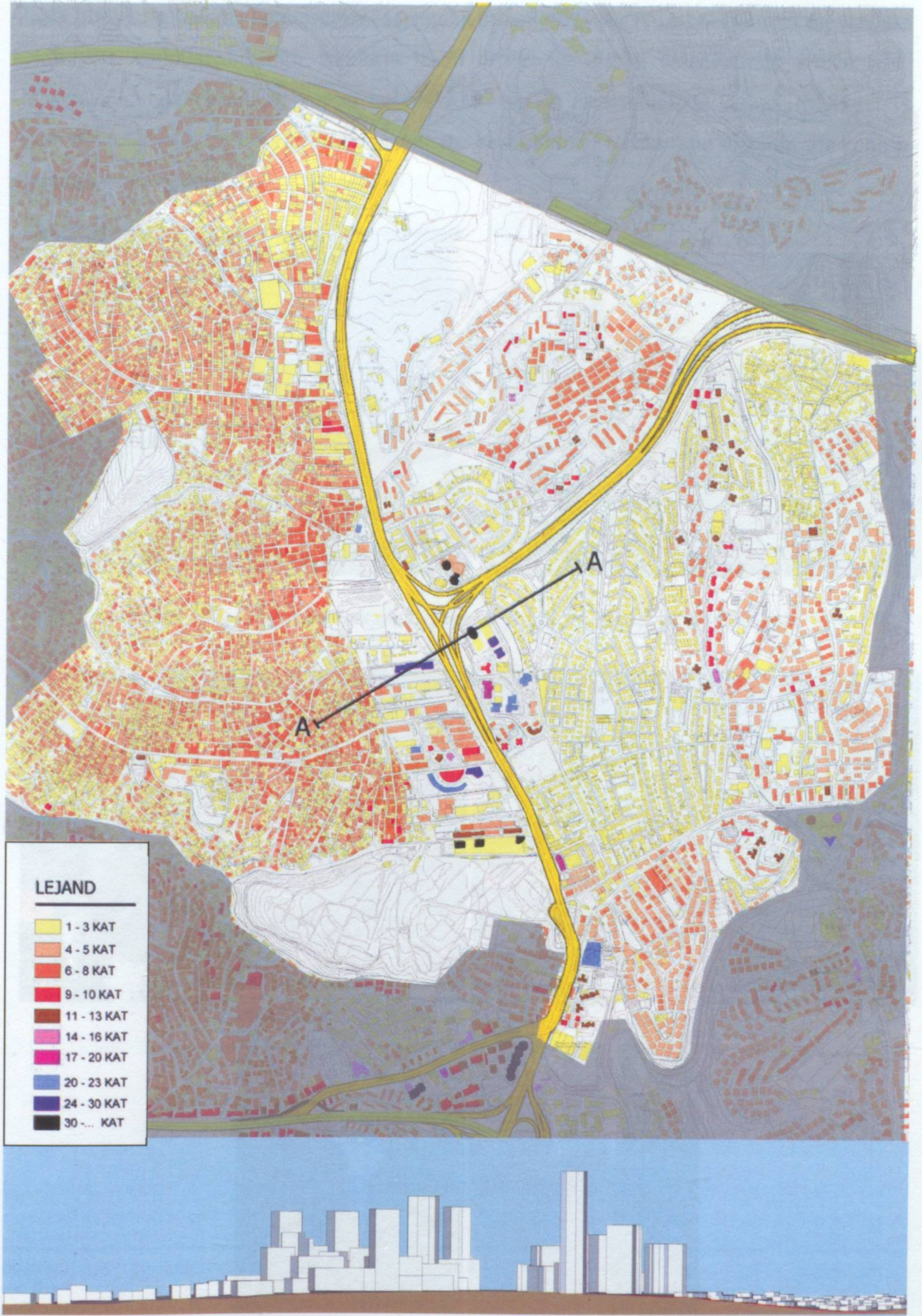
Ancak mevcut planlarda* bu alanlar ulaşım sistemlerinin aynen korunması ve ticaret işlevinin yoğunlaştırılması biçiminde değerlendirilmiştir (Şekil 5.21). Büyükdere Caddesinin doğu kesimi korunurken, batı kesimde kentin ihtiyacı olan açık yeşil alanlar göz ardı edilmiş, daha önce tanımladığımız farklı bölgeler arasında bağlantıyı geliştirecek ulaşım yaklaşımı hesaba katılmamıştır. Büyükdere caddesi ve Merkezi İş Alanı ile gelişmekte olan, konut alanları arasındaki setin etkisi daha fazla arttırılmış, konut alanları ve açık alanlar için yeni bir düzenleme geliştirilmemiştir. Bu planların anlamı gelecekte daha yoğun yapılaşma, daha fazla nüfus, daha fazla ulaşım aracı, daha az kamusal mekan, daha fazla kamuya yönelik hizmet veren özel mekan anlamına gelmektedir.

Şekil 5.21 Büyükdere Caddesi ve çevresi Nazım İmar Planı

Diğer yandan, insan için tasarlanacak mekanlarda literatürde önemle vurgulanan bir konu olan “ölçek” çalışma alanı açısından öne çıkan bir diğer alt başlıktır. Bu doğrultuda doku ve kat analizini değerlendirdiğimizde, yine üç farklı bölge ortaya çıkmaktadır. Kağıthane kesimi konut alanları genellikle 5-6 katlı yapılardan oluşmasına karşın Beşiktaş kesimi 1-3 katlı yapılardan oluşmaktadır. İş merkezlerinin bulunduğu bölge ise farklı değerlerde yüksek katlı yapılardan oluşmaktadır.

* 21.11.2001 Tasdik Tarihli Kağıthane 2. Etap Revizyon Nazım İmar Planı,
18.06.1993 Tasdik Tarihli Beşiktaş Geri Görünüm ve Etkilenme Bölgeleri Revizyon Nazım İmar Planı,
29.12.2003 Tasdik Tarihli Şişli Merkez ve Çevresi Revizyon Nazım İmar Planı

Şekil 5.22 Büyükdere aksı ve çevresi çalışma alanı dahilinde kat analizi ve kesit örneği

Ölçek bireylerin mekanı benimsemesi açısından önemli bir araçtır. İnsanın kentsel mekandaki hakimiyeti, tanımlanabilirliği, yapıların insan ölçeği ile ilişkisi çerçevesinde artmaktadır. Çalışma alanında insanların yoğun kullandıkları akslar incelendiğinde birinci (Merkezi İş Alanı bölgesi) ve üçüncü bölgelerde (Kağıthane kesimi konut alanları) bu ilişkinin söz konusu olmadığı görülmektedir.

Resim 5.16 Büyükdere aksında yapı ve yol ölçeği örnekleri (1. Bölge)

Resim 5.17 Ortabayır mahallesinde yapı ve yol ölçeği örnekleri (3.Bölge)

Diğer yandan ikinci bölgenin (Beşiktaş kesimi konut alanları) ise insan-mekan etkileşimine daha uygun bir ölçekte inşa edildiği görülmektedir. Bu alanda insan ölçeğine daha uygun boyutların kullanılmasıyla, peyzaj öğelerinin etkisi artmakta böylelikle insan-yapı-doğa arasındaki ilişki de güçlenmektedir.

Resim 5.18 Levent mahallesinde yapı ve yol ölçeği örnekleri (2.bölge)

Buna göre, kentsel doku ve ölçek yapısı bakımından dengesiz bir yapılaşma örneği sergileyen çalışma alanında gelecek perspektifinde insana ve topluma hizmet edecek bir kentsel kamusal mekan tasarımı için;

- Kentsel açık alanların yapılaşmış alanlar ile işlevsel ilişkisinin kurulması,
- Bu ilişki kurulurken yapılacak fiziksel düzenlemede insan ölçeğine saygılı yaklaşımların geliştirilmesi

sağlıklı bir kamusal mekan oluşumu için önem taşımaktadır.

5.3 Bölüm Sonucu ve Değerlendirme

Bu bölümde örnek alanda yapılan anket, sayım, gözlem çalışmalarının yanı sıra konuya ışık tutacak örnek projelere bakılmış, çalışmanın kapsamında sözü edilen hipotezler doğrultusunda “kentsel mekanda iletişim - etkileşim ve iletişim teknolojilerinin kentsel gelişme ve sosyal yaşamdaki rolü” konusu irdelenmiştir.

Buna göre, “gelecek perspektifinde teknolojiye bağlı olarak hızla değişen yaşam biçimi ve bunun kentsel mekan, toplumsal yapı üzerindeki etkileri” Büyükdere Caddesi ve yakın çevresi kapsamında ele alınarak, kentsel tasarım açısından önem arz eden dört değişken çerçevesinde değerlendirilmiştir; iletişim teknolojileri, ulaşım sistemleri, mekansal organizasyon, kentsel doku ve ölçek yapısı çalışma alanında yapılacak planlama ve tasarım çalışmalarında öne çıkan başlıklardır.

Dönüşüm sürecinde olması, farklı sosyal dokuları barındırması ve kentsel çevre sorunları çerçevesinde sınırları belirlenen çalışma alanı, iletişim teknolojilerinin yaşam üzerinde yarattığı etkileri önemli ölçüde barındırmaktadır. Yapılan araştırmalarda öğrenci ve çalışan profiline göre bu yargıyı açıklayan hipotezler desteklenmiştir (bkz. 132). Araştırma sonuçlarına göre iletişim teknolojileri çalışma alanında her kesim tarafından yoğun bir şekilde kullanılmakta, böylelikle özel mekanların kullanımı artmaktadır. Ancak iletişim teknolojileri bireyler tarafından iş dışında en çok sosyal ihtiyaçlar doğrultusunda kullanılmaktadır. En çok sohbet olmak üzere, sinema, müzik ve oyun gibi aktiviteler kamusal mekandan özel mekanlara taşınmaktadır. Dolayısıyla bu noktada çalışma alanında yaşayan insanların profiline göre “kentsel kamusal mekan ve iletişim teknolojisi altyapısı” bütünlüğü önem kazanmaktadır. Çalışma alanının dönüşüm sürecine konu olabileceği düşünülürse bu süreçte dijital kentler örneğinde açıklandığı gibi iletişim araçlarının ve sistemlerinin kentsel kamusal mekan tasarımında dikkate alınması gerekmektedir. Kent bilgi sistemleri, kentsel mekanda çalışma ve eğlence olanakları sunabilecek kamusal mekanlar ve kent mobilyaları tasarıma yardımcı olabilecektir.

Diğer yandan çalışma alanının tüm kente hizmet eden iş merkezi olması ve nüfus yoğunluğu bakımından; ulaşım sistemleri kentsel tasarım sürecinde önemli bir değişken olarak nitelendirilmiştir. Büyükdere Caddesi İstanbul’un en yoğun kullanılan akslarından birini tanımlamaktadır. Özel araç ve toplu taşıma aracı yoğunluğu ulaşım sistemlerinin her ögesini (araçlar, yollar, duraklar) toplumun her kesiminin buluşma noktası durumuna getirmiştir. Ancak bu sistemlerin düzensizliği ve kentsel kamusal mekan algısı üzerindeki olumsuz

baskısı açık kamusal mekanların hızla terk edilmesine neden olmaktadır. Dolayısıyla yeni iletişim sistemleriyle kent hareketliliğinin giderek hızlandığı bir kentsel mekanda insanların çoğunlukla konuk olduğu yollar ve duraklar kentsel tasarım açısından önemli bir değişken olarak değerlendirilmiştir. Geliştirilecek tasarım yaklaşımları yol ve durak noktalarının kentsel kamusal mekanlar ile işlevsel, fiziksel bütünlüğünü sağlamalı ve yayaların kentsel mekanda geçireceği zaman miktarını artırmayı teşvik etmelidir.

Bir diğer değişken olarak nitelendirilen mekansal organizasyon başlığı ise çalışma alanında farklı bölgeler arasındaki fonksiyonel ilişkisizlik ve iletişim teknolojileri sayesinde esnekleşen mekan kullanımları üzerine kurulmuştur. Bu doğrultuda konut alanı ilkelerine göre tasarlanan yapıların ticari amaçlı kullanımı, bulunduğu konumdan dolayı gayrimenkul değeri artan sağlıklı yapı yığınlarının konut alanı olarak pazarlanması ve bu alanların varlığından bağımsız olarak Büyükdere aksı etrafında tüm kente hizmet etmesi beklenen veya kendi içinde bir kent olarak gelişen iş merkezi esaslı kentsel mekan kullanımları insan ve kentsel mekan arasındaki bağı koparmaktadır. Sosyal donatı alanlarının yetersizliği ve mevcuttakilerin alan bütünündeki konumları kentsel açık mekanların bütünlüğü açısından bir düzenlemeyi gerektirmektedir. Diğer yandan iletişim teknolojilerinin olanaklı kıldığı mekandan bağımsız erişim ise gelecek perspektifinde konut, eğitim, kültür, ticaret ve resmi yapıların konum ve mekansal organizasyonları açısından esnek bir bakışı sağlayacaktır. Bu nedenle çalışma alanında yapılacak düzenleme insanlar arası etkileşimi arttırması yönünde geliştirilmeli, dolayısıyla mekansal organizasyon esnekliği bir fırsat olarak değerlendirilmelidir.

Çalışma alanı kapsamında kentsel tasarım açısından öne sürülen dördüncü değişken ise kentsel doku ve ölçek konusudur. Özellikle Kağıthane kesimindeki ıslah imar planlı gelişen alanın yoğun kent dokusu sorun olarak nitelendirilmiş ve üç farklı kent dokusunun kesişim alanlarındaki kentsel açık alanların (yollar, meydanlar, yeşil alanlar, özel mülkiyetteki yapılaşmamış alanlar) bütünleşme açısından bir tasarım unsuru olarak değerlendirilmesi vurgulanmıştır. Diğer yandan çalışan ve barınan insanların yoğunluğunu arttıran ve araçlara hizmet eden bu alanlarda geliştirilecek kamusal mekan düzenlemesinde çevresel bütünlükte insan ölçeği kavramı önemle dikkate alınarak, yoğunluk bu yönde planlanmalıdır.

Bu çerçevede ele alınan Büyükdere Aksı ilişkili olduğu kentsel bölgeleri ayırıcı değil bağlayıcı olmalıdır. Yapılan gözlem, arazi tespit, anket ve sayım çalışmaları mekansal ve sosyal ayrışmayı ortaya koymakta, geliştirilecek stratejiler için zemin hazırlamaktadır.

Çalışma alanı kapsamında açıklanan dört değişkenin bütüncül bir şekilde ele alınması, gelecek perspektifinde insanlar açısından iletişim ve etkileşime açık bir kentsel mekan oluşumunda önem taşımaktadır. Ancak bu yolla insan doğasının nitelikleri ile değişen ihtiyaçlarının bütünlüğü kent ve insan arasındaki giderek büyüyen uçurumu kaldıracak, geleceğe farklı bir uyum süreci ile yol alan toplum için sağlıklı bir yaşamın altlığını oluşturacaktır.

6. SONUÇ

Geçmişten günümüze insanoğlu varlığını sürdürmek için zaman ve mekana hükmetmeyi hedefleyerek teknoloji kavramının gelişimini sağlamıştır. Teknolojik düzeydeki gelişmeler de insanlık tarihinde devrimsel nitelik taşıyarak çeşitli dönemlerde yaşam biçiminde köklü değişimleri yaratmış, değişen yaşam biçimlerinin temsil edildiği kentsel mekanlar da farklı biçim, ölçek ve işlevsel niteliklerle dönüşüm geçirmiştir.

Teknolojinin ulaştığı bugünkü düzey bilgi toplumu olarak nitelendirilen yeni bir toplumsal düzenin gelişimine ışık tutmaktadır. Bilgi ekonomisi dinamiklerine göre değişen rekabet koşulları, sektörel yapı, hizmet olanakları dolaylı olarak insanların günlük yaşamdaki ihtiyaçlarını ve ilişkilerini sağlama biçimi üzerinde etkilidir. Teknolojinin sağladığı daha kısa zamanda daha geniş alanda temsiliyet olgusunun çeşitli açılımlar ile oluşturmakta olduğu alternatif hareket biçimleri (sanal etkileşim, sanal çalışma ve gezi, mobil iletişim vb.) kentsel mekanın toplumsal yapı üzerindeki anlamını değiştirmektedir.

Bu temel düşünceye bağlı olarak yapılan araştırma ve değerlendirmelere göre kısaca aşağıdaki sonuçlara ulaşabilmekteyiz.

- Kentin fiziksel ve işlevsel yapısı insan hareketi ve davranışlarını düzenlemektedir.
- Gelecek perspektifinde iletişim teknolojileri insan yaşamında daha fazla önem kazanacaktır. Ancak iletişim teknolojisi altyapısı gelişmiş bazı ülkeler dışında henüz olgunlaşmamıştır.
- İletişim teknolojilerinin gelişimi ile insan - insan ve insan-mekan arasındaki iletişim, etkileşim ve ulaşım biçimleri değişmektedir.
- Farklı iletişim, etkileşim ve ulaşım biçimlerinin gelişimi ile kamusal mekan yapısı ve anlayışı değişmektedir.

- Yeni iletişim biçimlerinin yayılmaya başladığı dönemde dünyaya gelen bireyler farklı bir kamusal yaşam ve kentsel mekan anlayışına sahip olacaktır.

Günümüze damgasını vuran ve yakın gelecekte etkisini arttıracak iki eğilim; “kentleşme ve iletişim teknolojileri” kentsel kamusal mekan kavramının yeniden düşünülmesini gerektirmektedir. Özellikle yoğun kentlerde sanayi toplumundan kalma sağlıklı kentsel mekanlarda yaşayan insanların yaşam biçimlerinde iletişim teknolojilerinin önemi hızlı bir şekilde artmaktadır. Kentsel mekandan sağlanamayan sosyal ihtiyaçlar bu yöntemlerle giderilmekte ve insanlar özel mekanlara bağımlı duruma gelmektedirler. Buna bağlı olarak kentlerin işlevsel niteliklerinin önem kazanmasıyla toplumu bir arada tutan kamusal mekanlar anlamını yitirmektedir. Bu durum en çok da kentsel kamusal mekan deneyiminin sağladığı olumlu yönlerden uzak bir şekilde yaşama uyum sağlamakta olan bilgi çağında doğan bireyler açısından risk taşımaktadır. Örnek olarak araştırma yapılan çalışma alanının fiziksel ve sosyal nitelikleri bu riske ışık tutmaktadır. Fütüristlerin gelecek adına çizdikleri işlevsel kentlerde, özel mekana bağımlı, bireyselleşen bir toplumun doğa ve insanlık adına duyacağı sorumluluğun düzeyi soru işaretleri doğurmaktadır.

Bu kaygılar çerçevesinde ele alınan çalışma alanında kentsel tasarım açısından önem arz eden değişkenler belirlenmiştir.

- İletişim teknolojileri,
- ulaşım sistemleri,
- mekansal organizasyon,
- kentsel doku ve ölçek yapısı

olarak belirlenen bu dört değişkenin bütüncül bir şekilde ele alınması, gelecek perspektifinde insanlar açısından iletişim ve etkileşime açık bir kentsel mekan oluşumunda önem taşımaktadır.

İletişim teknolojileri değişkeni açısından bakıldığında, dijital kentler örneğinde açıklandığı gibi, iletişim araçlarının ve sistemlerinin kentsel kamusal mekan tasarımında dikkate alınması gerekmektedir. Kent bilgi sistemleri, kentsel mekanda çalışma ve eğlence olanakları sunabilecek kamusal mekanlar ve kent mobilyaları tasarıma konu olabilecektir. Çalışma kapsamında incelenen Seul Dijital Medya Kenti ve Gaia Dijital projelerine göre iletişim teknolojisi altyapısı, özel mekan ve kamusal mekan arasında bir bağlantı olarak göze

çarpmaktadır. Bu projelerde "Bilgiye kentsel mekan bütününde erişim" ve "sağlıklı kentsel çevre"den oluşan iki önemli kriter çerçevesinde, geleceğin toplumunun mekanı tanımlanmaya çalışılmıştır. Projelerdeki ortak hedefler, teknolojinin yardımıyla elde edilen "fiziksel ve sosyal veriler" doğrultusunda toplumun yönetime daha kolay katılımı, çevre kalitesinin artırılması, güvenliğin daha etkin bir şekilde sağlanması, etkin iletişim altyapısı ile yatırımın çekilmesi olarak tanımlanmıştır.

Diğer yandan iletişim teknolojilerinin olanaklı kıldığı mekandan bağımsız erişim ise gelecek perspektifinde konut, eğitim, kültür, ticaret ve resmi yapıların konum ve mekansal organizasyonları açısından esnek bir bakış sağlayacaktır. Bu nedenle çalışma alanında yapılacak düzenleme insanlar arası etkileşimin artırılması yönünde ele alınmalı, dolayısıyla mekansal organizasyon esnekliği bir fırsat olarak değerlendirilmelidir.

Hareketliliğinin giderek hızlandığı bir kentsel mekanda insanların çoğunlukla konuk olduğu ulaşım sistemleri de kentsel tasarım açısından önemli bir değişken olarak nitelendirilmiştir. Geliştirilecek tasarım yaklaşımları yol ve durak noktalarının kentsel kamusal mekanlar ile işlevsel, fiziksel bütünlüğünü sağlamalı ve yayaların kentsel mekanda geçireceği zaman miktarını artırmayı teşvik etmelidir. Ayrıca yapılaşmanın gelişiminde estetik ve ölçek bakımından insan – mekan etkileşiminin dikkate alınması bu sürenin artmasında önemli bir etken olacaktır. Bu kriterler özel mekan ile kamusal mekan arasındaki uçurumun artmakta olduğu Büyükdere aksında değerlendirilebilir önemli stratejiler oluşturulmasına kaynaklık edebilir.

Çalışmanın genelinde vurgulandığı üzere kentsel ve toplumsal yapı kavramları birbirlerinin düzenleyicisidir. Kentlerin ilk gelişiminde daha çok "toplumlar" kentleri doğa ve insan odaklı şekillendirirken, mekan kavramının kayganlaştığı ve silikleştiği gelecek perspektifinde, "doğa ve insan odaklı yapılan kentlerin tasarımı" toplumsal yapıyı biçimlendirme gücüne sahiptir.

Bu doğrultuda "kentsel mekanda iletişim" konusu kentlerin işlevsel anlamının önem kazandığı günümüzde, planlama sürecinde önemle ele alınmalı ve teknolojinin yakın gelecek adına vaat ettiği zamandan ve mekandan daha bağımsız yaşam biçimine insan doğasının yarattığı iletişim ve etkileşim algısından uzak bir toplum taşınmamalıdır. Kentsel planlama ve tasarım her mekanda temsiliyetin gelişmeye başladığı günümüzde, insanlara toplumsal algı ve doğa ile bütünleşik etkin bir yaşam sunulması bakımından en önemli anahtarlardandır

KAYNAKLAR

Kitaplar

- Acar, M. ve Demir, Ö., (1997), Sosyal Bilimler Sözlüğü, Vadi Yayınları, Ankara, 1997.
- Arendt, H., (1969), The Human Condition, The University of Chicago Press, Chicago.
- Atabek, Ü., (2001), İletişim ve Teknoloji: Yeni Olanaklar Yeni Sorunlar, Seçkin Kitabevi, Ankara.
- Auge, M., (1997), "Yer Olmayanlar, Üstmodernliğin Antropolojisine Giriş" Kesit Yayıncılık, İstanbul.
- Ayhan, A., (2003), Düünden Bugüne Türkiye'de Bilim – Teknoloji ve Geleceğin Teknolojileri, Boyut Yayınları.
- Baudrillard, J., (1997). Tüketim toplumu, Ayrıntı Yayınları, İstanbul
- Baransel, A., (1993). Çağdaş Yönetim Düşüncesinin Evrimi. İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Yayın No. 257.3. İstanbul.
- Baymur, F., (1993), Genel Psikoloji, İnkılâp ve Aka Kitabevleri, İstanbul.
- Beceni, Y., (2004), "Siberuzayda Mahremiyet", 2. Türkiye Bilişim Şurası, İstanbul.
- Bozkurt, V., (2000), Enformasyon Toplumu ve Türkiye, Sistem Yayıncılık, , ss.28, İstanbul.
- Carr, S., Francis, M., Rivlin, G., Stone, A., M., (1992), Public Space, Cambridge University Press, ss.26-43.
- Ceyhun Y. ve Çağlayan M.U., (1996), "Bilgi Teknolojileri Türkiye İçin Nasıl Bir Gelecek Hazırlamakta", Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul.
- Ching, F. D. K., (1996), Architecture: Form, Space and Order, New York: John Wiley & Sons, ss. 302.
- Corrado, A., (2000), Campaigns in Cyberspace : Toward a New Regulatory Approach, Washington D.C., The Aspen Institute, ss. 313.
- Çankaya M.N., (2005), " Chef İInformation Officer", Seçkin Yayıncılık.
- Çubuk, M., (1991), "Kamu Mekanları ve Kentsel Tasarım", Kamu Mekanları Tasarımı ve Kent Mobilyaları Sempozyumu, ss.16, MSÜ Mimarlık Fak Yayınları, İstanbul.
- DPT, (2006), Bilgi Toplumu Stratejisi, www.bilgitoplumu.gov.tr/btstrateji/BilgiToplumuStratejisi_28072006.doc -
- Gehl, J., (1996), "Life Between Buildings", Copenhagen : Danish Architectural Press.
- Geray, H., (1994), Yeni İletişim Teknolojileri, İmge Kitabevi, Ankara.
- Geray, H., (1997), İletişim, Bilgi Toplumu ve Küreselleşme, İmge.Kitabevi, Ankara.
- Geray, H., (2002), İletişim ve Teknoloji-Uluslararası Birikim Düzeninde Yeni Medya Politikaları, Ankara: Ütopya Yayınları., ss.122.

- Hall, E. T., (1966) , The Hidden Dimension, Doubleday, Newyork.
- Hasol, D., (1993), Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü, Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul.
- IMP, (2005), Yazılım Sektörü Araştırma Raporu, İstanbul Metropoliten Planlama Bürosu, Kültür Endüstrileri Grubu, İstanbul.
- Kaplan, Y., (1991), Enformasyon Devrimi Efsanesi, ss.21, Rey Yayınları, İstanbul.
- Keleş, R., (1998), Kentbilim Terimleri Sözlüğü, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Keleş, R., (2004), Kentleşme Politikası, İmge Kitabevi, Ankara.
- Kongar, E., (1995), Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği, İstanbul 1995.
- Kongar, E., (2001), Küresel Terör ve Türkiye, Remzi Kitabevi, ss.19, İstanbul.
- Kostof, S., (1995), A history of Architecture, Settings and Rituals, Oxford University Press, London.
- Kostof, S., (1995), "A History Of Architecture" ,Oxford University, <http://www.uwm.edu/SARUP/syllabi/planning/e-book/skostof/302-315.pdf>
- Lorente, S. Ve Vázquez, C., (2002), ." Communication, Urban Space and Mobile Phone", The Social and Cultural Impact/Meaning of Mobile Communication, Chunchon, Korea.
- Lynch, K., (1960), The image of the city, 70-86, The MIT Press, Cambridge.
- Lynch, K., (1995), City Sense and City Design, Writings and Projects of Kevin Lynch, MIT Press, ss.87-95, London.
- Marcus, C.C. ve Francis, C., (1998), "Design Guidelines for Urban Open Space", People Places, Van Nostrand Reinhold Company, Newyork, <http://books.google.com/books?hl=tr&lr=&id=tFVLM-A5hEgC&oi=fnd&pg=PR11&dq=design+for+urban+open+space&ots=JqYEcdYFWP&sig=xtdfdkqm9TbIQ6rNNVoNjObDM-g#PPA14,M1>
- Mitchell, J., (1995), "City of Bits : Space, Place, and The Infobahn", Cambridge, Mass. : MIT Press.
- Oskay, Ünsal., (1992). İletişimin abc'si. İstanbul: Simavi Yayınları.
- Oskay, Ü., (1993). Kitle İletişiminin Kültürel İşlevleri. Der Yayın, İstanbul.
- Ozankaya, Ö., (1994), Toplumbilim, Cem Kitabevi, 8. baskı, İstanbul.
- Ölmezoğulları, N., (2003), "Ekonomik sistemler ve küreselleşen kapitalizm", Ezgi Kitabevi Yayınları, ss. 247
- Özkök, E., (1985), İletişim Kuramları Açısından Kitlelerin Çözülüşü, Tan yayınları, Ankara.
- Sennett,R., (1996) Kamusal İnsanın Çöküşü, Çev:S.Durak ve A. Yılmaz, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Sökmenoğlu A.ve Çağdaş G., (2005), “Enformasyon Ve İletişim Teknolojileri Etkisinde Kentselyaşam, Mekan Ve Sürdürülebilirlik”, Planlamada Yeni Politika ve Stratejiler, riskler Fırsatlar, Dünya Şehircilik Günü 29. Kolokyumu, ss. 285-297, İTÜ, İstanbul.

Toffler, A., (1998) Üçünü Dalga, Çev. Ali Seden, Altın Kitaplar, İstanbul.

Usluata, A., (1995), İletişim, İletişim Yayınları, İstanbul.

Velibeyoğlu, K. ve Gençel Z., (2001), “Urban Design in Public Spaces of Information Age.” 1. International Urban Design Meeting: Urban Design and Local Specificities in the Process of Globalisation, MSÜ, İstanbul.

Wells, C., (1993), Sosyal Antropoloji Açısından İnsan ve Dünyası, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Yüksel, E., (2001), Medyanın Gündem Belirleme Gücü, Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya.

Tezler

Aktürk, D., (1993), Kentsel Mekanların Tasarımında Psikolojik Boyut Üzerine Bir Araştırma ve Bir Yöntem Önerisi, doktora tezi, MSÜ.

Bilgihan G., (2006) “Kentsel Meydanların Dönüşümü” y. lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Dağıstanlı, Ö., (1997), Meydanın Evrimi, Mekansal Analizi ve Sosyal Açısından Önemi, y.lisans tezi, İTÜ, İstanbul.

Erdönmez, M. E., (2005), “Açık Kamusal Mekanların Toplumsal İlişkileri Yapılandırmadaki Rolü, Büyükdere-Levent-Maslak aksı”, doktora tezi İstanbul: YTÜ.

Firidin, E., (2000), “İnsan davranışları - Kentsel Mekan Etkileşimi Kadıköy Çarşısı Örneği”, y.lisans tezi, MSÜ, İstanbul.

Gül, A., (1989), “Kapalı Dış Mekanları Düzenleme İlkeleri”, y.lisans tezi, YTÜ, İstanbul.

İlhan, V., (2005), “Teknolojide İnsani Boyut: Yeni İletişim Teknolojilerinin Gündelik Hayattaki Yeri”, y.lisans tezi, EÜ, Kayseri.

İnan, C., (1996), “Kamusal Çevrelerde İnsan-Çevre-Davranış Etkileşim Sistemi: Bir Alan Çalışması”, y.lisans tezi, İstanbul : İTÜ.

Karataş, M., (1997), İstanbul Metropolünde Yeşil Alan Sisteminin Oluşturulması Üzerine Bir Araştırma. İstanbul Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı doktora tezi, İstanbul.

Konuk, G., (1979), Kentsel Tasarımda Boyutlandırma Ölçütleri ve Ülkemiz İçin Geniş Kapsamlı Bir Model Önerisi, doktora tezi, MSÜ, İstanbul.

Ötkünç, A., (2006), “Transit Olarak Kullanılan Mekanlar”, y.lisans tezi, İstanbul: MSÜ.

Öztürk, B., (2004), Kentsel Açık Yeşil Alan Sistemi Oluşturulması: Kayseri Kent Bütünü Örneği”, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara

Sürelî Yayınlar

- Aktan, C.C. ve Tunç M., (1998), "Bilgi Toplumu ve Özellikleri : Bilgi Toplumu ve Türkiye", Yeni Türkiye Dergisi,. Ocak sayısı, ss.118-134.
- Atabek, Ü., (1996), "İletişim Teknolojileri ve İnternet: Eleştirel Bir Perspektif", TÜTED Telekomünikasyon Dergisi, sayı: 1, İstanbul.
- Aydın, B., (2006), "Kentsel Bütün İçinde Kamu Yapıları - Kamusal Alan Dosyası", Mimarist 4. Sayı ss. 65-67, İstanbul.
- Baytin, Ç.P., (2006), "Kamusal alanlar: Kimliğin İfade Arenaları", Kavram Olarak Kamusal Alan, Mimarist, 2006/4, ss.80, İstanbul.
- Birkök, M.C., (2004), "Uzaktan eğitimin sosyolojik kavramlarla analizi", Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, cilt :1, no:1
<http://www.insanbilimleri.com/ojs/index.php/uiib/article/view/156/156>
- Çubuk M., Yüksel G., Karabey H., (1978), Yapılanmamış Kentsel Kamusal Dış Mekanlar, Yapı Dergisi, Sayı 30 ss.29, İstanbul.
- Eraydın, A., (1996), "Mekan Organizasyonuna İlişkin Değişen Paradigmalar", Toplum ve Bilim Dergisi, Sayı:64, Birikim Yayınları, ss.53-57, İstanbul.
- Gökgür P., (2006), "Kamusal Alanın Temel Nitelikleri: Kamusal Alan Dosyası", Mimarist Dergisi, 4. Sayı ss.64-65, İstanbul.
- Kocacık, F., (2003), "Bilgi Toplumu Ve Türkiye" C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi Cilt : 27 No:1 1-10.
- Onay, S.N., (2005), "Kamusal İç Mekan Ve Toplumsal Kimlik" Mimarist Sayı:25, ss.39-42 İstanbul.
- Önder, S. ve Aklanoğlu, F., (2002), "Kentsel Açık Mekan Olarak Meydanların İrdelenmesi", S.Ü. Ziraat Fakültesi Dergisi, sayı:16, ss. 96-106.
- Öz, İ., (2001), "Bilişim Teknolojisinin Çocuklar üzerindeki Psikolojik Etkileri", Çoluk Çocuk sayı:9, ss.29-31.
- Sayar, K., (2002), New Symposium, Psikiyatri, Nöroloji ve Davranış Bilimleri Dergisi, cilt:40, sayı:2, ss.60-67.
- Souıcı B. ve Kılınçaslan T., (2005), "İletişim Teknolojisindeki Değişimin Kent Açık Mekanına Etkisi", İTÜ Dergisi, cilt:4, no:1, ss.97-106.
- Uğur, A. ve Bilici, M., (1998), "Dijital Alemin Genleşen Kamusal Alanı", Yeni Türkiye, Sayı:19, 1.Cilt, ss. 448-496.
- Uzun, İ., (2006), "Kamusal Açık Mekan: Kavram ve Tarihe Bakış", Ege Mimarlık Dergisi, 4. sayı ss.13-17, İzmir.
- Yalçın, C., (2003), "Sosyolojik Bir Bakış Açısıyla İnternet" C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi Cilt : 27 No:1 ss.77-89.

Fourkas, V., (2004), "What is Cyberspace?", Department of Urban and Regional Planning and Development, School of Architecture, Australia University, Greece.
Yılmaz, B., (1998), "Bilgi Toplumu: Eleştirel Bir Yaklaşım", Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi Cilt: 15, Sayı: 1, ss.147-158.
<http://www.edebiyatdergisi.hacettepe.edu.tr/1998151BulentYilmaz.pdf>

Yılmaz, B., (2003), "Toplumsal İletişim ve Kütüphane", Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi cilt:20 sayı:2 ss.11-29.

Yücel A. ve Vural T., (2006), "Çağımızın Yeni Kamusal Mekanları Olan Alışveriş Merkezlerine Eleştirel Bir Bakış", İTÜ Dergisi, Cilt:5 Sayı:2 ss.97-106, İstanbul.

Makale - Bildiri

Ada, N., (2007), "Örgütsel İletişim ve Yeni Bilgi Teknolojileri Örgütsel İletişim Ağları", Akademik Bakış, Ege Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, ss.551-559, İzmir.

Aksoy, H.H., (2000), "Medya ve Bilgisayar Teknolojisinin Eğitimde Kullanımının Etkileri Üzerine Eleştirel Görüşler: Orwell ve Huxley'in Gelecek Tasarımları Çerçevesinde Bir Değerlendirme", A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi.
http://politics.ankara.edu.tr/~aksoy/yayinlar/aksoy_dystopias.pdf

Alkan M.H.F., (2007), Geleceğin Çalışma Biçimi Tele Çalışmaya İlişkin Yaklaşımlar, Selçuk Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Konya.
www.ab.org.tr/ab07/bildiri/16.doc

Baransel, C., (2005), "Bilgi Teknolojilerinde Gelişmeye Katkı Sağlayan Uluslararası Kurum ve Kuruluşların Faaliyetleri".
www.harpak.tsk.mil.tr/duyurular/sempozyum/03%20Doc%20Dr%20Cesur%20Baransel.doc

Bek, N., (2007), Fiziksel Aktivite Ve Sağlığımız, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
www.ftryo.hacettepe.edu.tr/sayfa.php?id=NjY=-28k

Bryant, R., (2001), "What Kind of Space is Cyberspace?", An Internet Journal of Philosophy 5, ss.138-155.
www.mic.ul.ie/stephen/cyberspace.pdf

Çelik, T., ve Karaaslan, E., (2004), "İnternet Toplumu Oluşum Süreci", Ege Üniversitesi, İzmir, <http://inet-tr.org.tr/inetconf9/bildiri/45.doc>

Demarest, M., (1998), "CityWare:Information Technology Planning and Urban Planning", www.noumenal.com/marc/cityware.pdf

Edwards, P. ve Tsouros, A., (2006), "Promoting Physical Activity and Active Living in Urban Environments : The Role of Local Governments", Sağlıkli Kentler Birliği Yayını.
www.sagliklikentlerbirligi.org.tr/belgearsivi/Kentsel_cevrede_fiziksel_a.pdf

Ersöz, S., (2005), İnternet ve Demokrasi İçin Gelecek Senaryoları, Kadir Has Üniversitesi İletişim Fakültesi.
<http://İnet-Tr.Org.Tr/İnetconf10/Bildiri/14.Doc>

- Fourkas, V., (2004), "What is Cyberspace?", Department of Urban and Regional Planning and Development, School of Architecture, Aristotle University, Greece
World Association for Christian Communication, www.waccglobal.com/de/content/pdf/400
- Fransa'da Bakanlıklararası Kurul: Kamu Yapılarında Kalite, (Çev., T. S. Tağmat
www.mimarlarodasi.org.tr/UIKDocs%5Cfransa.pdf
- Graham, S., (2002), "Bridging Urban Digital Divides, Urban Polarisation and Information and Communications Technologies (ICTs)" *Urban Studies*, sayı: 39, No. 1, ss.33-56.
- İnternet World Stats, (2007), "Usage and Population Statistics," www.internetworldstats.com
- Karakurt, E., (2004), "Bilgi Toplumu Sürecinde Yeniden Yapılanan Kentsel Mekanı Okumak", 3. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi, O.Ü, Eskişehir.
- Kwan M.P., (2003), New Information Technologies, Human Behavior in Space-Time and the Urban Economy, *Urban Geography*, ss. 471-482.
- Mielniczuk, L. ve Barbosa, S., (2005), "Digital Journalism: Democratizing Social Memory", *Brazilian Journalism Research - Volume 1 - Number 2 - Semester 2*.
- Moss, M.L. ve Townsend, A.M., (2000), "The imposible space end death of distance: How Telecommunications Systems Are Transforming Urban Spaces," *Cities in the Telecommunication Age*, ss.31-54.
- Özener, Ö.O., Pak B., Erdem A., (2002), "Mimari Etkinlik Alanı Olarak İnternet ve Yeni Perspektifler", <http://atlas.cc.itu.edu.tr/~pakbu/blog/mea.pdf>
- Sancar, F. ve Saygın, N., (2000), "Public Spaces in the Post-Modern City", 30th Urban Affairs Association Meeting: Cities in the Next Millennium, LA, California.
- Selçuk, A., (2004), "Kültürlerarası İletişim Açısından Gündelik İletişim Davranışları" Selçuk Üniversitesi Yayını.
www.sosyalselcuk.edu.tr/sos_mak/makaleler%5CAyhan%20SELÇUK%5C1-17.pdf
- Soa Web Services Journals, (2006), "The Web in 2006", www.web2.wsj2.com
- Şahin, U., (2006), Bilgisayarın Tarihçesi, Bilgisayar Ders Notları, Brain Bilişim Akademisi, İstanbul.
- Talvitie J., (2003), "The Impact Of Information and Communication Technology On Urban and Regional Planning" Helsinki University of Technology Department of Surveying Institute of Real Estate Studies.
www.tkk.fi/Yksikot/Kiinteisto/julkaisut/verkkojulkaisut/julkaisuB106.pdf
- Tekin, M. ve Çiçek, E., (2006), "Bilgi Çağında Bilgi Toplumu Ve Bilgi Ekonomisi", Çukurova Üniversitesi, Adana.
<http://bilgitoplumu.blogspot.com/2006/10/bilgi-anda-bilgi-toplumu-ve-bilgi.html>
- Tonta, Y., (1999), "Bilgi Toplumu ve Bilgi Teknolojisi", Türk Kütüphaneciliği, ss.363-375, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Tonta, Y. ve Küçük, M.E., (2005), "Sanayi Toplumundan Bilgi Topluma Geçiş Sürecinde Temel Dinamikler", Türk Kütüphaneciliği 19(4):pp. 449-464.
<http://eprints.rclis.org/archive/00009628/01/tonta-kucuk-bilgi-toplumu-tk-i%C3%A7in.pdf>

Türkiye Bilişim Derneği, (2004) ,”Bilişim Şurası 2004, Bilişim Sektörünün Gelişimi Raporu”.
http://www.bilisimsurasi.org.tr/gelisim/docs/bilisim_sektorunun_gelisimi_taslak_raporu_20040218.doc

Vasseleu, C., (1998), Virtual Bodies/ Virtual Worlds, Virtual Politics: Identity & Community in Cyberspace, Sage Publication.

İnternet

<http://muratatan.info/notes/08.pdf>, “İletişim Teknolojisi”

<http://www.kameraarkasi.org/tv/tarih/baird.html>

<http://tr.wikipedia.org/wiki/Bilgisayar>

www.mcsetr.com/TCPIP/tcpipgenel.html - 26k, “Transmission Control Protocol / İnternet Protocol,”

www.iletisim.marmara

www.telkoder.org.tr/2-report/TK-ARG.ppt

www.antrak.org.tr

www.idc.com. “The World Competitiveness Report 2003-2004-World Economic Forum”

<http://www.fp7.org.tr/Default.aspx?tabid=85>

http://www.itu.int/ITU-D/ict/statistics/at_glance/KeyTelecom99.html

www.itu.int/ITU-D/ict/statistics/maps.html - 14k

www.tuik.gov.tr

www.worldstats.com

www.ubak.gov.tr

www.tele.com.tr,

http://www.bilisimterimleri.com/bilgisayar_bilgisi/bilgi/55.html

<http://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0internet>

<http://www.turksite.eu>

http://tr.wikipedia.org/wiki/Baz_istasyonu

<http://www.alphanmanas.com/?cat=2>

1. ÖRNEKLEME ANKET FÖYÜ

İLKÖĞRETİM OKULLARINDA İLETİŞİM
TEKNOLOJİLERİ KULLANIM DURUMU ANKETİ

Doğum yılı:

Cinsiyeti:

Okul:

Sınıf :

Ev Adresi (Mahalle/Sokak):

Birlikte yaşadığınız kişilerin eğitim durumu

Kişiler	İlköğretim	Lise	Üniversite

1. Hangi yıl ilk defa bilgisayar kullandınız?

.....

2. Nerede bilgisayar kullanırsınız?

- a) Ev
b) İnternet cafe
c) Her ikisinde
d) diğer

3. Haftada kaç gün bilgisayar kullanırsınız?

- a) 1-2 gün
b) 3-4 gün
c) 5-6 gün
d) Hergün

4. Hafta içi Günde ortalama kaç saat bilgisayar kullanırsınız?

- a) kullanmıyorum
b) 1-2 saat
c) 3-4 saat
d) 5 saat ve fazlası

5. Haftasonu Günde ortalama kaç saat bilgisayar kullanırsınız?

- a) kullanmıyorum
b) 1-2 saat
c) 3-4 saat
d) 5 saat ve fazlası

6. Bilgisayarı daha çok hangi amaçlar için kullanıyorsunuz?
Önceliğine göre sıralayınız.

- (a) Oyun
(b) Sinema ve müzik
(c) İnternet
(d) Öğrenim programları

1..... 2..... 3 4.....

7. İnternete bağlandığınızda aşağıdakilerden hangisini daha çok
gerçekleştirirsiniz? Önceliğine göre sıralayınız.

- (a) E-mail
(b) Chat- msn messenger
(c) Forumlar
(d) Haber, dergi, gazete, makale,
(e) Oyun

1..... 2..... 3 4.....

8. İlk Cep telefonu edindiğiniz tarih hangi zaman aralığındadır?

- a) Kullanmıyorum
b) 1995 - 2003
c) 2004 - 2008

9. Cep telefonunuzu daha çok hangi amaçlar için kullanıyorsunuz

- a) Haberleşmek
b) İnternete bağlanmak
c) Fotograf çekmek
d) Müzik ve oyun

1..... 2..... 3 4.....

10. En sık iletişim kurduğunuz grup hangisidir?

- a) Aile b) Arkadaş c) diğer

11. Okul dışında genel olarak hangi aktiviteleri daha çok
gerçekleştiriyorsunuz? Önceliklerine göre sıralayınız.

- (a) Park, spor alanı, gezinti ve dinlenme yerlerine gitmek,
(b) Sinema, tiyatro..vb yerlere gitmek,
(c) Arkadaşlar ile toplanmak yada oyun oynamak
(d) TV, radyo, bilgisayar, internet gibi araçları kullanmak

1..... 2..... 3 4.....

1. Evinizde sinema kalitesinde görüntü ve ses araçları olduğu takdirde ne sıklıkta sinemaya gidersiniz?

() Hiç gitmezdim () Daha seyrek () Aynı sıklıkta () Daha sık

2. Derslerinizi internet sayesinde evden takip etme olanağınız olsaydı, okula hangi sıklıkta gitmek isterdiniz?

() Hiç gitmezdim () Daha seyrek () Aynı sıklıkta () Daha sık

3. Bilgisayarınız sayesinde tanıdığınız insanlarla en kaliteli görüntü ve ses teknolojisi ile iletişim kurabilseydiniz, yüzyüze görüşme sıklığınız nasıl olurdu?

() Hiç görüşmezdim () Daha seyrek () Aynı sıklıkta () Daha sık

2. ÖRNEKLEME ANKET FÖYÜ

HİZMET SEKTÖRÜ ÇALIŞANLARININ İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİ KULLANIM DURUMU ANKETİ

Kimlik bilgileri

Ad ve Soyad :

Doğum yılı :

Eğitim durumu:

Çalıştığı yer :

1.Bölüm

1. İlk Cep telefonu edindiğiniz tarih hangi zaman aralığındadır?
☐ kullanmıyorum ☐ 2002-2008 ☐ 1995-2001 ☐ 1995 öncesi
3. En sık iletişim kurduğunuz grup hangisidir? Önceliğine göre sıralayınız.
☐ aile ☐ arkadaş ☐ çalışma
4. İlk defa hangi yıl bilgisayar kullandınız?
☐ kullanmıyorum ☐ 2002-2008 ☐ 1995-2001 ☐ 1995 öncesi
- 5., Hafta içi günde ortalama kaç saat bilgisayar kullanırsınız? (iş saatleri dahil)
☐ 0-3 ☐ 3-6 ☐ 6-9 ☐ 9+
6. Hafta sonu günde ortalama kaç saat bilgisayar kullanırsınız?
☐ 0-3 ☐ 3-6 ☐ 6-9 ☐ 9+
7. Bilgisayarınızı hafta içi daha çok hangi amaçlar için kullanıyorsunuz. Önceliğine göre sıralayınız..
 (a) Araştırma veya bilgi edinme
 (b) Oyun, sinema, müzik
 (c) E-mail, sohbet, forum
 (d) Mesleki çalışmalar
 (e) Günlük ihtiyaçlar (banka işlemleri, yemek siparişi..vb)
 1..... 2..... 3..... 4..... 5.....
8. Bilgisayarınızı hafta sonu daha çok hangi amaçlar için kullanıyorsunuz. Önceliğine göre sıralayınız..
 (a) Araştırma veya bilgi edinme
 (b) Oyun, sinema, müzik
 (c) E-mail, sohbet, forum
 (d) Mesleki çalışmalar
 (e) Günlük ihtiyaçlar (banka işlemleri, yemek siparişi..vb)
 1..... 2..... 3..... 4..... 5.....

2. Bölüm

1. İş yerinde Günde kaç saat çalışıyorsunuz ?
☐ 1-3 ☐ 4-6 ☐ 7-9 ☐ 10+
2. Hafta içi aşağıdaki hangi aktiviteler için daha çok zaman harcarsınız?
 Önceliğine göre sıralayınız.
 (a) Park, spor alanı, gezinti ve dinlenme yerlerine gitmek
 (b) Sinema, tiyatro..vb gitmek
 (c) Arkadaş toplantıları ve ziyaretler
 (d) TV, bilgisayar, internet gibi araçları kullanmak
 1..... 2..... 3..... 4.....

3. Hafta sonu tatil günleri ortalama kaç saatinizi eviniz dışında geçirirsiniz?

- (a) 0 (b) 1-3 (c) 4-8 (d) 9+

Not: Bir önceki soruda a veya b şıkkını işaretlediyseniz 4. soruya, c veya d şıkkını işaretlediyseniz 5. soruya geçiniz.

4. Evde daha çok zaman geçirmenizde aşağıdakilerden hangisi daha fazla etken olmaktadır. Önceliğine göre sıralayınız.

- (a) Eğlenme ve dinlenme alanlarına uzak olmak
(b) Yaşadığınız çevrenin sosyal aktivitelere olanak vermemesi
(c) Evdeki iletişim araçları (tv, internet ..vb) sayesinde sosyal aktivite olanakları
(d) Yaşadığınız çevrenin güvenlik sorunları

1..... 2..... 3..... 4.....

5. Hafta sonu aşağıdaki hangi aktiviteler için daha çok zaman harcarsınız? Önceliğine göre sıralayınız.

- (a) Park, spor alanı, gezinti ve dinlenme yerlerine gitmek
(b) Sinema, tiyatro..vb gitmek
(c) Arkadaş toplantıları ve ziyaretler
(d) TV, bilgisayar, internet gibi araçları kullanmak

1..... 2..... 3..... 4.....

6. 15 yaşınızda aşağıdaki aktivitelerden hangisini daha çok gerçekleştirdiniz? Önceliğine göre sıralayınız

- (a) Park, spor alanı, gezinti ve dinlenme yerlerine gitmek
(b) Sinema, tiyatro..vb gitmek
(c) Arkadaş toplantıları ve ziyaretler
(d) TV, bilgisayar, internet gibi araçları kullanmak

1..... 2..... 3..... 4.....

7. İnternet ve mobil iletişim araçları sayesinde aşağıdakilerden en çok hangisinin azaldığını düşünüyorsunuz? Önceliğine göre sıralayınız.

- (a) mektup, telgraf, sabit telefon kullanmak
(b) Tv izlemek
(c) Gazete, Dergi okumak
(d) Yüzyüze görüşme

1..... 2..... 3..... 4.....

3.bölüm

1. Film izlemek için evinizde yeterli tehzizat (projeksiyon aracı, ses sistemi..vb) olduğu takdirde ne sıklıkta sinemaya giderdiniz?

- () Daha sık () Aynı sıklıkta () Daha seyrek () Hiç gitmezdim

2. Fatura yatırma işleminizi evinizden yapabiliseydiniz hangi sıklıkta ilgili kuruma giderdiniz?

- () Daha sık () Aynı sıklıkta () Daha seyrek () Hiç gitmezdim

3. Mesleğiniz veya öğreniminiz açısından yapmanız gereken faaliyetleri internet sayesinde evinizden yürütebiliseydiniz, okul veya iş yerinize hangi sıklıkta gitmek isterdiniz?

- () Daha sık () Aynı sıklıkta () Daha seyrek () Hiç gitmezdim

4. Bilgisayarınız sayesinde tanıdığınız insanlarla en kaliteli görüntü ve ses teknolojisi ile iletişim kurabiliseydiniz, yüzyüze görüşme sıklığınız nasıl olurdu?

- () Daha sık () Aynı sıklıkta () Daha seyrek () Hiç gitmezdim

ÖZGEÇMİŞ

Doğum tarihi 11.08.1981

Doğum yeri Çanakkale

Lise 1996-2000 Edirne Lisesi

Lisans 2001-2005 Yıldız Üniversitesi Mimarlık Fak.
Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Yüksek Lisans 2005-2008 Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü
Kentsel Mekansal Organizasyon ve Tasarımı Programı

Çalıştığı kurumlar

2005 - 2007 Boğaziçi İnşaat Müşavirlik ve Teknik Hizmetler AŞ.
İstanbul Metropolitan Planlama ve Kentsel Tasarım
Merkezi.

2008-Devam ediyor YTÜ Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama
Bölümü, Kentsel Planlama Bilim Dalı
Araştırma Görevlisi

